

POLITIET

PBS I

POLITIETS BEREDSKAPSSYSTEM DEL I

Retningslinjer for politiets beredskap

PBS I

POLITIETS BEREDSKAPSSYSTEM DEL I

Retningslinjer for politiets beredskap

PBS I POLITIETS BEREDSKAPSSYSTEM DEL I
Retningslinjer for politiets beredskap

Copyright Politidirektoratet 2020
POD-publikasjon nr. 2020/02

*Tekstlig oppdatering: Fylkesmann/sysseimann
er endret til stats forvalter/sysseimester. DKP er
overført PST fra 1. januar 2022.*

Oppsett, sideombrekking og modeller: Hill+Knowlton Norge
Opprinnelig layout: Fete typer
Printed in Norway by Andvord Grafisk AS

ISBN 978-82-8256-096-2

Alle henvendelser om boken rettes til:
Politidirektoratet, postboks 2090 Vika, 0125 Oslo
E-post: politidirektoratet@politiet.no
Internett: www.politiet.no

Sitat og kopiering fra boken er tillatt ved angivelse av kilde.

Redaksjon: Politiinspektør Annette Sjøli
Politiinspektør Einar Stahl
Politiinspektør Erling Fosse
Politiinspektør Jarle Myklebust
Politiinspektør Rune Andersen
Seniorrådgiver Fredrik Astrup

Forord

Politiet har en sentral rolle i å ivareta samfunnets sikkerhet og håndtere ekstraordinære hendelser og kriser. Dette krever kompetanse, god planlegging og effektivt samarbeid. Politiets beredskapsarbeid skal være kunnskapsbasert slik at det tas best mulige beslutninger om kortsiktige og langsiktige kriminalitetsforebyggende og kriminalitetsbekjempende tiltak.

Politiets beredskapssystem (PBS) er fundamentet for en enhetlig og effektiv håndtering av så vel ordinære som ekstraordinære hendelser og kriser. PBS I beskriver forutsetninger, prinsipper og mekanismer for politiets rolle, ansvar

og oppgaver innenfor samfunnets samlede beredskap for å forebygge og håndtere hendelser, i samvirke med andre aktører. God gjensidig rolleforståelse, informasjonsutveksling og situasjonsforståelse er viktige premisser for en felles oppgaveløsning.

Som en sentral aktør i arbeidet med samfunnssikkerhet må vi være forberedt på å håndtere mange ulike utfordringer og hendelser både lokalt og nasjonalt. Sammen med PBS II-dokumentene og andre nasjonale beredskapsplanverk danner disse retningslinjene grunnlaget for politidistriktenes egne beredskapsplaner (PBS III).

PBS I – Retningslinjer for politiets beredskap, oppdatert utgave av mai 2020, gjelder fra dags dato, og erstatter forrige utgave, datert juli 2011.

Oslo, 11. mai 2020

Benedicte Bjørnland

Innhold

1.	INNLEDNING	15
1.1	Politiets hjemmelsgrunnlag, rolle og oppgaver	16
1.1.1	Politiet og påtalemyndigheten	17
1.2	Det nasjonale beredskapssystemet	18
1.3	Politiets beredskapssystem	19
1.3.1	PBS I: Retningslinjer for politiets beredskap	19
1.3.2	PBS II: Politidirektoratets styringsdokumenter	20
1.3.3	PBS III: Politidistriktenes planverk	20
1.4	PBS Web og KO:DE	20
2.	BEGREPER OG PRINSIPPER	21
2.1	Politiberedskap	22
2.2	Etterretning	22
2.3	Etterforskning	23
2.4	Risikovurdering	23
2.5	Responstid	24
2.6	Uønsket hendelse	24
2.7	Ekstraordinær hendelse	24
2.8	Krise	25
2.9	Væpnet konflikt	26
2.10	Beredskapsprinsippene	26
2.10.1	Ansvarsprinsippet	26
2.10.2	Likhetsprinsippet	26
2.10.3	Nærhetsprinsippet	26
2.10.4	Samvirkeprinsippet	26
2.11	Fasene i håndteringen av en hendelse	26
2.11.1	Forberedelsesfasen	27
2.11.2	Gjennomføringsfasen	27
2.11.3	Normaliseringsfasen	28
3.	NASJONAL BEREDSKAP	29
3.1	Ledelsesnivåene i det nasjonale beredskapsapparatet	30
3.2	Politisk nivå: regjeringen	30
3.2.1	Regjeringens sikkerhetsutvalg	31

3.3	Strategisk nivå: departementene	31
3.3.1	Kriserådet	31
3.3.2	Krisestøtteenheten	32
3.4	Operasjonelt nivå: Politidirektoratet	32
3.4.1	Politiets situasjonssenter	32
3.4.2	Politidirektørens stab	33
3.4.3	Liaisoner mellom politiet og Forsvaret	33
3.5	Taktisk nivå: politidistriktene og særorganene	34
3.6	Totalforsvaret	34
3.6.1	Sentralt totalforsvarsforum	35
3.6.2	Vertslandsstøtte	35
3.7	Politiets oppgaver ved væpnet konflikt og okkupasjon	36

4. POLITIETS BEREDSKAP 37

4.1	Politidistrikter, særorganer og andre	38
4.1.1	Ledelsesnivåene	39
4.2	Politidistriktene	41
4.2.1	Innsatspersonell	41
4.2.2	Politiets hundetjeneste	42
4.2.3	Politiets sjøtjeneste	42
4.2.4	Mobilt innsatskonsept	43
4.2.5	Ryttertjenesten	43
4.2.6	Nabohjelp	44
4.3	Særorganer og andre enheter	44
4.3.1	Krim	44
4.3.2	Politiets utlendingsenhet	46
4.3.3	Økokrim	46
4.3.4	Politihøgskolen	46
4.3.5	Utrykningspolitiet	47
4.3.6	Sysselesteren på Svalbard	47
4.3.7	Grensekommisariatet	48
4.3.8	Nasjonalt ID-senter	48
4.3.9	Politiets IKT-tjenester	48
4.3.10	Politiets fellestjenester	48

4.4	Nasjonale beredskaps- og bistandsressurser ved Oslo politidistrikt	49
4.4.1	Nasjonale beredskapsressurser	49
	<i>Beredskapstroppen</i>	49
	<i>Krise- og gisselforhandlertjenesten</i>	50
	<i>Helikoptertjenesten</i>	51
	<i>Bombetjenesten</i>	51
4.4.2	Nasjonale bistandsressurser	52
	<i>Den kongelige politieskorte</i>	52
	<i>Teknisk og taktisk spaning</i>	53
	<i>Undercoverenheten for skjult etterforskning</i>	53
4.5	Politiets sikkerhetstjeneste	53
4.5.1	Organisering	54
4.5.2	Trusselvurderinger	54
4.5.3	Typer bistand	55
4.5.4	Samarbeid med Etterretningstjenesten	55
4.5.5	Livvaktjeneste	56
4.6	Politireserven	56

5. SAMVIRKEAKTØRER

57

5.1	Akuttmedisinske tjenester utenfor sykehus	58
5.1.1	Akuttmedisinsk kommunikasjonssentral (AMK-sentral)	58
5.1.2	Legevaktsentralen	59
5.1.3	Ambulansetjenesten	59
5.1.4	Den kommunale legevakten	60
5.2	Arbeidstilsynet	60
5.3	Avinor	60
5.4	Bane NOR SF	60
5.5	Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn	61
5.6	Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap	61
5.7	Direktoratet for strålevern og atomsikkerhet	63
5.8	Folkehelseinstituttet	63
5.9	Forsvaret	63
5.9.1	Instruks om Forsvarets bistand til politiet	64
5.9.2	Forsvarets operative hovedkvarter	64
5.9.3	Kystvakten	65
5.9.4	Heimevernet	65
5.9.5	Garnisonen i Sør-Varanger	65

5.9.6	Hans Majestet Kongens Garde	65
5.9.7	Forsvarets spesialstyrker	66
5.9.8	Forsvarets helikopterberedskap	66
5.9.9	Forsvarets eksplosivryddeberedskap	66
5.9.10	Militærpolitiet	66
5.9.11	Øvrige militære kapasiteter	66
5.10	Frivillige organisasjoner	67
5.10.1	FORF – Frivillige Organisasjoners Redningsfaglige Forum	67
5.10.2	Norges luftsportsforbunds flytjeneste	67
5.10.3	Norsk Folkehjelp Sanitet	68
5.10.4	Norsk Grotteforbund	68
5.10.5	Norsk Radio Relæ Liga	68
5.10.6	Norske Redningshunder	68
5.10.7	Speidernes beredskap	68
5.10.8	Røde Kors Hjelpekorps	68
5.11	Fylkeskommunen	69
5.12	Statsforvalteren	69
5.12.1	Samordning	69
5.12.2	Statsforvalterens rolle i helse- og omsorgsberedskapen	70
5.12.3	Atomberedskap	70
5.13	Helsedirektoratet	71
5.13.1	Helseforetakene/spesialisthelsetjenesten	72
5.14	Hovedredningssentralen	72
5.15	Kommunen	72
5.15.1	Beredskapsplanlegging	72
5.15.2	Beredskapsråd	73
5.15.3	Atomhendelse	73
5.15.4	Forurensning	73
5.15.5	Kommunens helse- og omsorgstjeneste	73
5.15.6	Smittevern	74
5.15.7	Brann- og redningsvesenet	75
5.16	Kystverket	76
5.17	Luftfartstilsynet	76
5.18	Mattilsynet	77
5.19	Miljødirektoratet	77
5.20	Nasjonal kommunikasjonsmyndighet	78
5.21	Nasjonal sikkerhetsmyndighet	78

5.22	Norges geologiske undersøkelse	79
5.23	Norges Geotekniske Institutt	79
5.24	Norges vassdrags- og energidirektorat	80
5.25	Norsk rikskringkasting	81
5.26	Norske Kvinners Sanitetsforening	82
5.27	Næringslivets Hovedorganisasjon	82
5.28	Næringslivets sikkerhetsorganisasjon	82
5.28.1	Industrivernet	82
5.29	Næringslivets Sikkerhetsråd	83
5.30	Petroleumstilsynet	83
5.31	Redningsselskapet	83
5.32	Siviltforsvaret	84
5.33	Statens havarikommisjon for transport	85
5.34	Statens vegvesen	86
5.35	Tolletaten	86
5.36	Utenriksdepartementet	87
5.37	Utlendingsdirektoratet	87

6. BEREDSKAPSSOMRÅDER

89

6.1	Terrorberedskap og objektsikring	91
6.1.1	KIKS og skjermingsverdige objekter og infrastruktur	91
6.1.2	Politiets objektsikring	92
6.1.3	Terrortrusselskala	94
6.2	Bruk av sammensatte virkemidler	95
6.3	Cybertrusler	95
6.4	Bombetrusler og funn av mistenkelige gjenstander	97
6.5	Redningstjenesten	97
6.5.1	Redningstjenestens geografiske ansvarsområde	97
6.5.2	Hovedprinsipper	99
6.5.3	Ledelse og koordinering	99
6.6	Søk etter antatt omkomne (SEA0)	102
6.7	Hendelser som ikke utløser redningstjeneste	102
6.8	Storulykker	103
6.9	Demonstrasjoner og andre store arrangementer	103
6.10	Atomberedskap	104
6.10.1	Kriseutvalget for atomberedskap (KU)	105
6.11	Farlige stoffer – CBRNE	106

6.12	Migrasjonsberedskap	107
6.13	Akutt forurensning	107
6.13.1	Virksomhetens beredskap	108
6.13.2	Kommunal beredskap	108
6.13.3	Statlig beredskap	108
6.13.4	Politiets rolle og oppgaver	109
6.14	Luftroms- og lufthavnberedskap	110
6.14.1	Luftromsrestriksjoner	110
6.14.2	Anslag mot flysikkerheten	110
6.14.3	Lufthavnberedskap	111
6.15	Havneberedskap	111
6.16	Kontinentalsokkelberedskap	112
6.17	Helse- og omsorgsberedskap	113
6.17.1	Overordnet planverk	113
6.17.2	Politiets rolle og oppgaver	114
6.18	Hendelser i utlandet	114
6.18.1	Utenrikstjenestens beredskapsapparat	114
6.18.2	Utenrikstjenestens utrykningsenheter	115
6.18.3	Samarbeid mellom utenrikstjenesten og politiet	116
6.18.4	Politiets rolle og oppgaver	116
6.19	Hendelser i Norge som rammer utenlandske borgere	117

7. OPERASJONSLEDELSE 119

7.1	Operasjonssentralen	120
7.2	Operasjonssentralens rolle ved redningstjeneste	121
7.3	Operasjonslederen	121
7.4	Oppdragslederen	122
7.5	Samarbeid med innsatslederen	123
7.6	Samarbeid med felles straffesaksinntak	123
7.7	Samarbeid med etterretningsfunksjonen	124
7.8	Samarbeid med politimesterens stab	125
7.9	Samarbeid internt i politidistriktet	125
7.10	Samarbeid med andre politiorganer	126
7.11	Samarbeid med 11X-sentraler	126
7.12	Samarbeid med andre samvirkeaktører	126
7.13	Kommunikasjon og mediehåndtering	126

8.	STABSLEDELSE	129
8.1	Forholdet mellom forsterket linje og stab	130
8.2	Overordnede oppgaver for staben	131
8.3	Politimesteren	132
8.4	Stabssjefen	133
8.5	Organisering	135
8.6	Funksjonene	136
8.6.1	P1 – personell	137
8.6.2	P2 – etterretning og etterforskning	137
8.6.3	P3 – operasjon	138
8.6.4	P4 – logistikk	139
8.6.5	P5 – kommunikasjon	140
8.6.6	P6 – juridisk	140
8.6.7	P7 – evakuerte og pårørende	141
8.6.8	P8 – oppgaveavhengig funksjon	142
8.7	Rådgivere	142
8.8	Liaisoner	143
8.9	Stabens arbeidsoppgaver	144
8.9.1	Situasjonsvurdering	144
8.9.2	Situasjonsrapportering	144
8.9.3	Planlegging	145
8.9.4	Ordregiving	145
8.9.5	Stabsmøter	145
8.10	Hjelpemidler	146
8.10.1	Planverk	146
8.10.2	Bruk av graderte IKT-systemer	146
8.10.3	Logg og notoritet	146
8.10.4	Tavler	147
8.10.5	Kart	147
8.11	Organisering av stabslokalene	147
8.12	Samarbeid med operasjonslederen	148
8.13	Samarbeid med driftsenhetslederen	148
8.14	Samarbeid med innsatslederen	148
9.	INNSATSLEDELSE	149
9.1	Kriminalitet og politiaksjoner	150
9.2	Redningstjeneste	151

9.3	Hendelser som normalt ikke ledes og koordineres av politiet	151
9.4	Hovedoppgaver i innsatsområdet	152
9.4.1	Politiet	152
9.4.2	Brann- og redningsvesenet	152
9.4.3	Helsetjenesten	153
9.4.4	Kommunen	153
9.4.5	Bistandsressurser	153
9.5	Organisering av innsatsområdet	154
9.5.1	Innsatslederens kommandoplass	154
9.5.2	Sperringer	155
9.5.3	Venteplasser	155
9.5.4	Helikopterlandingsplass	155
9.5.5	Samleplass for evakuerte	155
9.5.6	Samleplass for skadde	156
9.5.7	Evakueringspunkter	156
9.5.8	Håndtering av døde	156
9.6	Ledelse i innsatsområdet	156
9.6.1	Innsatslederen	156
9.6.2	Delledere	160
9.6.3	Innsatspersonell	161
9.7	Etter avsluttet oppdrag	161

10. PLANLEGGING 163

10.1	Planlagte hendelser	164
10.2	Akutte hendelser	165
10.3	Stabens planlegging	165
10.3.1	Planleggingsgrunnlag og strategi	166
10.3.2	Oppstart av planleggingen	167
10.3.3	Stabens planlegging og anbefaling	167
10.3.4	Politimesterens beslutning	170
10.3.5	Detaljplanlegging	170
10.4	Innsatslederens planlegging	171
10.5	Operasjonsordre	172
10.5.1	Formidling av ordre	172
10.5.2	Ordremal	173

11.	EVAKUERTE OG PÅRØRENDE	175
11.1	Roller og ansvar	176
11.1.1	Politiet	176
11.1.2	Kommunen	177
11.1.3	Ulykkeseieren	178
11.2	Organisering	178
11.2.1	Mottakssenter	179
11.2.2	Evakuertesenter	180
11.2.3	Pårørendesenter	181
11.2.4	Registreringssenter	182
11.2.5	Pårørendetelefon	183
11.2.6	Pårørendekoordinator og pårørendekontakter	184
12.	KOMMUNIKASJON	185
12.1	Strategisk kommunikasjon	186
12.2	Målgrupper, budskap og kanalvalg	187
12.2.1	Målgrupper	187
12.3	Kommunikasjon i hendelsens faser	188
12.3.1	Forberedelsesfasen	188
12.3.2	Gjennomføringsfasen	188
12.3.3	Normaliseringsfasen	189
13.	VARSLING OG SITUASJONSRAPPORTERING	191
13.1	Varsling	192
13.1.1	Politimesterens varsling til Politidirektoratet	192
13.1.2	Bruk av alarmmeldinger – PAV	193
13.1.3	Annen varsling	193
13.2	Situasjonsrapportering	193
13.2.1	Situasjonsrapportering på fagkanal	194
13.2.2	Varsling og rapportering på samordningskanal	194
14.	HELSE, MILJØ OG SIKKERHET	197
14.1	Handleplikt og krav om forsvarlig arbeidsmiljø	198
14.2	Arbeidsgivers ansvar	199
14.3	Samordningsansvar	199
14.4	Verneorganisasjonen	200
14.4.1	Verneombudets rolle og oppgaver	200

14.5	Kartlegging og vurdering av risiko	200
14.6	HMS-arbeid i hendelsens faser	201
14.6.1	Forberedelsesfasen	201
14.6.2	Gjennomføringsfasen	201
14.6.3	Normaliseringsfasen	201
14.7	Prosedyrer ved avvik, herunder død og alvorlig personskade	202
14.8	Personalomsorg i forbindelse med etterforskning ved Spesialenheten for politisaker	203

15. INTERNASJONALT POLITISAMARBEID 205

15.1	Nordisk politisamarbeid	206
15.1.1	Nordisk politisamarbeidsavtale	206
15.1.2	Avtale med Sverige om bistand fra nasjonale beredskapsressurser	206
15.1.3	Politi- og tollsamarbeidet i Norden (PTN)	207
15.2	EU og Schengen-samarbeidet	207
15.2.1	Kontroll på ytre grenser	207
15.2.2	Gjeninnføring av kontroll på indre grenser	208
15.2.3	Utlendingskontroll på territoriet	208
15.2.4	Schengen informasjonssystem	208
15.2.5	Det europeiske grense- og kystvaktbyrået (Frontex)	208
15.2.6	Eurosur	209
15.2.7	Europol	209
15.2.8	Prüm	210
15.3	Interpol	210
15.4	Bilateralt samarbeid	211
15.5	Internasjonale politioperasjoner	211

16. ERFARINGSLÆRING 213

16.1	Erfaringskunnskap og erfaringslæring	214
16.2	Organisatorisk læring	215
16.3	Evaluering	216
16.3.1	Taktisk debrief	216
16.3.2	Systematisk evaluering	218
16.4	Spesialenheten for politisaker og erfaringslæring	219
16.5	Læringskultur og arenaer for læring	220
16.6	Nasjonal læring	220
16.7	PBS Web og K0:DE	221

17. ØVELSER	223
17.1 Øvingsform	224
17.2 Øvelsens faser	225
17.2.1 Planlegging	225
17.2.2 Gjennomføring	226
17.2.3 Evaluering, tiltaksplan og implementering	226
17.3 Hva skal øves?	227
17.4 Nasjonal øvelse	227
17.5 Øvingskonferanser og oversikter	227
17.6 Øvingsplaner og øvingsutvalg	228
DEFINISJONER	230
FORKORTELSER	235
KILDER	240
Mellomstatlige avtaler/konvensjoner	240
Lover	240
Forskrifter	241
Resolusjoner, instruks, rundskriv og retningslinjer	242
Stortingsmeldinger og -proposisjoner	245
Norges offentlige utredninger	245
Andre kilder	246
FIGURLISTE	250

1 INNLEDNING

Foto: Vidar Ruud / NTB

Politiets samfunnsoppdrag er å forebygge og bekjempe kriminalitet og skape trygghet for befolkningen.

Politiet er en sentral aktør i samfunnets beredskap mot alvorlig kriminalitet, som terrorisme, ulovlig etterretningsvirksomhet, sabotasje og gjengkriminalitet, og mot ulykker og naturkatastrofer. Politiet skal være forberedt på hendelser som kan kreve en større, koordinert politiinnsats. Politiets beredskap består av den samlede tilgjengelige kapasiteten og kompetansen innen operativ innsats, etterforskning, etterretning, sivil rettspleie og påtale. Politiets oppgaver er de samme i fred, krise og væpnet konflikt.

Politidistriktene og politiets særorganer skal løse samfunnsoppdraget innenfor sine respektive områder. De skal på selvstendig grunnlag håndtere alle politioppgaver som kan oppstå i forbindelse med tilskuede uønskede hendelser og utilsiktede uønskede hendelser i en normalsituasjon, og ved ekstraordinære hendelser og kriser. Politidirektoratet leder og samordner dette arbeidet.

Politiets beredskapssystem (PBS) er fundamentet for å kunne håndtere så vel ordinære som ekstraordinære hendelser og kriser på en enhetlig og effektiv måte. Systemet skal bidra til en koordinert planlegging og innsats.

Politiets beredskapssystem består av tre deler:

- PBS I: Retningslinjer for politiets beredskap
- PBS II: Politidirektoratets styringsdokumenter
- PBS III: Politidistriktenes planverk

Et viktig formål med PBS I, foruten å gi retningslinjer for politiets beredskapsarbeid, er å beskrive de forskjellige beredskapsaktørenes rolle, ansvar og myndighet. God gjensidig rolleforståelse, informasjonsutveksling og situasjonsforståelse er viktige premisser for en felles oppgaveløsning.

Politiets beredskapsarbeid skal følge prinsippet om kunnskapsbasert politiarbeid. Dette innebærer en systematisk og metodisk innhenting av relevant informasjon og kunnskap for å kunne treffe beslutninger om kriminalitetsforebyggende og kriminalitetsbekjempende tiltak.

1.1 Politiets hjemmelsgrunnlag, rolle og oppgaver

Prinsippet om et statlig politi og politiets maktmonopol er nedfelt i politiloven § 1, som fastsetter at det er staten som skal sørge for den polititjenestens samfunnet har behov for.

Politiet skal beskytte personer, eiendom og fellesgoder og verne om all lovlig virksomhet, opprettholde offentlig orden og sikkerhet og enten alene eller sammen med andre myndigheter verne mot alt som truer den alminnelige tryggheten i samfunnet. I tillegg skal politiet yte borgerne hjelp og tjenester i faresituasjoner.

Politiets primæroppgaver er beskrevet i politiloven § 2. For å kunne ivareta oppgavene er politiet gitt omfattende fullmakter i politiloven §§ 7 og 27. Utfyllende bestemmelser er gitt i politiinstruksen.¹ Rammene for politiets adgang til å bruke makt er regulert i politiloven § 6.

Politiloven § 27 tredje ledd pålegger politiet å iverksette nødvendige tiltak for å avverge fare og begrense skade i forbindelse med ulykkes- og katastrofesituasjoner. Bestemmelsen innebærer at politiet har et akutt, sektor-overgripende ansvar for å håndtere ulykker og katastrofer i fredstid på alle samfunnsområder. I akutfasen har politimesteren myndighet til å fatte beslutninger på andre myndigheters ansvarsområde – inntil dette ansvaret overtas av den ansvarlige myndigheten i henhold til ansvarsprinsippet.

Politiet er blant annet ansvarlig for evakuering, generell bistand til befolkningen, vakthold og sikring, samt etterforskning. Politiet har et særskilt ansvar for å lede søk etter antatt omkomne og ta hånd om døde, og til å varsle pårørende.²

1.1.1 Politiet og påtalemyndigheten

Ansvarsforholdene i politiet er todelt: Mens ansvaret for straffesaksbehandlingen ligger til Riksadvokaten, har Politidirektoratet og Justis- og beredskapsdepartementet (JD) ansvaret for politiets øvrige polisiære virksomhet, herunder forebyggende virksomhet, ordens- og patruljetjeneste og inngrep og maktbruk hjemlet i politiloven. Delingen av ansvaret for politiets kriminalitetsbekjempelse omtales som *det tosporede system*.³ Sondringen mellom etterforskning og annen politivirksomhet er viktig i flere henseender. Blant annet angir det hvem som har ansvar og instruksjonsmyndighet, og hvilke regelsett som styrer virksomheten og metodetilgangen.

Det er lovfestet i straffeprosessloven § 55 at påtalemyndigheten er uavhengig ved behandlingen av den enkelte straffesak. Bestemmelsen innebærer at ingen kan instruere påtalemyndigheten i enkeltsaker eller omgjøre en påtaleavgjørelse. Denne uavhengigheten innebærer at ingen utenfor påtalemyndigheten, heller ikke politiske myndigheter, kan gi instruks om behandling av den enkelte straffesak.

Påtalemyndigheten har tre nivåer:

- Riksadvokaten
- statsadvokatene
- påtalemyndigheten i politiet

Riksadvokaten og statsadvokatene utgjør den høyere påtalemyndigheten. Det overordnede ansvaret for all straffesaksbehandling – både i politiet og den høyere påtalemyndighet – ligger til Riksadvokaten.

1 Kronprinsreg.res. 22. juni 1990 nr. 3963, kapittel 1 og 2.

2 Kronprinsreg.res. 22. juni 1990 nr. 3963, § 10-6.

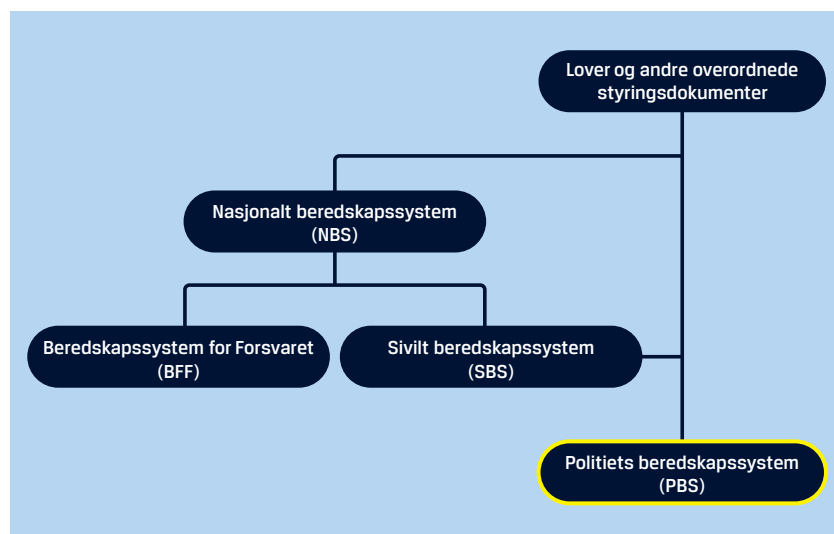
3 Riksadvokatens rundskriv 3/1999.

Påtalemyndigheten i politiet (integrert påtale) utgjør det laveste påtalenivået og ledes av politimesteren. Den er imidlertid faglig underlagt statsadvokaten. Påtalemyndigheten i politiet leder politiets etterforskning. Integrert påtale i politiet legger til rette for at påtalemyndigheten kan lede etterforskningen i nært samarbeid med politiets etterforskere. Denne ordningen gjør det mulig for påtalemyndigheten å lede politiets etterforskning mer effektivt og kontrollere at den utføres i tråd med straffeprosessloven, påtaleinstruksen og direktiver fra den høyere påtalemyndighet.

Ved hendelser som krever at politiet involveres for å opprettholde ro og orden, beskytte liv og helse osv., vil det også kunne være omstendigheter som gir grunn til å undersøke om det foreligger et straffbart forhold. Informasjon innhentet under etterforskningen ved bruk av straffeprosessuelle tvangsmidler og andre etterforskningsskritt vil kunne være av betydning for valg av metode og taktikk i den operative oppdragsløsningen og prioriteringen av oppgaver ved større hendelser. Et eksempel på en alvorlig hendelse der politiet arbeider operativt og etterforsker parallelt, er terroranslag.

1.2 Det nasjonale beredskapssystemet

Sivilt beredskapssystem (SBS) utgjør sammen med beredskapssystem for Forsvaret (BFF) et helhetlig nasjonalt beredskapssystem (NBS). Systemet er bygget opp etter samme struktur som NATOs krisehåndteringssystem NATO Crisis Response System (NCRS), men er tilpasset nasjonale forhold og behov.

Figur 1-1: Det nasjonale beredskapssystemet (NBS)

Både SBS og BFF inneholder prosedyrer og tiltak som kan benyttes for å forebygge og redusere skadeomfanget ved sektorovergripende terror, kriser og væpnet konflikt.

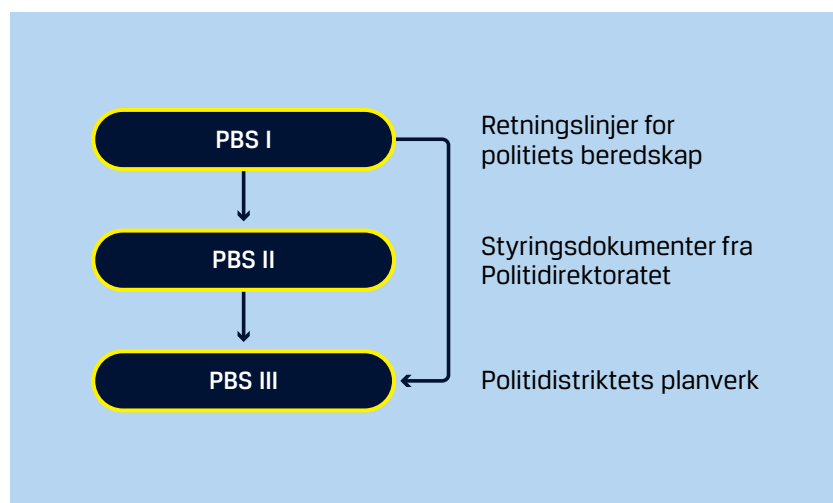
SBS-tiltak iverksettes etter beslutning på overordnet, nasjonalt nivå. Politiets beredskapssystem (PBS) forholder seg til både SBS, lover og overordnede styringsdokumenter i sin oppbygning.

1.3 Politiets beredskapssystem

Politiets beredskapssystem (PBS) består av tre deler:

- PBS I: Retningslinjer for politiets beredskap
- PBS II: Politidirektoratets styringsdokumenter
- PBS III: Politidistriktenes planverk

Til sammen utgjør disse tre delene en helhetlig sammenstilling av beslutninger og føringer for politiets beredskapssystem. PBS er et oversiktlig og fleksibelt beredskapsplanverk som er utarbeidet for at politiets oppgaver skal kunne håndteres på en effektiv måte.

Figur 1-2: Politiets beredskapssystem (PBS)

1.3.1 PBS I: Retningslinjer for politiets beredskap

PBS I gir retningslinjer for politiets beredskapsarbeid.

Beredskapssystemet kan benyttes som et oppslagsverk for den enkelte tjenesteperson og er et verktøy for ledere på alle nivåer. Det er ment å være et hjelpemiddel, både ved mindre hendelser og mer kompliserte hendelser som krever et mer omfattende ledelsesapparat.

1.3.2 PBS II: Politidirektoratets styringsdokumenter

Politidirektoratet utarbeider styringsdokumenter innenfor de ulike beredskapsområdene. Disse er med på å danne grunnlaget for politidistriktenes egne planer. De ugraderte styringsdokumentene er gjort tilgjengelige i PBS Web.

1.3.3 PBS III: Politidistriktenes planverk

Politidistriktenes planverk skal ta utgangspunkt i føringene i PBS I og II og tilpasses lokale forhold. Politidistriktene har ansvar for å utarbeide, tilpasse og revidere sitt eget planverk i den elektroniske plattformen PBS Web, i henhold til lokale forhold og behov.

1.4 PBS Web og KO:DE

PBS Web er en elektronisk plattform der PBS I, II og III er publisert. Krav til dokumentsikkerhet krever at PBS Web er tilgangsstyrt. Søk med oppslag på tvers av politidistriktene er mulig og legger til rette for kompetansedeling og samarbeid innen plan- og beredskapsarbeidet. Håndtering av gradert planverk er omtalt i kapittel 8.10.1 og 8.10.2.

Politidirektoratet er ansvarlig for å kvalitetssikre og legge ut innhold PBS Web for nivåene PBS I og PBS II. Politidistrikter og særorganer er ansvarlige for å kvalitetssikre og publisere innhold i en egen lokal struktur, PBS III.

KO:DE er en nasjonal, digital fagportal for formidling av politiets fag og metoder, herunder etterretning, forebygging og etterforskning. Portalen dekker innhold for flere målgrupper innen politiet og påtalemyndigheten.

Fagportalen er utviklet av Kripos i tett samspill med POD og andre enheter med fag- eller bistandsansvar. Politidirektoratet er øverste ansvarlig for KO:DE, mens Kripos ivaretar portalredaktøransvaret.

2 BEGREPER OG PRINSIPPER

Foto: Lars Åke Andersen / Troms politidistrikt

Det finnes en rekke begreper knyttet til samfunnssikkerhet og beredskap. Mange av dem defineres og forstås ulikt i ulike sammenhenger og av ulike aktører.

2.1 Politiberedskap

Med *beredskap* forstås tiltak for å forebygge, begrense eller håndtere daglige uønskede hendelser, så vel som ekstraordinære hendelser og kriser. Det innebærer at samfunnet er forberedt på at slike hendelser og kriser kan inntreffe, og at det finnes planer og tiltak for å avverge dem eller begrense konsekvensene.⁴

Politiet har derfor en døgkontinuerlig beredskap for å håndtere ordinære politioppgaver. Politiberedskapen omfatter i tillegg beredskap i form av planverk, tiltak, kompetanse og organisering som gjør politiet i stand til å forebygge, begrense, avverge, stanse, etterforske og håndtere ekstraordinære hendelser og kriser.

2.2 Etterretning

Etterretning er en styrt prosess som består av en systematisk innsamling, analyse og vurdering av informasjon om personer, grupper og fenomener for å danne grunnlag for beslutninger.⁵

Etterretningsprosessen skal utøves i tråd med etterretningsdoktrinen til politiet og i henhold til retningslinjer for organisering av etterretningsfunksjonen i politiorganisasjonen.⁶

Systematisk produksjon og bruk av etterretning i det daglige vil gjøre politiet i stand til å planlegge og prioritere forebyggende tiltak for å redusere risikoen for at kriminalitet materialiserer seg i uønskede eller ekstraordinære hendelser og kriser.

Etterretningsfunksjonens oppgave er å innhente og bearbeide informasjon for å få kunnskap om hva som har skjedd, og for å kunne produsere fremtidsrettede vurderinger av det trusselbildet politiet har ansvar for å håndtere. Ved ekstraordinære hendelser og kriser kan etterretningsfunksjonen knyttes tettere til funksjoner med stort informasjonstilfang og hvor det foregår beslutningsprosesser. I slike tilfeller vil man ofte etablere et etterretnings-KO (ETR-KO).

⁴ Meld. St. 10 (2016–2017), kapittel 3.5.

⁵ Politidirektoratet, *Etterretningsdoktrine for politiet*, kapittel 5.1.1.

⁶ Politidirektoratet, *Rammer og retningslinjer for etablering av nye politidistrikter*, kapittel 3.2.19.

2.3 Etterforskning

Etterforskning foretas når det som følge av en anmeldelse eller andre omstendigheter er rimelig grunn til å undersøke om det foreligger et straffbart forhold.⁷

Formålet med etterforskningen er å:

- avgjøre spørsmål om tiltale
- tjene som forberedelse for rettens behandling av spørsmålet om straffeskyld og eventuelt om fastsettelse av reaksjon
- avverge eller stanse straffbare handlinger

Felles straffesaksinntak (FSI) er politidistriktenes funksjon for mottak av straffesaker og skal sikre kvalitet og effektivitet i den innledende straffesaksbehandlingen. Ved kriser og ekstraordinære hendelser ivaretar FSI etterforskningsledelsen inntil beredskapsplanen for etterforskning av kriser og ekstraordinære hendelser iverksettes, og etterforskningskommandoplass (E-KO) er etablert.⁸

Politiet og påtalemyndigheten kan iverksette avvergende etterforskning ved en konkret mistanke om bestemte lovbrudd.⁹

Se kapittel 1.1.1 om politiet og påtalemyndigheten som beskriver sontringen mellom etterforskning og annen politivirksomhet.

2.4 Risikovurdering

En *risikovurdering* er en systematisk kartlegging av hva som kan komme til å gå galt, og en vurdering av hvorvidt risikoene som avdekkes, er akseptable eller ikke. Dersom de ikke er akseptable, må det gjennomføres tiltak som reduserer dem. Risikovurderinger kan gjennomføres med ulikt formål og ulike metodikk.¹⁰

En risikovurdering er et tiltak for å sørge for at politiets oppdragsløsning er sikker nok, og at måloppnåelsen er i tråd med forventningene.

En god risikovurdering kjennetegnes blant annet ved at den:

- er utarbeidet av personer med ulike kompetanse
- vurderer gyldigheten av underliggende datakilder
- kommuniserer risiko og usikkerhet på en forståelig måte
- er etterprøvbare slik at andre kan forstå hva vurderingene baseres på
- redegjør for usikkerheten knyttet til de ulike vurderingene

⁷ Straffeprosessloven, § 224.

⁸ Politidirektoratets rundskriv 2017/002.

⁹ Straffeprosessloven, kapittel 17b.

¹⁰ Eksempler på metodikk: Norsk Standard 5814:2008 og Norsk Standard 5830:2012.

2.5 Responstid

Responstid er tiden det tar fra politiets operasjonssentral mottar melding om en hendelse, til politiet er fremme på stedet. Det er stilt krav til responstid kun for ekstraordinære hendelser og hendelser der liv er direkte truet, eller der det av andre grunner er påkrevd med umiddelbar respons fra politiet.¹¹

2.6 Uønsket hendelse

En *uønsket hendelse* er en hendelse som avviker fra det normale og har medført eller kan medføre tap av liv eller skade på helse, miljø, materielle verdier og kritisk infrastruktur.¹²

En uønsket hendelse kan være natur- eller menneskeskapt eller skyldes teknisk svikt. For å skille mellom en tilfeldig hendelse og en villet handling benyttes begrepene *utilsiktet uønsket hendelse* og *tilsiktet uønsket handling*.¹³

Eksempler på tilsiktede uønskede handlinger er kriminalitet, terror, ulovlig etterretningsvirksomhet og sabotasje. De forårsakes av en aktør som handler med hensikt.

Eksempler på utilsiktede uønskede hendelser kan være transportulykker, forurensning, dambrudd, atomulykker og naturkatastrofer som ekstreme værforhold, flom og skred.

2.7 Ekstraordinær hendelse

En *ekstraordinær hendelse* er en hendelse som er så omfattende eller alvorlig at politiet må organisere, lede og benytte sine ressurser på en annen måte enn normalt. Ekstraordinære hendelser er ikke nødvendigvis uønskede hendelser.

En hendelse som er ekstraordinær for ett politidistrikt, er ikke nødvendigvis det for et annet. Hendelsens omfang, kompleksitet og alvorlighetsgrad på én side og politidistriktets ressurser, kompetanse, erfaring, utstyr mv. på den andre vil være avgjørende for om hendelsen betegnes som ekstraordinær. Det betyr at også mindre hendelser kan være ekstraordinære.

Eksempler på ekstraordinære hendelser:

Alvorlig kriminalitet

- terrorhandlinger
- pågående livstruende vold (PLIVO)
- gisselsituasjoner/frihetsberøvelse

¹¹ Politidirektoratet, *Plan for vesentlig reduksjon av responstid*.

¹² Sivilbeskyttelsesloven, § 3.

¹³ Politidirektoratet, Nasjonal sikkerhetsmyndighet og Politiets sikkerhetstjeneste, *Terrorsikring*.

- grov kroppsskade / drap
- bombetrusler
- opptøyer

Ulykker

- større ulykker
- overhengende fare for større ulykker

Naturkatastrofer

- ekstreme værforhold
- skred
- flom
- skogbrann

Annet

- hendelser som innebærer en alvorlig belastning på kritisk infrastruktur eller kritiske samfunnsfunksjoner
- store arrangementer, demonstrasjoner, statsbesøk / offisielle besøk og lignende

2.8 Krise

En *krise* er en uønsket hendelse med høy grad av usikkerhet og potensielt betydelige konsekvenser for den som rammes, enten det er enkeltpersoner, organisasjoner eller samfunnet.¹⁴ Krisen kan innebære at samfunnssikkerheten eller andre viktige verdier trues, og at håndteringen av den krever svært mye av kapasiteten og kompetansen til den aktøren som i utgangspunktet har ansvaret.

Om en hendelse er en krise, avhenger av den konkrete situasjonen og de involvertes individuelle vurderinger og forutsetninger.

Krisehåndtering er summen av tiltak som iverksettes når krisen har inntruffet, for å begrense skadene og bringe krisen til opphør.¹⁵

¹⁴ Meld. St. 10 (2016–2017), kapittel 3.5.

¹⁵ Meld. St. 10 (2016–2017), kapittel 3.5.

2.9 Væpnet konflikt

En væpnet konflikt (også omtalt som *krig*) er en konflikt mellom stater eller grupper som involverer bruk av væpnet makt. Krigens folkerett skiller mellom to typer væpnet konflikt:¹⁶

- internasjonal væpnet konflikt: en konflikt mellom to eller flere stater eller okkupasjon
- ikke-internasjonal væpnet konflikt: en konflikt mellom en stat og en gruppe på statens eller en annen stats territorium eller mellom ulike grupper

2.10 Beredskapsprinsippene

De overordnede prinsippene om ansvar, likhet, nærhet og samvirke ligger til grunn for alt sikkerhets- og beredskapsarbeid.¹⁷ Alle offentlige og enkelte private virksomheter har plikt til å utarbeide beredskapsplaner innenfor eget ansvarsområde.

2.10.1 Ansvarsprinsippet

Ansvarsprinsippet innebærer at den myndigheten, virksomheten eller etaten som til daglig har ansvaret for et fagområde i en normalsituasjon, også har ansvaret for nødvendige beredskapsforberedelser og for å håndtere ekstraordinære hendelser på området.

2.10.2 Likhetsprinsippet

Likhetsprinsippet innebærer at den organisasjonen man opererer med under kriser, i utgangspunktet skal være mest mulig lik den organisasjonen man har til daglig.

2.10.3 Nærhetsprinsippet

Nærhetsprinsippet innebærer at alle hendelser skal håndteres på lavest mulig nivå. Unntatt fra dette prinsippet er atomhendelser og sikkerhetspolitiske kriser, som håndteres på sentralt nivå.

2.10.4 Samvirkeprinsippet

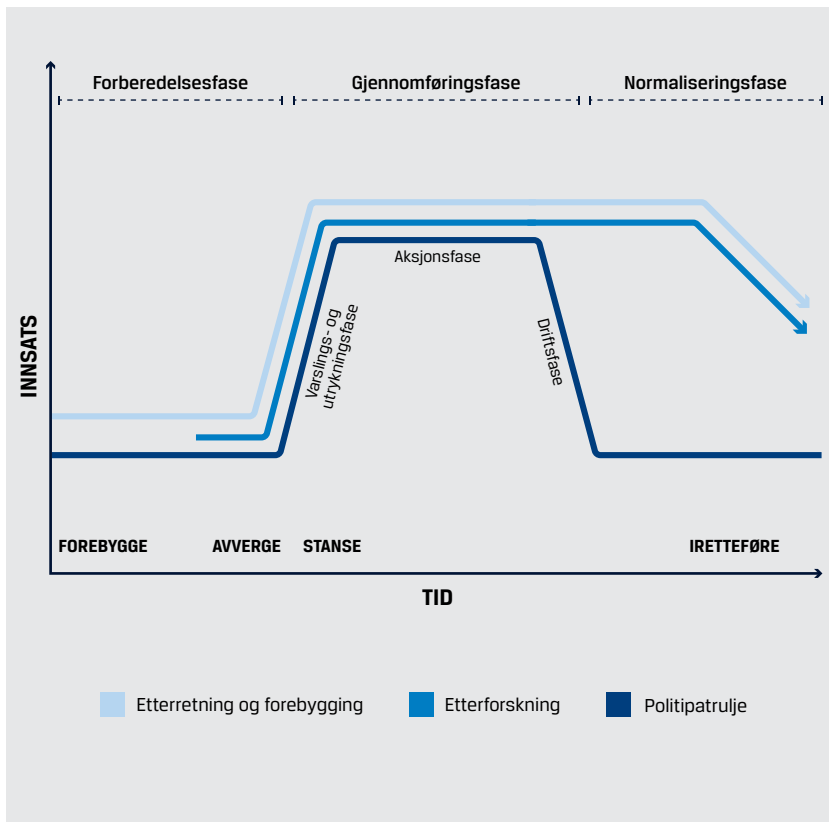
Samvirkeprinsippet innebærer at de aktuelle myndighetene, virksomhetene og etatene har et selvstendig ansvar for å sikre et best mulig samvirke med relevante aktører og virksomheter i arbeidet med forebygging, beredskap og krisehåndtering.

2.11 Fasene i håndteringen av en hendelse

Politiets ordinære virksomhet og håndteringen av ekstraordinære hendelser og kriser vil som regel kunne deles opp i de samme fasene. Det vil være en glidende overgang mellom dem.

¹⁶ Forsvaret, *Manual i krigens folkerett*, kapittel 1.29.

¹⁷ Justis- og beredskapsdepartementet, *Samfunnssikkerhetsinstruksen*, kapittel 3.

Figur 2-1: Skematisk fremstilling av hendelsens faser

2.11.1 Forberedelsesfasen

Forberedelsesfasen er tiden før en hendelse inntreffer. De ulike politiressursene har ulike roller i denne fasen. Etterretning, forebygging, beredskapsplanlegging, åpen og skjult etterforskning og patruljevirkksomhet er eksempler på relevante aktiviteter. Erfaringslæring, trening og gjennomføring av ulike typer øvelser står sentralt i denne fasen.

2.11.2 Gjennomføringsfasen

Gjennomføringsfasen er fasen der hendelsen pågår. Gjennomføringsfasen i akutte pågående hendelser er igjen inndelt i tre faser:

Varslings- og utrykningsfasen

Denne fasen omfatter tiden fra en melding mottas, og frem til politiet ankommer innsatsområdet. Politiet innhenter, behandler og deler informasjon som kan danne grunnlag for å iverksette planer, ordrer, tiltak og rutiner.

Aksjonsfasen

Denne fasen pågår fra politiet ankommer innsatsområdet, og frem til stedet er sikret for annet innsattpersonell. I denne fasen jobber man for å få oversikt og kontroll over hendelsen.

Driftsfasen

I driftsfasen har politiet fått tilstrekkelig kontroll over situasjonen. Taktisk og teknisk etterforskning iverksettes ved behov. Ressurstilgang vurderes opp mot ressursbehov. Driftsfasen fortsetter frem til operativ innsats er avsluttet og normaliseringsfasen starter.

Ved planlagte større oppdrag er det ikke naturlig å dele opp gjennomføringsfasen.

2.11.3 Normaliseringsfasen

Etterarbeid og oppfølging skal i denne fasen sikre en god overgang tilbake til normalsituasjonen.

I tillegg skal håndteringen av hendelsen gi grunnlag for læring og kunnskap. Andre offentlige etater kan også iverksette undersøkelser.

Se kapittel 5.2 om Arbeidstilsynet, 5.33 om Statens havarikommisjon for transport og 5.34 om Statens vegvesen.

3 NASJONAL BEREDSKAP

Stortinget fastsetter rammene for samfunnets beredskap gjennom behandling av proposisjoner, meldinger og vedtak. *Samfunnssikkerhetsinstruksen*¹⁸ presiserer kravene til departementenes arbeid med samfunnssikkerhet.

3.1 Ledelsesnivåene i det nasjonale beredskapsapparatet

Ved ekstraordinære hendelser og kriser som må håndteres nasjonalt, skilles det mellom politisk, strategisk, operasjonelt og taktisk nivå. Regjeringen og departementene utgjør de sentrale krisehåndteringsorganene.

Figur 3-1: Ledelsesnivåene i det nasjonale beredskapsapparatet når JD er lederdepartement

3.2 Politisk nivå: regjeringen

Regjeringen er det øverste politiske organet i beredskapsapparatet. Det er utarbeidet systemer for rask innkalling av regjeringen ved kriser.¹⁹

Etter ansvarsprinsippet beholder hver enkelt statsråd sitt konstitusjonelle ansvar også ved ekstraordinære hendelser og kriser. Det er etablert organer som ved behov kan tre sammen og koordinere sine ansvarsområder og tiltak.

¹⁸ Justis- og beredskapsdepartementet, *Samfunnssikkerhetsinstruksen*.

¹⁹ Statsministerens kontor, *Retningslinjer for regjeringskonferanser*, kapittel 5.

3.2.1 Regjeringens sikkerhetsutvalg

Regjeringens sikkerhetsutvalg (RSU) behandler saker som angår landets forsvars- og sikkerhetspolitikk. Utvalgets sammensetning kan variere noe fra regjering til regjering, men de faste medlemmene er normalt statsministeren, utenriksministeren, forsvarsministeren, justis-, beredskaps- og innvandringsministeren og finansministeren. Statsministerens kontor er sekretariat for Regjeringens sikkerhetsutvalg.

3.3 Strategisk nivå: departementene

Departementene utgjør det strategiske nivået. Det enkelte departement har ansvar for samfunnssikkerheten innenfor egen sektor og skal utarbeide planer og gjennomføre øvelser, slik at det er forberedt på og kan håndtere kriser og alvorlige, uønskede hendelser innenfor eget ansvarsområde. Justis- og beredskapsdepartementet (JD) er gitt en generell samordningsrolle på samfunnssikkerhetsområdet.

Justis- og beredskapsdepartementet er fast lederdepartement ved sivile, nasjonale kriser med mindre noe annet er bestemt. Utenriksdepartementet er normalt lederdepartement ved kris hendelser i utlandet som rammer norske borgere eller interesser. Under sikkerhetspolitiske kriser og væpnet konflikt vil Forsvarsdepartementet og Utenriksdepartementet i kraft av sitt sektoransvar ha et særskilt ansvar for å ivareta forsvars, sikkerhets- og utenrikspolitiske anliggender.

Lederdepartementet skal utarbeide beslutningsgrunnlag for det politiske nivået i form av overordnede situasjonsrapporter, og skal ellers sørge for at media og publikum får koordinert informasjon,²⁰ koordinere virksomheten med andre departementer og påse at nødvendige tiltak innenfor eget ansvarsområde blir iverksatt.

3.3.1 Kriserådet

Det øverste administrative koordineringsorganet på departementsnivå er Kriserådet (KR), som er opprettet for å styrke den sentrale koordineringen mellom departementene ved nasjonale kriser.

Kriserådet har seks faste medlemmer: regjeringsråden ved Statsministerens kontor og departementsrådene i Justis- og beredskapsdepartementet, Helse- og omsorgsdepartementet, Forsvarsdepartementet, Kommunal- og moderniseringsdepartementet og Utenriksdepartementet – og kan ved behov utvides med alle de øvrige departementene. Representanter for underliggende virksomheter og særskilte kompetansemiljøer deltar ved behov. Det er lav terskel for å kalle inn Kriserådet.

Rådet skal påse at spørsmål som krever politisk avklaring, som fullmakter og budsjett, raskt legges frem for departementenes politiske ledelse eller regjeringen.

²⁰ Fornyings- og administrasjonsdepartementet, *Statens kommunikasjonspolitikk*.

3.3.2 Krisestøtteenheten

Krisestøtteenheten (KSE) er en administrativ støtteressurs for departementene og Kriserådet ved kriser eller alvorlige, uønskede hendelser. Til daglig bistår enheten departementene på beredskapsområdet. Krisestøtteenhetens funksjon rokker ikke ved ansvarsprinsippet ettersom den ikke overtar noe ansvar fra det enkelte fagdepartement. Krisestøtteenheten er faglig og administrativt underlagt Justis- og beredskapsdepartementet og er fast sekretariat for Kriserådet.

3.4 Operasjonelt nivå: Politidirektoratet

Politidirektoratet (POD) utgjør det operasjonelle nivået og har ansvar for faglig ledelse, styring, oppfølging og utvikling av politi- og lensmannsetaten, med de begrensninger som følger av at Den høyere påtalemyndighet har den overordnede faglige ledelsen av straffesaksbehandlingen.²¹ POD skal sørge for at politiske vedtak, føringer og styringssignaler blir videreformidlet, konkretisert og fulgt opp.

Som fagdirektorat for politietaten har POD et særskilt ansvar for beredskap og krisehåndtering.²² Ved ekstraordinære hendelser og kriser er POD ansvarlig for nødvendig samordning og prioritering av innsats som krever svært mye av kapasiteten og kompetansen i ett eller flere politidistrikter. Videre skal direktoratet ivareta nødvendig koordinering med andre relevante etater. POD har også et særskilt ansvar for at Justis- og beredskapsdepartementet umiddelbart varsles og informeres.

POD vurderer det nasjonale situasjonsbildet og utarbeider om nødvendig operasjonsordrer tilpasset dette. Politidirektoratet har delegert ansvaret for politiets nasjonale etterretningsproduksjon til Kripos. Som beslutningsstøtte kan POD benytte nasjonale etterretningsoppsummeringer fra Kripos samt trusselvurderinger fra PST og felles kontraterrorsenter (FKTS). Sammen med situasjonsrapporter fra politidistriktene danner disse produktene grunnlaget for prioriteringer og beslutninger som tas på operasjonelt nivå i POD.

Retningslinjer for politimesterens varsling til POD er gitt i kapittel 13.

3.4.1 Politiets situasjonssenter

Politiets situasjonssenter (PSS) skal ivareta PODs operative rolle og inngår i direktoratets krisehåndteringsorganisasjon ved ekstraordinære hendelser og kriser. PSS er døgnbemannet og fungerer som direktoratets faste kontaktpunkt i beredskapsspørsmål.

PSS monitorerer pågående hendelser og skal gjennom monitoreringen samt innhenting av situasjonsrapporter fra etaten og kommunikasjon med samvirkeaktører kunne presentere et oppdatert situasjonsbilde som beslutningsstøtte for politidirektøren.

²¹ Justis- og beredskapsdepartementet, *Hovedinstruks til politidirektøren*.

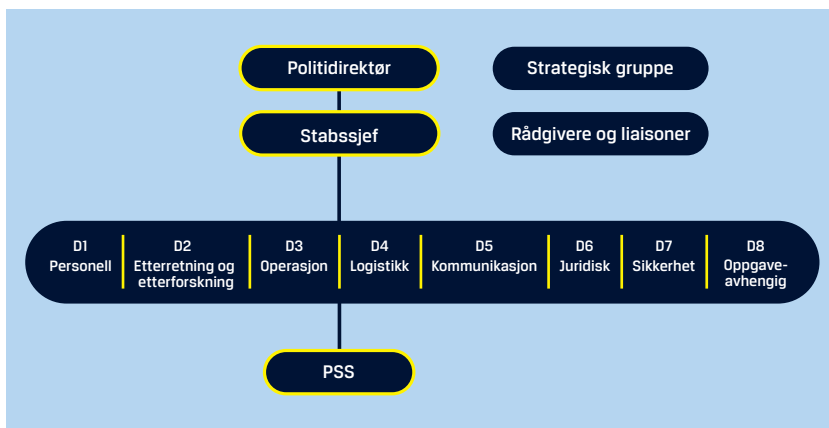
²² Meld. St. 13 (2015–2016), kapittel 3.3.

PSS ivaretar situasjonsrapportering til strategisk nivå som en del av den daglige driften.

Ved ekstraordinære hendelser og kriser kan frekvensen på disse oppgavene bli intensivert. Dersom politidirektøren beslutter beredskapstiltak lokalt eller nasjonalt, vil PSS bistå med gjennomføring og oppfølging av tiltakene.

3.4.2 Politidirektørens stab

Ved ekstraordinære hendelser og kriser kan politidirektøren etablere stab for å understøtte sin ledelses- og koordineringsfunksjon. Dette endrer imidlertid ikke politimestrenes og særorgansejefenes ansvar og kommandomyndighet. Politidirektørens stab har samme funksjonsinndeling som politimesterens operative stab med unntak av D7.

Figur 3-2: Politidirektørens stab med politiets situasjonssenter

3.4.3 Liaisoner mellom politiet og Forsvaret

Politidirektoratet (POD) og Forsvarets operative hovedkvarter (FOH) har gjensidige liaisonordninger. De faste liaisonene skal være bindeledd mellom politiet og Forsvaret, gi faglige råd og tilrettelegge for god kommunikasjon i aktuelle operasjonelle og strategiske saker nasjonalt.

Forsvarets liaison i POD skal bidra til økt støtte og samarbeid i saker som involverer både Forsvaret og politiet, med særlig fokus på nasjonal beredskap og krisehåndtering.

Politiets liaison ved FOH skal bidra til økt støtte og samarbeid mellom politiet og FOH med særlig fokus på samfunnssikkerhet og krisehåndtering.

Når Forsvaret støtter politiet, oppfordres det til utveksling av liaisoner etter behov. Det er inngått avtaler mellom politidistriktene og heimevernsdistriktene som regulerer samarbeid og liaisonering.

3.5 Taktisk nivå: politidistriktene og særorganene

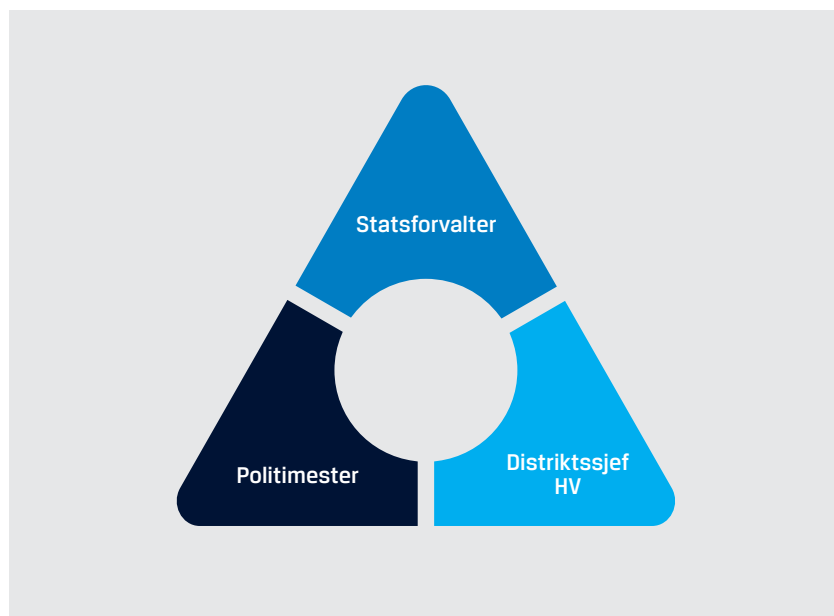
Politidistriktene, særorganene og andre enheter utgjør det taktiske nivået. Politiet har et betydelig ansvar i den lokale og regionale beredskapen. Dette innebærer samvirke med de øvrige nødetatene, kommunene, statsforvalterne, Forsvaret, privat næringsliv, frivillige organisasjoner og publikum. Både ved redningstjeneste og andre hendelser kan politiet knytte til seg rådgivere og liaisoner fra andre etater og virksomheter.

Politimesteren ivaretar den overordnede ledelsen av alle hendelser som oppstår i eget politidistrikt.

3.6 Totalforsvaret

Forsvaret av Norge bygger både på et militært forsvar og en bred sivil beredskap hvor politiet er en sentral aktør.

Totalforsvaret som konsept skal sikre best mulig utnyttelse av samfunnets samlede ressurser når det gjelder forebygging, beredskapsplanlegging, krisehåndtering og konsekvenshåndtering i hele krisespekteret fra fred via sikkerhetspolitisk krise til væpnet konflikt.²³ Totalforsvarskonseptet er således en del av det sivil-militære samarbeidet, men er avgrenset til å omfatte gjensidig støtte og samarbeid mellom Forsvaret og det sivile samfunn knyttet til kriser – fra kriser i fred til sikkerhetspolitisk krise og væpnet konflikt.

Figur 3-3: Samarbeid på regionalt nivå

23 Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap, *Støtte og samarbeid*, kapittel 2.2.

Figuren er en skjematisk fremstilling av samarbeidet på regionalt nivå innenfor ansvars- og myndighetsområdene til politimesteren, distriktssjefen for Heimevernet og statsforvalteren. Se kapittel 5.9.4 og kapittel 5.12.

Sivilforsvaret har sentrale oppgaver med blant annet å planlegge og iverksette tiltak for å beskytte sivilbefolkningen, herunder varsling og evakuering.²⁴ Se kapittel 5.32.

3.6.1 Sentralt totalforsvarsforum

Sentralt totalforsvarsforum er et forum på direktoratsnivå for gjensidig orientering, samordning og overordnet koordinering ved problemstillinger som angår totalforsvaret, det sivil-militære samarbeidet og samfunnssikkerheten.²⁵

Forumets formål er å legge til rette for et best mulig samarbeid mellom sivile og militære myndigheter for beredskapsplanlegging og samhandling i alle typer kriser som involverer bruk av totalforsvaret. Forumet skal ikke gripe inn i eller overlappe arbeidet til etablerte fagfora innen totalforsvaret. Forumet har ingen operativ funksjon i krise eller krig.

Ledelsen av forumet alternerer annet hvert år mellom forsvarssjefen og direktøren for Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (DSB). Sentralt totalforsvarsforum har verken beslutningsmyndighet eller operative funksjoner.

3.6.2 Vertslandsstøtte

Vertslandsstøtte er sivil og militær støtte gitt i fred, krise og væpnet konflikt av Norge til allierte styrker og organisasjoner som befinner seg på, opererer i eller er på vei gjennom norsk territorium.

En forutsetning for at allierte raskt skal kunne støtte Norge i krise og krig, er en godt planlagt vertslandsstøtte fra Norge innenfor rammen av totalforsvaret. Vertslandsstøtte skal være planlagt og forberedt slik at den understøtter en rask alliert forsterkning av Norge, og bidrar til å opprettholde allierte styrkers stridsevne under gjennomføring av trening, øvelser og operasjoner.

Norsk vertslandsstøttekonsept²⁶ er utarbeidet av Forsvarets operative hovedkvarter (FOH). Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (DSB) koordinerer revisjonen av konseptet med den sivile delen av totalforsvaret.²⁷ Konseptet skal på et ugradert nivå bidra til økt forståelse av hvordan vi som vertsland skal motta allierte styrker, og hvordan vertslandsstøtte til allierte styrker er tenkt gjennomført.

²⁴ Sivilbeskyttelsesloven, kapittel 6.

²⁵ Kgl.res. 23. september 2005.

²⁶ Forsvarets operative hovedkvarter, *Norsk vertslandsstøttekonsept til bruk i totalforsvaret*.

²⁷ Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap, *Veileder for vertsnasjonsstøtte i Norge*.

Konseptet skal bidra til økt forståelse for at mottak av allierte styrker ikke kun er et forsvarsanliggende, men angår hele totalforsvaret.

Allierte som kommer til Norge, skal kunne bruke konseptet som et verktøy for å forstå det norske totalforsvarets evne til å understøtte dem. Konseptet skal fungere som et grunnlag for å detaljplanlegge vertslandsstøtten i nasjonalt og regionalt planverk.

Politiet bør delta i planprosesser knyttet til alle faser av vertslandsstøttekonseptet for å sikre nødvendige avklaringer av roller, ansvar og myndighet i operasjonsområdet.

Foto: Tore Ellingsen/Forsvaret

3.7 Politiets oppgaver ved væpnet konflikt og okkupasjon

Politiets oppgaver i fred er de samme ved krise, væpnet konflikt eller okkupasjon. I slike situasjoner vil politiet imidlertid ha særlige utfordringer med å beskytte personer og opprettholde alminnelig ro og orden. I tillegg må politiet håndtere annen kriminalitet som særlig knytter seg til den væpnede konflikten, som brudd på krigens rett.

Folkerettens distinksjonsprinsipp innebærer at sivile skal beskyttes mot farene ved militære operasjoner, og at angrep bare kan rettes mot lovlige militære mål.²⁸ Prinsippet anser politiet som en sivil / ikke stridende part.

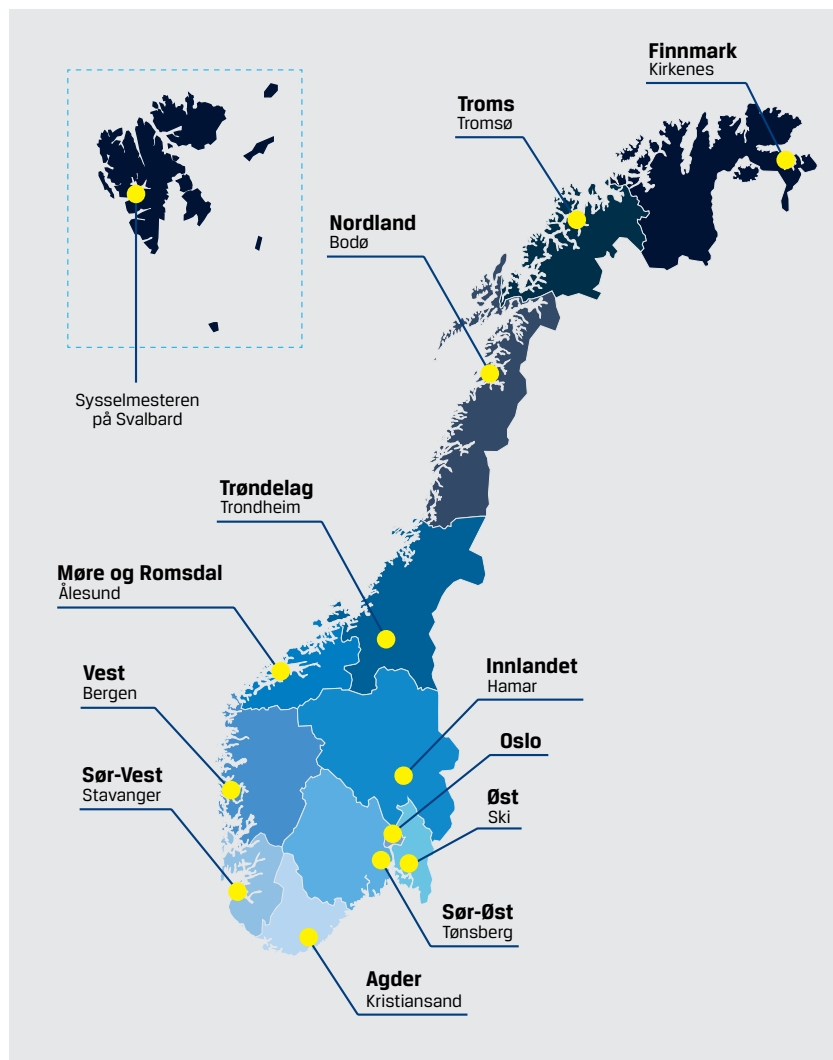
²⁸ Forsvaret, *Manual i krigens folkerett*, kapittel 1.22.

4 POLITIETS BEREDSKAP

4.1 Politidistrikter, særorganer og andre

Politiet er inndelt i politidistrikter, som igjen er inndelt i funksjonelle og geografiske driftsenheter samt namsfogddistrikter.

Figur 4-1: Politidistriktene og Sysselmasteren på Svalbard

I tillegg til politidistriktene er politiet organisert i følgende særorganer og enheter:²⁹

- Den nasjonale enhet for bekjempelse av organisert og annen alvorlig kriminalitet (Kripos)
- Politihøgskolen (PHS)
- Utrykningspolitiet (UP)

²⁹ Politiloven, kapittel III.

- Politiets utlendingsenhet (PU)
- Den sentrale enhet for etterforskning og påtale av økonomisk kriminalitet og miljøkriminalitet (Økokrim)
- Sysselmeisteren på Svalbard
- Grensekommissæren
- Nasjonalt ID-senter (NID)
- Politiets IKT-tjenester (PIT)
- Politiets fellestjenester (PFT)

Særorganene er administrativt og faglig underlagt Politidirektoratet. Økokrim er i tillegg et statsadvokatembete og er i sin påtalemessige virksomhet faglig underlagt Riksadvokaten.

4.1.1 Ledelsesnivåene

Politiinnsatsen ledes på strategisk, operasjonelt og taktisk nivå. Ledelse på operasjonelt og taktisk nivå må følge de samme retningslinjene i alle politidistrikter. De samme nivåene benyttes også i det daglige. Når stab er satt, er stabssjefen øverste leder på operasjonelt nivå.

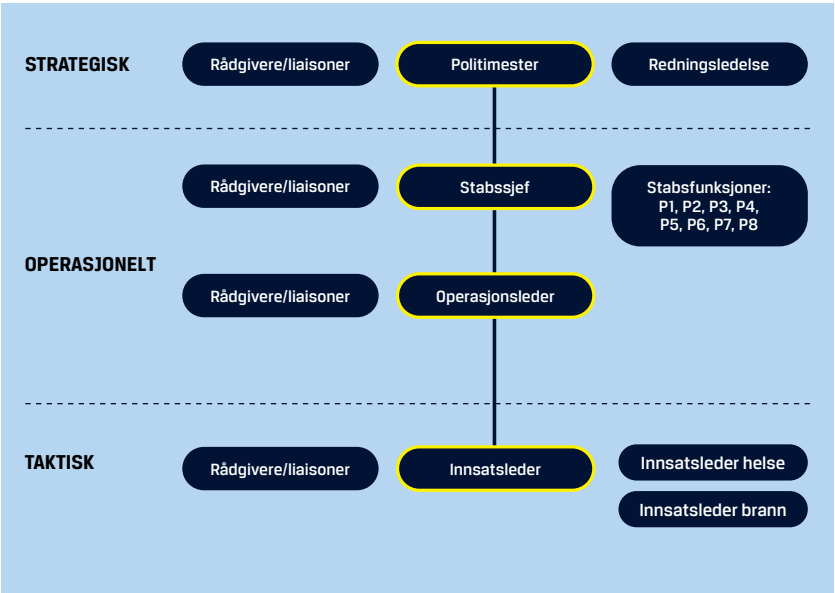

Figur 4-2: Ledelsesnivåene i politidistriktene

Ledelse på operasjonelt og taktisk nivå må følge de samme retningslinjene i alle politidistrikter. De samme nivåene benyttes også i det daglige. Når stab er satt, er stabssjefen øverste leder på operasjonelt nivå.

Ved en ekstraordinær hendelse eller krise må politiet raskt kunne samle og organisere ressursene for å utføre en innsats tilpasset situasjonen. Når tjenestepersoner fra flere politidistrikter og enheter skal samvirke i en slik innsats, må arbeidet organiseres etter faste prinsipper. Det øker effektiviteten og kvaliteten på innsatsen og gjør lederne på de ulike nivåene mer fortløpende med lederoppavene.

Politimesteren avgjør om en hendelse er av en slik karakter at stab skal etableres, se kapittel 8 om stabsledelse.

Figur 4-3: Ledelsesnivåene i politidistriktene når stab er satt

Strategisk nivå: politimesteren

Det strategiske nivået består av politimesteren. Redningsledelsen (inkludert politimesteren) utgjør den strategiske ledelsen ved den lokale rednings-sentralen (LRS).

På dette nivået utarbeides strategien som i store trekk setter rammene for oppdragsløsningen. Strategisk ledelse fordrer refleksjon, kreativitet, forut-seenhet og langsiktig helhetstenkning.

Operasjonelt nivå: operasjonslederen og stabssjefen

Operasjonelt nivå består til daglig av operasjonslederen, med de fullmakter som politimesteren har gitt. Ved større hendelser kan operasjonslederen etablere en forsterket linje, eller forsterkes med stab etter beslutning fra politimesteren. Når staben er satt, er stabssjefen øverste leder på opera-sjonelt nivå.

Operasjonell ledelse innebærer å planlegge og koordinere politiinnsatsen for å oppnå målene som er fastsatt av den strategiske ledelsen. Den skal sikre sammenhengen mellom det strategiske og det taktiske nivået. På dette nivået skal det utarbeides planer for ressursbruk og utarbeides ordrer til taktisk nivå. Operasjonelt nivå skal samhandle med blant annet etterforsk-ningsledelsen og etterretningsfunksjonen i politidistriktet.

Taktisk nivå: innsatslederen

Taktisk nivå består av innsatslederen og innsatspersonell. De gjennomfører oppdragene som operasjonslederen eller politimesterens stab gir.

Taktisk ledelse innebærer direkte ledelse og samordning av innsatspersonell, og ledelsen kan ha flere nivåer med delledere under innsatslederen (som aksjonsleder, kortesjeleder og objektleder). På dette nivået skal det utarbeides planer for ressursbruk og ordrer til innsatsstyrkene.

Parallelt med den operative innsatsen vil etterforskningsledelse være etablert. Dette vil ivareta behovet for koordinering av operativ innsats og etterforskning. Beslutning om bruk av tvangsmidler, eksempelvis pågrepelse og ransaking, vil som hovedregel besluttes av etterforskningsledelsen. Dette innebærer et behov for koordinering av operativ innsats og etterforskning.

I pågående hendelser må etterforskningsledelsen sikre at relevant informasjon gis fortløpende til taktisk, operasjonelt og strategisk nivå.

4.2 Politidistriktene

4.2.1 Innsatspersonell

Med innsatspersonell menes tjenstepersoner som regelmessig utfører døgntinuerlig vakt- og beredskapstjeneste og tjenstepersoner i livvaktjeneste. Dette gjelder også tjenstepersoner som normalt gjør annen tjeneste, men som regelmessig gjør ordenstjeneste i helger eller ferieperioder. Politiets innsatspersonell er delt inn i kategorier basert på kompetanse.

Innsatspersonellet skal gjennomføre årlig trening i henhold til sertifiserings- og vedlikeholdsprogrammer.³⁰ De skal i tillegg gjennomføre årlig opplæring og skytetrening og bestå godkjenningsprøve for politiets tjenestevåpen.³¹

Kategori 1: Tjenstepersoner i Beredskapstroppen

I kategorien inngår Beredskapstroppen (BT) ved Oslo politidistrikt.

Kategori 2: Tjenstepersoner i livvaktjeneste

I kategorien inngår tjenstepersoner som har livvaktjeneste som hovedoppgave.

Kategori 3: Tjenstepersoner i utrykningsenhetene

I kategorien inngår tjenstepersoner i politidistriktenes utrykningsenheter (UEH).

Kategori 4: Andre tjenstepersoner med våpengodkjenning

I kategorien inngår alle andre tjenstepersoner som skal gjennomføre årlig utdanning og godkjenningsprøve for tjenestevåpen.

³⁰ Politidirektoratets rundskriv 2008/009.

³¹ Justis- og beredskapsdepartementet, *Våpeninstruks for politiet*, § 3-1.

4.2.2 Politiets hundetjeneste

Politiets hundeekvipasjer (hundefører og hund) har kompetanse til å kunne løse en rekke oppgaver. Politiet bruker to typer politihunder – patruljehunder og søkshunder.³²

Patruljehunder kan benyttes i ulike sammenhenger, blant annet ved ettersøking i redningstjeneste, som maktmiddel ved pågripelser og objektsikring samt til sporing og søk etter personer og bevis. Patruljehundene kan ha tilleggskompetanse innen kriminalsøk (søk etter biologisk materiale som blod, sæd, lik og likrester, våpen og narkotika) og lavinesøk (vinterutdanning).

Foto: Anders Herman Torp

Søkshunder benyttes til søk etter ulike luktbilder, blant annet narkotika (også sporsøk), brennbare væsker, biologisk materiale, bomber og eksplosiver. Enkelte søkshunder kan ha tilleggskompetanse innen redningssøk og våpen- og lavinesøk.

4.2.3 Politiets sjøtjeneste

Politiets sjøtjeneste er en viktig del av kystberedskapen i Norge. Politiets egne ressurser er primært aktive i sommersesongen, og består av et begrenset antall politibåter av ulik type og størrelse.

Sjøtjenesten i politidistriktene er dimensjonert forskjellig avhengig av geografi, kystlinje og klimatiske utfordringer samt lokale prioriteringer. Sjøtjenesten har, i likhet med annen synlig politioperativ tjeneste, til hensikt å skape trygghet, regulere atferd, forebygge uønsket adferd og drive kontroll.

³² Politidirektoratets rundskriv 2018/010.

Den utgjør også et viktig element i politidistriktets samlede beredskap mot akutte hendelser i kystsonen. Noen politidistrikter har store innsjøer med mye trafikk, og de samme hensyn gjelder også der.

Foto: Politiet

4.2.4 Mobilt innsatskonsept

Mobilt innsatskonsept (MIK) er en koordinert fellesinnsats ved hendelser der større folkemengder er samlet, blant annet ved demonstrasjoner, og man frykter ordensforstyrrelser eller opptøyer med bruk av vold eller skadeverk. Hensikten med konseptet er å legge til rette for at ytringsfriheten for alle parter blir ivaretatt.

MIK baserer seg på tropps- og lagsoppsett, uniformerte og sivile styrker og er ledet av innsatsleder. Dialog med partene og etterretning er sentralt i MIK for å sikre målrettede og legitime tiltak og hindre unødig inngripen fra politiets side.

Oslo politidistrikt har spisskompetanse, spesialkjøretøy og opplært personell til å løse oppdrag som krever bruk av MIK. Politidistriktene kan anmode om slik bistand etter prinsippet om nabohjelp.

4.2.5 Ryttertjenesten

Ryttertjenesten ved Oslo politidistrikt utfører polititjeneste til hest. Politihest brukes til ulike politioperative oppgaver, som eksempelvis:

- ordens- og sperretjeneste
- ledsagelse og synlig tilstedeværelse ved store arrangementer, herunder demonstrasjoner, opptog, idrettsarrangementer og andre markeringer
- innsats mot større folkemengder som flytting og splitting av mengden

- honorær ledsagelse ved statsbesøk, Forsvarets parader og andre offisielle arrangementer
- søk etter savnet person, spesielt i skogsområder og områder hvor kjøretøy ikke kommer frem

Politidistriktene kan anmode om bistand etter prinsippet om nabo hjelp.

4.2.6 Nabo hjelp

Nabo hjelp er bistand mellom politidistrikter som ikke omfatter de nasjonale beredskaps- og bistandsressursene ved Oslo politidistrikt eller særorganer. Nabo hjelp betyr ikke nødvendigvis bistand fra det nærmest beliggende politidistriktet, det kan like gjerne være bistand mellom politidistrikter som ligger langt fra hverandre geografisk. Nabo hjelp kan utløses av behov for ressurser eller spesiell kompetanse for å håndtere en hendelse.

Ved slik bistand må det alltid gjøres avtaler mellom politidistriktene om kostnader. Ansvarsforhold ved transport, avløsninger, overnatting, forpleining og den umiddelbare personalomsorgen etter en eventuell kritisk hendelse eller et særlig belastende oppdrag må også avtales. Ved bistand med personell fra et annet politidistrikt påhviler ansvaret for HMS det mottakende politidistriktet.

4.3 Særorganer og andre enheter

4.3.1 Kripes

Kripes er den nasjonale enhet for bekjempelse av organisert og annen alvorlig kriminalitet. Kripes har særskilt kompetanse på en rekke fagområder som er relevante i beredskapssammenheng.

Kripes skal varsles ved uønskede eller ekstraordinære hendelser og kriser når politidistriktene mangler nødvendig kompetanse eller er usikre på egne behov. Dette omfatter hendelser både i Norge og utlandet som berører norske borgere eller norsk eiendom. Kripes kan også kontaktes for rådgivning.

Kripes har et døgnbemannet kontaktpunkt som koordinerer bistandsanmodninger og ivaretar kontakten med utenlandske samarbeidspartnere.

Nasjonal etterretningsproduksjon i politiet

Kripes skal identifisere og formulere nasjonale etterretningsbehov som prioriteres og besluttet av Politidirektoratet.

Kripes har ansvar for nasjonal etterretningsproduksjon og koordinering av nasjonal informasjonsinnhenting i det daglige, men også ved ekstraordinære hendelser og kriser.

Politidistrikter og øvrige særorganer skal produsere etterretning, tilgjengeliggjøre informasjon og etterretning for Kripos og besvare nasjonale informasjons- og etterretningsbehov som distribueres av Kripos.

Ved ekstraordinære hendelser eller kriser kan Kripos sende etterretningsliaisoner til berørte politidistrikter og særorganer for å sikre informasjonsflyten i den nasjonale etterretningsproduksjonen. Berørte politidistrikter eller særorganer skal legge til rette for at etterretningsliaisonen får utført sitt arbeid.

Taktisk etterforskningsbistand

Kripos har egen påtalemyndighet og etterforsker saker innenfor sine ansvarsområder. Dette er typisk saker som ikke har noe klart geografisk nedslagsfelt i et politidistrikt, og som krever særskilt kompetanse og/eller utstrakt internasjonal samhandling. Kripos kan blant annet bistå med etterforskningsledelse, analyse, skjult etterforskning og internasjonal etterforskning. Videre kan Kripos bistå med skjulte innhentingsmetoder på taktisk og teknisk nivå innenfor spaning, posisjonering og identifisering.

Internasjonal bistand og koordinering

Kripos har en bred internasjonal kontaktflate og er norsk politis kontaktpunkt for blant annet Europol, Interpol, Eurosur, SIRENE og nordiske sambandspersoner i utlandet.

Se for øvrig kapittel 15, som beskriver internasjonalt politi- og grensesamarbeid.

Nasjonalt cyberkrimsenter

Nasjonalt cyberkrimsenter (NC3) ved Kripos har særskilt kompetanse innen datatekniske undersøkelser, internettetterforskning, forebygging, avverging og skjulte metoder på internett. NC3 kan bistå i konkrete etterforskningsaker og øvrige operasjoner som krever tilgang til slike metoder og kapasiteter.

Særlig om eksplosiver og kjemikalier

Kripos' nasjonale kontaktpunkt for kjemikalier (NKP) håndterer mottak av meldinger om mistenkelige transaksjoner og betydelig svinn på og tyveri av kjemikalier som kan brukes til fremstilling av eksplosiver. Kontaktpunktet yter juridisk og politi- og kjemifaglig konsultativ eller stedlig bistand til det aktuelle politidistriktet – og vurderer om andre myndigheter skal kobles inn.

Kripos' Bomb Data Centre (BDC) er et nasjonalt og internasjonalt kontaktpunkt for teknisk informasjon om eksplosivrelaterte hendelser, ammunisjon, eksplosiver og improviserte eksplosive innretninger, og kan yte bistand og rådgivning i forbindelse med slike hendelser og undersøkelser av åsteder.

Nasjonal ID-gruppe

Den nasjonale ID-gruppen ledes av Kripas. ID-gruppen skal sikre bevis som kan være av betydning for å fastslå årsaks- og ansvarsforhold ved en hendelse. ID-gruppen vil om nødvendig etablere en ID-sentral og gi råd ved innhenting av AM-opplysninger (Ante Mortem – taktiske og medisinske opplysninger om den savnede).

ID-gruppen består av kriminalteknikere, AM-koordinatorer, rettspatologer, rettsgenetikere og rettsodontologer. Oppgaven til ID-gruppen er å fastslå identitet når et kjent lik eller rester av et kjent lik blir funnet.³³

Ved etablering av et pårørendesenter bør ID-gruppen involveres.

4.3.2 Politiets utlendingsenhet

Politiets utlendingsenhet (PU) er politiets hovedaktør på migrasjonsfeltet. Hovedoppgavene er blant annet å registrere asylsøkere som kommer til Norge, og å etterforske for å avklare identitet. Enheten koordinerer og kvalitetssikrer også alle uttransporteringer fra Norge. PU har kompetanse til å fatte vedtak om bortvisning og ansvar for opprettelse og forberedelse av utvisningssaker.

Etterretningsfunksjonen i PU produserer jevnlig etterretningsoppsamlinger om forventet ankomstbilde til sjefen for PU.³⁴ Ved vurderinger av vesentlige endringer i forventet ankomstbilde vil relevante aktører varsles.

PU bistår politidistriktene med kontrollvirksomhet og identitetsundersøkelser i utlendingsaker og har som oppgave å tvangsreturnere personer som ikke gis frist for utreisen, eller som ikke etterkommer pålegg om å forlate Norge innen utreisefristen. PU har i tillegg ansvar for å drive politiets utlendingsinternat. PU er politiets kompetansesenter på utlendingsfeltet.

4.3.3 Økokrim

Økokrim er den sentrale enheten for etterforskning og påtale av økonomisk kriminalitet og miljøkriminalitet og kompetansesenteret for bekjempelse av disse kriminalitetsformene i politiet og påtalemyndigheten.

4.3.4 Politihøgskolen

Alle som uteksamineres fra Politihøgskolen, har gjennomgått en grunnleggende opplæring som innsatspersonell. I samråd med Politidirektoratet utarbeider Politihøgskolen årlige temalister for etterutdanning av innsatspersonell. Temalistene skal sikre etterutdanning i enhetlig og god oppdragsløsning. På bakgrunn av temalistene utarbeider instruktørene i politidistriktene undervisningsplaner for denne utdanningen.

³³ Kronprinsreg.res. 22. juni 1990 nr. 3963, § 10-6.

³⁴ Politiets utlendingsenhet, *PU's beredskapsplan for masseankomster*.

Politihøgskolen utarbeider også studieplaner og undervisningsmaterieell for politiets operative tjeneste. Politihøgskolen tilbyr studier og kurs innen alle politiets virksomhetsområder.

4.3.5 Utrykningspolitiet

Utrykningspolitiet (UP) er et særorgan som har som hovedoppgave å redusere alvorlige trafikkuulykker gjennom å forebygge lovbrudd i trafikken. UP er en tilgjengelig ressurs for bistand til politidistriktene i det daglige arbeidet, samt ved ekstraordinære hendelser og kriser.

UP utfører polititjeneste på landeveien i alle landets politidistrikter med unntak av Oslo politidistrikt. Sjefen for UP fastsetter retningslinjer for anmodning om bistand fra UP.

4.3.6 Sysselmesteren på Svalbard

Sysselmesteren på Svalbard er regjeringens øverste representant på øygruppen og er både politimester og statsforvalter.³⁵ Administrativt er Sysselmesteren underlagt Justis- og beredskapsdepartementet, men utfører også oppgaver for en rekke andre departementer. I kraft av rollen som politimester har Sysselmesteren samme ansvar og myndighet som politimestrene på fastlandet. Dette inkluderer påtalemyndighet for Svalbard. Sysselmesteren har også ansvar innenfor samfunnsberedskapen, både som politimester og statsforvalter.³⁶

Foto: Sysselmesteren

³⁵ Svalbardloven, kapittel 2.

³⁶ Kgl.res. 1. juni 2015 nr. 703.

Redningstjenesten på Svalbard er en del av norsk redningstjeneste og er organisert på samme måte som i Fastlands-Norge. Sysselmesteren har ansvar for å planlegge, lede og koordinere redningstjenesten for Svalbard under overordnet ledelse av Hovedredningssentralen for Nord-Norge. Politiavdelingens personell utfører stabstjeneste i den lokale redningssentralen (LRS Svalbard), og står for operativ ledelse og koordinering av aksjonene i felt.

Sysselmesteren utfører all ambulansetjeneste med helikopter på øygruppen og i tilstøtende havområder utenfor Longyearbyen.

Som statsforvalter er Sysselmesteren den regionale, statlige miljøvernmyndigheten på Svalbard og har ansvar for håndhevingen av miljøregelverket og oppsynet med at det blir fulgt.³⁷

4.3.7 Grensekommissariatet

Grensekommissariatet for den norsk-russiske grensen har som hovedoppgave å føre tilsyn med at Grenseavtalen og andre avtaler mellom Norge og Russland som regulerer grenseforholdene, overholdes av begge parter.³⁸ Grensekommissariatet er underlagt Politidirektoratet.

4.3.8 Nasjonalt ID-senter

Nasjonalt ID-senter (NID) har særskilt kompetanse på ekthetsvurderinger av reise- og identitetsdokumenter og yter bistand og rådgivning på generelt grunnlag og i enkeltsaker. Politiet kan søke råd hos NID og oversende saker for dokumentteknisk undersøkelse i forvaltningssaker. Kripas bistår politidistriktene med dokumenttekniske undersøkelser i straffesaker. NID er administrativt underlagt Politidirektoratet.

4.3.9 Politiets IKT-tjenester

Politiets IKT-tjenester (PIT) leverer IKT-tjenester til politietaten og understøtter politiet i deres oppgaveløsning. Flere av IKT-tjenestene PIT leverer, er kritiske for politiets innsatsevne og operative evne, både i daglig arbeid og ved ekstraordinære hendelser eller kriser.

Sjefen for PIT fastsetter prosedyrer for anmodning om bistand fra PIT.

4.3.10 Politiets fellestjenester

Politiets fellestjenester (PFT) er politiets nasjonale kompetanse- og service-senter innen følgende tjenesteområder:

- materiell og logistikk
- anskaffelser
- eiendom
- lønn- og regnskapstjenester
- administrative kommunikasjonstjenester

³⁷ Svalbardsmiljøloven.

³⁸ Kgl.res. 5. august 2005 nr. 852.

PFT Materiell og logistikk har ansvaret for å holde oversikt over kjøretøy og materiell. De lagerfører ordinært politioperativt utstyr som uniformer og kriminalteknisk forbruksmateriell, samt noe ammunisjon til politiets tjenestevåpen.

PFT kan levere tjenester til andre statlige virksomheter i samråd med Politidirektoratet. Ved større hendelser kan et lokalt utstyrsdepot etableres i berørte politidistrikter etter nærmere behov og anmodning.

Sjefen for PFT fastsetter prosedyrer for anmodning om bistand fra PFT.

4.4 Nasjonale beredskaps- og bistandsressurser ved Oslo politidistrikt

De nasjonale beredskaps- og bistandsressursene er i det daglige underlagt politimesteren i Oslo politidistrikt og yter nasjonal bistand etter nærmere retningslinjer fra Politidirektoratet. Under utførelse av oppdrag er de nasjonale beredskaps- og bistandsressursene underlagt den stedlige politimesteren.³⁹

4.4.1 Nasjonale beredskapsressurser

Politiets nasjonale beredskapsressurser (NB) består av Beredskapstroppen, Krise- og gisselforhandlertjenesten, Helikoptertjenesten og Bombetjenesten. Disse enhetene samlokaliseres ved Politiets nasjonale beredskapssenter.

De nasjonale beredskapsressursene er politiets særskilte kompetanse for å avverge og håndtere terrorhendelser og organisert og annen alvorlig kriminalitet. De skal bistå ved særlig farlige og komplekse hendelser. Beredskapsressursene skal være komplementære og gjensidig forsterkende. De kan altså yte innsats enkeltvis eller sammen.

De nasjonale beredskapsressursene er underlagt stedlig politimester ved bistand. De bistår også med råd til taktisk, operasjonelt og strategisk nivå i politidistriktet.

Fag- og metodeutvikling for droner og mottiltak mot droner er også enhetens ansvar etter retningslinjer fra Politidirektoratet.

Beredskapstroppen

Beredskapstroppen (BT) er politiets innsatsenhet mot terror og organisert og annen alvorlig kriminalitet. BT rekvireres i situasjoner som krever særskilt kompetanse og utstyr.

³⁹ Politidirektoratets rundskriv 2012/003.

Foto: Politiet

Den stedlige politimesteren tildeler oppdrag og gir BT taktisk kontroll i aksjonsfasen der det er nødvendig for å kunne løse oppdraget. Politimesteren godkjenner planen for gjennomføring av oppdraget.

Krise- og gisselforhandlertjenesten

Krise- og gisselforhandlertjenesten (KGF) er politiets særskilte kompetanse-enhet ved forhandlinger i terror-, gissel- og kidnappings situasjoner og ved annen organisert og alvorlig kriminalitet. En rådgivergruppe av psykologer og psykiatere støtter KGF i oppdrag ved behov.

Foto: Politiet

Helikoptertjenesten

Politiets helikoptertjeneste (PH) er politiets nasjonale beredskapsressurs innen luftfart. PH kan bidra med søk, observasjon, foto- og videodokumentasjon og transportstøtte. De kan i tillegg fungere som ildstøtteplattform.

Foto: Ned Dawson

Bombetjenesten

Bombetjenesten håndterer og gir råd innen eksplosiver, bombetrusler og bombesøk. Bombetjenesten kan også yte bistand i saker som gjelder CBRNE (kjemisk, biologisk, radiologisk og kjernefysisk materiale og eksplosiver).

Det er hovedsakelig håndtering av eksplosiver knyttet til kriminalitet som faller innenfor Bombetjenestens ansvarsområde. Politiet har ikke noe alminnelig ansvar for å ta hånd om eller destruere eksplosiver, uansett eksplosivenes art og opphav.

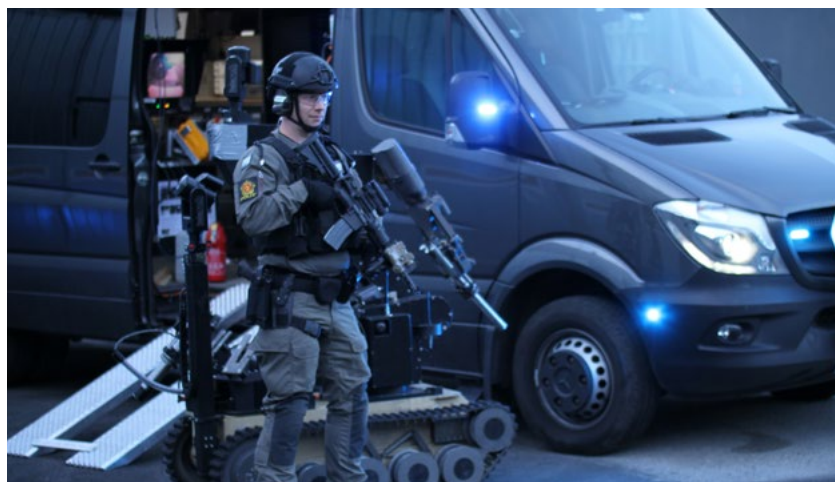

Foto: Politiet

Politiet har ansvar for å vurdere sikkerheten og iverksette eventuelle sikrings-tiltak i forbindelse med funn av alle typer eksplosiver. I den forbindelse vil Bombetjenesten kunne gi råd.

Forsvaret har ansvar for å fjerne og rydde militære eksplosiver. Varsel om slike funn rettes til Forsvarets operative hovedkvarter (FOH).

Eieren av sivile eksplosiver har ansvar for å fjerne og rydde sivile eksplosiver. Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (DSB) har ansvar for ordninger som kan benyttes til dette. DSB har også ansvar for ordninger for å fjerne og ta hånd om eierløse, sivile eksplosiver. Politiet vil kunne formidle nødvendig kontakt med godkjente skytebasen.

4.4.2 Nasjonale bistandsressurser

Den kongelige politieskorte

Den kongelige politieskorte (DKP) utfører landsdekkende livvakt- og nærsikringsoppgaver for kongehuset og kongefamilien basert på trusselvurderinger fra PST. DKP har ansvar for de samme livvakt- og nærsikringsoppgavene når medlemmer av kongehuset er på reiser til utlandet.

Foto: Sven Gj. Gjeruldsen / Det kongelige hoff

Ved statsbesøk til Norge har DKP livvaktansvaret for utenlandske statsoverhoder. Det samme gjelder for andre personer med livvaktbeskyttelse når kongefamilien er vertskap.⁴⁰

I tillegg har DKP livvaktansvaret for kongelige og medlemmer av kongehus, fyrstedømmer og tilsvarende som besøker Norge privat eller offisielt når kongehuset ikke er vertskap.

⁴⁰ Politidirektoratets rundskriv 2011/001.

Ved slike besøk har den stedlige politimesteren ansvar for å iverksette og gjennomføre sikkerhets- og beskyttelsestiltak blant annet basert på trusselvurderinger fra PST. DKP skal bistå det stedlige politiet med livvakter, som underlegges politimesteren.

DKP kan delta på befarung i forkant av besøket og bistå med planlegging av det. Politidistriktet ivaretar normalt funksjoner som kortesjeleder, sjåfører for VIP-er og sikringsbiler, inn- og utvendig sikring, ordens- og sperretjeneste, nattevakter m.m. DKP overføres til PST fra 1. januar 2022.

Teknisk og taktisk spaning

Teknisk og taktisk spaning (TTS) er politiets særskilte kompetansenhet innen utvalgte skjulte etterforskningsmetoder ved bekjempelse av terror og ved organisert og annen alvorlig kriminalitet. Metodene kan benyttes til informasjonsinnhenting, beslutningsstøtte og bevissikring.

TTS kan samhandle med andre nasjonale beredskapsressurser, men også gi selvstendig bistand til politidistrikter og særorganer.

TTS bistår med veiledning og rådgivning til taktisk, operasjonelt og strategisk nivå i politidistriktet. For at TTS skal kunne gi effektiv bistand, er det avgjørende med tidlig varsling for å iverksette og klarere metodebruk.

Undercoverenheten for skjult etterforskning

Undercoverenheten (UC) er politiets bistandsenhet innen metodene infiltrasjon og provokasjon. Undercover er en etablert metode som benyttes ved de fleste typer kriminalitet. Enheten har kort responstid og kan benyttes i alle faser av etterforskningen.

Etter retningslinjer fra Riksadvokaten⁴¹ kan metoden brukes dersom kriminaliteten vurderes som alvorlig kriminalitet grunnet omfang eller karakter. UC kan også bistå med råd til strategisk og operasjonelt nivå under etterforskningen.

4.5 Politiets sikkerhetstjeneste

Politiets sikkerhetstjeneste (PST) er Norges nasjonale innenlands etterretnings- og sikkerhetstjeneste.⁴² PSTs hovedoppgave er å forebygge og etterforske alvorlig kriminalitet som angår nasjonens sikkerhet. PST gjør dette gjennom følgende tre funksjoner:

- etterretningsstjeneste som identifiserer og avklarer trusler og bekymringer
- sikkerhetstjeneste som iverksetter trussel- og sårbarhetsreducerende tiltak

⁴¹ Riksadvokatens rundskriv 2/2018.

⁴² Politiloven, kapittel III a.

- etterforskningsorgan og påtalemyndighet som etterforsker og irettefører straffesaker

PSTs hovedoppgaver er å avdekke spionasje, forebygge terror, hindre spredning av masseødeleggende våpen og forhindre trusler mot myndighetspersoner. Dette gjør tjenesten blant annet gjennom innsamling av informasjon om personer og grupper som kan utgjøre en trussel, utarbeidelse av ulike analyser og trusselvurderinger, etterforskning og andre operative tiltak og rådgivning.

PST skal bistå når det iverksettes sikkerhetstiltak i statsadministrasjonen og i tilknytning til sårbar infrastruktur, forsknings- og undervisningsinstitusjoner, offentlig og privat næringsvirksomhet og annen virksomhet som ivaretar viktige samfunnsinteresser.

4.5.1 Organisering

PST er direkte underlagt Justis- og beredskapsdepartementet. PST er en landsdekkende tjeneste som er representert i samtlige politidistrikter. Den lokale politimesteren, med unntak av politimesteren i Oslo og Sysselimesteren på Svalbard, er ansvarlig for tjenesten i sitt distrikt, under ledelse av sjefen for PST.⁴³

PST sentralt og lokalt er en rådgivningsinstans for politidistriktet som håndterer den aktuelle hendelsen. Den lokale PST-enheten kan inngå i staben ved behov. Når politimesteren har satt stab, er stabsfunksjonen P2 det naturlige kontaktpunktet på operasjonelt nivå. P2 har etterretning og etterforskning som hovedansvarsområder. PSTs distriktsenhetsleder ivaretar behov for rådgivning på strategisk nivå.

Sjefen for PST fastsetter retningslinjer og prosedyrer for anmodning om bistand fra PST.

4.5.2 Trusselvurderinger

PST skal utarbeide trusselvurderinger og gi råd om tiltak av betydning for norske interesser, virksomheter og enkeltpersoners sikkerhet. Tjenesten yter tilsvarende bistand til departementene, Politidirektoratet, politidistriktene og særorganene i politiet.

PST utarbeider både generelle og periodiske trusselvurderinger og i tilknytning til bestemte hendelser, arrangementer og ved besøk av myndighetspersoner.

PST skal vurdere eventuelle trusler og i samråd med Politidirektoratet anbefale beskyttelsestiltak, men det er politimesteren i det aktuelle politidistriktet som beslutter hvilke tiltak som skal iverksettes.

43 Kgl.res. 19. august 2005 nr. 920, § 3.

Periodiske trusselvurderinger

PST utarbeider periodiske trusselvurderinger for å gi en totaloversikt over trusselen i en bestemt periode. Ved årsskiftet utarbeider tjenesten en åpen trusselvurdering for det kommende året. Dessuten utarbeider PST trusselvurderinger med et mer kortsiktig tidsperspektiv. Slike vurderinger skal danne grunnlag for andre myndigheters prioriteringer og sikkerhetstiltak. Disse trusselvurderingene er normalt sikkerhetsgraderte.

Hendelsesstyrte trusselvurderinger

PST utarbeider trusselvurderinger av særskilte hendelser. Slike vurderinger kan gjelde allerede inntrufne hendelser eller forestående begivenheter som for eksempel statsbesøk, store arrangementer og myndighetspersoners utenlandsreiser.

4.5.3 Typer bistand

Spaning og teknisk bistand

Politidistriktene kan be om spaningsbistand og teknisk bistand fra PST i forbindelse med bekjempelse av organisert kriminalitet og forbrytelser mot menneskeheten, folkemord og grove krigsforbrytelser.⁴⁴

Identifisering

I saker som omfattes av PST-instruksen, kan PST anmode samarbeidende politi- og sikkerhetstjenester om bistand til å identifisere personer. Dette kommer i tillegg til anmodningene et politidistrikt retter gjennom Kripas.

Tolke- og oversettingstjeneste

PST kan bistå med tolker og oversettere på en rekke språk. De kan dessuten be om bistand fra samarbeidende politi- og sikkerhetstjenester utenlands ved behov for kompetanse i språk med mindre utbredelse.

Varsling

PST er en sentral varslingsinstans som har i oppgave å varsle andre offentlige virksomheter og samarbeidende tjenester.

Etterforskning

PST skal blant annet forebygge og etterforske sabotasje og politisk motivert vold og tvang og overtredelser av straffeloven i form av terrorhandlinger og terrorrelaterte handlinger. Politiet har ansvar for den åpne etterforskningen i slike saker, med mindre den overordnede påtalemyndigheten bestemmer noe annet. PST kan imidlertid bistå på anmodning.

4.5.4 Samarbeid med Etterretningstjenesten

Både PST og Etterretningstjenesten har som oppgave å utarbeide vurderinger og analyser på flere fagfelt i medhold av politiloven og etterretningsloven. Tjenestene samarbeider nært og utgir felles etterretningsprodukter.⁴⁵ Dette er særlig viktig ved internasjonal alvorlig kriminalitet som terrorisme,

⁴⁴ Kgl.res. 19. august 2005 nr. 920, § 9.

⁴⁵ Kgl.res. 13. oktober 2006 nr. 1151.

ulovlig etterretning og spredning av masseødeleggelssvåpen. Et felles kontraterrorsenter (FKTS) er etablert for å gjøre det enklere å dele informasjon som danner grunnlag for PSTs og Etterretningstjenestenes oppgaveløsning. Senteret utgir analyser som beslutningsunderlag og grunnlag for informasjon og sikrer informasjonsutveksling i kontraterroroperasjoner.

4.5.5 Livvakttjeneste

PST har det nasjonale ansvaret for livvakttjenesten for norske og utenlandske myndighetspersoner⁴⁶ på norsk territorium, med unntak av besøkende VIP-er med livvaktbeskyttelse som Den kongelige politieskorte har ansvar for. Livvaktene følger enkelte norske myndighetspersoner på reiser til utlandet. PST skal bistå det stedlige politidistriktet med livvakter.

Ved slike besøk er det den stedlige politimesteren som har ansvar for å iverksette og gjennomføre sikkerhets- og beskyttelsestiltak, blant annet basert på trusselvurderinger. PST avgir livvakter til politimesteren.

4.6 Politireserven

Politireserven er politiets nasjonale forsterkningsressurs. Politireserven er besluttet nedlagt, slik at den ikke lenger er operativ. Rettsgrunnlaget for å kunne fylle opp politireserven med vernepliktig mannskap er likevel beholdt.⁴⁷

⁴⁶ Politidirektoratets rundskriv 2011/001.

⁴⁷ Polititjenestepliktloven.

5 SAMVIRKEAKTØRER

Når uønskede og ekstraordinære hendelser eller kriser inntreffer, må de håndteres raskt og effektivt. Det fordrer klare strukturer og ansvarsforhold, klare kommandolinjer mellom beredskapsaktørene og tilstrekkelig kompetanse på alle nivåer.

Politiet er en sentral aktør i den nasjonale beredskapen, og det tilligger politiet å iverksette nødvendige tiltak for å avverge fare og begrense skade. Politiet skal organisere og koordinere hjelpeinnsatsen inntil ansvaret blir overtatt av annen myndighet. Andre beredskapsaktører vil ved behov kunne bistå politiet under denne innsatsen.

Politiet medvirker dessuten jevnlig i håndteringen av hendelser hvor en annen myndighet har primæransvaret. Politiets medvirkning kan da følge enten av avtale, av de generelle hjelpepliktene etter politiloven eller av spesiallover.

Et godt samarbeid mellom politiet og de andre beredskapsaktørene er en viktig forutsetning for samfunnets samlede evne til å håndtere et bredt spekter av hendelser. Ett virkemiddel i den sammenheng er opprettelsen av lokale rednings- og beredskapsråd i politidistriktene. Rådene ledes av politiet og består av aktører som har oppgaver og forpliktelser innen beredskap, både innenfor og utenfor redningstjenesten. Rådet er ikke et operativt eller besluttsende organ, og har ingen formell rolle knyttet til redningstjenestens organisasjonsplan.⁴⁸

Dette kapittelet inneholder en alfabetisk oversikt over noen av politiets samvirkeaktører.

5.1 Akuttmedisinske tjenester utenfor sykehus

Kommunenes og de regionale helseforetakenes akuttmedisinske tjenester utenfor sykehus omfatter den kommunale legevaktordningen, ambulansetjenesten (bil-, båt- og luftambulanse), den medisinske nødmeldetjenesten (AMK- og legevaktsentraler) og tjenester som ytes av andre etter avtale med kommunen eller et regionalt helseforetak.⁴⁹

5.1.1 Akuttmedisinsk kommunikasjonsentral (AMK-sentral)

De regionale helseforetakene har ansvar for å etablere og drifte AMK-sentraler, herunder det medisinske nødnummeret 113. AMK-sentralenes primæroppgaver er å:

- håndtere henvendelser om akuttmedisinsk bistand
- gi råd og veiledning samt prioritere, registrere, iverksette, koordinere og følge opp akuttmedisinske oppdrag
- iverksette trippelvarsling ved behov for samtidig innsats fra flere nødetater⁵⁰

48 Politidirektoratet, *Mandat for lokale rednings- og beredskapsråd i politidistriktene*.

49 Akuttmedisinforskriften.

50 Politidirektoratets rundskriv 2018/001.

- varsle hovedredningssentralene og andre berørte AMK-sentraler
- varsle den kommunale legevaktsentralen om behov for øyeblikkelig hjelp i kommunen

AMK-sentralene er bemannet med sykepleiere eller ambulansearbeidere som har tilleggsopplæring i å arbeide som operatør. I tillegg skal AMK-sentralene ha en lege med akuttmedisinsk kompetanse tilgjengelig døgnet rundt.

I hver helseregion er én AMK-sentral gitt det overordnede koordineringsansvaret i regionen (*koordinerende AMK-sentral*).

Videre har utpekte AMK-sentraler (*AMK-LA-sentraler*) ansvar for å alarmere, koordinere og følge opp ambulanshelikoptrene.

5.1.2 Legevaktsentralen

Kommunen har ansvar for å etablere og drifte legevaktsentraler, herunder det nasjonale legevaktnummeret 116117, som skal være betjent hele døgnet. Legevaktsentralens primæroppgaver er å:

- motta og håndtere henvendelser om øyeblikkelig hjelp i legevakt-distriktet
- gi medisinskfaglige råd og veiledning samt prioritere, registrere, iverksette og følge opp henvendelser om behov for øyeblikkelig hjelp, blant annet å videreformidle henvendelser til helse- og omsorgstjenesten i kommunen, vakthavende lege, fastlege, jordmor, kriseteam og andre relevante instanser

Legevaktsentralene er bemannet av helsepersonell med tilleggsopplæring i å arbeide som operatør, herunder kurs i akuttmedisin og håndtering av volds- og overgrepssatte.

5.1.3 Ambulansetjenesten

De regionale helseforetakene har ansvar for å tilby befolkningen nødvendige ambulansetjenester med bil-, båt- og luftambulanse (fly og helikopter). Ambulansetjenestens primæroppgaver er å:

- utføre nødvendige undersøkelser, prioriteringer, behandling og overvåking, enten alene eller sammen med andre deler av helsetjenesten
- frakte syke eller skadde pasienter med behov for overvåking eller behandling til et forsvarlig behandlingssted og mellombehandlingssteder
- ha beredskap for å kunne dekke behovet for ambulansetjenester ved større ulykker og kriser, både i egen helseregion og i andre regioner eller land
- ha beredskap for nødvendig følgetjeneste for gravide til fødestedet
- delta i enkle søks- og redningsoperasjoner
- bidra i håndteringen av PLIVO-hendelser

5.1.4 Den kommunale legevakten

Kommunene har ansvar for å tilby en legevaktordning som sikrer befolkningens behov for øyeblikkelig hjelp hele døgnet. Legevaktordningen skal blant annet:

- vurdere, gi råd og veilede ved henvendelser om øyeblikkelig hjelp
- diagnostisere og behandle akutte medisinske tilstander ved legekonsultasjoner og sykebesøk og ved behov henvise til andre tjenester i kommunen, blant annet fastlege og eventuelt spesialisthelsetjenesten
- yte hjelp ved ulykker og andre akutte situasjoner, blant annet ved å rykke ut umiddelbart når det er nødvendig

Legevakten er bemannet av leger som har gjennomført kurs i håndtering av volds- og overgrepssatte.

Arbeidstilsynet

5.2 Arbeidstilsynet

Arbeidstilsynet skal føre tilsyn med at norske virksomheter overholder arbeidsmiljølovens krav.

Etter en arbeidsulykke med alvorlig personskade eller døden til følge skal arbeidsgiveren så snart som mulig etter ulykken varsle Arbeidstilsynet og politiet.⁵¹ For politiet vil det viktigste være raskt å sette i verk tiltak for å verne liv og helse, forhindre miljøskader og begrense og forebygge materielle ødeleggelser samt å iverksette etterforskning. Arbeidstilsynet er en samarbeidspartner og rådgiver i arbeidet på ulykkesstedet. Arbeidstilsynets rolle fortrenger imidlertid ikke nødetatenes rolle.

5.3 Avinor

Avinors samfunnsoppdrag er å sikre gode luftfartstjenester. Dette ansvaret består i å eie, drive og utvikle et landsomfattende nett av flyplasser for sivil sektor og en samlet flysikringstjeneste for sivil og militær sektor.

Avinor er et aksjeselskap under Samferdselsdepartementet som i sin helhet er eid av staten. I tillegg til statlige flyplasser driver Avinor kontrolltårn, kontrollsentraller og annen teknisk infrastruktur for sikker flynavigasjon. Avinor Flysikring AS er et eget selskap heleid av Avinor AS. Avinor er representert i den lokale redningsledelsen. Se også kapittel 6.14 om luftroms- og lufthavnberedskap.

5.4 Bane NOR SF

Bane NOR SF er organisert som et statsforetak som eies og styres av Samferdselsdepartementet. Bane NOR har et samlet ansvar for det nasjonale jernbanesystemet og inngår egne sportilgangsavtaler med transportaktører for personell og gods.

⁵¹ Arbeidsmiljøloven, § 5-2.

Togstyringssentralene (TSS) er døgnbemannede enheter for overvåking og styring av jernbanenettet og varsling av hendelser. Bane NOR har tilrettelagt for samvirke med nødetatene gjennom «Beredskapsportalen», som også gir informasjon om varsling.

Bane NOR leder det forskriftspålagte Samarbeidsutvalget for sikring og beredskap, som består av jern- og tunnelbaneaktører på det nasjonale jernbanenettet. Her er også politiet fast representert.

5.5 Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn

Den norske kirke samarbeider med politiet ved hendelseshåndtering og er forberedt på å ta del i arbeidet med å gi omsorg og krisestøtte til de rammede.

Trengs annen kulturell kompetanse eller tros- og livssynskompetanse, kan politiet og andre søke dette gjennom opparbeidede kontakter og gjennom Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn og Norges Kristne Råd.

Kirkerådet har ansvar for å koordinere kirkens del av beredskapen.

Kirkens oppgaver vil først og fremst være å gi medmenneskelig støtte. Ellers vil oppgavene være å:

- avgi en prest som rådgiver til politimesterens stab, lokale redningssentraler og Hovedredningssentralen
- varsle pårørende etter anmodning fra politiet^{52 53}
- gi støtte og sjelesorg
- forberede og lede sørgegudstjenester og andre markeringer
- bistå ved syning og overlevering av bårer
- bistå pårørende ved besøk på ulykkesstedet
- mobilisere det lokale kirkelige nettverket
- gi særskilt oppmerksomhet til pårørende som ikke får sine døde tilbake

5.6 Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap

Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (DSB) er på vegne av Justis- og beredskapsdepartementet (JD) fag-, forvaltnings- og tilsynsorgan på sentrale deler av samfunnssikkerhetsområdet. DSB er også etatsleder for Sivilforsvaret.

⁵² Politidirektoratets rundskriv 2007/003.

⁵³ Politidirektoratets brev datert 27. juni 2018.

DSB er både fagdirektorat og samordningsmyndighet. Som fagdirektorat har DSB flere roller: Det er nasjonal brannmyndighet og el-sikkerhetsmyndighet, har ansvar innen industri- og næringslivssikkerhet og koordinerer tilsyn med at virksomheter etterlever storulykeforskriften. DSB har dessuten ansvar for kritisk infrastruktur for nød- og beredskapsaktører og er nasjonal forvalter av Nødnett.

Som samordningsmyndighet understøtter DSB JDs samordningsrolle og departementets arbeid med et helhetlig, systematisk og risikobasert samfunnssikkerhetsarbeid på tvers av sektorene.⁵⁴ Som et ledd i dette ivaretar DSB embetsstyringen av statsforvalterne på samfunnssikkerhetsområdet.⁵⁵

DSB skal ta initiativ til, og tilrettelegge for, samvirke og samordning på samfunnssikkerhetsområdet. Ved større uønskede hendelser skal DSB ta initiativ til informasjonsutveksling, situasjonsrapportering og dialog med berørte samfunnssikkerhetsmyndigheter for å sikre en effektiv håndtering og informasjon til JD og regjeringen.⁵⁶

Som brannmyndighet har DSB faglig forvaltningsansvar for brannutdanningen og kommunenes brann- og redningsvesen. DSB forvalter beredskapsressurser som skogbrannhelikopter og bistand for redning til sjøs (RITS).

DSB har videre en koordinerende rolle i flere råd og utvalg. Gjennom den nasjonale CBRNE-strategien finnes i dag tre CBRNE-utvalg/samvirkeområder: Kriseutvalget for atomberedskap, Kriseutvalget for beredskap mot biologiske hendelser og samvirkeområdet CE-beredskap. DSB har ansvar for samvirkeområdet CE-beredskap og deltar i de to øvrige utvalgene. DSB leder også sekretariatet for Naturfareforum sammen med Norges vassdrags- og energidirektorat (NVE) og Vegdirektoratet samt sekretariatet for Nasjonalt øvelses- og evalueringsforum.

DSB forvalter den internasjonale kontaktpunktfunksjonen for EUs ordning for sivil beredskap⁵⁷, NATOs senter for sivil krisehåndtering (EADRCC) og norske krisehåndteringsekspertiser (UNDAC-eksperter) i FN-systemet. Ved varsling om større hendelser eller kriser gjennom disse kanalene vil DSB iverksette nasjonal varsling i henhold til instruks, overvåke utviklingen og ved behov utarbeide analyser for å understøtte fagdepartementet og/eller lederdepartementet.

54 Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap, *Analyse av krisescenarier*.

55 Kgl.res. 24. juni 2005 nr. 688.

56 Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap, *DSBs retningslinjer for varsling og rapportering på samordningskanal*.

57 Europaparlamentets og Rådets beslutning (EU) 2019/420 av 13. mars 2019.

5.7 Direktoratet for strålevern og atomsikkerhet

Direktoratet for strålevern og atomsikkerhet (DSA) er landets fagmyndighet på områdene strålevern og atomsikkerhet. DSA har ansvar for forvaltning av og tilsyn med all bruk av strålekilder i medisin, industri og forskning, sikker nedbygging av de to forskningsreaktorene i Norge og forsvarlig håndtering og lagring av radioaktivt avfall. DSA overvåker naturlig og kunstig stråling i miljøet og yrkeslivet, blant annet gjennom å drifte et landsdekkende nettverk av stasjonære målestasjoner.

DSA har et omfattende beredskaps- og krisehåndteringsmandat. Direktoratet leder sekretariatet og operasjonslokalet for Kriseutvalget for atomberedskap, som har ansvar for den nasjonale atomberedskapen.⁵⁸

Se kapittel 6.10 om organisering av atomberedskap.

5.8 Folkehelseinstituttet

Folkehelseinstituttet (FHI) er nasjonal faginstans for smittevernberedskap og hendelser der biologiske midler må håndteres. Instituttet gir bistand, råd, veiledning og informasjon til kommunale, fylkeskommunale og statlige institusjoner, helsepersonell og befolkningen om smittsomme sykdommer og smittevern og valg av smitteverntiltak.⁵⁹

FHI er sekretariat for Pandemikomiteen. Instituttet inngår dessuten i gruppen av rådgivere til Kriseutvalget for atomberedskap og Kriseutvalget for beredskap mot biologiske hendelser, se kapittel 5.13.

FHI leder også Matsmittekomiteen, som er en tverrsektoriell rådgivende gruppe for oppklaring av matbårne utbrudd av smittsomme sykdommer, med fagkompetanse fra Mattilsynet, andre etater og ulike kunnskapsmiljøer.

Ifølge folkehelseloven skal FHI i forbindelse med eksponering for helseskadelige miljøfaktorer bistå kommuner, fylkeskommuner, statsforvaltere og andre statlige institusjoner, helsepersonell og befolkningen for å sikre beskyttelse av befolkningens helse.

Se også kapittel 6.17 om helse- og omsorgsberedskap.

5.9 Forsvaret

Forsvaret skal bidra til samfunnssikkerheten gjennom støtte til og samarbeid med sivile myndigheter i forbindelse med terrorangrep og andre alvorlige hendelser, ulykker og naturkatastrofer.⁶⁰

⁵⁸ Kgl.res. 23. august 2013 nr. 1023.

⁵⁹ Smittevernloven, § 7-9.

⁶⁰ Prop. 1511 S (2015–2016), kapittel 1–4.

Forsvaret bidrar med ressurser først og fremst i forbindelse med alvorlige hendelser der de sivile myndighetene ikke klarer å håndtere situasjonen med sine egne ressurser. Dette foregår i tett samarbeid med politiet og øvrige samfunnsetater.

I utgangspunktet kan alle Forsvarets tilgjengelige ressurser stilles til rådighet for å ivareta samfunnssikkerheten, avhengig av den faktiske situasjonen og de sivile myndighetenes behov.

Bistand til politiet og andre sivile myndigheter skal skje innenfor rammene av *Instruks om Forsvarets bistand til politiet* eller annet etablert lovverk, regelverk eller avtaler.

5.9.1 Instruks om Forsvarets bistand til politiet

Formålet med instruksen er å gi retningslinjer for Forsvarets bistand til politiet, slik at samfunnets samlede ressurser utnyttes best mulig.⁶¹ Instruksen gjelder både i fred, krise og krig. Instruksen innebærer ingen begrensninger på Forsvarets rett og plikt til å handle ved væpnet angrep på Norge eller når landet er i krig eller krig truer.

Anmodninger om bistand kan fremmes av politimestre, sjefene for politiets særorganer, Sysselmasteren på Svalbard, POD eller PST til Forsvarets operative hovedkvarter (FOH). FOH meddeler sin beslutning til den som anmodet om bistand. Dette sikrer ett kontaktpunkt i Forsvaret for politiet.

Politiet og Forsvaret sender gjenparter av både anmodning og beslutning i linjen til Justis- og beredskapsdepartementet og Forsvarsdepartementet, slik at de blir informert snarest mulig, i tråd med etatens rutiner og føringer.⁶²

Politimesteren leder bistandsoperasjonen og gir sitt oppdrag til Forsvaret. Bistandsenheten(e) fra Forsvaret ledes av en militær sjef.

5.9.2 Forsvarets operative hovedkvarter

Forsvarets operative hovedkvarter (FOH) planlegger og leder militære operasjoner med tilgjengelige styrker i hele konfliktspekteret, både nasjonalt og i utlandet. Sjef FOH har operativ kommando over Forsvarets styrker, også over ressurser som bistår politiet. Sjef FOH er undergitt forsvarssjefen (FSJ).

Politidirektøren og sjef FOH har inngått en overordnet samhandlings- og samarbeidsavtale mellom politiet og Forsvaret. POD og FOH har etablert gjensidige liaisonordninger.⁶³

61 Kgl.res. 16. juni 2017 nr. 789.

62 Politidirektoratets rundskriv 2017/009.

63 Forsvaret og Politidirektoratet, *Overordnet samarbeids- og samhandlingsavtale mellom Forsvaret og politiet*.

5.9.3 Kystvakten

Kystvaktens (KV) oppgaver er å overvåke havområdene, hevde norsk suverenitet og utøve norsk myndighet. Sentrale oppgaver er fiskerioppsyn, miljøvern, søk og redning og tolloppsyn.

Kystvaktloven gir KV rom til å utøve kontroll på vegne av flere statlige etater, og KV samarbeider blant annet med politiet, Tollvesenet, Kystverket og Sjøfartsdirektoratet.⁶⁴ KV har også en viktig rolle i den nasjonale miljøberedskapen langs kysten og på havet. KVs personell har i henhold til kystvaktloven begrenset politimyndighet når det gjelder kontroll med overholdelsen av lovens bestemmelser.⁶⁵

Politidirektøren og sjef FOH har inngått en samarbeidsavtale om KVs kontroll på Schengens yttergrense.

5.9.4 Heimevernet

Heimevernet (HV) har territorielt ansvar på vegne av sjef FOH. HV fungerer som en hurtig mobiliseringsstyrke for Forsvaret, og er med sin lokale tilknytning et viktig bindeledd til det sivile samfunnet og en rekke beredskapsaktører. Hovedoppgavene er vakthold og sikring av viktige militære og sivile objekter, nasjonal krisehåndtering, bistand til politiet og øvrig støtte til det sivile samfunnet.

HV kan bistå både ved ulykker, naturkatastrofer og i terrorberedskap og er en bistandsressurs for politiets objektsikring.

5.9.5 Garnisonen i Sør-Varanger

Garnisonen i Sør-Varanger (GSV) (Grensevakten) har som oppdrag å overvåke grensen mot Russland, også som Schengens yttergrense. Grensevakten har begrenset politimyndighet for å håndheve norsk grenselovgivning.⁶⁶

Grensevaktens oppdrag omfatter blant annet grenseovervåking og -kontroll, suverenitetshevdelse og støtte til Grensekommisariatet og Finnmark politidistrikt. Støtten er regulert i en samarbeidsavtale. Grensevakten overvåker og håndterer dessuten brudd på Schengen-avtalen i samarbeid med Finnmark politidistrikt, herunder bruk av begrenset politimyndighet.

5.9.6 Hans Majestet Kongens Garde

Hans Majestet Kongens Garde (HMKG) (Kongevakten) har som oppdrag å vokte og sikre kongefamilien og de kongelige eiendommene. Ansvars- og kommandoforhold mellom politiet og HMKG når det gjelder det daglige, rutinemessige vaktholdet på de kongelige eiendommene, er regulert i en samarbeidsavtale mellom politimesteren i Oslo og sjef HMKG.

⁶⁴ Kystvaktloven, kapittel 3.

⁶⁵ Kystvaktinstruksen, § 11.

⁶⁶ Kgl.res. 5. august 2005 nr. 852.

Som en del av hovedstadsforsvaret skal HMKG kunne støtte politiet ved krisesituasjoner som naturkatastrofer, store ulykker og terrorangrep.

5.9.7 Forsvarets spesialstyrker

Forsvarets spesialkommando (FSK) og Marinejegerkommandoen (MJK) er nasjonale ressurser innen nasjonal kontraterrorberedskap og skal bistå politiet ved behov.

Forsvarets spesialkommando er en fleksibel og operativ spesialstyrke som løser nasjonale og internasjonale oppdrag med høy reaksjonsevne og kvalitet. I fredstid støtter avdelingen politiet med terrorbekjempelse ved for eksempel olje- og gassinstallasjoner til havs, fartøy i norske farvann og installasjoner på land.

Spesialstyrkenes evne til å støtte det sivile samfunnet i nasjonal krisehåndtering, inkludert kontraterror, er styrket de senere årene.

5.9.8 Forsvarets helikopterberedskap

Forsvarets helikopterberedskap til støtte for politiet er gradvis blitt styrket og står dedikert i beredskap for å bistå politiet.

5.9.9 Forsvarets eksplosivryddeberedskap

Forsvarets spesialister på eksplosivrydding bistår politiet nærmest daglig med å uskadeliggjøre eller fjerne eksplosiver og lignende.

Forsvarets ammunisjons- og EOD-skole (FAES), Sjøforsvarets minedykkekommando (MDK) og 132 luftving EOD (132 LV EOD) veksler på å stå i eksplosivryddeberedskap.

5.9.10 Militærpolitiet

Militærpolitiet (MP) støtter militære sjefer på alle nivåer i Forsvaret.

Forsvarets Militærpolitiavdeling (FMPA) har flere MP-stasjoner regionalt og en nasjonal operasjonssentral sentralt.

MP bistår og samarbeider med politiet, spesielt i de delene av landet hvor Forsvaret har konsentrert sin virksomhet.

5.9.11 Øvrige militære kapasiteter

Det finnes også andre militære kapasiteter og annen spesialkompetanse som kan bistå det sivile samfunnet, for eksempel:

- transportflystøtte
- Forsvarets avtaler om strategisk medisinsk luftevakuering (koordineres av Helsedirektoratet)
- elektroniske kapasiteter og cyberkapasiteter
- samband

5.10 Frivillige organisasjoner

Politiet samarbeider med en rekke frivillige organisasjoner. I tillegg til de som er nevnt nedenfor, kan også en rekke andre frivillige organisasjoner være aktuelle samarbeidsaktører både ved redningstjeneste og ved andre oppdrag der politiet har behov for bistand.⁶⁷

5.10.1 FORF – Frivillige Organisasjoners Redningsfaglige Forum

Frivillige Organisasjoners Redningsfaglige Forum (FORF) er en paraply-organisasjon for frivillige rednings- og beredskapsorganisasjoner. Innsats for redningstjenesten skal gjøres på frivillig basis, uten økonomisk gevinst. FORF er representert i lokale redningssentraler (LRS) og i redningsledelsen ved hovedredningssentralene (HRS). FORF-representanten i LRS-sentralen kommer fra en av organisasjonene tilknyttet FORF og representerer alle de frivillige organisasjonene tilknyttet FORF med ressurser i politidistriktet. Representantene har sin egen instruks.⁶⁸

Grovt sett kan FORFs ressurser deles inn i redningsmannskap, hundeevipasjer, småfly til søk, sambands- og datastøtte, båtressurser og grottereddere.

Samlet har de frivillige organisasjonene i redningstjenesten kapasitet til å bistå for eksempel ved søk etter savnede personer, snøskred, sjøulykker, flom, drukning, ekstremvær, sammenraste bygninger etter stein-, jord- eller leirskred og andre større ulykker.

5.10.2 Norges luftsportsforbunds flytjeneste

Norges luftsportsforbund (NLF) organiserer luftsporten i Norge. Flytjenesten er organisert i Motorflyseksjonen i NLF og har som formål å tilby offentlige samfunnsnyttige tjenester. Tjenesten utføres med de ulike klubbenes fly og av frivillige mannskaper innenfor gjeldende regelverk. Flytjenesten organiserer og sikrer kvaliteten på tjenestene flyklubbene utfører for det offentlige.

Flytjenesten utfører følgende typer oppdrag:

- skogbrannvaktjeneste etter avtale med fylker, kommuner og skogeiere
- assistanse ved slokking av skogbranner
- flyvning for redningstjenesten (søk) etter anmodning fra HRS eller politiet
- søk etter antatt omkomne på oppdrag fra politiet
- flyvning av repeater for å bedre sambandsforholdene for nødetatene og frivillige mannskaper på bakken
- overføring av bilder av en hendelse direkte fra flyet til oppdragsgiveren
- andre samfunnsnyttige tjenester som kan utføres med klubbenes fly

⁶⁷ Nasjonalt Redningsfaglig Råd, *De frivillige rednings- og beredskapsressursenes rolle i dagens samfunn*.

⁶⁸ Frivillige Organisasjoners Redningsfaglige Forum, *Instruks for frivilliges representant til lokal redningssentral*.

5.10.3 Norsk Folkehjelp Sanitet

Norsk Folkehjelp Sanitet (NFS) har 2000 frivillige som bidrar ved søk etter savnede personer, ulike redningsoppdrag, evakuering av syke og skadde utenfor vei og snøskredulykker og ved større hendelser og katastrofer. Videre bidrar NFS med førstehjelpsberedskap gjennom året, med mange frivillige på ulike arrangementer over hele landet.

5.10.4 Norsk Grotteforbund

Norsk Grotteforbund (NGF) er et nasjonalt samarbeidsorgan for enkeltpersoner og lokale klubber som driver med grotting. NGF har beredskap i form av Norsk Grotteredningstjeneste (NGRT), som har personell og spesialutstyr for krevende redning i grotter, inkludert i bratt lende. NGRT bistår ved utheating av skadde og døde fra grottesystemer og andre underjordiske rom. Leger og annet helsepersonell inngår i beredskapen.

5.10.5 Norsk Radio Relæ Liga

Norsk Radio Relæ Liga (NRRL) er radioamatørens landsdekkende organisasjon i Norge, med lokale grupper fra Svalbard i nord til Kristiansand i sør. NRRLs Sambandstjeneste leverer sporingstjenester, sambandsfaglig bistand og reserve- og nødsamband til redningsetater, myndigheter og frivillige organisasjoner under redningsoperasjoner og ved kriser.

5.10.6 Norske Redningshunder

Norske Redningshunder (NRH) er en landsomfattende humanitær organisasjon som utdanner hunder og hundeførere til bruk i redningstjenesten. NRH holder oppdragsgivere og andre aktuelle instanser løpende orientert om organisasjonens alarmplaner og beredskapsiltak. Organisasjonen stiller spesialtrente ekvipasjer til disposisjon for søk etter savnede og redning på barmark, på vinterføre, i skred og i sammenraste bygninger.

5.10.7 Speidernes beredskap

Speidernes beredskap er et nettverk i Norges Speiderforbund bestående av lokale beredskapsgrupper organisert etter samme inndeling som politidistriktene. Medlemmene er speidere fra 16 år og oppover som har gode friluftkunnskaper og jevnlig får trening i førstehjelp, søk og redning. Beredskapsgruppene skal være en beredskapsaktør i sitt politidistrikt og bidra til å øke kompetansen innen beredskap og førstehjelpstrening i Norsk Speiderforbund.

5.10.8 Røde Kors Hjelpekorps

Røde Kors Hjelpekorps (RKH) er den største frivillige aktøren i redningstjenesten i Norge. RKH bistår politiet i alt fra søk etter savnede personer til store ulykker og naturkatastrofer. RKH bidrar i sitt beredskapsarbeid med sanitets- og beredskapsvakter til ulike arrangementer. Hjelpekorpsset arbeider aktivt i lokalmiljøet for å spre kunnskap om sikker ferdsel i naturen, fjellvett, sjøvett og førstehjelp.

5.11 Fylkeskommunen

Fylkeskommunen er det regionale folkevalgte styringsnivået i Norge. Dens primære oppgaver er videregående opplæring, samferdsel, regional planlegging, næringsutvikling, kultur, miljø, folkehelse og tannhelse i fylket.⁶⁹

Fylkeskommunens samfunnssikkerhetsarbeid omfatter det regionale folkestyret, fylkeskommunens fagansvar og brukerne av tjenestene, slik at disse kan beskyttes også ved ekstraordinære hendelser i fredstid, sikkerhetspolitiske kriser og væpnet konflikt.

Fylkeskommunen har blant annet ansvar for kritiske samfunnsfunksjoner som planlegging, drift og vedlikehold av fylkesveier samt sikring av og tilrettelegging for en nødvendig og regionalt tilpasset transportberedskap i fylket (buss og båt).

Fylkeskommunen har også ansvar for å bistå og understøtte statsforvalterens samordningsfunksjon med nødvendige vei- og transportfaglige råd ved større regionale kriser. Fylkeskommunen skal på anmodning fra et departement, statsforvalteren, politiet eller andre sivile eller militære myndigheter formidle kontakt med løyvehavere og andre som eier eller bruker motorvogner for gods- eller persontransport eller målepliktige fartøy og verksteder.

5.12 Statsforvalteren

Statsforvalteren er regjeringens og statens øverste representant i fylket. Statsforvalterens arbeid med samfunnssikkerhet og beredskap er regulert gjennom statsforvalterens samfunnssikkerhetsinstruks. Instruksen pålegger statsforvalteren å samordne, holde oversikt over og informere om arbeidet med samfunnssikkerhet og beredskap i fylket.⁷⁰

Statsforvalteren har ansvar for å videreformidle varsler om blant annet ekstremvær og skred- og flomfare fra sentrale varselutsendere, og skal ved uønskede hendelser rapportere et samordnet situasjonsbilde til sentrale myndigheter.

Statsforvalteren har ansvar for å veilede og føre tilsyn med kommunene i deres samfunnssikkerhetsarbeid. Statsforvalteren skal dessuten ha oversikt over risiko og sårbarhet, blant annet gjennom å utarbeide en risiko- og sårbarhetsanalyse for fylket (fylkes-ROS). Analysen skal lages i nært samarbeid med andre regionale aktører.

5.12.1 Samordning

Statsforvalteren skal samordne samfunnssikkerhets- og beredskapsarbeidet i fylket og være pådriver og veileder i dette arbeidet. Statsforvalteren skal videre oppnevne et beredskapsråd. Fylkesberedskapsrådet ledes av statsforvalteren og skal ha medlemmer fra politiet, Forsvaret, Siviltforsvaret,

Fylkesmannen

⁶⁹ KommuneLOVEN.

⁷⁰ Kgl.res. 19. juni 2015 nr. 703.

frivillige organisasjoner og statlige og fylkeskommunale etater som har vesentlige beredskapsoppgaver. Hele rådet skal innkalles minst én gang i året.

Fylkesberedskapsrådet skal blant annet:

- drøfte samfunnssikkerhets- og beredskapsspørsmål
- være et forum for gjensidig orientering om beredskapsarbeidet
- bidra til å holde oversikt over sikkerhets- og beredskapsarbeidet i fylket
- kunne være et instrument for statsforvalteren for samordning av krisehåndtering under alvorlige hendelser i fred, krise og krig

Statsforvalteren skal i tillegg:

- samordne krisehåndteringen regionalt i henhold til gitte instruksjer, retningslinjer og lover
- skaffe seg oversikt over situasjonen og befolkningens behov i fylket og rapportere til sentrale myndigheter
- bidra til god kontakt og gjensidig bistand og samarbeid mellom sivile og militære myndigheter og samordne den sivile delen av totalforsvaret
- føre tilsyn med kommuners, fylkeskommuners og regionale statlige organers planlegging før en krise inntreffer
- sørge for informasjonsutveksling mellom berørte aktører når en krise har inntruffet
- kalle sammen Fylkesberedskapsrådet for samordning av tiltak
- videreformidle ekstra ressurser til kommunene

Statsforvalteren skal først og fremst ha en tilretteleggings- og støttefunksjon i krisehåndteringen som skjer lokalt. Ansvar og organisering av redningstjenesten og politiets generelle ansvar etter politiloven § 27 tredje ledd endres ikke av dette.

5.12.2 Statsforvalterens rolle i helse- og omsorgsberedskapen

Statsforvalteren har ansvar for å varsle Helsedirektoratet om større hendelser i fylket som berører helsetjenesten, og skal bistå i krisehåndteringen når Helsedirektoratet er delegert ansvaret for den nasjonale koordineringen av helsetjenestens innsats. Helsedirektoratet utpeker helserepresentanter til de lokale redningssentralene (LRS).

Se også kapittel 6.17 om helse- og omsorgsberedskap.

5.12.3 Atomberedskap

Statsforvalteren har ansvar for å koordinere atomberedskapen på regionalt nivå,⁷¹ og inngår i Kriseutvalget for atomberedskap, se kapittel 5.7. Gjennom tilrettelegging og veiledning skal statsforvalteren medvirke til at regionale og

71 Kgl.res. 23. august 2013 nr. 1023.

lokale etater utarbeider nødvendige planer som en del av det samordnede planverket.

Statsforvalteren skal etablere et regionalt forum for koordinering av atomberedskapen, enten gjennom et eget atomberedskapsutvalg eller ved å legge atomberedskapen inn under virkeområdet til Fylkesberedskapsrådet.

Under en atomhendelse skal statsforvalteren samordne beskyttelsestiltak og formidling av informasjon til presse og publikum regionalt og lokalt.

5.13 Helsedirektoratet

Helsedirektoratet er et fagdirektorat og myndighetsorgan under Helse- og omsorgsdepartementet. Det skal blant annet gi faglige råd, iverksette vedtatt politikk og forvalte lov og regelverk overfor den samlede helse- og omsorgstjenesten og -forvaltningen.

I sin beredskapsvirksomhet skal Helsedirektoratet sikre samordning innenfor egen sektor. I en krisesituasjon er hovedoppgaven å sikre at befolkningen tilbys nødvendig helsehjelp, om nødvendig også i utlandet.⁷²

Helsedirektoratet skal, etter delegasjon fra Helse- og omsorgsdepartementet, stå for den overordnede koordineringen av helse- og omsorgssektorens innsats og iverksette nødvendige tiltak når en krisesituasjon truer eller har inntruffet.

Helsedirektoratet leder Helseberedskapsrådet. Rådets formål er å sette sivil og militær sektor i stand til å løse viktige helseoppgaver knyttet til sivil-militær planlegging og samhandling under kriser i fred og krig, og å sikre effektiv utnyttelse av helseberedskapsressurser i nært samarbeid med Forsvaret og helsetjenesten. Rådet er rådgivende og har ingen operativ funksjon. Helsedirektoratet leder også Kriseutvalget for beredskap mot biologiske hendelser.

Helsedirektoratet har videre ansvar for å koordinere forsyningssikkerheten for legemidler i samarbeid med blant andre Statens legemiddelverk, Nasjonalt folkehelseinstitutt og de regionale helseforetakene. Kommunen er ansvarlig for å sikre forsyninger av legemidler som brukes i kommunale institusjoner.

Helsedirektoratet og Forsvaret ved Forsvarets operative hovedkvarter har inngått en avtale om gjensidig bistand. Avtalen gir retningslinjer for Forsvarets anmodninger om bistand fra helsetjenesten og omvendt, herunder retningslinjer for varsling, fremsendelse og beslutning om bistand, for ansvar, roller og myndighet og for bruk av samband og uniformering.

⁷² Helse- og omsorgsdepartementet, *Nasjonal helseberedskapsplan*.

5.13.1 Helseforetakene/spesialisthelsetjenesten

Norge er organisert i regionale helseforetak (RHF) med underliggende selvstendige helseforetak (HF). De selvstendige helseforetakene omfatter ett eller flere sykehus eller yter særskilte tjenester som apotek, IKT eller innkjøp. De regionale foretakene yter blant annet følgende helsetjenester:

- sykehustjenester
- medisinske laboratorietjenester og radiologiske tjenester
- akuttmedisinsk beredskap
- medisinsk nødmeldetjeneste, luftambulansetjeneste og ambulansetjeneste med bil og eventuelt båt
- tverrfaglig spesialisert behandling av rusmiddelavhengighet
- transport av pasienter til undersøkelse eller behandling
- transport av behandlingspersonell

De regionale helseforetakene skal utarbeide en beredskapsplan for institusjonene og tjenestene de har ansvar for. Planen skal samordnes med kommunenes, fylkeskommunenes og de andre regionale helseforetakenes beredskapsplaner.

5.14 Hovedredningssentralen

Hovedredningssentralen (HRS) har det overordnede operative ansvaret i redningstjenesten. Redningsaksjoner koordineres direkte av HRS eller gjennom en av de lokale redningssentralene (LRS).⁷³ For en nærmere beskrivelse av redningstjenesten, se kapittel 6.5.

5.15 Kommunen

Kommunen har et grunnleggende ansvar for å ivareta befolkningens sikkerhet og trygghet.⁷⁴ Den utgjør det lokale fundamentet i den nasjonale beredskapen og er en viktig bærebjelke i krisehåndteringen i Norge. Kommunen er derfor viktig både for lokale, regionale og sentrale myndigheter.

Etter ansvars-, likhets-, nærhets- og samvirkeprinsippene er det i mange tilfeller kommunen som har primæransvaret for håndteringen av konsekvensene av ekstraordinære hendelser og kriser. Kommunen skal opprettholde normale samfunnsfunksjoner og tjenester, informere publikum og media og særlig sørge for funksjoner av betydning for innsatsen som settes inn. Den har også ansvar for viktige beredskapsressurser lokalt. Kommunen rapporterer til statsforvalteren.

5.15.1 Beredskapsplanlegging

Kommunen må ha beredskapsplaner for å kunne videreføre sine funksjoner i en krisesituasjon. Sivilbeskyttelsesloven gir blant annet regler om den kom-

⁷³ Kgl.res. 6. desember 2019 nr. 1740.

⁷⁴ Forskrift om kommunal beredskapsplikt.

munale beredskapsplikten, herunder en plikt til å utarbeide en helhetlig risiko- og sårbarhetsanalyse i kommunen. Med utgangspunkt i denne skal kommunen utarbeide en beredskapsplan for å kunne ivareta sitt ansvar ved uønskede hendelser.

Det er også verdt å merke seg at byggt teknisk forskrift stiller krav om beredskap, i form av konkrete tiltak, for virksomheter av en bestemt art som kommunen gir tillatelse til å drive på steder som kan være utsatt for flom eller en flodbølge etter fjellskred.

5.15.2 Beredskapsråd

Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (DSB) anbefaler kommunene å etablere et beredskapsråd.⁷⁵ Rådet skal være kommunens samarbeidsorgan i beredskapsspørsmål, og ledes av ordføreren. Kommunelegen inngår i rådet, og politiet, Sivilforsvaret, Forsvaret og andre statlige etater og frivillige organisasjoner er representert som rådgivere.

5.15.3 Atomhendelse

Ved en atomhendelse vil kommunens viktigste oppgaver være å ta seg av sine innbyggere og bidra til en raskest mulig normalisering av situasjonen. Kommunen skal forholde seg til statsforvalteren, gjennomføre tiltak besluttet av Kriseutvalget for atomberedskap og formidle informasjon til sine innbyggere. Direktoratet for strålevern og atomsikkerhet har i samarbeid med statsforvalterne utarbeidet et plangrunnlag for kommunal atomberedskap.⁷⁶ Se også kapittel 6.10 om atomberedskap.

5.15.4 Forurensning

Gjennom det lokale brannvesenet og den interkommunale beredskapen har kommunen ansvar for håndtering av mindre tilfeller av akutt forurensning. Kommunen skal gjennomføre opprydningsaksjoner og andre miljøbeskyttende tiltak inntil Kystverket eventuelt overtar. Se også kapittel 6.13 om akutt forurensning.

5.15.5 Kommunens helse- og omsorgstjeneste

Alle kommuner har en organisert helse- og omsorgstjeneste. I denne inngår den kommunale legevakten, ofte gjennom interkommunalt samarbeid.

Kommunene skal ha kommunale beredskapsplaner etter lov om helsemessig og sosial beredskap med tilhørende forskrift. Disse bør også omhandle psykososiale kriseteam, eventuelt interkommunale. Psykososiale kriseteam anses som nødvendige for å kunne yte tilfredsstillende psykososial omsorg og støtte. Kriseteamene er forankret i kommunen og har det faglige ansvaret for psykososiale tiltak og oppfølging av enkeltpersoner, familier og lokal-samfunnet.⁷⁷

⁷⁵ Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap, *Veileder til forskrift om kommunal beredskapsplikt*.

⁷⁶ Statens strålevern, *Kommunal atomberedskap. Plangrunnlag*.

⁷⁷ Helsedirektoratet, *Veileder for psykososiale tiltak ved kriser, ulykker og katastrofer*.

Som ansvarlig for alle som bor eller oppholder seg i kommunen, skal kommunen ved behov også sørge for innkvartering og omsorg for evakuerte og deres pårørende.

5.15.6 Smittevern

Smittevernloven skal bidra til å verne befolkningen mot smittsomme sykdommer. Den inneholder føringer for hvordan samfunnet skal forebygge sykdommene og motvirke at de overføres innad i befolkningen eller føres over landegrensene.

Loven gir kommunene vide fullmakter til å iverksette tiltak for å begrense og håndtere utbrudd av smittsomme sykdommer. For eksempel kan kommunestyret vedta møteforbud, stenging av virksomheter, avlivning av dyr eller begrensning i kommunikasjon når det er nødvendig for å forebygge en allmennfarlig smittsom sykdom. Loven hjemler også tvangstiltak mot personer som er smittet av en slik sykdom.

Kommunelegen er medisinskfaglig rådgiver for kommunen i saker som gjelder helse- og omsorgsberedskap, og er fagansvarlig for arbeidet med å forebygge og håndtere utbrudd av smittsomme sykdommer. Kommunelegen er også ansvarlig for å forebygge og håndtere utbrudd av mat- og vannbårne sykdommer. Mattilsynets distriktskontor plikter å bistå kommunelegen i dette arbeidet, og har et selvstendig ansvar for å bistå virksomheter.

Ved pandemier (verdensomspennende epidemier) har kommunen et betydelig ansvar for å håndtere situasjonen lokalt. Blant annet har den ansvar for at de som oppholder seg i kommunen, sikres informasjon og nødvendige forebyggende tiltak, som vaksinasjon, undersøkelsesmuligheter, behandling og pleie.

Som et ledd i implementeringen av det internasjonale helsereglementet (IHR) i Norge har Helsedirektoratet, med hjemmel i IHR-forskriften, utpekt enkelte kommuner som skal ivareta særskilte oppgaver ved hendelser av betydning for den internasjonale folkehelsen. Dette er kommuner med utpekte internasjonale lufthavner, havner eller grensepasseringssteder. Oppgavene til de utpekte kommunene, objektene og virksomhetene er kommunisert til de berørte politidistriktene.

Kommunelegen skal utarbeide et forslag til beredskapsplanverk for smittevern. Dette planverket skal samordnes med øvrige beredskapsplaner i kommunen.

5.15.7 Brann- og redningsvesenet

Ved brann og andre ulykkessituasjoner har brann- og redningsvesenet⁷⁸ følgende fullmakter:⁷⁹

- lede brannbekjempelsen
- lede innsatsen ved andre ulykkessituasjoner inntil politiet kommer til stedet
- utøve ordensmyndighet inntil politiet kommer til stedet
- pålegge eieren eller brukeren av en eiendom som har vært utsatt for brann, eksplosjon eller en annen ulykke, å sørge for vakthold og andre nødvendige sikringstiltak

Foto: Rune Stoltz Bertinussen

110-sentralen

Kommunene innenfor en 110-region skal være tilsluttet en felles nødmelde-sentral som til enhver tid skal kunne ta imot meldinger om brann og andre ulykker og iverksette nødvendige tiltak.

110-sentralen er ansvarlig for alarmering og utkalling av tilstrekkelige ressurser og av overordnet vakt. Den skal etablere samband med innsatsstyrken, overordnet vakt og øvrige nødetater, samt bistå under innsatsen.

Mange 110-meldinger krever også innsats fra politiet og helsetjenesten. Da har 110-sentralen ansvar for å varsle de andre nødetatene gjennom såkalt trippelvarsling.⁸⁰

⁷⁸ Forskrift om dimensjonering av brannvesen.

⁷⁹ Brann- og eksplosjonsvernloven.

⁸⁰ Politidirektoratets rundskriv 2018/001.

5.16 Kystverket

Kystverket er en nasjonal etat for kystforvaltning, sjøsikkerhet og beredskap mot akutt forurensning. Kystverket arbeider aktivt for å fremme en effektiv og sikker sjøtransport gjennom å sikre farledene og bidra til effektive havner. Videre skal Kystverket forebygge og begrense skadevirkningene ved akutt forurensning og bidra til en bærekraftig utvikling av kysten.

Kystverket er myndighet for havnesikring etter ISPS-regelverket (International Ship and Port Facility Security Code).⁸¹ Regelverket er internasjonalt og retter seg både mot skip og havner. Kystverket godkjenner sårbarhetsvurderinger og sikringsplaner for havner, avholder øvelser og er tilsynsmyndighet etter regelverket. Det har dessuten myndighet til å endre det maritime sikringsnivået for havnene som er omfattet av regelverket. Endringer i sikringsnivået påvirker hvilke sikringstiltak havnene må iverksette. Det påvirker også sikringsnivået til skipene som skal anløpe de aktuelle havnene.

Kystverket har ansvar for sjøtrafikksentraltjenesten i Norge, og har fire sjøtrafikksentraler som overvåker områder med særlig høy risiko. Disse er plassert i Horten, Brevik, Kvitsøy og Fedje. I tillegg har etaten en sjøtrafikksentral i Vardø med ansvar for å følge fartøy med farlig eller forurensende last som seiler i havområdene. Sjøtrafikksentralen i Vardø er samlokalisert med Analyseenheten i Vardø, som analyserer informasjon om fartøysaktiviteter og bevegelser til sjøs for å avdekke ureglementert fiske eller ureglementert transport av gods. Enheten er et samarbeid mellom Fiskeridirektoratet og Kystverket.

Kystverket er delegert myndighet ved akutt forurensning eller fare for akutt forurensning etter forurensningsloven og svalbardmiljøloven.

Kystverket skal så vidt mulig sørge for at privat, kommunal og statlig beredskap mot akutt forurensning samordnes i et nasjonalt beredskapssystem.

Se kapittel 6.13 om akutt forurensning og 6.15 om havneberedskap.

5.17 Luftfartstilsynet

Luftfartstilsynet (LT) skal ivareta sikkerheten innen norsk luftfart, i norsk luftrom og i områder hvor Norge i henhold til internasjonale konvensjoner og avtaler er forpliktet til å yte lufttrafikkteneste. Luftfartsdirektøren kan i særlige tilfeller treffe vedtak om ytterligere sikkerhetstiltak utover det som følger av forskrift om forebyggelse av anslag mot sikkerheten i luftfarten mv. LT leder Koordineringsgruppe luftromsrestriksjoner (KL), se kapittel 6.14.

⁸¹ Forskrift om sikring av havneanlegg.

5.18 Mattilsynet

Mattilsynet har ansvar for å håndtere et bredt spekter av hendelser, som utbrudd av alvorlige smittsomme sykdommer i befolkningen som overføres fra næringsmidler, drikkevann eller dyr. Mattilsynet bekjemper også utbrudd av planteskadegjørere, fiskesykdommer, dyresykdommer og hendelser i førkjeden som ikke nødvendigvis truer folks helse, men som kan ha samfunnsmessige kostnader.

Det fører videre tilsyn med vannverkens beredskapsplaner etter drikkevannsforskriften, med plante-, dyre- og fiskehelse og med etisk forsvarlig hold av fisk og dyr.

Mattilsynet har beredskapsplaner for sine ansvarsområder, og kan ved behov be om bistand fra blant andre politiet.⁸²

Mattilsynet er representert i Kriseutvalget for atomberedskap, se kapittel 6.10.

5.19 Miljødirektoratet

Miljødirektoratets hovedoppgaver er å arbeide for å redusere klimagassutslipp, forvalte norsk natur og hindre forurensning.

Miljødirektoratet forvalter og håndhever en rekke lover med underliggende forskrifter, som forurensningsloven, produktkontrollloven, naturmangfoldloven, lov om statlig naturoppsyn, friluftsløven, viltloven, lakse- og innlandsfiskloven, klimakvotelloven, kulturminneloven, motorferdselloven, småbåtloven, fjelloven og svalbardmiljøloven.

Miljødirektoratet har ansvar for å stille krav til beredskap mot akutt forurensning i kommunal og privat regi og for å kontrollere at kravene overholdes. Direktoratet har videre ansvar for beslutninger om behandling, forebyggende tiltak og avliving av oljeskadet sjøfugl og vilt, og for at det foreligger kartfestet informasjon om sårbare områder. Miljødirektoratet er miljøfaglig rådgiver for Kystverket under og etter en hendelse som kan innebære akutt forurensning.

Statens naturoppsyn (SNO) er en avdeling i Miljødirektoratet og er miljøforvaltningens operative feltorgan. SNO fører tilsyn med landets nærmere 3000 verneområder.

Ved behov kan Miljødirektoratet sende fagressurser til ulykkesstedet.

Se også kapittel 6.13 om akutt forurensning.

⁸² Matloven, § 23.

5.20 Nasjonal kommunikasjonsmyndighet

Nasjonal kommunikasjonsmyndighet (Nkom) er underlagt Kommunal- og moderniseringsdepartementet (KMD) og har et bredt samfunnsoppdrag. Nkom skal sikre hele landet gode, rimelige og fremtidsrettede elektroniske kommunikasjonstjenester og posttjenester.⁸³

Tilsyn

Nkom kartlegger og fører kontinuerlig tilsyn med Norges viktigste infrastruktur for elektronisk kommunikasjon. Hensikten er å sikre at telenettene er best mulig sikret for å kunne motstå dataangrep og belastninger fra ekstremvær. Nkom følger med på den teknologiske utviklingen og vurderer eksisterende nivåer for sikkerhet og beredskap.

Analyser

Nkom gjennomfører blant annet risiko- og sårbarhetsanalyser av kritisk infrastruktur for å identifisere konkrete tiltak som kan øke det nasjonale sikkerhets- og beredskapsnivået.

Krisehåndtering

Nkom har døgnkontinuerlig beredskap. I krise- og beredskapssituasjoner følger Nkom opp tilbyderens plikt til å varsle, rapportere og levere telefoni- og datatjenester. Nkom samarbeider med blant andre DSB, NVE, Nasjonal sikkerhetsmyndighet (NSM) og statsforvalterne i forbindelse med situasjonsrapportering og koordinering av tiltak.

Bruksbegrensning

Nkom kan fatte vedtak om tillatelse til bruksbegrensning. Med *bruksbegrensning* menes blant annet at en tilbyder slutter å levere en elektronisk kommunikasjonstjeneste til en annen tilbyder, at bruken av nett eller tjenester avbrytes eller begrenses funksjonelt på annen måte, eller at tilgang nektes.

EkomCERT

Nkom har etablert EkomCERT for å varsle om og koordinere cyberhendelser innen sektoren for elektronisk kommunikasjon. EkomCERT samarbeider med NorCERT og de andre sektor-CERT⁸⁴-ene.

Frekvensforstyrrelser

Nkom håndterer forstyrrelser ved radiokommunikasjon og kringkasting gjennom sine distriktskontorer, som kan måle og løse problemer med forstyrrelser og støy.

5.21 Nasjonal sikkerhetsmyndighet

Nasjonal sikkerhetsmyndighet (NSM) har et overordnet og sektorovergripende ansvar for forebyggende sikkerhet i Norge. NSM skal legge til rette for, og følge opp, beskyttelsen av skjermingsverdig informasjon, informa-

⁸³ Ekomforskriften.

⁸⁴ Computer Emergency Response Team.

sjonssystemer, infrastruktur og forebyggende aktivitet mot tilsiktede handlinger som direkte eller indirekte kan skade nasjonale sikkerhetsinteresser.

NSM koordinerer håndteringen av alvorlige digitale angrep mot samfunnskritisk infrastruktur eller andre viktige samfunnsfunksjoner, og organiserer og drifter et nasjonalt varslingsystem for digital infrastruktur. NSM koordinerer samarbeidet mellom myndighetene som har en rolle innenfor forebyggende digital sikkerhet, og legger til rette for hensiktsmessig samhandling mellom dem.⁸⁵ Dette ansvaret består blant annet i å koordinere forskning og utvikling, herunder kompetanseutvikling og internasjonalt samarbeid på området. NSM er en sikkerhetstjeneste og kontrolletat, men har ikke politiet eller påtalemyndighet.

NSM legger til rette for informasjonsutveksling med de øvrige etterretnings-, overvåkings- og sikkerhetstjenestene (EOS-tjenestene). EOS-tjenestene består av Etterretningstjenesten (E-tjenesten), Politiets sikkerhetstjeneste (PST) og Forsvarets sikkerhetsavdeling (FSA). NSM legger også til rette for informasjonsutveksling med Kripos.

NSM kan ved behov iverksette nødvendige beredskapstiltak innenfor fullmakter gitt blant annet i sikkerhetsloven og det nasjonale beredskapssystemet (NBS).

5.22 Norges geologiske undersøkelse

Norges geologiske undersøkelse (NGU) er landets sentrale institusjon for kunnskap om berggrunn, mineralressurser, løsmasser og grunnvann på fastlandet og om geofysiske forhold og grunne lag på kontinentalsokkelen.

NGU samarbeider med Norges vassdrags- og energidirektorat (NVE) om det statlige programmet for skredfarekartlegging. De vanligste geofarene er snøskred, steinsprang, jord- og flomskred og kvikkleireskred. Slike skred kan forårsakes av spesielle værforhold, kraftig regn eller snøsmelting, erosjon, forskjellige menneskelige aktiviteter eller jordskjelv. Også store fjellskred og undersjøiske skred med påfølgende flodbølger kan gi voldsomme ødeleggelser.

NGU gir råd om mobile målinger innen atomberedskap.

Se også kapittel 6.7 om ulykker som ikke utløser redningstjeneste.

5.23 Norges Geotekniske Institutt

Norges Geotekniske Institutt (NGI) er et internasjonalt senter for forskning og utvikling, rådgivning og tjenester innen ingeniørrelaterte geofag. NGI er en privat stiftelse som bistår næringsliv, myndigheter, politiet og grunneiere med ekspertise om jord, leire, berg, fjell, stein, snø og grunnvann.

NORGES
GEOLOGISKE
UNDERSØKELSE
• NGU •

⁸⁵ Nasjonal sikkerhetsmyndighet, *Rammeverk for håndtering av IKT-sikkerhetshendelser*.

NGI gir råd og veiledning og kan bidra med:

- akuttbistand ved alle typer naturskader forårsaket av snøskred, løsmasseskred, fjellskred, grunnbrudd, utglidninger, ras, flom, flodbølger, forurensning eller jordskjelv
- stabilitetsvurderinger av byggegroper, bebyggelse, konstruksjoner og infrastruktur
- risiko- og sårbarhetsanalyser av naturfarer (skred, flom og ras)
- beregninger av flodbølgeutbredelse og oppskyllingshøyde forårsaket av skred eller jordskjelv
- miljøundersøkelser, risikovurderinger og opprydding av forurenset jord, grunnvann, sedimenter og berg
- måletekniske systemer for varsling og overvåking av naturfarer og geofarer, geotekniske og geofysiske forhold, miljø og forurensning, konstruksjoner og klimaforhold
- snøskredvarsling og kurs om skred og skredfare

NGI vurderer skredfare og driver snøskredvarsling for blant andre Statens vegvesen, Bane NOR og flere kommuner. Forsvaret benytter seg av NGIs skredekspertise ved NATOs vinterøvelser i Norge.

Ved de fleste større akutte skredhendelser blir NGI kontaktet for å bistå lokale myndigheter og gi råd om sikkerhet.

Se også kapittel 6.7 om ulykker som ikke utløser redningstjeneste.

5.24 Norges vassdrags- og energidirektorat

Norges vassdrags- og energidirektorat (NVE) er underlagt Olje- og energidepartementet (OED) og har ansvar for å forvalte Norges vann- og energiresurser. NVE har det statlige forvaltningsansvaret for flom- og skredforebygging.

NVE leder den nasjonale kraftforsyningsberedskapen gjennom kraftforsyningsens beredskapsorganisasjon (KBO), som foruten NVE består av virksomhetene som står for kraftforsyningen. NVE kontrollerer at kraftselskapene har beredskap mot havari, og direktoratet arbeider for sikker kraftforsyning uten avbrudd, også i ekstraordinære situasjoner. NVE har ansvar for å kontrollere at sikkerheten ved vassdragsanlegg (dammer og vannveier) er tilfredsstillende.

NVE bistår kommuner og samfunnet for øvrig med å håndtere utfordringer knyttet til flom og skred, og har blant annet følgende oppgaver:⁸⁶

- kartlegge og informere om fareområder

86 Meld. St. 15 (2011–2012).

- rettlede i og følge opp arealplanlegging
- planlegge og gjennomføre sikringstiltak
- overvåke og varsle
- gi flom- og skredfaglig hjelp i beredskapssituasjoner

NVEs ansvar endrer ikke kommunenes ansvar for å ta hensyn til skredsikkerhet ved arealplanlegging.

NVE driver nasjonale varslingstjenester for flom, jordskred, is og snøskred, med daglig varsling av aktsomhetsgrader og faregrader på nettstedet varsom.no. NVE har det operative ansvaret for overvåking av ustabile fjellpartier og varsler beredskapsaktørene ved økt farenivå.⁸⁷

I beredskaps- og krisesituasjoner kan NVE gi kommuner, politiet og andre beredskapsmyndigheter faglig bistand og rådgivning. Hendelser som kan ha konsekvenser for bebyggelse, er prioritert. NVE kan ved behov delta i redningsaksjoner for å sikre at de gjennomføres på en sikker måte ved flom- og skredfare. NVE har rammeavtaler med konsulenter om akuttbistand ved ulike typer flom- og skredhendelser. Det er egne rammeavtaler for ulike deler av landet og en egen avtale for Svalbard.

NVE har en operativ og døgnbemannet beredskapstelefon. I beredskaps- og krisehåndteringssituasjoner vil NVEs regionkontor i den aktuelle regionen gi råd og veiledning til berørte kommuner, politiet og statsforvalteren.

5.25 Norsk rikskringkasting

Kringkastere har i henhold til kringkastingsloven § 2-4 plikt til å sende meldinger fra statsmyndighetene når det er av vesentlig betydning. Informasjon gis over NRKs lokale eller landsdekkende radio- og TV-nett.

Internettjenestene NRK TV og NRK Radio kan benyttes til å gi supplerende informasjon til befolkningen.

Statsmyndighetene kan dessuten benytte tyfonvarslingens signal «viktig melding – lytt på radio» når de har behov for å påkalle befolkningens oppmerksomhet. De kan da kringkaste en «melding fra statsmyndighet» via NRK, som har definert sin radiokanal P1 som beredskapskanal. Fullmakten til å utløse varslingen ligger hos politimesteren og statsforvalteren ved hendelser i fredstid.

NRKs vedtekter slår fast at NRK plikter å treffe særskilte beredskapstiltak for å sikre at informasjon fra regjeringen når befolkningen under beredskap og i krig.⁸⁸

NRK

87 Norges vassdrags- og energidirektorat, *Nasjonal beredskapsplan for fjellskred*.

88 Forskrift om NRK under beredskap og i krig.

5.26 Norske Kvinners Sanitetsforening

Norske Kvinners Sanitetsforening (N.K.S.) er en landsdekkende organisasjon. Mange av de lokale foreningene har inngått samarbeidsavtaler med kommunene om å bistå blant annet med husrom, mat og psykososial støtte ved kriser og uønskede hendelser. N.K.S. har nasjonale samarbeidsavtaler med Politidirektoratet, DSB og Helsedirektoratet.

5.27 Næringslivets Hovedorganisasjon

Næringslivets Hovedorganisasjon (NHO) er den største interesseorganisasjonen for bedrifter i Norge, med over 27 500 medlemsbedrifter. NHO består av hovedkontor, regionkontorer og landsforeninger.

POD har undertegnet en intensjonsavtale med NHO som formaliserer samarbeidet med sikkerhetsbransjen.⁸⁹ Formålet med avtalen er å sikre god rolleforståelse og styrket samarbeid, slik at partene kan samhandle optimalt for å forebygge kriminalitet og opprettholde ro og orden. NHO Service og Handel er en av de to største landsforeningene i NHO og følger opp avtalen i samarbeid med POD.

Politidistriktene skal utarbeide lokale samarbeidsavtaler med relevante aktører i sikkerhetsbransjen.

5.28 Næringslivets sikkerhetsorganisasjon

Næringslivets sikkerhetsorganisasjon (NSO) har som hovedoppgave å drive tilsyn med industrivernpliktige virksomheter.⁹⁰

NSO rapporterer til Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (DSB) og Næringslivets Hovedorganisasjon (NHO). NSO driver også veiledning og kursvirksomhet for å bidra til et så effektivt og godt industrivern som mulig.

5.28.1 Industrivernet

Industrivernet er bedriftenes egen beredskap mot uønskede hendelser, som raskt kan håndtere en hendelse til nødetatene kommer til stedet. Det skal verne liv og helse, miljø og materielle verdier.⁹¹

Industrivernpliktige bedrifter skal gjennomføre risikovurderinger, utstyre og gi opplæring til ansatte og organisere og øve på et industrivern som er best mulig tilpasset bedriftens risiko og egenart. Oppgavene omfatter forebyggende tiltak og beredskapstiltak, som brann- og kjemikalieberedskap. Industrivernet skal i tillegg sørge for at en kjentmann og rådgiver er tilgjengelig for nødetatene ved redningsarbeid.

⁸⁹ Næringslivets Hovedorganisasjon og Politidirektoratet, *Intensjonsavtale mellom NHO og POD*.

⁹⁰ Forskrift om utpeking av tilsynsmyndighet etter sivilbeskyttelseslov.

⁹¹ Forskrift om industrivern.

5.29 Næringslivets Sikkerhetsråd

Næringslivets Sikkerhetsråd (NSR) er en medlemsorganisasjon som har som formål å arbeide for samarbeid om sikkerhet for vekst i næringsliv og samfunn. Arbeidet ledes av en administrasjon og utføres gjennom formaliserte og aktive nettverk bestående av offentlige sikkerhetsmyndigheter og medlemmer fra bedrifter og virksomheter i norsk og internasjonalt næringsliv.⁹²

Hovedsamarbeidspartnerne er NHO, Virke, Spekter, Finans Norge, Norges Rederiforbund og Den Norske Krigsforsikring for Skip. Øvrige medlemmer kommer fra alle deler av norsk næringsliv og offentlig virksomhet.

NSR opererer også regionalt i tett samarbeid med politiets regionale næringslivskontakter. NSR fokuserer primært på forebyggende virksomhet basert på kunnskapsbygging og -formidling.

Politiet er representert i Det konsultative råd med deltakere fra POD, Kripes, Økokrim og Politiets sikkerhetstjeneste. NSR har også flere ekspertutvalg som utarbeider råd om ulike sikkerhetsutfordringer. Politiet er representert i flere av disse. I tillegg deltar NSR aktivt i flere sentrale råd og utvalg organisert av politiet.

5.30 Petroleumstilsynet

Petroleumstilsynet (Ptil) har myndighetsansvar for sikkerhet, beredskap, arbeidsmiljø og sikring i petroleumsvirksomheten på norsk kontinentalsokkel og på utvalgte anlegg på land. Tilsynet skal bistå blant annet politiet og Forsvaret i deres arbeid med den totale beredskapen i krise- og krigssituasjoner.

Se også kapittel 6.16 om kontinentalsokkelberedskap.

5.31 Redningsselskapet

Redningsselskapet (RS) er en av primærressursene innen sjø- og kystberedskapen og har som formål å redde liv og berge verdier. RS leverer totalberedskap langs hele kysten og på de største innsjøene med sine fast og frivillig bemannede skøyter.

Hovedredningssentralene koordinerer den operative bruken av RS i aksjoner. Ved sjønære landaksjoner hvor RS bes om å bistå ved strandsøk, koordineres som oftest aksjonen av den lokale redningssentralen (LRS).

92 Næringslivets sikkerhetsråd, *Vedtekter for Næringslivets sikkerhetsråd*.

Foto: Redningsselskapet

SIVILFORSVARET

5.32 Sivilforsvaret

Sivilforsvarets primæroppgave er å beskytte befolkningen i krise og krig.⁹³ Som beredskapsressurs for staten skal Sivilforsvaret bistå nødetatene og andre myndigheter innenfor et bredt spekter av oppgaver og hendelser. Sivilforsvaret inngår også i landets atomberedskap og har ansvar for anskaffelse, drift og vedlikehold av et offentlig varslingsystem og for forvaltning og tilsyn med tilfluktsrom. Etaten er underlagt DSB og er regionalt organisert.

Foto: Sivilforsvaret

⁹³ Sivilbeskyttelsesloven.

Sivilforsvaret skal være en sentral samvirkeaktør i den norske rednings-tjenesten og i øvrig samvirke og samarbeid med kommuner, statsforvaltere, politiet og Forsvaret. For å øke migrasjonsberedskapen samarbeider Sivilforsvaret og UDI om å lagre telt og senger som kan brukes til å etablere større akuttmottak eller teltleirer. Denne beredskapen kan også brukes ved andre hendelser.

Sivilforsvaret har tjenestepliktig personell i operative avdelinger med lokal tilstedeværelse over hele landet, med kompetanse og utstyr for blant annet:

- brannslokking, redning, førstehjelp, søk, orden og samband
- telt, lys, varme og KO-fasiliteter
- måling av radioaktivitet
- rens av forurensede personer
- evakuering

Sivilforsvaret har mobile forsterkningsenheter (MFE) i Trondheim, Tromsø, Bergen, Oppland, Kristiansand og Bodø. Dette er nasjonale mobile kapasiteter med tynge materiell (blant annet stjernetelt, store strømaggregater og terrenggående kjøretøy) beregnet for store og komplekse hendelser. MFE-enhetene lagrer også transportable basestasjoner for nødnett (TBS) og transporterer dem ut ved behov.

Sivilforsvaret gir gjennom de operative beredskapskonseptene Norwegian Support Team, Norwegian Undac Support og Emergency Medical Team (EMT) bidrag til FNs og EUs internasjonale humanitære arbeid. Anmodninger om bistand fra Sivilforsvaret rettes til det aktuelle sivilforsvarsdistriktet, som har en døgntilgjengelig vaktordning. Alle myndigheter kan anmode om bistand. Anmodninger fra privatpersoner, private virksomheter og frivillige organisasjoner henvises videre til rette myndighet. Distriktssjefen kan aktivere ressurser når situasjonen tilsier at det vil være behov for bistand, selv om det ikke kommer en formell bistandsanmodning.

5.33 Statens havarikommisjon for transport

Statens havarikommisjon for transport (SHT) er en offentlig undersøkelses-kommisjon som undersøker ulykker og hendelser innen luftfarts-, jernbane-, vei- og sjøfartssektoren. Formålet med SHTs undersøkelser er å utrede forhold som antas å ha betydning for forebygging av transportulykker. Kommisjonen tar ikke stilling til sivilrettslig eller strafferettslig skyld og ansvar. Kommisjonens organisering, formål, arbeidsoppgaver osv. er instruks- og lovfestet. Virksomheten til SHT omfatter ikke ansvarsområder som hører inn under politiet.

På de fire ovennevnte områdene som SHTs undersøkelsesarbeid omfatter, har blant andre politiet varslingsplikt overfor kommisjonen. I tillegg finnes flere bestemmelser som innebærer at blant andre politiet må samarbeide og koordinere sitt arbeid med SHT.^{94 95 96}

Statens vegvesen

5.34 Statens vegvesen

Statens vegvesen er sektormyndighet på vei og har ansvar for nasjonale oppgaver knyttet til samfunnssikkerhet og beredskap, herunder døgnkontinuerlig oppfølging av trafikkavvikling, trafikkstyring og trafikkinformasjon.⁹⁷ Statens vegvesen er organisert med et Vegdirektorat og seks divisjoner med lokal tilstedeværelse over hele landet.

Statens vegvesen håndterer og kan gi beslutningsstøtte i beredskapssituasjoner og ved større hendelser, i samarbeid med øvrige veieiere og sentrale samvirkeaktører som politiet og Forsvaret. Hver av Statens vegvesens regioner har en døgnbemannet vegtrafikkentral (VTS). De sørger for overvåking og styring av veinettet og varsling av hendelser. Noen av vegtrafikksentralene har kapasitet til å overføre bilder, video og annen informasjon fra overvåkingskameraer og deteksjonssystemer i tilknytning til veier til nødsentralene.

Statens vegvesen har personell med kompetanse til å undersøke åsteder for trafikkulykker. Etter anmodning fra politiet kan Statens vegvesen bistå med tekniske undersøkelser på ulykkesstedet. Anmodninger sendes til Statens vegvesen via en vegtrafikksentral.

TOLL
CUSTOMS

5.35 Tollestaten

Tollestaten er en aktør innen nasjonal beredskap og samfunnssikkerhet som samarbeider aktivt med andre offentlige myndigheter om kontroll med vareførsel over landegrensene.⁹⁸

Tollestaten er til stede på mange av landets grenseoverganger, enten med fast bemanning, mobile enheter eller teknologiske løsninger. Fysisk kontroll av varer som krysser grensen, er en sentral del av Tollestatens ansvar. Kontrollen kan blant annet rette seg mot restriksjonsbelagte og ulovlig innførte varer, herunder varer som kan brukes til formål som truer samfunnssikkerheten.

Utlendingsforskriften gir Tollestaten hjemmel til å gjennomføre enkelte kontrollhandlinger ved personers innreise til Norge, både på selvstendig grunnlag og på politiets anmodning.

94 Forskrift om rapporterings- og varslingsplikt ifm. luftfart.

95 Varslings- og rapporteringsforskriften.

96 Forskrift om varsling av trafikkulykker mv.

97 Meld. St. 33 (2016–2017).

98 Tolloven.

Som kompetent myndighet for grensekryssende vareførsel kan Tolletaten rådgi aktuelle aktører om hvordan de skal håndtere sitt ansvar og sine plikter på dette området. Dersom de trenger unntaksbestemmelser fra tollregelverkets pliktbestemmelser – for å kunne legge bedre til rette for sitt eget bidrag i krisehåndtering – kan Tolletaten opptre som rådgiver og veileder. For lettelser i gjeldende restriksjonsbestemmelser, for eksempel ved import eller eksport av våpen, levende dyr, matvarer eller legemidler, kan Toll-etaten bistå med veiledning om hvilken regelverkseier aktørene kan henvende seg til.

5.36 Utenriksdepartementet

Utenriksdepartementet

Utenrikstjenesten består av Utenriksdepartementet (UD) med utenriksstasjoner. De fleste stasjoner har status som ambassader, mens noen få er general-konsulater. Som utenriksstasjoner regnes også Norges faste delegasjoner til internasjonale organisasjoner som FN, NATO, OSSE og EU. I tillegg har Norge honorære konsulater.

Utenrikstjenestens oppgaver⁹⁹ er blant annet å:

- ivareta og fremme Norges interesser overfor utlandet, både norske særinteresser og de interesser Norge har felles med andre land
- gi norske statsborgere og juridiske personer råd og hjelp overfor utenlandske myndigheter, personer og institusjoner
- gi bistand til norske statsborgere i utlandet, inkludert bistand i forbindelse med strafforfølgning, ulykker, sykdom og dødsfall

UD vil normalt ha rollen som lederdepartement ved håndtering av hendelser som rammer norske borgere eller norske interesser i utlandet.¹⁰⁰ I UDs krisestab inngår liaisons fra Politidirektoratet, Kripos, Helsedirektoratet og Forsvarsdepartementet. Politiet deltar i Utenriksdepartementets utryknings-enhet (URE).

I daglig oppdragsavvikling er det tett samarbeid mellom Kripos, politidistriktene og utenrikstjenesten om enkeltsaker på det konsulære området og til dels på utlendingsfeltet.

Se også kapittel 6.18 om hendelser i utlandet og 6.19 om hendelser i Norge som rammer utenlandske borgere.

5.37 Utlendingsdirektoratet

Utlendingsdirektoratet (UDI) skal iverksette regjeringens flyktning- og innvandringspolitikk. UDIs hovedoppgave er behandling av søknader etter utlendings- og statsborgerloven, inkludert saker om tilbakekall av oppholdstillatelser og bort- og utvisning. Politiet og utenrikstjenesten forbereder saker for UDI

UDI

⁹⁹ Utenrikstjenesteloven.

¹⁰⁰ Meld. St. 12 (2010–2011).

og har vedtakskompetanse for enkelte saker. Som faglig overordnet organ instruerer UDI politiet og utenriktjenesten gjennom rundskriv.

UDI har ansvar for etablering, drift og nedleggelse av mottak og botilbud for asylsøkere og omsorg for enslige, mindreårige asylsøkere i aldersgruppen 15–18 år.

UDI har også ansvar for å behandle søknader om assistert retur, for å informere personer i og utenfor mottak om returordninger og motivere dem for retur samt for å sikre og bidra til gjennomføringen av gjeldende ordninger for assistert retur. Dersom utlendinger med ulovlig opphold ikke samarbeider om retur, skal Politiets utlendingsenhet (PU) sørge for tvangsmessig uttransport. UDI skal også bidra til at tvangsretur blir muliggjort.

UDI er ansvarlig for drift, forvaltning og videreutvikling av utlendingsforvaltningens felles IKT-systemer, herunder datautveksling med andre offentlige instanser som Skattedirektoratet, NAV, Lånekassen og Arbeidstilsynet.

Se kapittel 6.12 om migrasjonsberedskap.

6 BEREDSKAPSOMRÅDER

For å kunne respondere raskt og adekvat ved uønskede og ekstraordinære hendelser og kriser må man ha en grunnleggende beredskap og avklarte beredskapsplaner. På noen beredskapsområder har politiet primæransvaret, på andre beredskapsområder ligger primæransvaret hos andre aktører. Politidistriktene skal utarbeide planer som ivaretar politiets rolle og oppgaver. De skal også ha oppfølgingsrutiner som sikrer nødvendige oppdateringer av det lokale planverket.

Politiets ansvar og oppgaver i den sivile beredskapen er primært hjemlet i politiloven. Hovedoppgavene er å opprettholde alminnelig orden, forebygge og forhindre straffbare handlinger, beskytte befolkningen og lovlydig virksomhet samt etterforske lovbrudd. Politiet har også et særskilt ansvar i ulykkesituasjoner.

Politiets oppgaver ved uønskede og ekstraordinære hendelser og kriser vil blant annet være å:

- evakuere og sperre av utsatte områder
- sikre objekter
- koordinere livreddende arbeid med andre nødetater, lokale myndigheter og frivillige organisasjoner
- opprettholde ro og orden og forebygge kriminelle handlinger
- gi overordnet myndighet og samarbeidende etater et oppdatert situasjonsbilde
- sikre åsteder
- etterforske hendelsen og sikre bevis i samråd med andre som eventuelt har ansvar for å granske den
- utarbeide trusselvurderinger fortløpende til beslutningsstøtte
- forsterke grensekontrollen
- samle og formidle informasjon om evakuerte, skadde, døde og savnede
- identifisere omkomne
- ivareta kontakten med de pårørende
- gi informasjon til objekteiere, publikum og media
- igangsette tiltak for å normalisere situasjonen

Det kan også være aktuelt å iverksette tiltak med utgangspunkt i trusselvurderinger fra for eksempel Politiets sikkerhetstjeneste (PST), Kripos eller politidistriktet.

Politiet plikter å gi andre offentlige myndigheter vern og bistand under deres tjenesteutøvelse. Der andre aktører er tillagt oppgaver som berører politiets virkefelt, skal politiet samarbeide med disse så langt regler gitt i eller i medhold av lov ikke er til hinder for det.

Beredskap mot alvorlige tilsiktede uønskede handlinger krever samvirke mellom politiet, øvrige nødetater, Forsvaret, eierne av trusselutsatte objekter og andre beredskapsorganisasjoner. For å sikre et godt samarbeid, effektive rutiner og best mulig bruk av ressurser må aktørene sammen opparbeide seg kompetanse gjennom felles trening og øvelser. Dersom en uønsket hendelse inntreffer, er det viktig at politiet har den nødvendige organiseringen, kapasiteten og kompetansen til å håndtere den.

I planarbeidet skal politidistriktene samarbeide nært med regionale og lokale samvirkeaktører og relevante objekteiere. Politidistriktenes planer skal inngå i PBS III (PBS Web).

6.1 Terrorberedskap og objektsikring

Terrorisme er en alvorlig form for kriminalitet som politiet har til oppgave å forebygge, bekjempe og etterforske. Politiets terrorberedskap bygger på rammene i politiets beredskapssystem (PBS I og II). Politidirektoratet fastsetter tiltak ved trusler og håndtering av uønskede hendelser, kriser mv.¹⁰¹ Retningslinjene gir rammeforutsetninger for politidistriktenes planlegging av tiltak.

I praksis vil mange av politiets tiltak være hjemlet direkte i politiloven, som en del av politiets generelle fullmakter. De vil kunne iverksettes med utgangspunkt i trusselvurderinger fra eksempelvis Politiets sikkerhetstjeneste (PST), Kripos eller politidistriktet.

Politiets beredskapsplanverk med tiltak tar utgangspunkt i blant annet sivilt beredskapssystem (SBS), og kan benyttes uavhengig av hvorvidt tiltak etter SBS er utløst. Planverket gir rammeforutsetninger for politidistriktenes videre planlegging av tiltak.

Politiets oppgaver ved terrortrusler eller -handling vil være å iverksette forebyggende tiltak, blant annet ved å:

- gi informasjon til objekteiere, publikum og media
- sperre av og beskytte områder og objekter som er blitt utsatt for trusler
- evakuere områder og objekter som er blitt utsatt for trusler
- forsterke grensekontrollen
- iverksette tiltak for å normalisere situasjonen
- iverksette etterforskning

6.1.1 KIKS og skjermingsverdige objekter og infrastruktur

Det er avgjørende for samfunnet at skjermingsverdige objekter og infrastruktur og kritisk infrastruktur / kritiske samfunnsfunksjoner (KIKS)¹⁰²

¹⁰¹ Politidirektoratets rundskriv 2018/009.

¹⁰² Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap, *Samfunnets kritiske funksjoner*, del II.

kan opprettholde sine funksjoner ved økte trusselnivåer, ekstraordinære hendelser og kriser. Dette kan medføre et økt sikkerhetsbehov og tiltak fra både objekteierens og politiets side.

Objekter og infrastruktur er skjermingsverdige dersom det kan skade grunnleggende nasjonale funksjoner¹⁰³ om de får redusert funksjonalitet eller blir utsatt for skadeverk, ødeleggelse eller rettsstridig overtakelse. Departementene skal utpeke skjermingsverdige objekter og infrastruktur innenfor sitt ansvarsområde.

En virksomhet som råder over et skjermingsverdig objekt eller skjermingsverdig infrastruktur, skal iverksette nødvendige sikkerhetstiltak for å opprettholde et forsvarlig sikkerhetsnivå.¹⁰⁴

Dersom politiet har bestemt at det skal planlegges for bruk av sikringsstyrker ved et skjermingsverdig objekt eller skjermingsverdig infrastruktur, skal virksomheten tilrettelegge for og utarbeide en plan for bruk av sikringsstyrkene i samarbeid med politiet.¹⁰⁵

Kritisk infrastruktur / kritiske samfunnsfunksjoner (KIKS) er anlegg og systemer som er helt nødvendige for å opprettholde samfunnets kritiske funksjoner, og som dekker samfunnets grunnleggende behov og sikrer befolkningens trygghetsfølelse.

Den enkelte virksomhet eller objekteier har hovedansvaret for egne forebyggende sikringstiltak.¹⁰⁶

6.1.2 Politiets objektsikring

Politiet har ansvar for å sikre objekter mot kriminelle trusler i henhold til politiets samfunnsoppdrag slik det fremgår i politiloven.

De aktuelle truslene er førende for politiets innsats ved objektsikringen. Sikringen skal bestå av målrettede tiltak tilpasset trusselvurderinger, sikringsbehov og tilgjengelige ressurser.

Politidistriktene har ansvar for å planlegge nødvendig objektsikring i sitt distrikt.

Politidistriktene skal peke ut objekter på forhånd og forberede sikring av dem. Hvilke objekter dette gjelder, er nærmere regulert i retningslinjer fastsatt av Politidirektoratet.

¹⁰³ Nasjonal sikkerhetsmyndighet, *Veileder i departementenes identifisering av grunnleggende nasjonale funksjoner*, kapittel 2.

¹⁰⁴ Sikkerhetsloven, kapittel 4.

¹⁰⁵ Virksomhetsikkerhetsforskriften, § 59.

¹⁰⁶ Politidirektoratet, Nasjonal sikkerhetsmyndighet og Politiets sikkerhetstjeneste, *Terrorsikring*.

Politiets objektsikringstiltak har som formål å forebygge og avverge skader, angrep og lignende. Tiltakene er ment å supplere og forsterke sikkerheten i en gitt situasjon, og er tidsbegrensede. I utgangspunktet skal politiets tiltak ikke erstatte manglende sikringstiltak. Aktuelle tiltak fra politiets side er vakthold og sikring.

Vurderingen av hvilke tiltak som skal iverksettes – og omfanget av dem – kan baseres på følgende faktorer:

- trusselvurderinger fra PST og/eller Kripos
- lokale trusselvurderinger
- annen etterretning fra PST, Kripos, politidistrikter, øvrige særorganer og Forsvaret
- objektets verdi og eventuelle sårbarhet
- objektets grunnsikring
- sikringsbehov
- tilgjengelige ressurser
- risiko- og sårbarhetsvurderinger fra eksterne aktører, som statsforvalteren, kommune og objekteier

Foto: Erik-Anant Stedjan Narayan / Forsvaret

I politiets og Forsvarets arbeid med objektsikring skal de ansvarlige organisasjonsnivåene rådføre seg og samarbeide med hverandre og andre relevante myndigheter på tilsvarende nivå.¹⁰⁷ Aktuelle samvirkeaktører i tillegg til Forsvaret er Nasjonal sikkerhetsmyndighet (NSM), Direktoratet for samfunns-sikkerhet og beredskap (DSB), Sivilforsvaret, statsforvalterne og andre myndigheter med ansvar for kritisk infrastruktur og samfunnssikkerhet.

¹⁰⁷ Kgl.res. 21. juni 2019 nr. 870.

Politiets objektsikring kan også omfatte objekter som ikke er utpekt på forhånd. Det skal tas hensyn til at sikringsstyrkene raskt må kunne omprioriteres mellom objekter.

Politiets behov for forhåndsplanlagt bistand til objektsikring fra Forsvaret, og hvilke objekter dette gjelder, skal meddeles Forsvaret.

POD gir nærmere bestemmelser om politiets arbeid med objektsikring, blant annet om samarbeid og utpeking av objekter.

6.1.3 Terrortrusselskala

Politiets sikkerhetstjeneste (PST) har utarbeidet en skala for terrortrusselen i Norge, som skal brukes til å formidle PSTs vurdering av terrortrusselsituasjonen i Norge til offentligheten. Trusselnivåene er offentlige.

Skalaen er delt inn i fem nivåer:

NIVÅ	BEGREP	KORT FORKLARING
5	EKSTRAORDINÆR trusselsituasjon	Det er gjennomført en terroraksjon, eller foreligger en uavklart trussel i Norge.
4	HØY terrortrussel	Flere aktører har evne og vilje til å gjennomføre terror i Norge.
3	MODERAT terrortrussel	En eller flere aktører kan ha evne og vilje til å gjennomføre terror i Norge.
2	LAV terrortrussel	Enkelte aktører kan ha vilje til å gjennomføre terror, men mangler evne til å gjennomføre planene.
1	INGEN kjent terrortrussel	Det pågår ulike typer aktivitet i ekstreme miljøer, men det foreligger ingen kjennskap til aktører som har vilje til å gjennomføre terror i Norge.

Figur 6-1: Terrortrusselskala

Vurderingen av nasjonalt terrortrusselnivå revideres regelmessig, og PST går ut med en offentlig fastsettelse av nivå ved behov og minst én gang i året.

PSTs nasjonale terrortrusselnivå erstatter ikke informasjonsutveksling og samarbeid mellom PST, politiet, Forsvaret og øvrige beredskapsaktører i Norge.

6.2 Bruk av sammensatte virkemidler

Med *sammensatt virkemiddelbruk*, også kalt *hybrid virkemiddelbruk*, menes i denne sammenheng statlige eller ikke-statlige aktørers trusler om eller bruk av en kombinasjon av politiske, militære og økonomiske maktmidler og informasjon og sivile virkemidler for å utnytte sårbarheter, skape uro og oppnå bestemte mål.¹⁰⁸

Målet vil som oftest være å påvirke beslutninger i ønsket retning. Dette gjøres ved å skape usikkerhet og forvirring rundt hva som skjer, og om intensjonene bak aktivitetene. Eksempler på slik virkemiddelbruk er desinformasjon, påvirkningskampanjer, angrep mot digitale tjenester og infrastruktur og ulovlig datainntrengning.

Enkelthendelser kan oppstå innenfor flere ulike sektorer og med lang tid mellom hver hendelse. Det gjør det både krevende å avdekke at de er en del av samme kampanje, og å håndtere dem på best mulig måte. Det er ofte mye som er usikkert i slike situasjoner, blant annet kan det være vanskelig å vite om ulike hendelser kan knyttes til én og samme trusselutøver, og uklart hva trusselutøveren ønsker å oppnå.¹⁰⁹

Videre kan skillet mellom fred, sikkerhetspolitisk krise og væpnet konflikt være utydelig, slik at det blir vanskelig å fastslå om en trusselsituasjon er av sivil eller militær karakter. Dette stiller krav til god sivil-militær koordinering for å enes om mottiltak.¹¹⁰

PST har ansvar og oppgaver knyttet til sammensatt virkemiddelbruk og skal avdekke, forhindre og etterforske de alvorligste tilfellene.

6.3 Cybertrusler

Tilsiktede uønskede handlinger utført med eller mot digitale løsninger eller på digitale nett kan utgjøre en trussel mot privatpersoner, næringsliv og offentlige instanser. Angrep kan komme fra både statlige og ikke-statlige aktører. Det kan true ikke bare samfunnssikkerheten, men også statssikkerheten dersom kritiske samfunnsfunksjoner settes ut av spill.^{111 112}

Målet til angriperne kan blant annet være å ødelegge eller endre informasjon eller funksjonalitet eller få tilgang til forskningsresultater, stats- eller forretningshemmeligheter eller kommersielle bedrifters teknologiske nyvinninger. Målet kan også være økonomisk vinning, politisk og sosial destabilisering, spredning av trusler, aksjonisme og lignende.

¹⁰⁸ Meld. St. 10 (2016–2017), side 112.

¹⁰⁹ Forsvarsdepartementet og Justis- og beredskapsdepartementet, *Støtte og samarbeid*.

¹¹⁰ Forsvarets forskningsinstitutt, *Lavintensivt hybridangrep på Norge i en fremtidig konflikt*.

¹¹¹ Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap, *Samfunnets kritiske funksjoner*.

¹¹² Utenriksdepartementet, *Internasjonal cyberstrategi for Norge*.

Nasjonal digital sikkerhet er en tverrsektoriell utfordring der Justis- og beredskapsdepartementet (JD) har samordningsansvaret i sivil sektor, mens Forsvarsdepartementet (FD) har ansvaret i forsvarssektoren.¹¹³ JD har i samarbeid med FD fastsatt et rammeverk for håndtering av digitale sikkerhetshendelser. Rammeverket beskriver hvordan samhandlingen skal foregå mellom virksomheter og sektorer og på nasjonalt nivå.¹¹⁴

Digitale angrep er per definisjon kriminelle handlinger, og politiet har derfor en sentral rolle i hendelseshåndteringen, med blant annet etterforsknings- og håndhevingsoppgaver. PST har ansvar og oppgaver knyttet til cybertrusler rettet mot nasjonens sikkerhet og skal avdekke, forhindre og etterforske de alvorligste forsøkene på spionasje, sabotasje og påvirkningsoperasjoner.

Nasjonal sikkerhetsmyndighet (NSM) er ansvarlig på nasjonalt nivå for informasjonsdeling om alvorlige digitale angrep mot samfunnskritisk infrastruktur eller andre viktige samfunnsfunksjoner. I tillegg har NSM ansvar for å koordinere tekniske tiltak og innsats ved håndteringen av slike angrep. Dette koordineringsansvaret omfatter ikke politiets etterforskning eller påtalemyndighetens ansvar. NSM kan imidlertid samarbeide med politiet og på nærmere anmodning bistå dem.

NSM leder Felles cyberkoordineringssenter (FCKS), som er et samlokalisert fagmiljø bestående av representanter fra de nasjonale organene NSM, Etterretningstjenesten, Politiets sikkerhetstjeneste (PST) og Kripos. FCKS skal bidra til å øke evnen til å motstå alvorlige digitale angrep, understøtte nasjonal analyseproduksjon og vedlikeholde et helhetlig trussel- og risikobilde for det digitale rom.

FCKS er ikke et selvstendig organ med egen beslutningsmyndighet, så etableringen av det innebærer ingen endringer i rettsgrunnlag, fullmakter, roller eller oppgaver for de representerte organene.

Nasjonalt cybersikkerhetssenter (NCSC) hos NSM samler offentlige og private kompetansemiljøer innen digital sikkerhet. En av NCSCs funksjoner er NorCERT, Norges nasjonale CERT-funksjon. I tillegg har flere sektorer egne sektorspesifikke CERT-funksjoner, for eksempel justissektoren, kraftsektoren, helsesektoren og sektoren for elektronisk kommunikasjon (henholdsvis JustisCERT, KraftCERT, HelseCERT og EkomCERT).

¹¹³ Departementene, *Nasjonal strategi for digital sikkerhet*.

¹¹⁴ Nasjonal sikkerhetsmyndighet, *Rammeverk for håndtering av IKT-sikkerhetshendelser*.

6.4 Bombetrusler og funn av mistenkelige gjenstander

Politidistriktene må ha rutiner for å håndtere bombetrusler og funn av mistenkelige gjenstander.¹¹⁵ Rutinene må beskrive kvalitetssikringen av den innledende vurderingen av gjenstandens eller trusselens karakter og innsatsen for å avklare situasjonen.

Slike vurderinger er viktige, siden konsekvensene for samfunnet kan være betydelige (for eksempel dersom politiet beslutter å stenge en flyplass).

Politidistriktene skal vurdere alvorlighetsgraden i mottatte trusler eller funn av mistenkelige gjenstander. Dette kan for eksempel gjøres av en gruppe sammensatt av operasjonsleder, innsatsleder og etterretningspersonell. Politidistriktene skal utarbeide tiltakskort for denne typen hendelser.

6.5 Redningstjenesten

Redningstjenesten er ikke et bestemt organ, men er i redningstjenestens organisasjonsplan definert som «offentlig organisert øyeblikkelig innsats fra flere samvirkepartnere for å redde mennesker fra død eller skade som følge av akutte ulykkes- eller faresituasjoner, og som ikke blir ivaretatt av særskilt opprettede organer eller ved særskilte tiltak». Den utøves i et samvirke mellom offentlige organer, frivillige organisasjoner og private virksomheter, og ledes og koordineres av en av de to hovedredningssentralene (HRS) og underordnede lokale redningssentraler (LRS). Redningstjenesten omfatter land-, sjø- og luftredningstjeneste.¹¹⁶

Selv om de fleste offentlige etater har andre primæroppgaver, kan mange av dem yte en viktig innsats i redningstjenesten. Kun hovedredningssentralene og redningshelikoptrene er eksklusivt dedikert til redningstjenesten.

Organiseringen av redningstjenesten er fastsatt i kongelig resolusjon av 6. desember 2019. Justis- og beredskapsdepartementet har gitt utfyllende instruksjoner om organiseringen og gitt ut *Håndbok for redningstjenesten*¹¹⁷ og en *Nasjonal veileder for planverk og samvirke i redningstjenesten*¹¹⁸.

6.5.1 Redningstjenestens geografiske ansvarsområde

Redningstjenestens geografiske ansvarsområde dekker – i tillegg til norsk territorium med Svalbard – alle sjø- og havområder og luftrom hvor Norge har forpliktet seg til å yte redningstjeneste.

¹¹⁵ Politidirektoratets rundskriv 2012/018.

¹¹⁶ Kgl.res. 6. desember 2019 nr. 1740.

¹¹⁷ Justis- og beredskapsdepartementet, *Håndbok for redningstjenesten*.

¹¹⁸ Hovedredningssentralen, *Nasjonal veileder for planverk og samvirke i redningstjenesten*.

Disse områdene er til enhver tid fastsatt av Norge i samråd med nabostater på grunnlag av internasjonale overenskomster og konvensjoner. Norge er i tillegg bundet av internasjonale avtaler om redningssamarbeid som forplikter ut over det geografiske ansvarsområdet.

Figur 6-2: Redningstjenestens geografiske ansvarsområde

6.5.2 Hovedprinsipper

De overordnede beredskapsprinsippene om ansvar, likhet, nærhet og samvirke gjelder også for redningstjenesten.

I tillegg bygger redningstjenesten på følgende prinsipper:

Samvirke

Redningstjenestens samvirkeprinsipp innebærer en forpliktelse og er dermed noe mer enn det overordnede samvirkeprinsippet for beredskapen. Redningstjenesten utøves som et samvirke mellom offentlige organer, frivillige organisasjoner, private virksomheter og personer.

Alle offentlige organer (statlige, kommunale og fylkeskommunale) som har kapasitet, informasjon eller kompetanse egnet for redningsformål, plikter å bidra i redningstjenesten med sin til enhver tid tilgjengelige kapasitet og kompetanse.¹¹⁹

Integrering

Redningstjenesten ledes gjennom et integrert samordningsapparat, det vil si at den samme organisasjonen tar hånd om landredning, sjøredning og luftredning.

Koordinering

Redningstjenestens forberedelser og innsats koordineres gjennom hovedrednings-sentralene og underlagte lokale redningsentraler.

6.5.3 Ledelse og koordinering

Koordinering av hendelser skjer enten direkte fra HRS eller ved oppdrag til lokale redningssentraler (LRS). Det er én LRS i hvert politidistrikt og én hos Sysselmesteren på Svalbard. LRS og HRS har gjensidig varslingsplikt ved ethvert mulig redningstilfelle. Operasjonssentralen i politidistriktet ivaretar LRS-funksjonen når redningsledelsen ikke er samlet.

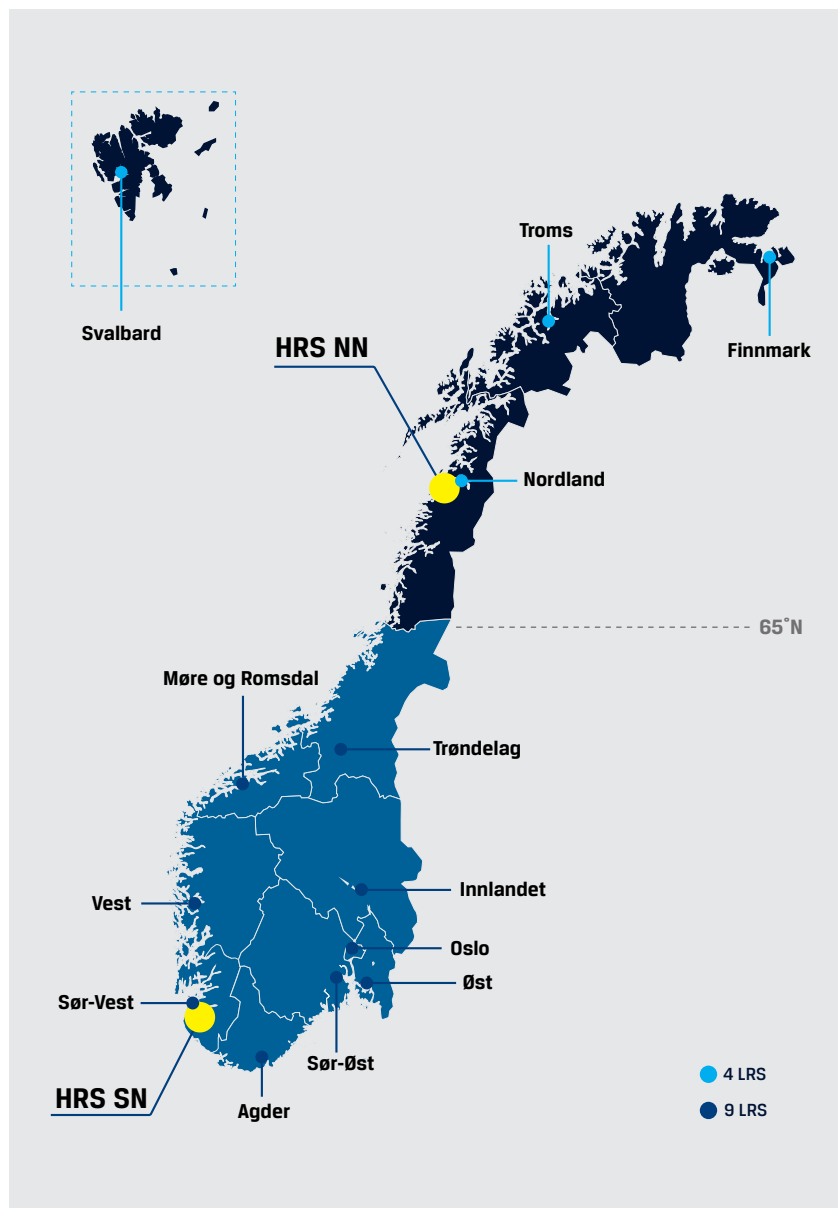
Politiet har for øvrig et selvstendig ansvar for å iverksette og organisere redningsinnsats i medhold av politiloven § 27 første ledd.

Figur 6-3 viser grensen for ansvarsområdene til HRS Nord-Norge (HRS NN) og HRS Sør-Norge (HRS SN), som går ved 65° N i sjøområdene og på land langs grensen mellom Nordland og Trøndelag politidistrikt. Den viser i tillegg de lokale redningssentralene i hvert politidistrikt og hos Sysselmesteren på Svalbard.

Operasjonssentralens rolle ved redningstjeneste er beskrevet i kapittel 7.2.¹²⁰

119 Justis- og beredskapsdepartementets rundskriv 17/640.

120 Justis- og beredskapsdepartementet, *Håndbok for redningstjenesten*.

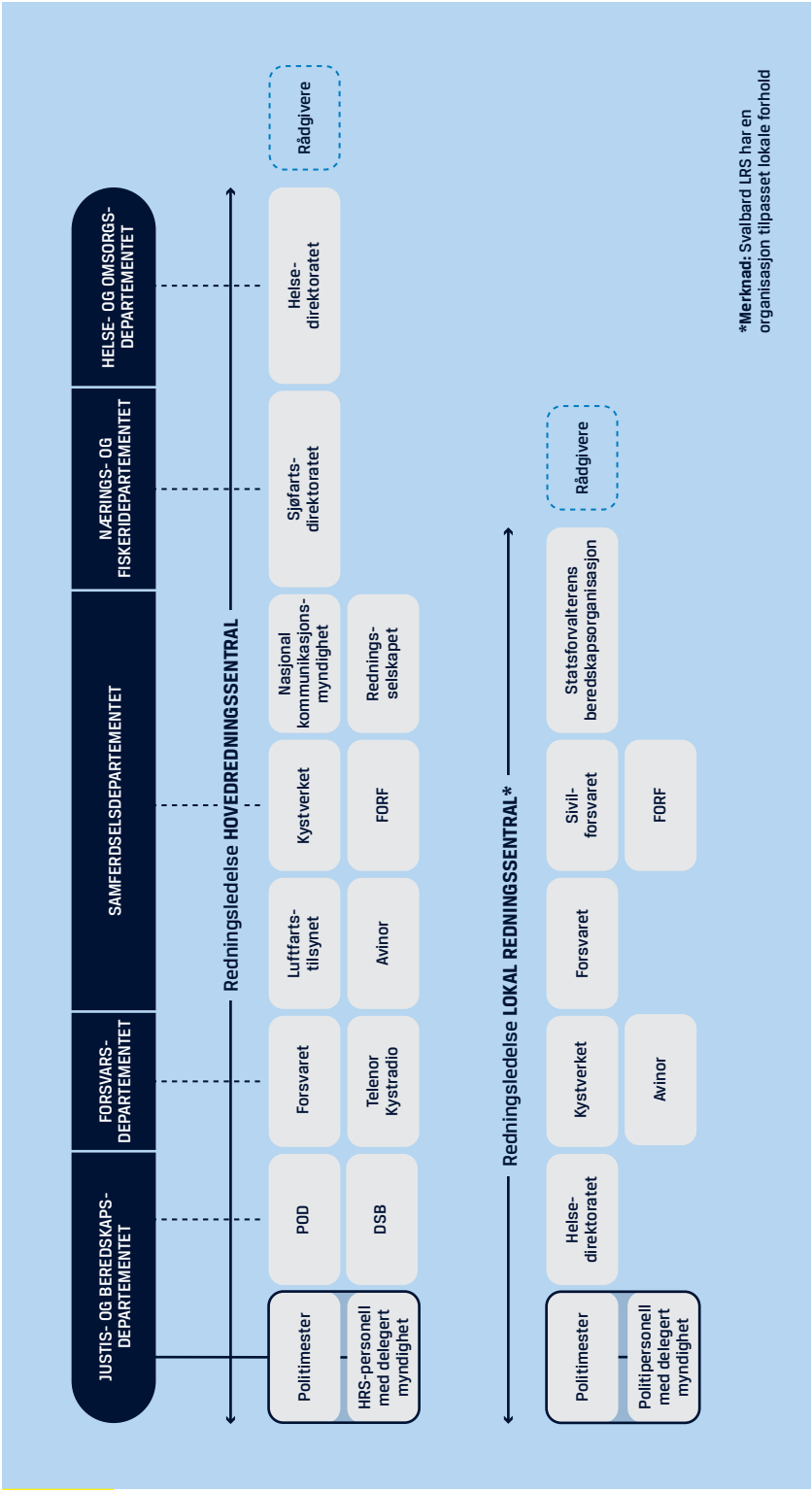

Figur 6-3: Hovedredningssentralene (HRS) og de lokale redningssentralene (LRS)

Politiet kan anmode HRS om bistand fra redningshelikoptrene til transportstøtte ved alvorlig kriminalitet hvor det er fare for liv og helse, eller ved maritim kontraterror.¹²¹

Organisasjonskartet viser redningsledelsen i Hovedredningssentralen og i den lokale redningssentralen.

121 Justis- og beredskapsdepartementet, *Politiets anmodning om bruk av redningshelikopter*.

Figur 6-4: Organisasjonskart for HRS og LRS

6.6 Søk etter antatt omkomne (SEAO)

Politiet har ansvar for søk etter personer som antas å være omkommet (SEAO). Ordningen gjelder Norges landterritorium, vassdrag og innsjøer, norske territorialfarvann og internasjonale havområder som er erklært som den norske redningstjenestens ansvarsområde. Politidirektoratet har gitt nærmere retningslinjer.¹²²

Politidirektoratet har det overordnede ansvaret for søk etter personer som antas å være omkommet. Direktoratet har delegert gjennomføringen til politimestrene i henholdsvis Sør-Vest og Nordland politidistrikt. Disse delegerer fullmakter til å handle i tråd med gitte retningslinjer til politimestrene i de øvrige politidistriktene.

Politidistriktene skal ha faste kontaktpersoner for SEOA som skal være bindeledd til de to koordinerende politidistriktene.

I tråd med retningslinjene fra Politidirektoratet kan det benyttes bistand fra flere samvirkeaktører hvis hendelsens omfang fordrer det. Med enkelte av samvirkeaktørene er det inngått egne rammeavtaler.

6.7 Hendelser som ikke utløser redningstjeneste

Politiloven § 27 tredje ledd pålegger politiet å iverksette nødvendige tiltak for å avverge fare og begrense skade i ulykkessituasjoner. Bestemmelsen innebærer at politiet har et akutt, sektorovergripende ansvar for å håndtere ulykkes- og katastrofesituasjoner på alle samfunnsområder. I akuttfasen har politimesteren myndighet til å fatte beslutninger på andre myndigheters ansvarsområde, inntil ansvaret overtas av ansvarlig myndighet i henhold til ansvarsprinsippet.

Kommunen vil ofte ha primæransvaret for å håndtere ulykker og hendelser som ikke utløser redningstjeneste. Kommunen har ansvar for viktige beredskapsressurser på lokalt nivå og for viktige samfunnstjenester som må opprettholdes i en krisesituasjon, som barnehage, skole, eldreomsorg og lokal infrastruktur. Kommunen skal også sørge for informasjon til befolkningen. Se kapittel 5.15 om kommunen.

Statsforvalteren skal på regionalt nivå samordne den sivile krisehåndteringen, og samvirket mellom sivile og militære myndigheter. Når ekstraordinære hendelser eller kriser er varslet eller har oppstått, skal statsforvalteren og berørte politimestre umiddelbart opprette kontakt for å vurdere situasjonen.¹²³

Samordningsansvaret ved forurensningshendelser ivaretas av interkommunale utvalg mot akutt forurensning og Kystverket. Statsforvalteren og andre beredskapsaktører holder sentrale beredskapsmyndigheter orientert om

¹²² Politidirektoratets rundskriv 2014/010.

¹²³ Kgl.res. 19. juni 2015 nr. 703, kapittel IX.

hendelsen gjennom rapportering på henholdsvis samordningskanalen og fagkanalen. Se kapittel 5.12 om statsforvalteren.

Politiet bør bistå kommunene i deres utarbeidelse av risiko- og sårbarhetsanalyser, og ut fra disse utarbeide og øve sammen på lokalt tilpassede planer for håndtering av ulykker og hendelser som ikke utløser rednings-tjeneste.

6.8 Storulykker

Storulykkeforskriften har som formål å forebygge ulykker i virksomheter som håndterer store mengder farlige kjemikalier, og begrense konsekvensene av eventuelle ulykker. Den enkelte virksomhet (objekteier) har hovedansvaret for egne forebyggende sikkerhetstiltak og for å utarbeide tilhørende planverk.

For politiet vil det være hensiktsmessig å gå i dialog med virksomheter som har et særlig potensial for ulykker eller katastrofer. Gjennom en slik dialog kan politiet komme med faglige vurderinger av virksomhetens beredskapsplaner, og objekteieren kan komme med innspill til politiets og andre aktørers planverk. Politiet skal i sitt beredskapsarbeid prioritere å ivareta sitt ansvar i ulykkes- eller katastrofesituasjoner.

Se kapittel 5.28.1 om industrivernet.

6.9 Demonstrasjoner og andre store arrangementer

Politiet bør tilpasse sin beredskap til planlagte arrangementer i politidistriktet.

Når konserter, forestillinger, festivaler, sportsarrangementer eller andre store tilstelninger planlegges og organiseres, kan det være nødvendig å involvere politiet for å ivareta arrangørenes, utøvernes og publikums sikkerhet. Politiets vurderinger bør omfatte en kartlegging av arrangementets karakter, av forventet antall deltakere og av risikoen som arrangementet kan komme til å utgjøre for ro og orden.

Arrangøren har et selvstendig ansvar for å ivareta sikkerheten gjennom å opprettholde ro og orden. Hvorvidt politiresurser også bør settes inn, beror på en konkret vurdering, risikovurderinger og beredskapsplaner for det enkelte arrangementet.¹²⁴ Politiet kan nekte at et arrangement blir avholdt, eller sette ulike vilkår slik at det kan gjennomføres på en trygg og sikker måte uten å hindre alminnelig ferdsel unødig.

¹²⁴ Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap, *Veileder for sikkerhet ved store arrangementer*.

Foto: Politiet

Kommunen kan i politivedtektene gi bestemmelser om søknadsplikt for den som ønsker å avholde et arrangement som overveiende er av underholdningsmessig, kunstnerisk, selskapelig eller kommersiell art, og som har et omfang som åpenbart vil medføre behov for betydelig ferdselsregulering eller vakthold.

Før planlagte demonstrasjoner, herunder opptog, møter, stander eller lignende, må arrangøren sende melding til politiet i god tid. Politiet kan forby eller sette vilkår for avviklingen dersom det er begrunnet frykt for alvorlige ordensforstyrrelser eller formålet er lovstridig.¹²⁵

Politiet må tilstrebe å legge til rette for at man kan utøve en utstrakt ytringsfrihet og forsamlingsrett.

Dersom et arrangement forårsaker eller gir grunn til å frykte alvorlige forstyrrelser av den alminnelige ro og orden eller ferdsel, eller dersom formålet er lovstridig, det skjer lovbrudd i tilknytning til det, eller det avvikes i strid med fastsatte vilkår, kan politiet stanse og oppløse arrangementet.

6.10 Atomberedskap

Den nasjonale atomberedskapen er dimensjonert ut fra ulike planleggings-scenarier for atomulykker og andre hendelser som kan innebære ioniserende stråling eller spredning av radioaktivitet.¹²⁶ Atomhendelser er unntatt fra prinsippet om at kriser skal håndteres på lavest mulig nivå (nærhetsprinsippet). Håndteringen av slike hendelser styres sentralt av Kriseutvalget for

¹²⁵ Politiloven, § 11.

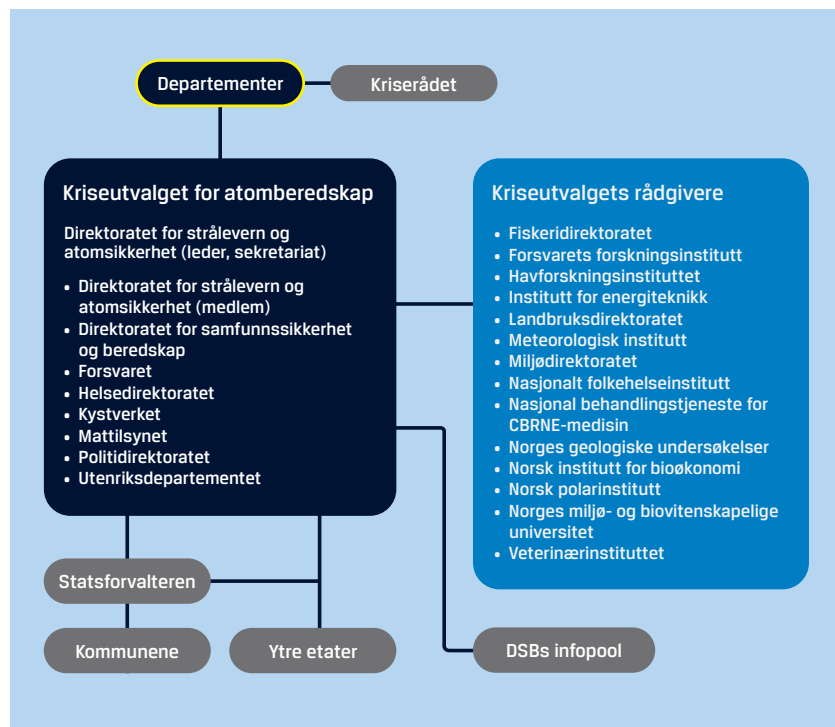
¹²⁶ Statens strålevern, *Scenarier for planlegging av norsk atomberedskap og krisehåndtering*.

atomberedskap (KU), som fatter eventuelle beslutninger om iverksettelse av tiltak i akuttfasen.

6.10.1 Kriseutvalget for atomberedskap (KU)

Kriseutvalget for atomberedskap består av representanter fra sentrale myndigheter som har et spesielt ansvar for atomberedskapen, blant annet Politidirektoratet.¹²⁷ Statsforvalteren er Kriseutvalgets regionale ledd. Se også kapittel 5.12 om statsforvalteren, 5.15 om kommunen og 5.7 om Direktoratet for strålevern og atomsikkerhet (DSA).

Figuren under gir en oversikt over aktørene i atomberedskapsorganisasjonen.

Figur 6-5: Atomberedskapsorganisasjonen

KU har ansvar for at atomberedskapen vedlikeholdes og videreutvikles. Etatene som sitter i KU, inngår i KUs plan og er ansvarlige for det samordnede planverket i egen etat.

Ved en atomhendelse eller ved mistanke om en atomhendelse som kan ramme Norge eller berøre norske interesser, skal KU sørge for koordinert innsats og i en tidlig fase beslutte tiltak for å redusere konsekvensene av hendelsen.

127 Kgl.res. 23. august 2013 nr. 1023.

Atomhendelser avviker fra normal organisering av krisehåndtering i Norge ved at KU er ansvarlig for å sammenstille det nasjonale situasjonsbildet. KU skal også sørge for koordinert informasjon til sentrale myndigheter og samarbeidspartnere i inn- og utland, statsforvalteren, media og befolkningen.¹²⁸

I senfasen skal KU, støttet av sine rådgivere, gi koordinerte faglige råd om langsiktige tiltak, for eksempel om ytterligere målinger og tiltak i næringsmiddelproduksjon.

HRS/LRS har ansvar for redningsaksjoner, mens håndteringen av hendelser utover dette er KUs ansvar.¹²⁹ KU har ansvar for å håndtere konsekvensene av atomhendelser og tiltak rettet mot for eksempel befolkningen og miljøet.

Politiet har en viktig rolle ved mottak og formidling av varsler og ved informasjonsinnhenting.¹³⁰

6.11 Farlige stoffer – CBRNE

CBRNE er en fellesbetegnelse på kjemiske stoffer (C), biologiske agens (B), radioaktive stoffer (R), nukleært materiale (N) og eksplosiver (E) med høyt farepotensial.

Nasjonal behandlingstjeneste for CBRNE-medisin¹³¹ (CBRNE-senteret) har akuttberedskap for behandling av personskader forårsaket av særlig farlige kjemiske stoffer, giftig røyk, radioaktiv stråling og biologiske smittestoffer som kan gi opphav til blant annet høyriskosmittesykdommer, det vil si alvorlige sykdommer som smitter lett mellom mennesker, og som det vanligvis ikke finnes effektiv behandling mot.¹³² Tjenesten ligger ved Oslo universitetssykehus HF (Ullevål sykehus) og samarbeider faglig med Folkehelseinstituttet (Giftinformasjonen) og Direktoratet for strålevern og atomsikkerhet (DSA).

CBRNE-senteret koordinerer det nasjonale medisinske utrykningsteamet for høyriskosmittesykdom (NMUH), som flytter pasienten til høysikkerhets isolatet ved OUS Ullevål ved påvist høyriskosmittesykdom eller mistanke om dette.

Ved hendelser som involverer CBRNE-stoffer, har politiet ansvar for å lede innsats og etterforskning. I akutfasen kan sikkerhetshensyn begrense politiets mulighet til å bevege seg eller drive etterforskning.^{133 134}

128 Statens strålevern, *Kriseutvalgets kommunikasjonsplaner*.

129 Statens strålevern, *Ansvarsforhold: Atomberedskap og redningsaksjoner*.

130 Politidirektoratet, *Direktiv i planlegging av atomberedskap*.

131 Oslo universitetssykehus, *Håndbok i NBC-medisin*.

132 Helse- og omsorgsdepartementet, *Nasjonal beredskapsplan mot utbrudd av alvorlige smittsomme sykdommer*.

133 Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap, *Håndbok for nødetatene. Farlige stoffer – CBRNE*.

134 Justis- og beredskapsdepartementet, Helse- og omsorgsdepartementet, Forsvarsdepartementet og Forsvarets forskningsinstitutt, *Rammeavtale om Beredskapslaboratorium for CBRE-prøver*.

6.12 Migrasjonsberedskap

Med *migrasjonsberedskap* menes politiets og samfunnets evne til å opprettholde samfunnssikkerheten ved en kraftig økning i antall asylsøkere og migranter.

Politiets oppgaver i forbindelse med asylankomster og migrasjon utføres i tett samhandling med andre virksomheter og sektorer, herunder Utlendingsdirektoratet (UDI), Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (DSB), helsevesenet, statsforvalteren og Tolletaten.

Politiets utlendingsenhet (PU) har nasjonalt ansvar for å registrere asylsøkere, fastsette identitet og effektivisere utlendingsmyndighetenes negative asylvedtak.

Ekstraordinære hendelser vil kunne medføre endrede sakshåndteringsrutiner, noe som også vil kunne ha betydning for politiet i den første håndteringsfasen. PU og politidistriktene skal ha planverk for håndtering av ulike scenarioer der mange migranter ankommer landet.¹³⁵

Ved masseankomst må politidistriktene påregne å utføre særskilte oppgaver utover å opprettholde ro og orden, for eksempel:

- gjeninnført grensekontroll på indre Schengen-grenser¹³⁶
- styrket utlendingskontroll på territoriet
- bistand til opprettelse av samleplasser
- forenklet registrering og ledsaget transport til PU
- annen bistand til PU

Andre enheter i politiet (UP, Kripos og Nasjonalt ID-senter) må påregne å yte bistand ved behov.

Det europeiske grense- og kystvaktbyrået (Frontex) har en viktig rolle i den europeiske overvåkingen av yttergrensene og i analyser og gir også bistand ved behov.

Se kapittel 5.37 om UDI.

6.13 Akutt forurensning

Beredskapen mot akutt forurensning ivaretas av tre parter:¹³⁷

- den aktuelle virksomheten (privat beredskap)
- kommunen
- staten

¹³⁵ Politidirektoratets rundskriv 2016/008.

¹³⁶ Politidirektoratets rundskriv 2012/016.

¹³⁷ Forurensningsloven.

I utgangspunktet er det den ansvarlige forurenseren som skal iverksette tiltak ved akutt forurensning. Dersom det ikke skjer, må den kommunale eller statlige beredskapen gripe inn og gjennomføre tiltakene på forurensers regning. Den som har forårsaket akutt forurensning, har en ubetinget varslingsplikt.¹³⁸ Varslingsplikten gjelder også ved fare for akutt forurensning. Brannvesenet skal varsles om akutt forurensning eller fare for dette fra landbasert virksomhet. For fartøy skal Hovedredningssentralen eller nærmeste kystradio varsles.

6.13.1 Virksomhetens beredskap

Den primære beredskapsplikten ligger hos den som driver virksomhet som kan medføre akutt forurensning. Virksomheten har både aksjons- og bistandsplikt. Beredskapen skal dimensjoneres på grunnlag av den aktuelle miljørisikoen, og den skal kunne håndtere akutt forurensning som skyldes egen virksomhet. Miljødirektoratet har stilt særskilte beredskapskrav til virksomheter med risiko for akutt forurensning, inkludert petroleumsvirksomheten, raffinerier og landbasert industri som håndterer miljøfarlige kjemikalier.

6.13.2 Kommunal beredskap

Kommunen skal sørge for nødvendig beredskap mot mindre tilfeller av akutt forurensning. Ved akutt forurensning har kommunen aksjonsplikt. Denne omfatter alle hendelser, uansett omfang, som ikke håndteres av den ansvarlige virksomheten. Den praktiske beredskapen i kommunene ivaretas av det kommunale brannvesenet og det interkommunale utvalget mot akutt forurensning (IUA), som består av lokale brannvesen.

6.13.3 Statlig beredskap

Kystverket har ansvar for å samordne den private, kommunale og statlige beredskapen i et nasjonalt beredskapssystem. Kystverket skal videre sørge for beredskap mot alvorlige tilfeller av akutt forurensning som ikke er dekket av kommunal eller privat beredskap. Som følge av dette har det også ansvar for drift og utvikling av statens beredskap mot akutt forurensning, herunder statens aksjonsorganisasjon. Ansvaret og myndigheten omfatter også akutt forurensning på land.

Kystverket kan pålegge den ansvarlige forurenseren å iverksette tiltak, gi opplysninger og foreta miljøundersøkelser ved akutt forurensning eller fare for dette. Når den ansvarlige forurenseren eller den kommunale beredskapen bekjemper et akutt utslipp, fører Kystverket tilsyn med innsatsen.

Statens beredskap mot akutt forurensning er etablert særlig for bruk ved uønskede hendelser som involverer fartøy. Kystverket følger opp rederiet og fartøyet, og har tett dialog med redningsledelsen så lenge en eventuell redningsaksjon pågår.

For å yte bistand til skip ved brann og ulykker i rom sjø har staten inngått avtaler med syv brannvesen med særlig kompetanse og trening i å bistå skip.

¹³⁸ Forurensningsforskriften.

Denne ordningen administreres av DSB og omtales som *redningsinnsats til sjøs* (RITS).

For å utvide RITS-styrkenes kompetanse til å håndtere hendelser med kjemikalieutslipp fra skip eller fare for dette har Kystverket dessuten inngått avtaler med brannvesenene i Oslo og Bergen, om at de skal sørge for kompetanseheving og utstyr til de øvrige RITS-enhetene.

NIVÅ	AKSJONSLEDELSE	BESKRIVELSE
1	Virksomheten aksjonerer	Virksomheten aksjonerer med sin beredskapsorganisasjon. Kommunen og eventuelt det interkommunale utvalget mot akutt forurensning (IUA) kontrollerer at virksomheten har iverksatt nødvendige tiltak.
2	Kommunen aksjonerer	Ved mindre tilfeller av akutt forurensning skal kommunen aksjonere i henhold til egen plan. Den praktiske beredskapen i kommunen ivaretas av det kommunale brannvesenet og IUA.
3	Kystverket aksjonerer med IUA som regional ledelse	Større tilfeller av akutt forurensning som ikke dekkes av den private, kommunale og interkommunale beredskapen.

Figur 6-6: Forholdet mellom skadenivå og aksjonsledelse

6.13.4 Politiets rolle og oppgaver

Politiets rolle ved kombinerte rednings- og forurensningsaksjoner vil normalt være å:

- lede redningstjeneste på land etter oppdrag fra HRS
- lede eller eventuelt bistå ved redningstjeneste til sjøs etter oppdrag fra HRS
- organisere og koordinere hjelpeinnsatsen inntil forurensningsmyndigheten overtar ansvaret

Ved hendelser som kun omfatter akutt forurensning, vil politiets oppgaver normalt være å:

- bistå de som har primæransvaret – politiets bistand kan i slike saker være nødvendig for å iverksette tvangstiltak, evakuering, ordenstjeneste mv.
- etterforske

6.14 Luftroms- og lufthavnberedskap

6.14.1 Luftromsrestriksjoner

Myndigheten til å etablere luftromsrestriksjoner i Norge er delt mellom Luftfartstilsynet, den militære luftfartsmyndigheten og politiet.

Luftfartstilsynet etablerer restriksjoner med hjemmel i luftfartsloven § 9-1 og 9-1a første ledd for å:

- unngå sammenstøt mellom luftfartøy eller andre luftfartsulykker
- trygge mot farer og ulemper, herunder støy som følge av luftfart
- ivareta viktige samfunnsinteresser

Den militære luftfartsmyndigheten / Forsvaret kan etablere restriksjoner med hjemmel i luftfartsloven § 9-1a andre ledd ved akutte eller uavklarte militære situasjoner.

Politiet kan med hjemmel i politiloven § 7 opprette midlertidige restriksjoner ved ulykker og lignende hendelser.¹³⁹ Dette er akutte situasjoner som krever restriksjoner ut fra sikkerhetsmessige, polititaktiske og/eller etterforskningsmessige hensyn. Politiet skal i slike tilfeller koordinere med Avinor Flysikring AS før restriksjonsområdet besluttet, og varsle Luftfartstilsynet så snart som mulig.

I tilfeller der politiloven § 7 ikke kan eller skal benyttes, kan politiet søke Luftfartstilsynet om å opprette luftromsrestriksjoner med hjemmel i luftfartslovgivningen. Dette innebærer å helt eller delvis stenge et avgrenset luftrom, slik at flyvning med luftfartøy, herunder droner, kan begrenses eller forbyes i det avgrensede området. Luftrom kan stenges ved sikkerhetsmessige behov eller av hensyn til flysikkerheten eller andre viktige samfunnsinteresser. Luftfartstilsynet leder Koordineringsgruppe luftromsrestriksjoner. Hensikten med koordineringsgruppen er at man raskt og effektivt skal kunne etablere luftromsrestriksjoner når det er behov for det. Koordineringsgruppen består av myndighetsrepresentanter fra luftfarten, politiet, Forsvaret og Avinor Flysikring AS.

6.14.2 Anslag mot flysikkerheten

Med anslag mot flysikkerheten menes en trussel eller en aksjon mot et fly i luften eller på bakken eller mot et anlegg knyttet til kontroll, navigasjon, kommunikasjon e.l.

Avinor har utarbeidet en prosedyre for varsling ved anslag mot flysikkerheten. Ved mistanke om et slikt anslag skal Oslo kontrollsentral (som drives av Avinor Flysikring AS) varsle militære og sivile myndigheter om situasjonen. Inntil situasjonen er avklart, skal hendelsen håndteres som en mulig terrortrussel. I slike situasjoner vil tidsaspektet ofte være kritisk.

¹³⁹ Politidirektoratets rundskriv 2012/012.

Politidirektoratet har utarbeidet rutiner knyttet til varsling om anslag mot flysikkerheten.¹⁴⁰

6.14.3 Lufthavnberedskap

Lufthavnoperatører, luftfartsselskaper, fraktleverandører og postleverandører skal i samråd med stedlig politi utarbeide og vedlikeholde beredskapsplaner og gjennomføre beredskapsøvelser. Beredskapsøvelser som omfatter anslag mot sikkerheten i luftfarten, skal avholdes minst annet hvert år.

Luftfartstilsynet har utarbeidet en liste med forhåndsdefinerte beredskaps tiltak som kan iverksettes ved behov, etter beslutning fra luftfartsdirektøren. Lufthavnoperatører og lokalt politi kan også iverksette tiltak, som uten unødig opphold skal meldes til Luftfartstilsynet. Tiltakene omfatter for eksempel mer patruljering, hyppigere etterkontroll av passasjerer, strengere krav til beskyttelse av luftfartøy osv. Tiltakene er distribuert til alle relevante luftfartsaktører og kan bidra til å utfylle politiets eget planverk for håndtering av beredskapssituasjoner.

Lufthavnoperatører skal etablere et sikkerhetsutvalg som skal planlegge, samordne og evaluere sikkerhetstiltak ved lufthavnen og delta aktivt i planlegging og gjennomføring av beredskapsøvelser. Utvalget skal bestå av stedlig politi, lufthavnoperatøren og representanter for øvrige aktører ved lufthavnen og ledes av politiets eller lufthavnoperatørens representant.¹⁴¹

6.15 Havneberedskap

Havner som betjener skip i internasjonal fart, er underlagt ISPS-regelverket fra FNs internasjonale sjøfartsorganisasjon (IMO). Formålet med regelverket er å forebygge terrorhandlinger og andre tilsiktede uønskede handlinger mot skip og havner. Regelverket inneholder en rekke krav til myndighetene og krav til konkrete sikringstiltak. Blant annet må havnene utarbeide sårbarhetsvurderinger og sikringsplaner for sine anlegg og forberede tiltak for det til enhver tid gjeldende maritime sikringsnivået. Kystverket har myndighet til å endre det maritime sikringsnivået i havnene.¹⁴²

Kystverket er tilsynsmyndighet og har ansvar for å gjennomføre og følge opp regelverket i norske havner og havneanlegg. Sjøfartsdirektoratet følger opp de delene av regelverket som retter seg mot skipene.

De enkelte havnemyndighetene er eiere av og ansvarlige for sikkerhetsplanene for sine havneanlegg, blant annet for å utarbeide og implementere dem.

Det er viktig at politiet har kjennskap til havnenes sikkerhetsplaner slik at de kan innarbeide dem i sitt eget planverk.

¹⁴⁰ Politidirektoratets rundskriv 2017/006.

¹⁴¹ Forskrift om sikkerheten i luftfarten mv., § 12.

¹⁴² Forskrift om sikring av havneanlegg.

6.16 Kontinentalsokkelberedskap

Norge har jurisdiksjon over faste og flyttbare installasjoner som driver olje- og gassutvinning på kontinentalsokkelen.

Følgende politidistrikter har politimyndighet på kontinentalsokkelen:¹⁴³

- Sør-Vest politidistrikt: sør for 62° N
- Møre og Romsdal politidistrikt: mellom 62° N og 65° 30' N
- Nordland politidistrikt: mellom 65° 30' N og 68° 30' N
- Troms politidistrikt: nord for 68° 30' N samt i havområdene utenfor Svalbards territorialfarvann

Sør-Vest politidistrikt har bistandsansvar ved etterforskning av større saker forbundet med petroleumsvirksomheten på den norske kontinentalsokkelen nord for 62° N. Rogaland statsadvokatembeter har overordnet påtaleansvar for alle kontinentalsokkelsaker.

Politiet kan opprette midlertidige fare- eller utelukkelsesområder der det er fare for tilsiktede uønskede handlinger eller utilsiktede uønskede hendelser som medfører fare for menneskeliv eller andre skadefølger.

Operatører på norsk sokkel har ansvar for å etablere og opprettholde en effektiv beredskap mot fare- og ulykkessituasjoner som kan medføre tap av menneskeliv eller personskade, forurensning eller store materielle skader.¹⁴⁴ Videre har de blant annet ansvar for samarbeid, ledelse og koordinering med andre operatører og offentlige beredskapsressurser.¹⁴⁵

Sokkelpolitidistriktene er ansvarlige for politiinnsats på kontinentalsokkelen,¹⁴⁶ og skal ha nødvendig planverk på plass.¹⁴⁷

Sør-Vest politidistrikt skal som bistandspolitidistrikt gi råd om virksomhet på kontinentalsokkelen, samarbeide med Police Scotland i Aberdeen, Skottland, og bistå øvrige sokkelpolitidistrikter med opplæring og videreutdanning av etterforskere.

Politiets sikkerhetstjeneste (PST) skal formidle informasjon og råd om det aktuelle trusselbildet til petroleumsindustrien og myndighetene. PST Sør-Vest har et særskilt koordineringsansvar for dette.

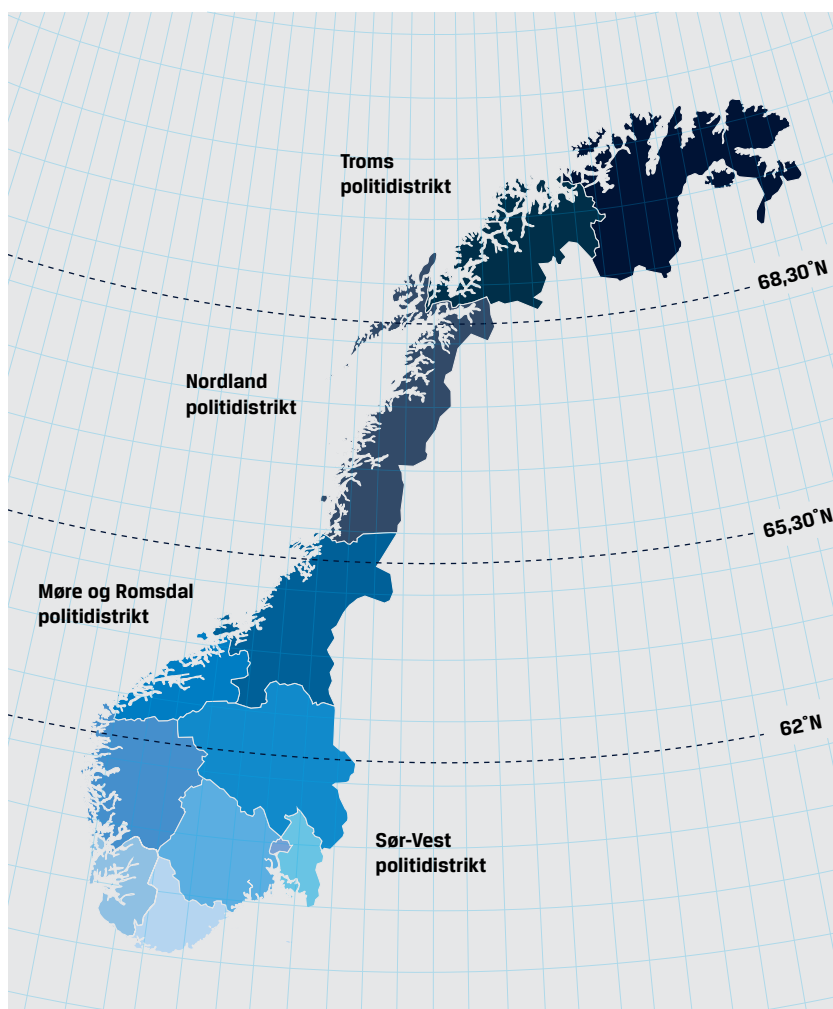
¹⁴³ Forskrift om utøvelse av myndighet i havområdene.

¹⁴⁴ Rammeforskriften (petroleumsvirksomheten), § 20.

¹⁴⁵ Justis- og beredskapsdepartementet, *Norske myndigheters ansvar og roller ved ikke vilde hendelser som truer innretninger og havområder på norsk kontinentalsokkel*.

¹⁴⁶ Riksadvokaten, *Politiets påtalemyndighet utenfor territorialgrensen*.

¹⁴⁷ Les mer om sokkelansvar på fagportalen KO:DE: www.kode.politiet.master.net/sokkelsaker.

Figur 6-7: Politimyndighet på kontinentalsokkelen

6.17 Helse- og omsorgsberedskap

Helse- og omsorgsberedskapen skal verne liv og helse og bidra til at befolkningen kan tilbys nødvendig helsehjelp og omsorgstjenester også ved kriser og katastrofer i fredstid og i krig. Helse- og omsorgstjenesten skal sørge for akuttberedskap.

6.17.1 Overordnet planverk

Nasjonal helseberedskapsplan er det overordnede rammeverket for helse- og omsorgssektorens forebygging og håndtering av alle typer kriser og katastrofer.¹⁴⁸

¹⁴⁸ Helse- og omsorgsdepartementet, *Nasjonal helseberedskapsplan*.

Planen beskriver lov- og plangrunnlaget, aktørene og deres roller, ansvar og oppgaver samt forebyggings- og beredskapsressurser. Nasjonal helseberedskapsplan er ikke et operativt planverk; alle aktørene omtalt i den har sine egne operative planer.

Alle virksomheter i helse- og omsorgssektoren har ansvar for å koordinere sine egne forberedelser med sine samarbeidspartners, slik at alle kan ivareta sin rolle og sitt ansvar i godt samvirke med de andre aktørene i egen og andre sektorer.

Som et ledd i implementeringen av det internasjonale helsereglementet (IHR) i Norge har Helsedirektoratet, med hjemmel i IHR-forskriften, utpekt enkelte kommuner som skal ivareta særskilte oppgaver ved hendelser av betydning for den internasjonale folkehelsen. Dette er kommuner med utpakte internasjonale lufthavner, havner eller grensepasseringssteder. Oppgavene til de utpakte kommunene, objektene og virksomhetene er kommunisert til de berørte politidistriktene.

6.17.2 Politiets rolle og oppgaver

En hendelse på dette beredskapsområdet kan innebære behov for forsterket ordenstjeneste, objektsikring, grensekontroll, vakthold, transportstopp ved utbrudd av alvorlige smittsomme sykdommer osv.

Videre kan en rekke tiltak helsemyndighetene eller andre offentlige myndigheter iverksetter, være inngripende overfor enkeltpersoner, slik at det blir behov for tvungen gjennomføring.^{149 150}

Politiet skal utarbeide planverk som ivaretar både politiets egne oppgaver^{151 152} og fullmakter og bistandsplikten på helse- og omsorgsberedskapsområdet. Politiet bør samarbeide med lokale aktører i helse- og omsorgssektoren.

6.18 Hendelser i utlandet

Utenriksdepartementet (UD) har en sentral rolle i håndteringen av konsullære, sikkerhetspolitiske og humanitære kriser i utlandet. Utenrikstjenestens virkeområde og oppgaver er nærmere beskrevet i utenriksinstruksen. Som hovedregel er UD lederdepartement ved håndtering av hendelser som rammer norske borgere eller norske interesser i utlandet.^{153 154}

6.18.1 Utenrikstjenestens beredskapsapparat

Utenrikstjenestens beredskapsapparat er delt i tre nivåer:

149 Helsedirektoratet, *Utpeking av kommuner med særskilt beredskapsansvar etter det internasjonale helsereglementet mv.*

150 Politidirektoratets brev datert 8. juli 2010.

151 Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap, *Veileder i kontinuitetsplanlegging.*

152 Politidirektoratet, *Direktiv for planlegging av tiltak ved stort sykefravær i politietaten som følge av pandemi eller andre lignende situasjoner.*

153 Utenrikstjenesteloven.

154 St.meld. 12 (2010–2011).

Førstelinje kriserespons

UDs operative senter (UD OPS) er døgnbemannet. Senteret har blant annet ansvar for første respons ved mottak av meldinger om kriser og alvorlige hendelser som berører eller kan tenkes å berøre norske borgere, egne ansatte eller norske interesser i utlandet. Hvis krisens eller hendelsens omfang eller kompleksitet tilsier det, etableres UDs krisestab.

Førstelinje kriserespons ivaretas parallelt av berørt(e) utenriksstasjon(er) i samsvar med den lokale beredskapsplanen. Norske myndigheter kan som hovedregel ikke iverksette redningsaksjoner, utøve makt eller på annen måte opptre som myndighet i et annet land.

Tiltakene i førstelinje vil derfor være å:

- innhente informasjon og utarbeide analyser
- gi informasjon til norske borgere
- bistå norske borgere i forbindelse med blant annet sykdom, ulykke og dødsfall
- utstede nødpass og tilby nødlidenhetslån
- planlegge og gjennomføre assistert utreise eller repatriering
- samarbeide med vertslandets myndigheter
- samarbeide med relevante organisasjoner

Andrelinje kriserespons

Andrelinje kriserespons innebærer ledelse og koordinering av utenriksstjenestens krisehåndtering og ivaretas av UDs krisestab i Oslo.

Tredjelinje kriserespons

Tredjelinje kriserespons innebærer strategisk ledelse av krisehåndteringen i utenriksstjenesten. Prinsipielle spørsmål av vesentlig betydning for krisehåndteringen og tyngre ressursavklaringer håndteres på dette nivået.

6.18.2 Utenriksstjenestens utrykningsenheter

De fleste utenriksstasjoner vil trenge rask forsterkning dersom mange nordmenn blir rammet av en hendelse i utlandet. Til dette har UD etablert en beredskapsordning med utrykningsenheter (URE) som kan reise ut på fem timers varsel. Sammensetningen av en utrykningsenhet avhenger av utenriksstasjonens behov og hendelsens art og omfang. URE-enheten vil normalt være underlagt utenriksstasjonens ledelse og skal støtte denne i håndteringen av situasjonen.

En komplett URE består av personell fra UD (en utrykningsleder, en konsullærmedarbeider og en IKT-medarbeider), en representant fra Helsedirektoratet, en lege, to representanter fra politiet og eventuelt personell fra frivillige organisasjoner. En egen avtale regulerer forholdet mellom Utenriksdepartementet og øvrige deltakere i URE-ordningen.

Politiet skal stille med tjenestepersoner i URE når Utenriksdepartementet anmoder om det.¹⁵⁵ Polititjenestepersonene i URE skal ivareta det politifaglige aspektet og gi lederen av utenriksstasjonen og politidirektørens stab råd med hensyn til hva norsk politi kan bidra med i en større innsatsstyrke. Nordiske politi- eller tollsambandspersoner utstasjonert i utlandet er viktige samarbeidspartnere for politiet i slike sammenhenger. Se også kapittel 15.1.3 om PTN-samarbeidet.

Politidirektoratet er administrativt ansvarlig for eget mannskap som inngår i URE-ordningen. Se også kapittel 11 om evakuerte og pårørende.

6.18.3 Samarbeid mellom utenriktstjenesten og politiet

I den daglige oppdragsavviklingen er det tett samarbeid mellom Kripos, politidistriktene og utenriktstjenesten om håndtering av enkeltsaker på det konsulære området og til dels på utlendingsfeltet.

I UD's krisestab (andrelinje kriserespons) inngår liaisoner fra Politidirektoratet, Helsedirektoratet og Forsvarsdepartementet. I krisestabens publikumstjeneste inngår en liaison fra Kripos. Politidirektoratet har løpende kontakt med UD i beredskapsspørsmål, blant annet med hensyn til organisering og drift av URE-beredskapen.

6.18.4 Politiets rolle og oppgaver

Politidirektoratet har utarbeidet et overordnet planverk for håndtering av ekstraordinære hendelser og kriser i utlandet som berører mange nordmenn eller norske interesser. Det operative ansvaret ligger til politidistriktene, og er beskrevet nedenfor.

Savnede og omkomne

Politidistriktene skal motta og registrere meldinger om savnede og videreformidle dem til Kripos, som skal ha en totaloversikt over savnede og omkomne norske borgere. For å ivareta sitt ansvar for å yte konsulære tjenester til norske borgere i utlandet registrerer UD's krisestab norske borgere som er involvert, for å få oversikt over hvor mange og hvem som er berørt, hvilken tilstand de er i, hvor de befinner seg, og hvilken assistanse den enkelte har behov for. En liaison fra Kripos er til stede i UD under operasjoner hvor slik registrering er aktuelt. Informasjonen skal kunne overføres fra UD's registreringssystem til politiets registreringssystem, som er DIR/DVI.

Pårørende

Politidistriktene skal informere pårørende i henhold til lokale instruksjoner og bistå kommunen ved opprettelse av et pårørendesenter. Distriktene skal utpeke pårørendekontakter, som skal fungere som bindeledd mellom politiet og de pårørende.

¹⁵⁵ Politidirektoratets rundskriv 2013/010.

Mottakssenter

Ved hendelser i utlandet skal politidistrikter med lufthavner som har internasjonale flyvninger, ved behov sørge for at det etableres mottakssenter på eller i umiddelbar nærhet av lufthavnen. Berørte politidistrikter skal ha utarbeidet planverk for dette. Se kapittel 11.2.1 om mottakssenter.

Ved hendelser av betydning for den internasjonale folkehelsen har Helse- og beredskapsdepartementet utpekt internasjonale lufthavner, havner og grensepasseringssteder som skal ivareta særskilte oppgaver.¹⁵⁶

Sjøhendelser utenfor norsk territorium

Ved ulykker og andre redningstilfeller på havet utenfor norsk territorium kan Hovedredningssentralen (HRS) bli involvert i hele eller deler av redningsinnsatsen. Se mer om redningstjenesten under kapittel 6.5.

Dersom Justis- og beredskapsdepartementet er lederdepartement under håndteringen av en sjøhendelse utenfor norsk territorium, og hendelsen ikke er definert som redningstjeneste, skal Politidirektoratet og Hovedredningssentralen avklare hvilket ansvar og hvilke oppgaver HRS skal ha.

6.19 Hendelser i Norge som rammer utenlandske borgere

Når utenlandske borgere blir rammet av hendelser i Norge, kan det være aktuelt for norske myndigheter å kontakte myndighetene i de rammedes hjemland eller omvendt. Kontakten mellom politiet og andre lands myndigheter i slike situasjoner kan forløpe på minst fire måter:

- Utenriksdepartementet (UD) kontakter den utenlandske representasjonen (som regel en ambassade) i Norge etter anmodning fra Justis- og beredskapsdepartementet (JD) eller politiet.
- UD kontakter utenriksdepartementet i det aktuelle landet, gjerne via den norske utenriksstasjonen i landet dersom en slik finnes, etter anmodning fra JD eller politiet.
- En utenlandsk representasjon (som regel en ambassade) i Norge kontakter Oslo politidistrikt for å etterspørre informasjon om egne borgere som antas å være rammet av den aktuelle hendelsen.
- En utenlandsk representasjon (som regel en ambassade) i Norge kontakter norsk UD for å etterspørre informasjon om egne borgere som antas å være rammet av den aktuelle hendelsen.

Ved slike hendelser vil UD kunne opptre som støttedepartement for lederdepartementet (som regel JD). Dersom et større antall utenlandske borgere er rammet, har Kripas primæransvaret for å registrere og ha oversikt over dem. Se kapittel 11.2.4 om registreringssteder.

¹⁵⁶ IHR-forskriften.

7 OPERASJONSLEDELSE

Operasjonssentralen er politidistriktets ledelses- og koordineringssentral for både planlagt og hendelsesstyrt operativ virksomhet, i daglig drift og ved ekstraordinære hendelser og kriser.

Risikovurdering skal være en del av planleggingen, gjennomføringen og oppfølgingen av alle politioperasjoner, også i operasjonssentralen. Hensikten er å identifisere mulige uønskede hendelser og farlige forhold i arbeidets utførelse og iverksette risikoreducerende tiltak. Operasjonssentralen skal lede innsatsenheter gjennom prioritering, håndtering og avvikling av oppdrag. Operasjonslederen er øverste leder på operasjonelt nivå når det ikke er satt stab.

Politidistriktets operative planleggings- og koordineringsfunksjoner og operasjonssentralen bør være samlet i samme organisatoriske enhet.

7.1 Operasjonssentralen

Operasjonssentralen skal lede og koordinere den samlede politiinnsatsen på taktisk nivå i politidistriktet. Sentralen skal bidra til en effektiv og målrettet polititjeneste for best mulig ressursutnyttelse og kriminalitetsbekjempelse. Den er organisert med en operasjonsleder, oppdragsledere og operatører. Operasjonslederen har ordremyndighet og kan til enhver tid omdisponere innsatsressursene dersom det oppstår situasjoner med høyere prioritet.

Operasjonssentralen har ansvar for mottak av nødanrop (112) og andre meldinger, og skal sørge for at befolkningen får rask og riktig hjelp i nødsituasjoner, i samhandling med de andre nødmeldesentralene (110 og 113).

Operasjonssentralen skal gjennom organisering og samhandling legge til rette for at politipatruljer kan utføre hensiktsmessige etterforskningsskritt på stedet. I saker som omfatter etterforskning, kan operasjonssentralen iverksette tiltak på grunnlag av vurderinger og beslutninger tatt av politidistriktets felles straffesaksinntak (FSI) eller etterforskningsledelsen.

Etterretningsfunksjonen skal dekke operasjonssentralens behov for informasjon og løpende etterretning. Et godt daglig samvirke mellom funksjonene er en forutsetning for god samhandling ved ekstraordinære hendelser og kriser.

Når politimesteren etablerer stab, beholder operasjonslederen sitt ansvar for kommunikasjon og koordinering med innsatslederen.

Det foreligger løsninger, tiltak og planer for at operasjonssentralenes funksjonalitet kan opprettholdes dersom de rammes av uønskede ekstraordinære hendelser.

7.2 Operasjonssentralens rolle ved redningstjeneste

Operasjonssentralen ivaretar funksjonen som lokal redningssentral (LRS).

Inntil Hovedredningssentralen (HRS) treffer en annen beslutning, leder og koordinerer LRS redningsaksjoner i eget distrikt. Med *eget distrikt* menes det geografiske ansvarsområdet til politidistriktet. LRS leder normalt alle redningsaksjoner på land, mens HRS leder aksjoner på sjøen.

LRS og HRS har gjensidig varslingsplikt ved potensielle redningstilfeller. Uavhengig av hvem som har ledelsen, skal HRS og LRS samhandle og bistå hverandre. LRS må koordinere den eksterne kommunikasjonen og mediehåndteringen med HRS.

Operasjonslederen vurderer og beslutter i samarbeid med innsatslederen hvilken aksjonsplan som skal benyttes,¹⁵⁷ og varsler eventuelt politimesteren, som vurderer om det skal settes stab. Politimesteren vurderer også om redningsledelsen ved LRS skal varsles og eventuelt innkalles.

7.3 Operasjonslederen

Ved alle hendelser som krever koordinerende ledelse, er operasjonslederen politidistriktets øverste leder på operasjonelt nivå når politimesteren ikke har satt stab. Operasjonslederen leder og koordinerer virksomheten i operasjonssentralen. Operasjonslederens ansvar, oppgaver og fullmakter skal være instruksfestet.

Operasjonslederen bør utføre sine oppgaver noe tilbaketrukket fra hendelsehåndteringen, slik at han/hun kan gjøre sine vurderinger mindre påvirket av intensiteten i operasjonssentralen.

I henhold til lokalt og sentralt instruksverk har operasjonslederen i mange sammenhenger ansvar for å styre og kvalitetssikre innsatspersonellets innsats.

Operasjonslederen har ordremyndighet over innsatspersonellet i politidistriktet i konkrete aksjoner eller operasjoner.¹⁵⁸ Operasjonslederens ordremyndighet er delegert fra politimesteren og skal være instruksfestet. Personalansvaret for mannskap underlagt operasjonslederen ligger ved mannskapets organisatoriske enhet.

Operasjonslederen har også direktivmyndighet, det vil si rett til å gi bindende pålegg til sideordnede enheter og tjenestepersoner, basert på fullmakter gitt av politimesteren.¹⁵⁹

¹⁵⁷ Hovedredningssentralen, *Nasjonal veileder for planverk og samvirke i redningstjenesten*.

¹⁵⁸ Politidirektoratets rundskriv 2010/005.

¹⁵⁹ Politidirektoratets rundskriv 2010/005.

I det daglige har operasjonslederen et utvidet ansvar for HMS-tiltak både i forberedelsesfasen, gjennomføringsfasen og normaliseringsfasen.¹⁶⁰

Operasjonslederen vil normalt ha ansvar for å:

- beslutte bevæpning og legge frem anmodninger om bevæpningsordre for politisjef ved behov¹⁶¹
- utpeke en innsatsleder i tilfeller der det ikke er en fast utpekt innsatsleder
- koordinere etterforskningsinnsatsen til den overtas av FSI eller etterforsknings-KO (E-KO)¹⁶²
- vurdere varslings- og politimesterens behov for å sette stab eller innkalle redningsledelsen i LRS
- varsle Politidirektoratet (etter fullmakt eller ordre fra politimesteren), se kapittel 13.1.1
- avgi situasjonsrapporter til Politidirektoratet (etter fullmakt eller ordre fra politimesteren), se kapittel 13.2
- håndtere henvendelser fra media i henhold til sentrale retningslinjer og lokal instruks
- varsle Spesialenheten for politisaker (etter fullmakt eller ordre fra politimesteren)
- varsle hovedverneombudet/verneombudet ved situasjoner og oppdrag som kan påvirke arbeidstakernes sikkerhet og helse

Etter kritiske hendelser skal operasjonslederen, innsatslederen eller en annen leder snarest mulig samle de berørte tjenestepersonene til en gjennomgang av hendelsen, det vil si gjennomføre en støttesamtale (se kapittel 14). Der- som operasjonslederen innkaller til samtalen, skal det gjøres i linjen.

7.4 Oppdragslederen

Oppdragslederen skal lede og koordinere oppdrag etter føringer fra operasjonslederen. Dette kan for eksempel være enkeltoppdrag eller oppdrag innenfor et bestemt geografisk område. I tillegg skal oppdragslederen:

- sørge for at operatørenes arbeid kvalitetssikres
- sørge for god kommunikasjon med innsatslederen eller en annen utpekt leder på taktisk nivå
- sørge for god kommunikasjon og samarbeid med interne og eksterne samvirkeaktører
- bistå operasjonslederen ved mediehåndtering
- kunne overta rollen som operasjonsleder ved behov

¹⁶⁰ Politidirektoratet, *Systematisk helse-, miljø- og sikkerhetsarbeid (HMS) (HMS-systemet)*.

¹⁶¹ Våpeninstruks for politiet, § 3-3.

¹⁶² Politidirektoratets rundskriv 2017/002.

7.5 Samarbeid med innsatslederen

Ved hendelser som krever koordinerende ledelse, skal det alltid være en innsatsleder som politidistriktets øverste leder på taktisk nivå. Dersom det ikke er utpekt en fast innsatsleder, skal operasjonslederen utpeke en innsatsleder for det enkelte tjenestesett eller oppdrag.

Innsatslederen må samarbeide tett med operasjonssentralen om oppgaveløsningen, og om ekstern kommunikasjon og håndtering av media. Ved planlagte hendelser som krever koordinerende ledelse, og hvis forholdene tillater det, bør operasjonslederen og innsatslederen på forhånd gjennomgå planen for innsatsen. Ved akutte hendelser må de kommunisere om fremdriften og løsningen av oppdraget.

Operasjonslederen har ordremyndighet over innsatslederen.

7.6 Samarbeid med felles straffesaksinntak

Operasjonssentralen skal varsle felles straffesaksinntak (FSI) så tidlig som mulig ved alvorlige saker for å sikre at etterforskningsinnsatsen holder høy kvalitet også tidlig i hendelsesforløpet.¹⁶³ Operasjonslederen er ansvarlig for etterforskningsinnsatsen inntil etterforskningsledelsen ved FSI overtar. Operasjonslederen samarbeider med den påtaleansvarlige og den politifaglige etterforskningslederen i vurderingen av hvordan hendelsen skal etterforskes.¹⁶⁴

FSI skal styrke kvaliteten i den innledende straffesaksbehandlingen ved å sikre tilgjengelig påtale- og politifaglig etterforskningsledelse, og bidra til en likere behandling av straffesaker ved å kvalitetssikre og vurdere alle saker i politidistriktet.¹⁶⁵

Ved ekstraordinære hendelser og kriser leder FSI etterforskningen inntil beredskapsplanen for etterforskning av kriser og ekstraordinære hendelser¹⁶⁶ iverksettes og etterforskningskommandoplass (E-KO) etableres. E-KO skal bemannes av tjenestepersoner fra politiet og påtalemyndigheten med lang erfaring og høy kompetanse innen taktiske vurderinger, etterforskningsledelse og anvendelsesområde og -vilkår for alle politiets metoder.

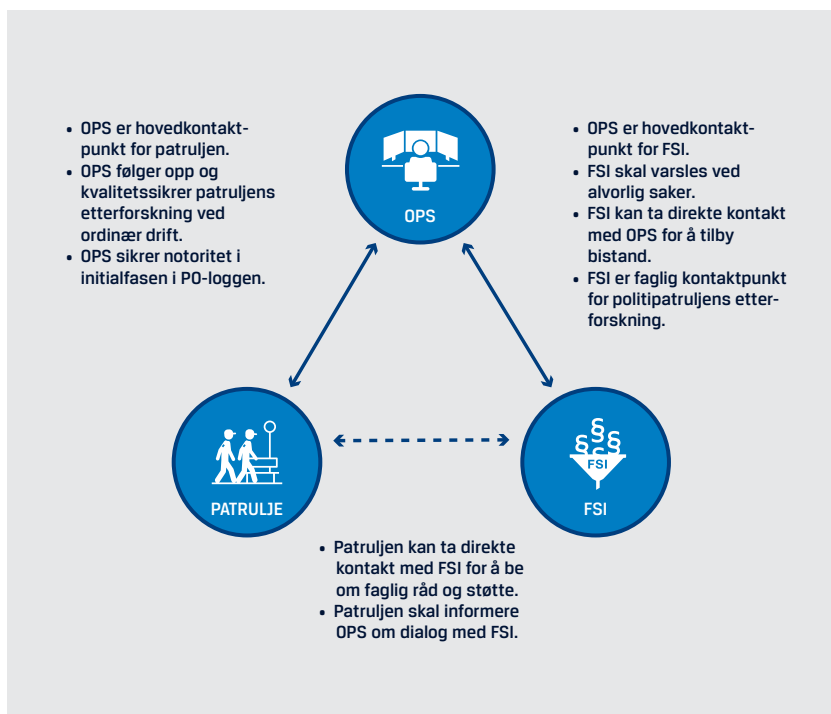
Når det er etablert stab, overtar stabsfunksjonen P2 samhandlingen med FSI/E-KO. P2 koordinerer operative tiltak med bakgrunn i besluttede etterforskningskritt i samarbeid med P3. Operasjonsleder beholder likevel sitt ansvar for å sikre at patruljen følger opp besluttede tiltak. Se kapittel 8.6.2 om stabsfunksjonen P2 – etterretning og etterforskning.

¹⁶³ Politidirektoratet, *Kommunikasjon og samhandling mellom FSI, OPS og Patrulje*.

¹⁶⁴ Politidirektoratets rundskriv 2017/002.

¹⁶⁵ Politidirektoratet, *Veileder for etterforskningsledelse i FSI*.

¹⁶⁶ Politidirektoratets rundskriv 2017/002.

Figur 7-1: Prinsippskisse for samhandling mellom OPS, FSI og politipatruljen ved drift i normalsituasjon

7.7 Samarbeid med etterretningsfunksjonen

Etterretningsfunksjonen skal bidra til at operasjonssentralen har tilgang til løpende etterretning og informasjon som sikrer en målrettet og kriminalitetsforebyggende innsats.

Etterretning er en lederstyrt prosess¹⁶⁷ og skal bidra til etterretningsprodukter som gir beslutningsgrunnlag for prioritering av oppgaver på alle nivåer i organisasjonen, noe som krever samhandling mellom operasjonssentralen, etterforskningsledelsen ved FSI og andre enheter. Etterretningsproduktene skal være fremtidsrettede, varsle om utfordringer og angi ulike handlingsalternativer.

Ved ekstraordinære hendelser og kriser kan etterretningsfunksjonen knyttes tettere til funksjoner med stort informasjonstilfang og hvor det foregår beslutningsprosesser. I slike tilfeller vil man ofte etablere et etterretnings-KO (ETR-KO) for å sikre at den delen av beslutningsgrunnlaget som omfatter kunnskap om hendelsen og vurdering av fremtidige trusler, blir opparbeidet systematisk og i tråd med foreskrevne prinsipper og retningslinjer.

Se kapittel 8.6.2 om stabsfunksjonen P2 – etterretning og etterforskning.

¹⁶⁷ Politidirektoratet, *Etterretningsdoktrine for politiet*.

7.8 Samarbeid med politimesterens stab

Operasjonssentralen skal i størst mulig grad ha samme rolle i ordinære og ekstraordinære situasjoner.

Ledelsessystemet kan styrkes gjennom en forsterket linje eller etablering av stab. Ved forsterket linje eller stab beholder operasjonssentralen ansvaret for kommunikasjon og koordinering med innsatslederen.

Når det er satt stab, må den ha tett kontakt med operasjonslederen. Staben vil normalt overta noen av operasjonssentralens oppgaver og fullmakter. Man må derfor avklare arbeids- og oppgavefordelingen mellom operasjonslederen, operasjonssentralen og staben i det enkelte tilfelle, eller regulere dette i stabsinstruksen. Operasjonslederens hovedoppgave vil være å lede operasjonen i sanntid og ivareta kommunikasjonen med innsatslederen.

I tillegg skal operasjonslederen:

- vurdere om bemanningen i operasjonssentralen og på sentralbordet bør styrkes
- sørge for at aktuelle planverk og instruksjoner iverksettes
- opprettholde ekstern kommunikasjon og medieåndtering dersom ikke annet er avtalt med staben
- sikre god kommunikasjon med staben og innsatslederen
- sørge for at innsatslederen avgir situasjonsrapporter
- sørge for orienteringer på stabsmøter

7.9 Samarbeid internt i politidistriktet

Operasjonssentralen skal ha oversikt over tilgjengelige operative ressurser i politidistriktet. Politidistriktet må ha rutiner og prosedyrer som sikrer en slik ressursoversikt, både av hensyn til en effektiv tjenesteutførelse og til medarbeidernes sikkerhet.

Operasjonssentralen og driftsenhetene i politidistriktet skal utveksle informasjon om nært forestående hendelser og planlagte aktiviteter.

Operasjonssentralen må samarbeide med felles straffesaksinntak (FSI) for å yte god og effektiv støtte til politipatruljenes etterforskning og politiarbeid på stedet, se kapittel 7.6. Tilsvarende må operasjonslederen samarbeide med etterretningsfunksjonen i politidistriktet, se kapittel 7.7.

Operasjonssentralen og politidistriktets operative planleggings- og koordineringsfunksjoner forutsettes å samvirke tett.

7.10 Samarbeid med andre politiorganer

Politiets alarm- og varslingssystem (PAV) er tilgjengelig på operasjons-sentralen, og operasjonslederen har ansvar for iverksettelse av alarmer og varslinger. Kripos kan anmodes om varsling på internasjonalt nivå. Operasjonslederen skal vurdere hvordan mottatte alarm- og varslingsmeldinger skal følges opp, og sørge for at de videreformidles i eget distrikt.¹⁶⁸

Dersom politimesteren ikke har satt stab, er operasjonslederen ansvarlig for situasjonsrapportering fra politidistriktet til Politidirektoratet. Operasjonslederen kan, etter fullmakt fra politimesteren, godkjenne situasjonsrapportene til Politidirektoratet. Dette bør fremgå i instruksen for operasjonslederen. Se kapittel 13.

Informasjon som er gradert i henhold til sikkerhetsloven, som trusselvurderinger fra Politiets sikkerhetstjeneste (PST), sendes i et eget nett godkjent for dette formålet. Utenfor normal arbeidstid har operasjonslederen ansvar for å motta denne typen informasjon, behandle den og iverksette nødvendige tiltak.

7.11 Samarbeid med 11X-sentraler

Nasjonal trippelvarslingsprosedyre¹⁶⁹ skal brukes mellom nødetatenes 11X-sentraler for å sikre rask og korrekt innsats ved hendelser hvor det er fare for liv, helse, miljø eller materielle verdier. Det må være et nært samarbeid mellom sentralene for best mulig oppgaveløsning, blant annet ved bruk av felles talegrupper.

Det skal utarbeides gode samarbeidsrutiner mellom 11X-sentralene innenfor samme distrikt, for eksempel ved å etablere samarbeidsfora hvor man kan diskutere både rutiner og enkeltsaker.

7.12 Samarbeid med andre samvirkeaktører

Operasjonssentralene samarbeider i det daglige med en rekke eksterne aktører: statlige, kommunale, frivillige og private. Politiets samvirkeaktører innen beredskapsfaget er omtalt i kapittel 5. Det er viktig å varsle aktuelle samvirkeaktører på et tidlig stadium.

7.13 Kommunikasjon og mediehandling

I det daglige har operasjonslederen ansvar for å besvare spørsmål fra media om pågående hendelser i politidistriktet. Dette gjelder også ved større hendelser og situasjoner der politimesteren har satt stab. Oppgaven kan delegeres, for eksempel til oppdragslederen eller en operatør. Det er viktig å ha kapasitet til å svare media, og at operasjonssentralens kapasitet på dette området styrkes ved behov.

¹⁶⁸ Politidirektoratets rundskriv 2013/007.

¹⁶⁹ Politidirektoratets rundskriv 2018/001.

Når operasjonssentralen mottar en melding om en større hendelse, bør mediene varsles med et kortfattet budskap, med mindre politifaglige eller etterforskningstaktiske hensyn tilsier noe annet.¹⁷⁰ Operasjonslederen bør forhøre seg med en påtale- eller politifaglig etterforskningsleder ved FSI før mediebudskapet sendes ut.

Ved hendelser der liv, helse og store materielle verdier er truet, kan det være spesielt tidskritisk å få ut informasjon som gjør berørte i stand til å ta informerte valg om hvordan de skal håndtere situasjonen og beskytte seg selv.

Når politimesterens operative stab er satt, må operasjonslederen koordinere sin mediehåndtering med innsatslederen og staben. Ved behov må kommunikasjonen også koordineres med andre involverte aktører.

Se ellers kapittel 12 om kommunikasjon.

170 Politidirektoratet, *Retningslinjer. Språk og innhold: Twitter i operasjonssentralene*.

8 STABSLEDELSE

Ved ekstraordinære hendelser og kriser kan det være nødvendig å tilpasse ledelsessystemet etter oppgavene som skal ivaretas. Terskelen for å etablere et utvidet system for beslutningsstøtte bør være så lav som mulig.

Ledelsessystemet kan styrkes gjennom en forsterket linje eller etablering av stab.

Staben er politimesterens ledelsesapparat på operasjonelt nivå i håndteringen av slike hendelser. Stabsetablering forutsetter at politimesteren gir stabssjefen nødvendige fullmakter. Dette bør være beskrevet i politidistriktets stabsinstruks. Alternativt kan politimesteren gi utvidede fullmakter for den enkelte anledning.

De fleste hendelser bør løses innenfor den ordinære linjen, og når det benyttes en stabsløsning, bør situasjonshåndteringen tilbakeføres til linjen så raskt som mulig.

Staben vil i prinsippet ha de samme arbeidsoppgavene uansett type hendelse, men ulik sammensetning og størrelse. For et enklere og mer effektivt stabsarbeid, og for å skape trygghet, bør politidistriktet benytte samme modell i alle situasjoner som krever stab. Organiseringen av staben, rutiner og arbeidsmetodikk bør standardiseres i henhold til beskrivelsen i dette kapittelet.

Hensikten med å forsterke linjen eller etablere stab er å få en effektiv ledelse og koordinering av politidistriktets ressurser. Hovedoppgavene for forsterket linje eller stab er å bistå politimesteren med beslutningsstøtte samt iverksettelse og oppfølging av tiltak.

Stabsmedarbeiderne må ha god innsikt i alle beredskapsområder der politiet har ansvar og oppgaver, inkludert områder der andre aktører har primæransvaret og politiet har bistandsoppgaver. Beredskapsområdene er nærmere beskrevet i kapittel 6.

8.1 Forholdet mellom forsterket linje og stab

Ved hendelser som ikke er så store og komplekse at det settes stab, er det mulig å etablere en forsterket linje. Dette innebærer at operasjonssentralens kompetanse og kapasitet styrkes ved å trekke inn personell med særskilt kompetanse, men linjeledelsen beholdes. Operasjonslederen fortsetter å lede håndteringen i sanntid, men støttes av flere enn operatørene. Dette kan være et alternativ til å endre ledelsesstrukturen fra linjeledelse til stabsledelse.

Det vil ofte være en glidende overgang fra den daglige tjenesten med linjeledelse til ekstraordinære situasjoner med etablering av stab. Når politimesteren beslutter å sette stab, må det formidles tydelig til alle involverte. Stabssjefen blir da øverste leder på operasjonelt nivå.

Like klart må det være når man går tilbake til linjeledelsen. Politimesterens ansvar og oppgaver endres ikke.

8.2 Overordnede oppgaver for staben

Staben skal skaffe et beslutningsgrunnlag for politimesteren og støtte distriktets samlede ressurser i hendelseshåndteringen. Dette innebærer å innhente og bearbeide informasjon, planlegge og anbefale tiltak for politimesteren, omsette politimesterens beslutninger i handling, koordinere tiltakene samt vurdere og støtte innsatsstyrkens arbeid. Arbeidet skal utføres i henhold til de strategiske føringene fra politimesteren.

Staben skal vurdere effekten av aktive tiltak. Effekten kan påvirkes av ny informasjon, situasjonsutvikling og endringer som følge av andre tiltak. Dette vil medføre vurderinger av nye tiltak, korrigeringer av eksisterende tiltak eller avvikling av tiltak.

Det stilles strenge krav til notoritet for stabsarbeidet. Strategiske føring, beslutningsgrunnlag, beslutninger, ordrer mv. må dokumenteres.

Planlegging

Staben skal være proaktiv: se fremover og handle i forkant. Den skal prioritere innhenting av etterretning¹⁷¹ og annen relevant beslutningsstøtte. Situasjonsvurdering er viktig i planleggingsfasen. Det dreier seg om en kontinuerlig gjennomgang av den faktiske situasjonen fra oppdraget foreligger til operasjonen er avsluttet. Situasjonsvurderingen må bygge på etterretning og annen informasjon.

Staben skal utarbeide handlingsalternativer og vurdere disse opp mot hverandre. Alternativene drøftes i staben før de fremlegges for politimesteren med anbefaling om hvilket alternativ som bør velges. Både politimesteren og staben må medvirke til at alle faglige vurderinger kommer frem.

Stabens planlegging danner grunnlaget for andre aktørers detaljplanlegging. Det må derfor være en tett dialog i planleggingsarbeidet, både ved akutte og planlagte operasjoner. Retningslinjene for planlegging av større politioperasjoner er beskrevet i kapittel 10.

Beslutning

Stabens anbefalinger utgjør en del av beslutningsgrunnlaget som skal fremlegges for politimesteren. Politimesteren kan i tillegg forhøre seg med rådgivere på strategisk nivå. Videre må politimesteren ta hensyn til overordnede føring og policyer. Dette utgjør til sammen beslutningsgrunnlaget. Det er politimesteren som tar den formelle beslutningen om strategi og handlemåte under en operasjon.

¹⁷¹ Politidirektoratet, *Etterretningsdoktrine for politiet*.

Iverksetting og koordinering

Staben utarbeider og iverksetter operasjonsordrer på grunnlag av politimesterens beslutning.

Staben må vurdere hendelsen fortløpende etter hvert som den utvikler seg. Det er viktig at staben sørger for at alle involverte har best mulig situasjonsforståelse til enhver tid.

Staben bør vurdere følgende:

- om nye opplysninger påvirker fattede beslutninger så mye at de må endres – i så fall må staben vurdere hvilke endringer som må gjøres
- hvem som kan beslutte endringer – dersom staben ikke har fått fullmakt til dette, må slike spørsmål forelegges politimesteren
- om det finnes alternative løsninger, og hvilke som i så fall bør anbefales
- når endringene skal gjennomføres, og hvem som berøres
- om man bør utarbeide forslag til en ny ordre
- hvorvidt ressurser er tilgjengelige for iverksettelse av besluttede tiltak
- om nye opplysninger påvirker innsatspersonellets sikkerhet

Staben skal revidere ordrer når:

- situasjonen eller forutsetningene endres
- ordren viser seg å være upresis eller ufullstendig
- andre uforutsette hendelser inntreffer

Endringene må fremkomme tydelig i den reviderte ordren.

Staben skal monitorere, støtte og avlaste operasjonslederen og innsatslederen under oppdraget. Den skal forvisse seg om at ordren blir mottatt, forstått og fulgt.

Risikovurdering

Risikovurdering skal inngå som en del av planleggingen, gjennomføringen og oppfølgingen av alle politioperasjoner, også i politimesterens stab. Hensikten er å identifisere mulige uønskede hendelser og farlige forhold i arbeidets utførelse og iverksette risikoreduserende tiltak.

Vernetjenesten

Når det settes stab, skal hovedverneombudet eller verneombudet gis anledning til å delta i planleggingen og der det ellers er nødvendig for å ivareta arbeidstakernes sikkerhet, helse og velferd.

8.3 Politimesteren

Et nært samarbeid mellom politimesteren og staben er en forutsetning for et godt og effektivt stabsarbeid. Da er det viktig at politimesteren, stabssjefen og stabsmedarbeiderne har et felles kunnskaps- og ferdighetsgrunnlag. For

å oppnå et velfungerende ledelsesapparat må politimesteren og staben være trygge i rollene sine og vite hvordan de skal samhandle. Dette kan oppnås ved at de bygger opp kompetanse på fagfeltet, avholder øvelser og har et bevisst forhold til roller, ansvar og myndighet i ledelsesapparatet. Det er politimesterens oppgave å treffe strategiske beslutninger og gi entydige fullmakter til staben. Hvilke fullmakter staben får fra politimesteren, vil avhenge av stabens kompetanse og av hendelsens omfang og kompleksitet.

Politimesteren kan knytte til seg ledere og ressurspersoner (rådgivere eller liaisoner) i en strategisk gruppe.

Den lokale redningssentralen (LRS) ledes av politimesteren. Redningsledelsen skal varsles, innkalles og orienteres i tråd med gjeldende bestemmelser om redningstjenesten. Redningsledelsen (inkludert politimesteren) utgjør den strategiske ledelsen i LRS. Redningsledelsens medlemmer kan få oppgaver som faglige rådgivere for staben.

Politimesteren angir retning, rammer og forutsetninger for stabens plan for kommunikasjon om hendelsen i tillegg til å avklare hvilken kommunikasjon som kan håndteres løpende av innsatslederen, operasjonslederen og P5-funksjonen, og hvilke spørsmål som må avklares med staben og eventuelt politimesteren.

8.4 Stabssjefen

Stabssjefen er politidistriktets øverste leder på operasjonelt nivå når politimesteren har satt stab. Til daglig har stabssjefen et særskilt ansvar for å ivareta politimesterens og operasjonslederens behov for faglig rådgivning i operasjonelle spørsmål. Stabssjefen skal være politidistriktets frontfigur og pådriver i det forebyggende arbeidet på samfunnssikkerhets- og beredskapsområdet.

Hovedoppgaver

Stabssjefens hovedoppgaver omfatter blant annet å:

- sørge for at politidistriktets planverk er oppdatert, koordinert og operasjonalisert
- sørge for at stabsmedlemmene har nødvendig kompetanse og trening
- gi faglige råd til operasjonslederen og politimesteren i operasjonelle spørsmål
- gi faglige råd i politioperative spørsmål
- være politidistriktets kontaktpunkt med eksterne samvirkeaktører og samarbeidspartnere i beredskapssammenheng

Planlegging

Stabssjefen skal:

- sørge for at staben etableres i henhold til stabsinstruksen og politimesterens ordre
- sørge for at funksjonslederne kjenner sitt ansvars- og arbeidsområde
- vurdere situasjonen og presentere den for politimesteren i samarbeid med staben og eventuelle rådgivere
- koordinere planleggingen av operasjonen gjennom jevnlig kontakt med funksjonslederne
- vurdere og analysere situasjonen fortløpende
- etablere gode rutiner for situasjonsrapportering fra funksjonslederne, operasjonslederen og innsatslederen
- avgi situasjonsrapporter til politimesteren
- sørge for at staben utarbeider operasjonsplaner og eventuelle andre planer eller tiltak
- kvalitetssikre stabens planlegging
- samarbeide med politimesteren, staben, operasjonslederen og innsatslederen om strategien for politiets kommunikasjon
- sørge for logging av problemstillinger og beslutninger
- sørge for at det blir ført fokustavle
- sørge for at liaisoner og rådgivere har tilfredsstillende arbeidsforhold

Iverksetting og gjennomføring

Stabssjefen skal:

- trekke opp retningslinjene for gjennomføringen av operasjonen i samråd med politimesteren, P2 og P3
- koordinere stabens planlegging, kvalitetssikre planen og legge den ferdige planen frem for politimesteren
- kvalitetssikre planer fra innsatslederen og legge dem frem for politimesteren
- ha en oppdragsdialog med P2 om målrettet beslutningsstøtte for håndtering av trussel-/situasjonsbilde og scenariovurderinger i henhold til beredskapsplanverket
- iverksette godkjente planer og tiltak i form av ordrer til innsatslederen, helst på egne ordremøter
- kontrollere at operasjoner som iverksettes, er i samsvar med ordren
- opprettholde, endre og avvikle aktive tiltak ut fra endret situasjon mv.
- samarbeide med politimesteren og øvrige stabsfunksjoner samt innsatslederen om politiets kommunikasjon
- påse at det foreligger en plan for døgndrift av staben
- avholde en taktisk debrief etter operasjonen
- sørge for at operasjonen blir evaluert

8.5 Organisering

Staben er funksjonelt organisert. Stabens sammensetning og størrelse vil variere etter hendelsens art, omfang og kompleksitet.

Bokstaver og tall benyttes for å beskrive stabsfunksjonene. Tallet angir funksjonsområdet, mens bokstaven angir hvilket nivå eller hvilken etat staben tilhører.

Figur 8-1: Politimesterens stab

Staben består av følgende funksjoner:

- STSJ – stabssjef
- P1 – personell
- P2 – etterretning og etterforskning
- P3 – operasjon
- P4 – logistikk
- P5 – kommunikasjon
- P6 – juridisk
- P7 – evakuerte og pårørende
- P8 – oppgaveavhengig
- rådgivere
- liaisoner

Funksjonene P1–P6 bør alltid innkalles ved etablering av stab. Behovet for P7 og P8 vil avhenge av den aktuelle situasjonen.

Alle som arbeider i eller for staben, kalles *stabsmedarbeidere*. Lederen for de enkelte funksjonene benevnes P1, P2, P3, P4, P5, P6, P7 og eventuelt P8. Hvert enkelt politidistrikt skal ha en stabsinstruks som beskriver stabens sammensetning og kompetanse mer inngående.

Bemanning

Dimensjoneringen av staben beror på hendelsens omfang og kompleksitet, men også på stabsmedarbeidernes kompetanse og erfaring. Funksjoner kan slås sammen eller deles opp. I enkelte situasjoner kan samme person ha flere funksjoner, mens det ved større, mer komplekse hendelser kreves flere personer i hver funksjon.

I utgangspunktet bør alle stabsfunksjonene besettes av ledere for de respektive fagområdene. Deres faste stedfortredere må også ha den nødvendige kompetansen innenfor fagfeltet, og god kjennskap til de andre stabsfunksjonene.

Det er spesielt krevende å legge til rette for at staben skal fungere over et lengre tidsrom, men samtidig er det svært viktig å sikre kontinuiteten i arbeidet. Døgndrift og avløsningsrutiner må planlegges på et tidlig stadium.

8.6 Funksjonene

Den enkelte funksjonsleder er ansvarlig for at virksomheten på eget fagområde er i samsvar med stabssjefens direktiver, og at viktige spørsmål forelegges stabssjefen. I de fleste situasjoner vil det være praktisk og nødvendig at funksjonslederen fritt får organisere sin funksjon i samsvar med sine personellressurser og oppgaver.

Funksjonslederne bør rekrutteres på grunnlag av kvalifikasjoner og personlig egnethet, med tilsvarende fagansvar i det daglige.

I tillegg til å lede og tilrettelegge arbeidet i egen funksjon er funksjonslederens viktigste oppgaver å:

- sørge for bemanning og kontinuitet i funksjonen
- innhente og bearbeide informasjon
- vurdere situasjonen fortløpende
- legge frem anbefalinger for stabssjefen eller politimesteren
- omsette beslutninger og planer i ordre
- kvalitetssikre, rettlede og orientere
- sørge for notoritet over egen aktivitet

De øvrige stabsmedarbeiderne utfører rutinemessige oppgaver i henhold til direktiver samt annet arbeid på oppdrag fra funksjonslederen. Hver funksjon skal koordinere sin virksomhet med alle de andre funksjonene i staben.

De enkelte funksjonene bør betraktes som fagceller, og funksjonslederne som ledere for fagceller. Det er avgjørende at hver funksjonsleder bygger en organisasjon i sin celle som kan tre sammen når behovet oppstår.

8.6.1 P1 – personell

P1 deltar i planleggingsarbeidet og samarbeider nært med P4 om ressursbruken. P1 bør ha oversikt over polititjenestepersoner og medarbeidere fra samvirkeaktører. P1 utarbeider tjenestelister og fører oversikter. En HMS-rådgiver bør inngå i funksjonen ved behov.

Hovedansvarsområder:

- personell
- økonomi
- administrasjon

Aktuelle oppgaver:

- sørge for bemanning av staben og operasjonssentralen
- ha oversikt over personell som deltar i operasjonen
- ha oversikt over personellens kompetanse
- etablere rutiner for håndtering av personell og lønn
- innkalle eget og eksternt personell ved behov
- forberede mottak av personell
- iverksette beordringer
- identifisere og disponere personell i samarbeid med P3
- etablere et kontaktpunkt ved bruk av eksternt personell
- kontrollere at personalhåndboka og HMS-systemet følges
- innhente situasjonsrapporter om personellstatus
- vurdere økonomiske konsekvenser av planlagte tiltak
- utarbeide personellister og tjenestelister i henhold til arbeidstidsbestemmelsene
- beregne og ha oversikt over kostnader ved reiser, overtid mv.
- sørge for at personell har nødvendige autorisasjoner i henhold til sikkerhetsloven¹⁷²

8.6.2 P2 – etterretning og etterforskning

P2 deltar i planleggingsarbeidet og samarbeider nært med P3, som er stabens sentrale planleggingsfunksjon. Ved behov forsterkes P2 med medarbeidere fra Politiets sikkerhetstjeneste (PST) og den lokale etterforskningsledelsen. P2 samarbeider også med P5 og P7, blant annet om medieovervåking, innhenting av tips fra publikum og kommunikasjon med pårørende.

P2 ivaretar nødvendig kommunikasjon med etterforskningsledelsen (E-KO) og etterretnings-KO (ETR-KO) på vegne av staben.

Hovedansvarsområder:

- etterretning
- formidling av informasjon til staben om status i etterforskningen

¹⁷² Nasjonal sikkerhetsmyndighet, *Veileder i personellsikkerhet*, kapittel 2-1.

- koordinering av operative tiltak med bakgrunn i besluttede etterforskningskritt, i samarbeid med P3
- sikkerhetstjeneste under PSTs ansvarsområde¹⁷³

Aktuelle oppgaver:

- sørge for å bestille og innhente etterretningsprodukter med betydning for planleggingen av tiltak
- utarbeide forslag til tiltak på bakgrunn av trusselvurderinger fra PST og etterretnings-KO for øvrig
- utarbeide forslag til objektvakthold, personsikring, eskortesikring, interne sikkerhetstiltak mv., i samarbeid med P3
- skissere ulike scenarioer for hendelsesforløpet basert på etterretning
- gjøre trusselvurderinger
- bistå i krise- og gisselforhandling, i samarbeid med P3
- samarbeide med P7 om innhenting av informasjon til støtte for etterforskningen

8.6.3 P3 – operasjon

Som den sentrale funksjonen i stabens planlegging har P3 hovedansvaret for den operative virksomheten og for å utarbeide planer. P3 samarbeider nært med P2, operasjonslederen og innsatslederen om planleggingen.

P3 koordinerer og kvalitetssikrer gjennomføringen av operasjonen. P3 samarbeider videre med P5, operasjonslederen og innsatslederen blant annet om å kommunisere livreddende og forebyggende budskap til aktuelle målgrupper. P3 arbeider dessuten aktivt for å forebygge annen kriminalitet og uønskede hendelser ut over oppdraget. P3 har ansvar for å involvere samarbeidsaktører som kan bidra til å redusere eller avverge ny kriminalitet eller uønskede hendelser.

Hovedansvarsområde:

- operativ planlegging, ledelse og koordinering
- vakthold og sikring
- forhandling, i samarbeid med P2

Aktuelle oppgaver:

- bestille situasjonsrapporter
- bestille etterretningsprodukter fra P2
- gjøre situasjonsvurderinger sammen med politimesteren og stabssjefen
- utarbeide en operasjonsplan/-ordre for håndtering av oppdraget
- sørge for vakthold ved objekter, personsikring, eskortesikring, interne sikkerhetstiltak mv., i samarbeid med P2

¹⁷³ Politidirektoratets rundskriv 2011/001.

- gi ordre i samråd med stabssjefen
- vurdere behovet for personell og materiell
- disponere ressurser
- samarbeide med innsatslederen om planleggingen
- samarbeide med operasjonslederen om planlegging og gjennomføring
- samarbeide med politimesteren, staben, operasjonslederen og innsatslederen om mediestrategien
- iverksette krise- og gisselforhandling
- vurdere innsatspersonellets kapasitet og kompetanse
- vurdere behovet for beredskaps- og bistandsressurser
- legge til rette for trening på bestemte oppgaveløsninger
- føre situasjonstavle og situasjonskart
- kvalitetssikre utførelsen av tiltakene som iverksettes, og påse at de er i samsvar med operasjonsordren
- kvalitetssikre at utførelsen er i henhold til gjeldende bestemmelser (i samråd med P6), politimesterens beslutninger og gjeldende operasjonsordrer

8.6.4 P4 – logistikk

P4 deltar i planleggingsarbeidet og samarbeider nært med P1 om å kartlegge nødvendige og tilgjengelige personellressurser til operasjonen.

P4 legger opp en logistikkplan, gir retningslinjer og koordinerer og kvalitetssikrer logistikkjenesten. Ved behov inngår sambandsleder, materiellansvarlig og andre IKT-medarbeidere i denne funksjonen. P4 er ansvarlig for at innredningen og utstyret i stabsrommet til enhver tid er i orden (kontorutstyr, kart, datautstyr mv.).

Hovedansvarsområder:

- materiell og sambandsressurser
- transport
- forpleining og innkvartering

Aktuelle oppgaver:

- analysere hendelsen og vurdere behov for ekstra ressurser
- vurdere transportbehov
- vurdere materiellbehov
- sørge for medisinsk støtte (sanitet)
- sørge for forpleining og innkvartering
- utarbeide logistikkplaner
- utarbeide rutiner for ut- og innkwittering av materiell
- ha oversikt over tilgjengelige ressurser

8.6.5 P5 – kommunikasjon

P5 deltar i stabens planleggingsarbeid og har ansvar for at planverket for politiets kommunikasjon ved ekstraordinære hendelser og kriser er oppdatert.

P5 har ansvar for å utarbeide en strategi og en plan for politiets kommunikasjon på grunnlag av politimesterens rammer og føringer.

P5 samarbeider tett med P2, P3 og P7 om blant annet:

- livreddende, skadebegrensende og forebyggende budskap til publikum
- informasjon om hvordan hendelsen håndteres
- medieovervåking
- innhenting av tips fra publikum
- informasjon til evakuerte, pårørende og andre involverte

Hovedansvarsområder:

- kommunikasjonsstrategi og -planer
- kommunikasjonsfaglig rådgivning
- mediehåndtering og -overvåking

Aktuelle oppgaver:

- utarbeide beslutningsgrunnlag for en kommunikasjonsstrategi
- utarbeide materiell for ekstern kommunikasjon, som talepunkter, pressemeldinger og budskap til sosiale medier
- samarbeide med P2, P3 og P7 samt påtalefaglig og politifaglig etterforskningsledelse når E-KO er etablert
- koordinere politiets kommunikasjon med involverte samvirkeaktører
- igangsette medieovervåking i den aktuelle saken
- sørge for tilstrekkelig kapasitet til å besvare mediehenndelser
- arrangere pressekonferanser og tilrettelegge for media
- publisere informasjon i politiets ulike kanaler (blant annet politiet.no og sosiale medier)
- utarbeide intern informasjon i hendelser der politiet selv er berørt
- ha en kommunikasjonsfaglig dialog med Politidirektoratet og andre aktører

Politiets kommunikasjon ved ulykker, uønskede hendelser og ekstraordinære situasjoner er nærmere omtalt i kapittel 12.

8.6.6 P6 – juridisk

P6 deltar i stabens planleggingsarbeid med juridiske vurderinger og anbefalinger. P6 skal ha påtalekompetanse, men overtar ikke ledelsen av etterforskningen eller ansvaret for påtalemessige beslutninger fra den påtaleansvarlige eller andre saksansvarlige selv om det settes stab.

Hovedansvarsområder:

- legalitetskontroll og kvalitetssikring av dokumenter
- rådgivning knyttet til rettslige problemstillinger som er aktuelle for stabens arbeid og den operative og taktiske håndteringen av situasjonen

Aktuelle oppgaver:

- sørge for tilgang til relevant regelverk og annet rettslig grunnlag
- avklare rettslige problemstillinger som er aktuelle for stabens arbeid
- være oppdatert på påtalemessige vedtak og straffeprosessuelle etterforskningsiltak som blir iverksatt
- bidra til at jourhavende jurist eller påtalefaglig etterforskningsleder er oppdatert på rettslige problemstillinger og avklaringer
- delta i arbeidet med rutinebeskrivelser og tiltakskort på anmodning
- delta i planlegging, evaluering og annen møtevirksomhet på anmodning
- bistå andre stabsfunksjoner etter behov

8.6.7 P7 – evakuerte og pårørende

P7 skal i samarbeid med relevante samvirkeaktører sikre at personer involvert i en hendelse og deres pårørende blir ivaretatt.

P7 samarbeider nært med P2 om innhenting av informasjon fra de evakuerte og pårørende.

P7 skal vurdere om kommunen bør opprette evakuerte- og pårørendesenter (EPS), og eventuelt bistå kommunen i driften av det. Kommunene skal ha et eget planverk om etablering og drift av EPS. Evakuerte og pårørende har stort behov for informasjon. P7 må derfor samarbeide nært med P5 for å sikre at informasjon til media og annen ekstern informasjon også formidles til evakuerte og pårørende.

Som hovedregel bør relevant informasjon formidles til pårørende før den sendes til media eller publiseres i politiets egne kanaler. Som et minimum må informasjonen formidles samtidig med at den offentliggjøres. Det må etableres en fungerende kommunikasjonslinje mellom P7/P5 og EPS for å sikre at dette ivaretas på en hensiktsmessig måte.

P7 må sammen med P5 legge en plan for hvordan media skal håndteres ved opprettelsen av EPS.

Hovedansvarsområder:

- mottakssenter, registreringssenter og pårørendetelefon
- bistand til kommunen ved etablering av evakuerte- og pårørendesenter
- oversikt over evakuerte, skadde, døde, pågrepne, vitner mv.

Aktuelle oppgaver:

- samarbeide med kommunene og eventuelle ulykkeseiere, om planverk for og drift av EPS, registreringssenter og mottakssenter
- varsle kommunen om behov for etablering, organisering og drift av EPS, registreringssenter og mottakssenter
- informere om hvor EPS etableres, via media (i samarbeid med P5)
- sørge for registrering av evakuerte, pårørende og eventuelle andre involverte personer som kommer til mottakssenter og EPS
- vurdere behov for vakthold og sikring i samarbeid med P3
- opprette og bemanne en pårørendetelefon
- informere om pårørendetelefonnummeret via media (i samarbeid med P5)
- vurdere etablering av det nasjonale pårørendetelefonnummeret
- varsle politidistriktets pårørendekontakter ved behov
- sørge for at relevant informasjon formidles til EPS (i samarbeid med P5)
- sørge for at aktuell informasjon fra EPS blir formidlet i riktige kanaler til P2 eller etterforskningsledelsen (i samarbeid med P2)
- innhente informasjon til politiets etterforskning
- legge til rette for og eventuelt gjennomføre avhør av de evakuerte og pårørende til savnede personer i det omfanget hendelsen krever
- iverksette tiltak for å sikre at eventuelle gjerningspersoner/medsammensvorne ikke oppholder seg blant de evakuerte
- bistå ved gjenforening av evakuerte og pårørende

8.6.8 P8 – oppgaveavhengig funksjon

Avhengig av hendelsens art og politiets oppgaver kan det være behov for ytterligere funksjoner i staben. Funksjonene gis en passende betegnelse i det enkelte tilfelle.

8.7 Rådgivere

Staben kan knytte til seg rådgivere etter behov, både fra politiet og eksterne aktører. Rådgiverne kan bistå gjennom tilstedeværelse i staben, per telefon eller på andre måter.

Det kan for eksempel være aktuelt å trekke inn følgende personell og kompetanse:

- nasjonale beredskaps- og bistandsressurser
- utrykningsenheten (UEH)
- rådgivningsgruppen av psykologer og psykiatere
- beredskapsplanlegger(e)
- politiets hundetjeneste
- prest

- tolker og oversettere
- Kripos (ID-gruppen, NC3 mv.)
- HMS-rådgivere
- samband og IKT
- samvirkeaktører (se kapittel 5)

Medlemmer av redningsledelsen kan også inngå som rådgivere.

8.8 Liaisoner

I enkelte situasjoner kan det være nødvendig å opprette en liaisontjeneste mellom berørte staber i politiet, og mellom politistaber og samvirkeaktørers staber. Liaisonen skal være et forbindelsesledd mellom stabene, men dette berører ikke de ordinære ansvars- og ledelsesforholdene i politiet.¹⁷⁴

Liaisontjenesten går normalt fra overordnet til underordnet stab eller mellom sideordnede staber. Liaisonen skal holde senderstaben orientert om mottakerstabens vurderinger og strategier, og den skal ikke ta avgjørelser på vegne av senderstaben uten at det er klarert av senderstaben.

En liaison kan også fungere som rådgiver for mottakerstabens øverste ledelse. Det er imidlertid viktig å klargjøre hvilket ansvar og hvilke oppgaver og fullmakter rollen til enhver tid har.

Mottakerstaben er ansvarlig for:

- at liaisonen snarest får formidlet informasjon fra senderstaben
- å orientere liaisonen om situasjonen og hovedtrekkene i egen strategi og egne planer
- å legge forholdene til rette slik at liaisonfunksjonen fungerer best mulig

Liaison fra overordnet til underordnet stab

En liaison fra en overordnet stab skal formidle senderstabens ønsker og direktiver og forsøke å oppnå forståelse for løsningene som er valgt. Liaisonen skal også sørge for at tiltak som iverksettes av den underordnede staben, er i tråd med overordnede mål, formelle retningslinjer og forutsetninger for bistand og annen ressursanvendelse.

En overordnet stab skal vurdere om det er behov for å sende en liaison til en underordnet stab. Det skal sendes en liaison dersom en hendelse er av særlig alvorlig karakter, og man antar at sentrale politiske og faglige myndigheter vil bli involvert.

Mottakerstabens ledelse skal informeres om senderstabens vurderinger, og liaisonen skal påse at direktiver fra den overordnede staben følges opp.

¹⁷⁴ Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap, *Nasjonal veileder for liaisonfunksjonen*.

Liaison mellom sideordnede staber

Hensikten med liaisontjenesten mellom sideordnede staber er å bidra til best mulig informasjonsutveksling og en enhetlig forståelse av mål, strategier og tiltak.

Stabsledelsen i de sideordnede stabene bør avklare om det er behov for å utveksle liaisoner. Dersom en operasjon omfatter flere politidistrikter, og det er svært krevende å koordinere innsatsen, bør stabene utveksle liaisoner.

Senderstabens vurderinger skal gjøres kjent for mottakerstaben.

8.9 Stabens arbeidsoppgaver

Staben skal sørge for effektiv ledelse og koordinering av de ressursene som politidistriktet disponerer. Stabens hovedoppgave er å bistå politimesterens ledelse gjennom beslutningsstøtte, iverksettelse av tiltak og oppfølging av tiltakene.

8.9.1 Situasjonsvurdering

En situasjonsvurdering er en gjennomgang av den faktiske situasjonen, en løpende prosess fra oppdraget foreligger til operasjonen er avsluttet. Situasjonsvurderingen må bygge på etterretning og annen tilgjengelig informasjon, for eksempel om ressurser og iverksatte tiltak.

Ved å presentere et situasjonsbilde som er basert på et samlet informasjonsgrunnlag, søker staben å bidra til en felles situasjonsforståelse. Dette er en vesentlig faktor for vellykket ledelse og koordinering både i planleggings- og gjennomføringsfasen.

Alle stabsfunksjonene innhenter informasjon som danner grunnlag for tiltak. Innhenting må prioriteres, slik at det viktigste og mest tidskritiske skaffes først. Når operasjonen er i gang, vil de viktigste opplysningene normalt komme fra innsatslederen. Staben må aktivt etterspørre informasjon.

Man må fortløpende vurdere ulike måter å løse oppdraget på. Kun løsninger som er tilpasset oppdragets art, ivaretar sikkerhetshensyn og er realistiske, tas opp til vurdering.

8.9.2 Situasjonsrapportering

Situasjonsrapportering skal gi mottakernivået rask tilgang til relevant informasjon.

Rapporteringen har to alternative formål:

- holde mottakeren oppdatert i forkant av en eventuell hendelse, i tilfelle det senere skulle bli aktuelt å involvere det nivået
- orientere løpende under hendelsen når det er behov for rapportering til overordnede nivåer

Situasjonsrapporteringen kan foregå i linjen mellom alle nivåene i beredskapsapparatet.

Alle funksjonslederne i staben bearbeider informasjon og utarbeider situasjonsrapporter på eget fagområde. Stabssjefen har ansvar for å utarbeide en samlet situasjonsrapport til politimesteren.

Når man utarbeider en situasjonsrapport, skal man benytte hovedpunktene i malen i PBS Web, men tilpasse underpunktene til situasjonen. Situasjonsrapportene skal registreres i henhold til gjeldende retningslinjer.

Situasjonsrapportering er nærmere beskrevet i kapittel 13.2.

8.9.3 Planlegging

P3 har ansvar for å utarbeide operasjonsplaner. På bakgrunn av disse utarbeider innsatslederen og dellerne detaljene i den praktiske gjennomføringen. Detaljplanene følger med som vedlegg til operasjonsplanen.

Stabens planlegging kan deles inn i fem hovedtrinn:

- planleggingsgrunnlag og strategi
- oppstart av planleggingen
- stabens planlegging og anbefaling
- politimesterens beslutning
- detaljplanlegging

Disse hovedpunktene skal benyttes når man utarbeider en operasjonsplan eller operasjonsordre.

Operasjonsplanleggingen er nærmere beskrevet i kapittel 10.

8.9.4 Ordregiving

Staben må ha oversikt over hvilke ordrer som er gitt, når og til hvem. Dette er nødvendig for å holde oversikt over situasjonen, for veiledning og regulering av virksomheten til innsatslederen, for orientering til politimesteren og for utforming av eventuelle nye ordrer.

Staben skal sørge for at ordrene blir mottatt og forstått, og veilede under utførelsen. Den må gripe inn med regulerende bestemmelser, utfyllende ordrer og tiltak dersom situasjonen endrer seg. Er situasjonen vesentlig endret, må man legge frem en ny plan for politimesteren. Den reviderte ordren bør kun inneholde de nye punktene.

Utforming av ordrer og ordregiving er nærmere beskrevet i kapittel 10.5.

8.9.5 Stabsmøter

Stabsmøter benyttes til å orientere staben samt regulere og samordne dens virksomhet. Møtene kan være planleggingsmøter eller statusmøter. Møtets formål må avklares i hvert enkelt tilfelle. Staben bør ha faste møter.

I utgangspunktet leder stabssjefen møtene. En tydelig møtestruktur og -ledelse er suksessfaktorer både for gjennomføring av møter og stabsarbeidet for øvrig.

Funksjonslederne skal rapportere om status på sine respektive ansvarsområder. Før stabsmøtene må de innhente informasjon om oppgaver under behandling, fremdriftsplan, fokusområder og eventuelle ressursbehov. Operasjonslederen eller P3 bør innarbeide faste rutiner for situasjonsrapportering fra innsatslederen.

Det skal skrives referat fra stabsmøtene. Følgende punkter bør tas med:

- datotidsgruppe (DTG)
- hvem som er til stede
- statusrapporter fra funksjonslederne
- beslutninger, prioriteringer og fokusområder
- neste møte
- stabssjefens underskrift

Referater, beslutninger og eventuelle fokusområder skal umiddelbart loggføres.

8.10 Hjelpemidler

8.10.1 Planverk

Felles for alle beredskapsområdene er at politiet skal utarbeide lokale planverk som beskriver politiets rolle og oppgaver. Ugraderte planverk skal publiseres i PBS Web. Graderte planverk skal behandles og oppbevares etter gjeldende retningslinjer.¹⁷⁵ Ved utarbeidelse av dokumenter skal det alltid foretas en verdivurdering.¹⁷⁶

8.10.2 Bruk av graderte IKT-systemer

Ved bruk av graderte planverk skal det benyttes godkjente graderte IKT-systemer.

8.10.3 Logg og notoritet

Staben må sørge for notoritet, det vil si at tiltak, beslutninger mv. må dokumenteres på en slik måte at man får oversikt over dem og de lett kan gjenfinnes. Loggføring er stabens primære hjelpemiddel for kontroll med virksomheten sin. Det skal føres logg over korrespondanse, tiltak og hendelser av betydning.

Loggen er en viktig informasjonskilde for å holde seg oppdatert om situasjonen. Loggføring skal så vidt mulig skje i sanntid.

¹⁷⁵ Nasjonal sikkerhetsmyndighet, *Veileder i håndtering og beskyttelse av sikkerhetsgradert informasjon*.

¹⁷⁶ Nasjonal sikkerhetsmyndighet, *Veileder i verdivurdering av informasjon*.

8.10.4 Tavler

Tavlene skal gjøre viktig informasjon lett tilgjengelig for staben. Tavler og kart må sees i sammenheng, da de beskriver samme situasjon på hver sin måte og gir opplysninger om samme fagområde. Tavlene kan være elektroniske.

En situasjonstavle, som kan suppleres med et situasjonskart, skal gi staben en oppdatert oversikt over situasjonen. Viktige disposisjoner og resultater må noteres på en oversiktlig og kortfattet måte.

En fokustavle skal rette fokuset mot sentrale problemstillinger og angi tiltak med tidsfrister.

Ressurstavler, som kan suppleres med ressurskart, skal gi staben en oversikt over personell og materiell som til enhver tid står til disposisjon og/eller i reserve.

8.10.5 Kart

Situasjonskart, som kan suppleres med en situasjonstavle, skal til enhver tid gi et så oversiktlig og korrekt bilde av situasjonen som mulig. De gir et godt grunnlag for planleggingsarbeidet og for kontroll og ledelse av en pågående operasjon. Taktiske disposisjoner føres på situasjonskartene etter hvert som situasjonen utvikler seg. Det er også viktig å få med planlagt fremdrift ut fra ordrer som er gitt, men ennå ikke iverksatt eller gjennomført. Planlagte tiltak kan føres på egne planleggingskart for å forhindre misforståelser.

Ressurskart, som kan suppleres med en ressurstavle, benyttes ved større operasjoner for å gi opplysninger om personell og logistikk.

8.11 Organisering av stabslokalene

I nær tilknytning til stabsrommet bør det være møterom, kontorer og spesialrom for dem som skal bemanne stabsfunksjonene. Arbeidet som funksjonslederne har ansvaret for, vil foregå i tilstøtende rom, men også andre hensiktsmessige steder i politihuset.

Også når det er satt stab, bør operasjonslederen og operatørene arbeide fra sine faste plasser. Stabsrommet og operasjonssentralen bør ligge inntil hverandre for å sikre god kommunikasjon.

Politimesteren bør ha mulighet til å avholde møter på strategisk nivå. Møterom for strategisk ledelse bør ligge nær stabslokalene, slik at politimesteren kan ha god kontakt med staben.

Stabsmøter kan avholdes i stabsrommet eller andre møterom, alt etter antallet deltakere. Rådgivere, liaisoner og redningsledelsen bør disponere kontorer og møterom nær stabsrommet.

8.12 Samarbeid med operasjonslederen

Ved ekstraordinære hendelser må operasjonslederen vurdere om den ordinære linjeledelsen er tilstrekkelig til å lede politiinnsatsen, eller om det bør etableres forsterket linje eller stab. Det er politimesteren som tar den endelige beslutningen.

Arbeids- og oppgavefordelingen mellom operasjonslederen og staben kan enten avklares i det enkelte tilfelle eller reguleres i stabsinstruksen. Når staben er satt, vil operasjonslederens hovedoppgave være å lede operasjonen i sanntid og ivareta kommunikasjonen med innsatslederen.

Aktuelle oppgaver for operasjonslederen ved stabsetablering:

- vurdere om bemanningen i operasjonssentralen og på sentralbordet bør styrkes
- sørge for at planverket og instruksene er tilgjengelige for staben
- sikre god kommunikasjon med:
 - staben
 - innsatsledelsen
 - etterforskningsledelsen
- sørge for at innsatslederen avgir situasjonsrapporter
- opprettholde eksternt kommunikasjon og medie håndtering dersom ikke annet er avtalt med staben
- sørge for orienteringer på stabsmøter

8.13 Samarbeid med driftsenhetslederen

Driftsenhetslederen kan delta i stabens planlegging med oppgaver knyttet til lokale forhold. Også om driftsenhetslederen fysisk befinner seg et annet sted, kan vedkommende arbeide innenfor én eller flere stabsfunksjoner, under alle hendelsens faser. Driftsenhetslederen kommuniserer med funksjonslederne eller stabssjefen. Det kan også være relevant for driftsenhetslederen å delta i kommunens kriseledelse og det kommunale beredskapsrådet. Se kapittel 5.15.

Driftsenhetslederen har ansvar for oppfølging av egne medarbeidere etter kritiske hendelser og særlige belastende oppdrag, se kapittel 14 om HMS.

8.14 Samarbeid med innsatslederen

Innsatslederen er politidistriktets øverste leder på taktisk nivå ved hendelser som krever koordinerende ledelse. Når staben er satt, fortsetter innsatslederen å kommunisere direkte med operasjonslederen. Stabsetableringen skal endre minst mulig på denne kommunikasjonslinjen. All kommunikasjon mellom taktisk og operasjonelt nivå skal skje gjennom operasjonssentralen, med mindre noe annet er avtalt.

9 INNSATSLEDELSE

Politiet benytter et enhetlig, gjenkjennbart system for organisering og ledelse av politiinnsats. Det er en forutsetning for å lykkes i samarbeidet internt og i samvirket med andre. Selv om kapittelet beskriver innsats av en viss størrelse, vil prinsippene også gjelde ved mindre hendelser.

Innsatsledelse i en skarp aksjon eller ved redningstjeneste eller ulykker er blant de mest krevende oppgavene politiet kan bli satt til. Ved slike hendelser kan det være snakk om å redde liv, berge store materielle verdier eller verne om viktige samfunnsinteresser. Når flere etater eller virksomheter samhandler ved alvorlige hendelser og ulykker, leder politiet den samlede innsatsen.

Av og til vil både etterforskning, undersøkelser og skadebegrensning skje samtidig med den akutte håndteringen av hendelsen, eller de forskjellige oppgavene vil kunne gå over i hverandre. En hendelse vil for eksempel kunne inneholde elementer av både etterforskning av straffbare forhold, redningstjeneste og søk etter antatt omkomne (SEAO). I tillegg vil både Statens havarikommisjon for transport, Arbeidstilsynet og andre etater kunne ha selvstendige oppgaver på stedet.

Politipatruljen leder normalt sin egen oppdragsløsning. Ved hendelser som krever koordinerende ledelse, skal innsatsledelsen ivaretas av en fast eller utpekt innsatsleder. Han/hun er da politidistriktets øverste leder på taktisk nivå. Innsatslederen har ordremyndighet over en innsatsstyrke i en konkret aksjon eller operasjon.

Når mange politipatruljer må samhandle i oppdragsløsningen, kan den faste eller utpekte innsatslederen lede og koordinere arbeidet, med mindre annet er besluttet av operasjonslederen. Er det ingen fast eller utpekt innsatsleder, ledes oppdraget av den som etter gjeldende regler er overordnet i patruljen eller overordnet når flere politienheter deltar.

Der politiet utøver koordinerende ledelse, har innsatslederen også ansvar for ekstern kommunikasjon og mediehåndtering på taktisk nivå innenfor de rammer som er gitt fra strategisk eller operasjonelt nivå.

De generelle, taktiske prinsippene for innsatsledelse og organisering av et innsatsområde som er beskrevet i dette kapittelet, skal så langt det passer, gjelde for håndteringen av alle typer hendelser der politiet kan få ansvaret for å lede og koordinere innsatsen.

9.1 Kriminalitet og politiaksjoner

Politiet har ansvar for å forebygge og gripe inn mot kriminalitet, verne om all lovlig virksomhet og opprettholde den offentlige sikkerheten.

Selv om en hendelse i utgangspunktet håndteres som ren kriminalitet eller en ren politiaksjon, kan det også være behov for å involvere andre etater,

og den vil kunne utløse selvstendige oppgaver for andre myndigheter. Da er det viktig å kjenne til hverandres ansvar og oppgaver, og politiet må, så langt det lar seg gjøre, ha prosedyrer for samhandling, jf. samvirkeprinsippet beskrevet i kapittel 2.10.4.

9.2 Redningstjeneste

Ved behov for redningstjeneste har politiet ansvar for å iverksette redningsinnsatsen og organisere og koordinere arbeidet i innsatsområdet på land. Den samlede innsatsledelsen består normalt av politiets innsatsleder, som leder og koordinerer arbeidet, og brannvesenets og helsetjenestens innsatsledere, som leder egne mannskapers faginnsats. Organiseringen av innsatsledelsen må tilpasses ulykkens omfang, varighet og karakter.

9.3 Hendelser som normalt ikke ledes og koordineres av politiet

Politiet har ansvar for å iverksette nødvendige tiltak og organisere og koordinere innsatsen også ved andre ulykkes- og katastrofesituasjoner, som skogbrann, akutt forurensning og flom. Ved slike hendelser ledes imidlertid den totale innsatsen som oftest av andre etater enn politiet. Politiet har da kun ansvar for den politifaglige delen av innsatsen.

I varslings- og utrykningsfasen er det politiets ansvar¹⁷⁷ å lede og koordinere den totale innsatsen dersom myndigheten som normalt ville ledet den, ikke har et apparat klart for umiddelbar ledelse og koordinering. Straks denne myndigheten selv er i stand til å overta ansvaret, går politiets ansvar tilbake til å yte eventuell bistand og ellers ivareta de nødvendige politioppgavene. I samråd seg imellom skal operasjonslederen og politiets innsatsleder etablere kontakt med myndigheten med primæransvaret for håndteringen, og på avklart vis overføre ledelsesansvaret.

Politiet skal ikke opptre i den andre myndighetens sted lenger enn høyst nødvendig, med mindre annet avtales dem imellom. I slike tilfeller må politiet avklare de nærmere premissene for fortsatt å handle på vegne av den ansvarlige myndigheten.

For å sikre et godt samarbeid i slike situasjoner er det viktig at politiet har god kunnskap om og tilgang til planverk for beredskapsområder som skal håndteres av andre aktører. Se også kapittel 6 som beskriver ansvar og oppgaver innenfor en rekke av disse beredskapsområdene.

¹⁷⁷ Politiloven, § 27 tredje ledd.

9.4 Hovedoppgaver i innsatsområdet

Ved ulykker der menneskers liv eller helse er truet, vil det som utgangspunkt være tre overordnede, faglige ansvarsområder i innsatsområdet:

- Overordnet ledelse og koordinering: Dette ivaretas av politiets innsatsleder. Øvrige politioppgaver ivaretas av innsatslederens nestkommanderende (NK) og andre delledere.
- Teknisk innsats og sikkerhet i fareområdet: Gjelder oppdraget rednings-tjeneste, ivaretas innsats og sikkerhet oftest av brannvesenet under ledelse av innsatsleder brann. Ellers ivaretas dette normalt av politiet.
- Helseinnsats, inkludert helsefaglig vurdering, prioritering, behandling og pasienttransport:¹⁷⁸ Dette ivaretas av helsetjenesten under ledelse av innsatsleder helse.

9.4.1 Politiet

Politiets ansvar og oppgaver på de forskjellige beredskapsområdene kan variere, men vil som oftest omfatte å:

- lede og koordinere innsatsen mellom nødetatene og andre aktører
- ivareta sikkerheten i innsatsområdet og sette opp sperringer
- yte livreddende innsats sammen med de andre nødetatene
- innhente informasjon til etterretningsproduksjon
- forebygge straffbare handlinger
- sikre ro og orden
- iverksette etterforskning
- registrere og identifisere involverte personer (overlevende/evakuerte, skadde og døde)
- overlevere åstedet til eieren etter at innsatsen og eventuelt etterforskningen er avsluttet
- håndtere media og øvrig ekstern kommunikasjon

9.4.2 Brann- og redningsvesenet

Brann- og redningsvesenets ansvar og oppgaver er nærmere beskrevet i kapittel 5.15.7.

Aktuelle oppgaver:

- yte livreddende innsats sammen med de andre nødetatene
- besørge brannslukking og teknisk redningsinnsats
- avdekke, identifisere, overvåke og behandle farlige stoffer (CBRNE)
- beskytte omgivelsene mot akutt forurensning
- begrense skader på materielle verdier
- ivareta sikkerheten i fareområdet

¹⁷⁸ Helsedirektoratet, *Nasjonal veileder for helsetjenestens organisering på skadested*.

9.4.3 Helsetjenesten

Helsetjenestens ansvar og oppgaver er nærmere beskrevet i kapittel 5.1.

Aktuelle oppgaver:

- yte livreddende innsats sammen med de andre nødetatene
- behandle, stabilisere og ivareta skadde
- foreta prioritering av pasienter (triage) og om nødvendig opprette samleplass
- transportere pasienter til legevakt og sykehus
- kommunisere med AMK om ressursbehov og informere om transport av pasienter til de forskjellige sykehusene

9.4.4 Kommunen

De fleste kommuner har ikke døgnberedskap. Det er derfor viktig å involvere kommunen så tidlig som mulig ved en alvorlig hendelse, da det kan ta tid å samle relevante kommunale ressurser. Kontaktpunktet i kommunen utenfor normal arbeidstid vil ofte være rådmannen eller ordføreren. Kommunens ansvar og oppgaver er nærmere beskrevet i kapittel 5.15. Se også kapittel 11 om evakuerte og pårørende.

Kommunen vil måtte stille med representanter både i innsatsområdet og den lokale redningsentralen (LRS) eller politimesterens stab.

Aktuelle oppgaver:

- varsle og iverksette psykososiale kriseteam
- sørge for støtte til nødetatene og innsatspersonellet
- sørge for støtte og omsorg til de involverte
- bistå med tjenester/materiell fra tekniske etater
- iverksette tiltak for å redusere konsekvensene av hendelsen
- iverksette tiltak for å ivareta gjenoppbyggingen og gjenopprette normalsituasjonen
- bistå politiet ved opprettelse av mottakssenter
- ved behov etablere og drifte evakuerte- og pårørendesenter

9.4.5 Bistandsressurser

Ved større redningsaksjoner vil det ofte være behov for ressurser utover politiet og de andre nødetatene.

De vanligste bistandsressursene er frivillige organisasjoner, Sivilforsvaret og Forsvaret. Disse organisasjonene kan støtte og forsterke nødetatenes innsats. Bistandsressursene kan ha særskilt kompetanse som er nødvendig for å løse et aktuelt oppdrag. De vanligste samvirkeaktørene er nærmere omtalt i kapittel 5.

9.5 Organisering av innsatsområdet

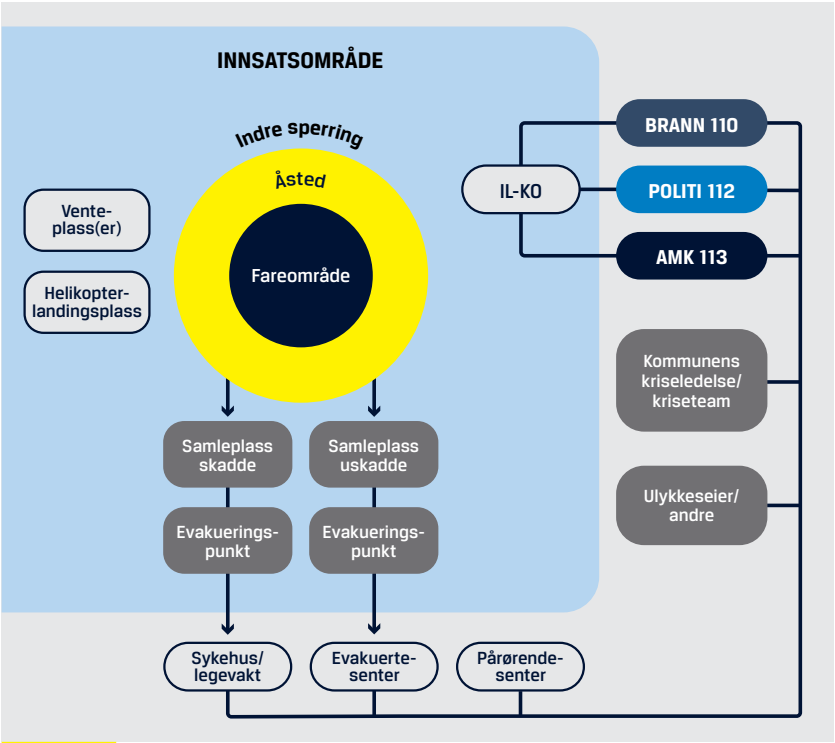
Innsatsområdet er et nærmere definert område hvor innsatsen settes inn. Dette er normalt avgrenset av en ytre sperring.

Politiet vil, bortsett fra ved mindre hendelser, som regel definere både et åsted (avgrenset av en indre sperring) og et innsatsområde (avgrenset av en ytre sperring).

I tillegg vil det bli definert et fareområde dersom det i etterkant av hendelsen kan være farlig å oppholde seg i området. Politiet kan i slike tilfeller blant annet regulere ferdselen, forby opphold i området og beordre virksomhet stanset. Innsatslederen vil blant annet rådføre seg med brann- og redningsvesenet når farlige områder skal defineres.

9.5.1 Innsatslederens kommandoplass

Ved behov oppretter innsatslederen en kommandoplass (IL-KO), der den samlede innsatsen på taktisk nivå ledes og koordineres. Ved valg av IL-KO er det viktig å avveie behovet for overblikk og tilgang til gode kommunikasjonssystemer mot behovet for nærhet til åstedet for å kunne utøve lederskap og få førstehåndskjennskap til situasjonen. Det er en forutsetning at innsatslederen og andre ledere på taktisk nivå både har et overblikk over det som foregår, og selv blir sett av aktørene på innsatsområdet.

Figur 9-1: Prinsippskisse for innsats ved større hendelser

For at innsatslederen skal kunne bruke tiden sin til ledelse og koordinering, må vedkommende ha tilgjengelig personell som kan avlaste ved å overta enkelte gjøremål. Avhengig av hendelsens art og kompleksitet kan det være behov for å utpeke en nestkommanderende (NK), for eksempel til å organisere og lede innsatsstyrken.

IL-KO må dimensjoneres etter oppgaven, og kan besettes med delledere og et tilstrekkelig antall personer til å ivareta nødvendige støttefunksjoner som etterretning, samband, kartplotting, ressursoversikter og mediehåndtering. Støttefunksjoner kan delegeres til både politi og sivile, alt etter mannskapenes kompetanse. I tillegg kommer eventuelle rådgivere og liaisoner i IL-KO.

Loggføring ivaretas normalt av operasjonssentralen, på bakgrunn av meldinger og situasjonsrapportering fra innsatslederen.

9.5.2 Sperringer

Avsperring og regulering av trafikk i innsatsområdet bør gjøres så raskt som mulig. Sperretjenesten skal sørge for opprettelse av en indre og en ytre sperring, slik at blant annet åsted og samleplasser ikke blir tilgjengelige for uvedkommende. Det må også sørges for nødvendig trafikkregulering, slik at utrykningskjøretøy og annen nødvendig transport kommer frem. Sperre- og trafikkjentesten ivaretas av politiet.

9.5.3 Venteplasser

Venteplassen for bistandsstyrker (STY) opprettes i noe avstand fra åstedet. Den bør opprettes i hus eller telt, og det bør være muligheter for forpleining og hvile. Venteplassen er underlagt politiet.

Venteplassen for ambulanser bør plasseres så nær samleplassen for skadde som mulig. Andre kjøretøy må kunne passere uten at ambulansene hindres. Venteplassen er underlagt politiet.

9.5.4 Helikopterlandingsplass

Helikopterlandingsplassen (HELP) legges så nær opptil samleplassen for skadde som mulig, for å unngå omlasting fra ambulanse til helikopter. Helikopterlandingsplassen er underlagt politiet.

9.5.5 Samleplass for evakuerte

Samleplasser for evakuerte (EVAK) opprettes ved behov for å ta hånd om evakuerte fra åstedet. Til samleplassen evakueres personer som ikke trenger umiddelbar medisinsk behandling. Samleplassen opprettes i nærheten av åstedet, men helst skjermet og i noe avstand fra det, gjerne på en skole, et hotell, et forsamlingslokale eller lignende. De evakuerte skal registreres og bør skjermes fra media og publikum. Samleplassen er underlagt politiet.

Dersom de evakuerte trenger ytterligere omsorg, opprettes det et evakuertesenter, som er et oppholdssted for fysisk uskadde med behov for hjelp som samtaletjenester, omsorg, varsling av eller gjenforening med pårørende.

Ansvar og oppgaver ved et evakuerteresenter er nærmere beskrevet i kapittel 11.2.2.

9.5.6 Samleplass for skadde

Helsetjenesten oppretter en samle plass for skadde ved behov for å ta hånd om skadde fra et åsted før de transporteres videre til sykehus. Samleplassen bør opprettes så nær åstedet som mulig, slik at innbæringsveien blir kort. Fortrinnsvis bør den etableres i hus, telt eller lignende. Dersom man har et oversiktlig antall pasienter, tilstrekkelig ambulanssekapasitet og en rimelig transportavstand, er det generelt ikke behov for en definert samle plass. Samleplassen er underlagt helsetjenesten.

9.5.7 Evakueringspunkter

Ved evakueringspunktene (EP) skal skadde og uskadde som transporteres eller følges ut av innsatsområdet, registreres. Så langt det er mulig, skal det registreres hvor de transporteres. Dette gjelder også de som skal til evakuerteresenteret. Evakueringspunktene bør ligge så nær både samle plassen for skadde, innlastingsplassen for ambulanser og helikopterlandingsplassen som mulig. Ved behov for flere evakueringspunkter skal det føres logg ved alle. All loggført informasjon fra evakueringspunktene skal fortløpende eller snarest mulig meldes inn til operasjonssentralen eller politidistriktets registreringssenter. Evakueringspunktene er underlagt politiet.

9.5.8 Håndtering av døde

Det skal normalt ikke opprettes en samle plass for døde. Døde skal så vidt mulig forbli urørte og håndteres som åsted. Ved dødsfall på en samle plass for skadde opprettes en samle plass for døde på et egnet sted etter avtale med innsatslederen, og i samråd med etterforskningslederen eller en kriminaltekniker. Samleplassen er underlagt politiet.

9.6 Ledelse i innsatsområdet

Prinsippskissen på neste side gir en skjematisk oversikt over de forskjellige funksjonene på et større innsatsområde. Hvilke funksjoner som skal ivaretas, vil avhenge av hendelsens art, omfang og kompleksitet.

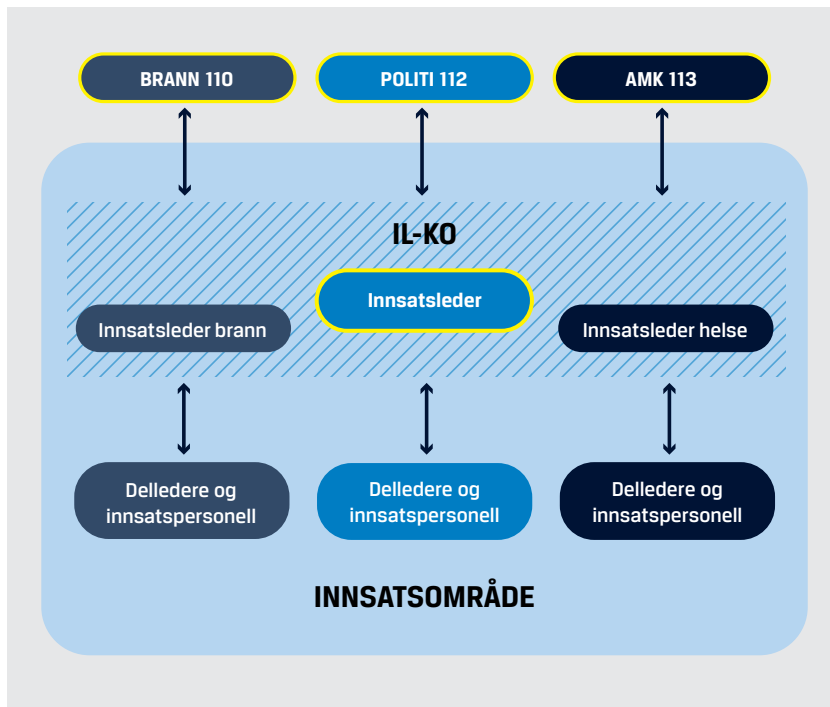
9.6.1 Innsatslederen

Ved hendelser som i særlig grad krever koordinerende ledelse, skal innsatsledelsen ivaretas av en fast eller utpekt innsatsleder. Innsatslederen bør være en erfaren polititjenesteperson med kompetanse i innsatsledelse og gode lederegenskaper. Politidistriktene bør til enhver tid ha tjenestepersoner med denne kompetansen på jobb.

Inntil en fast eller utpekt innsatsleder har overtatt ledelsen, ledes oppdraget av den som etter gjeldende regler er overordnet i patruljen eller overordnet når flere politienheter deltar.

Innsatslederen skal lede, koordinere og kvalitetssikre håndteringen av akutte og planlagte hendelser på taktisk nivå, og er ansvarlig for at innsatsen koordineres i henhold til politiets overordnede prioriteringer og beslutninger.

Gjennom operasjonslederen eller eventuelt politimesterens stab skal innsatslederen gi politimesteren råd om hvordan et oppdrag bør løses. Se også kapittel 7.5 om samarbeid med innsatslederen og 8.14 om innsatslederen og staben. Omfatter en operasjon klart avgrensede oppgaver, for eksempel isolasjon og pågripelse, vil det være formålstjenlig å utpeke delledere under innsatslederen. Oppgaven med å planlegge og gjennomføre enkeltstående aksjoner og oppdrag kan delegeres til dellederne.

Figur 9-2: Prinsippskisse for ledelse i innsatsområdet

Innsatslederen må blant annet kunne:

- velge riktig ledelsesform i den aktuelle situasjonen
- opprette kommandoplass (IL-KO) med nødvendige funksjoner
- peke ut delleder(e)
- planlegge gjennomføringen av oppdraget sammen med sine delledere i tråd med direktiver og retningslinjer
- organisere innsatsstyrken slik at oppdraget løses på best mulig måte

- peke ut innsatspersonell til å løse enkeltoppdrag – det er viktig at innsatslederen også vurderer oppdragets risiko opp mot innsatspersonellets ferdigheter (HMS-perspektivet)
- lede og koordinere underordnede under gjennomføringen av oppdraget
- holde operasjonelt nivå orientert om situasjonen i innsatsområdet
- håndtere media på innsatsstedet
- bistå operasjonelt nivå med råd under planleggingen og vurdere beslutninger som fattes
- si noe om utvikling og potensialet i situasjonen
- anbefale måter å løse oppdraget på – innsatslederen skal legge frem en plan for operasjonelt nivå, og eventuelt en alternativ plan
- gjennomføre støttesamtaler
- utføre taktisk debrief
- bistå ved andre aktørers debrief og evaluering
- legge forholdene til rette for Spesialenheten for politisaker når det er aktuelt

Innsatslederen følger normalt denne momentlisten (også omtalt som disponeringsrekkefølgen) ved en skarp aksjon:

- lokalisering
- observasjon
- isolasjon
- evakuering
- forhandling
- organisering
- situasjonsvurdering
- aksjonering (og pågripelse)
- sikring av åsted

Planlegging

Innsatslederen skal i hovedsak planlegge gjennomføringen av en aksjon eller operasjon på taktisk nivå. Planleggingen kan skje samtidig med stabens egen planlegging, eller den kan skje i etterkant av denne. Innsatslederen planlegger i detalj taktikken som skal benyttes for å løse oppdraget, hvem som skal utføre de enkelte arbeidsoppgavene, og hvordan operasjonen skal ledes og koordineres på taktisk nivå.

Dersom det forut for aksjonen er iverksatt etterforskning, skal innsatslederens planlegging avstemmes med etterforskningsledelsen.

Innsatslederens planleggingsoppgaver er nærmere beskrevet i kapittel 10.4.

Etterforskning

Etterforskning bør startes umiddelbart etter at en hendelse har inntruffet. Informasjon og bevis som sikres umiddelbart og i initialfasen, kan være viktig for å kunne avverge nye hendelser. Tett samarbeid mellom etterforskningsledelsen og den operative innsatsen er en viktig forutsetning for en vellykket oppstart av etterforskningen.

I tilfeller der en hendelse skjer uten at etterforskningsledelse (FSI/E-KO) er tilgjengelig, styrer operasjonslederen etterforskningsinnsatsen inntil etterforskningsledelsen har overtatt ansvaret. Innsatslederen må samhandle med etterforskningsledelsen om koordinering av operative etterforskningstrinn (f.eks. avhør på stedet, sporsikring og spaning / skjult bevissikring som kan medføre øyeblikkelig eller planlagt pågripelse).

Se figur 7-1 Prinsippskisse for samhandling mellom OPS, FSI og politipatruljen ved drift i normalsituasjon.

Kommunikasjon og mediehåndtering

Innsatslederen skal legge til rette for medias tilstedeværelse ved innsatsområdet, og har ansvar for at de får riktig og rettidig informasjon. Det kan være hensiktsmessig å delegere denne oppgaven ved håndtering av større hendelser.

Kommunikasjonen med media må alltid være koordinert. Innsatslederen skal alltid koordinere sin mediehåndtering med operasjonslederen. Når politimesterens stab er satt, skal den koordineres med både operasjonslederen og stab.

Se ellers kapittel 12 om kommunikasjon og kapittel 8.6.5 om P5 – kommunikasjon.

Situasjonsvurdering

En situasjonsvurdering er en fortløpende vurdering av den faktiske situasjonen; en løpende prosess fra et oppdrag foreligger, til operasjonen er avsluttet. Situasjonsvurderingen må bygge på etterretning og annen tilgjengelig informasjon, og vurderingen er viktig for å kunne ta de riktige beslutningene. For å få til en vellykket ledelse og koordinering både i planleggings- og gjennomføringsfasen er det viktig å etablere en god situasjonsforståelse på alle nivåer, basert på et samlet tilgjengelig informasjonsgrunnlag.

Risikovurdering

Risikovurdering skal inngå som en integrert del i planlegging, gjennomføring og oppfølging av alle politioperasjoner, også på taktisk nivå. Hensikten er å identifisere mulige uønskede hendelser og farlige forhold i arbeidets utførelse og iverksette risikoreduserende tiltak.

Akutt hendelse

Ved akutte hendelser vil det være liten eller ingen tid til planlegging slik det er beskrevet for planlagte hendelser i kapittel 10. Men selv om tiden er knapp, gjelder de samme momentene når hendelsen skal håndteres:

- situasjonsvurdering
- kommunikasjon med operasjonslederen
- vurdering av muligheter og anbefalinger til operasjonelt nivå
- befaring (hvis mulig)
- planlegging
- ordregiving
- vurdering av oppdragets risiko mot innsatspersonellets ferdigheter (HMS-perspektivet)

Momentene går inn i hverandre og inn i selve gjennomføringsfasen.

Ordregiving

Når planen skal iverksettes, gir innsatslederen den endelige ordren muntlig og samtidig til dellederne og andre. Ordren må gis i rimelig tid før oppdraget skal gjennomføres. Utarbeidelse av ordrer og ordregiving er nærmere beskrevet i kapittel 10.5.

9.6.2 Delledere

Utpekte delledere tildeles ansvar innenfor sine respektive spesialfelt, og bør involveres i planleggingen som gjelder deres ansvarsområder. Hver enkelt får deloppdrag, og innsatslederen kvalitetssikrer planen fortløpende. Kvalitetssikring er særlig viktig ved oppdrag der det er gitt bevæpningsordre.

Eksempler på delledere er aksjonsleder, kortesjeleder, objektleder, livvaktleder og spaningsleder. Innsatslederen avgjør i hvert enkelt tilfelle hvem som skal inngå i IL-KO.

Ved redningstjeneste er innsatslederne fra brann og helse de nærmeste samvirkeaktørene for politiets innsatsleder. Nødetatene utpeker selv sine innsatsledere, som leder faginnsatsen på vegne av sin etat.

Bistandsressursene (se kapittel 9.4.5) skal normalt underlegges de faglederne som har ansvar for områdene der bistandsressursene skal settes inn.

Innsatslederen gir først en felles orientering om oppdraget. Deretter fordele hun/han oppgaver til sine delledere, som de gir videre til sine underordnede. Dersom krise- og gisselforhandlere rykker ut til innsatsområdet, har innsatslederen ansvar for å gi forhandlerne de nødvendige rammene for oppdraget. Innsatslederens nestkommanderende bør plasseres sammen med forhandlerne.

Dellederne må:

- organisere sin enhet etter oppgaven den skal løse
- sørge for at enheten har utstyr for å kunne løse oppgaven
- befare og planlegge for sitt ansvarsområde og samhandle med innsatslederen og andre delledere
- sammen med innsatslederen legge frem sin delplan for operasjonelt nivå
- lede sin innsatsstyrke under gjennomføringen, under innsatslederens koordinering
- fortløpende vurdere situasjonen og melde tilbake til innsatslederen

9.6.3 Innsatspersonell

Organiseringen av en innsatsstyrke må som nevnt tilpasses oppgaven den står overfor, og ressursene den har til rådighet. Normalt vil det være riktig å bruke den tradisjonelle organisasjonsformen med patrulje, lag, gruppe, tropp og kompani. Dette er et kjent mønster og er enkelt å lede.

9.7 Etter avsluttet oppdrag

Etter avsluttet oppdrag er innsatslederen ansvarlig for å ta vare på innsatspersonellet. Dersom de har vært utsatt for større påkjenninger, skal det ved behov iverksettes nødvendige personalomsorgstiltak. Se kapittel 14 om helse, miljø og sikkerhet.

Det kan også være behov for å gjennomføre taktisk debrief eller andre evalueringstiltak. Se kapittel 16.3 om evaluering.

10 PLANLEGGING

Politimesteren beslutter om et oppdrag skal planlegges og ledes av staben eller i den ordinære linjen. De fleste operasjonsplaner utarbeides i den ordinære linjen. Typisk gjelder dette operasjonsplaner for større idrettsarrangementer, musikkfestivaler eller andre større oppdrag som krever politiinnsats. Planen skal godkjennes av politimesteren eller den han bemyndiger, før operasjonsordren blir gitt.

Operasjonsplanen er den overordnede planen for operasjonen. Delplaner inngår i operasjonsplanen som vedlegg. Dersom hendelsen det planlegges for, blir langvarig, kan det være aktuelt å endre planen underveis. Da nummeres de ulike versjonene av operasjonsplanene.

Planen skal angi fremgangsmåten for gjennomføringen av operasjonen. Planforslaget kan utformes direkte som en operasjonsordre, slik at ordren kan gis straks politimesteren har godkjent den. Under planlagte operasjoner der ordren ikke gis straks, skal benevnelsen være operasjonsplan. Under fellesbestemmelsene (bestemmelser som gjelder alle ordremottakere i alle faser av operasjonen) skal det da angis tidspunkt for når planen skal settes i verk og gjelde som ordre.

En operasjonsplan omdefineres til operasjonsordre når den tas i bruk.

10.1 Planlagte hendelser

Med planlagte hendelser menes oppdrag som er kjent og planlagt før hendelsene finner sted og oppdraget skal gjennomføres. Normalt er det god tid til grundig planlegging og innkalling av personell med rett kompetanse og til å skaffe riktig og tilstrekkelig utstyr samt trene på hvordan oppgaven skal løses.

Når et oppdrag foreligger, må man så tidlig som mulig vurdere om den ordinære linjeledelsen har kapasitet til planlegging og gjennomføring. Er oppdraget av en slik art at politimesteren setter stab, skal operasjonsplanen og operasjonsordren utarbeides etter faste normer. Under beskrives en modell for operasjonsplanlegging som normalt skal benyttes når det er god tid til disposisjon. Planleggingen av planlagte og akutte hendelser vil i prinsippet være ganske lik, men kort tid og begrensede ressurser vil innvirke på prosessen.

PBS I gir grunnleggende føringer for hvordan det operasjonelle og taktiske nivået skal organiseres og fungere ved større operasjoner. De to nivåenes planlegging går i hverandre og må sees i sammenheng.

Planen må tilpasses ressursene og kompetansen politidistriktet rår over. Det betyr at fordelingen av arbeid og oppgaver mellom det operasjonelle og taktiske nivået kan forskyves i forhold til det som er beskrevet her.

Risikovurdering skal inngå i planleggingen av alle politioperasjoner.

Et grunnleggende prinsipp er at de som har lederansvaret under gjennomføringen, skal planlegge hvordan oppdraget skal løses.

Verne- eller hovedverneombud bør involveres så tidlig som mulig for å se til at arbeidet planlegges utført med tilstrekkelig hensyn til arbeidstakernes sikkerhet, helse og velferd.

10.2 Akutte hendelser

Naturkatastrofer, redningstjeneste, terror og gisselsituasjoner er eksempler på akutte hendelser. Uansett type oppdrag gjelder de generelle prinsippene for planlegging og gjennomføring så langt som mulig for å sikre en samordnet og kontrollert innsats.

Operasjonsplanlegging ved akutte hendelser omfatter blant annet innsamling av opplysninger, vurdering av situasjonen, planlegging, utstedelse av direktiver og ordrer samt ledelse og kontroll av gjennomføringen. Etter alle operasjoner følger et etterarbeid med blant annet evaluering og oppfølging. Operasjonsplanlegging er en løpende prosess for staben og innsatslederen.

Ved en PLIVO-hendelse gjelder egne prinsipper for planlegging og innsats.¹⁷⁹

10.3 Stabens planlegging

Grundige forberedelser og presise ordrer forenkler ledelsen av operasjonen og gir staben bedre tid og forutsetninger til å være i forkant av situasjonen. I planleggingen må man være forberedt på at situasjonen, og dermed forutsetningene, raskt kan endres.

Stabens planlegging kan deles inn i fem hovedtrinn. Trinnene utføres ikke nødvendigvis sekvensielt, men kan overlappe hverandre helt eller delvis. Dette gjelder også innsatslederens planlegging, som inngår i stabens planlegging og delvis overlapper og utføres parallelt med denne.

¹⁷⁹ Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap, Helsedirektoratet og Politidirektoratet, *Nasjonal prosedyre. Nødetatenes samvirke ved pågående livstruende vold. PLIVO.*

Figur 10-1: Prinsippskisse for stabens planlegging

10.3.1 Planleggingsgrunnlag og strategi

Når politiet mottar et oppdrag, eller det har oppstått en situasjon der politimesteren vurderer å sette stab, må plangruppen sammenkalles til et første møte. Foruten politimesteren består plangruppen normalt av stabssjefen, P2, P3 og eventuelt innsatslederen. Andre personer kan inngå i plangruppen ved behov.

Så tidlig i planleggingen skal man gjøre en grov situasjonsvurdering og raskt analysere situasjonen for deretter å formulere og beskrive oppdraget kort.

Med utgangspunkt i oppdraget må man avklare:

- om staben bør planlegge oppdraget
- hva som er politiets rolle, ansvar og myndighet i den aktuelle situasjonen
- det aktuelle trusselbildet
- i grove trekk hvilke tiltak som må iverksettes
- hvilke ressurser tiltakene anslagsvis krever
- hvilke umiddelbare tiltak som må iverksettes
- hvilke sider ved oppdraget som må avklares nærmere, herunder økonomi, besøksprogram for VIP mv.

Disse momentene oppsummeres skriftlig og benyttes som politimesterens direktiv og planleggingsgrunnlag for staben. Stabssjefen forbereder et oppstartsmøte med staben.

10.3.2 Oppstart av planleggingen

Til oppstartsmøtet innkalles funksjonslederne og eventuelt andre nøkkelpersoner, etter stabssjefens beslutning.

På spesielle fagområder kan det være nødvendig med avklaringer, ikke bare for selve planleggingen, men også for politimesterens strategiske valg. Stabssjefen må derfor vurdere å bruke rådgivere, interne og eksterne, både i planleggings- og gjennomføringsfasen. Stabssjefen vurderer bestilling av etterretning fra P2 til planleggingsoppstarten, slik at relevant beslutningsstøtte formidles til alle funksjonslederne i oppstartsmøtet.

Dersom trusselbildet berører ansvarsområdet til Politiets sikkerhetstjeneste (PST), bør PST delta på møtet.

Planleggingsgrunnlaget gis i form av en ordre til staben på oppstartsmøtet. Grunnlaget må inneholde alle nødvendige momenter for en målrettet planlegging, for eksempel policy, politimesterens intensjon, hvordan politiet skal fremstå, politiets ansvar og plikter mv.

Stabssjefen orienterer om planleggingsprosedyren, tidsplan med milepæler og når operasjonsplanen skal være ferdig utarbeidet. Det kan være behov for flere fellesmøter i denne fasen.

10.3.3 Stabens planlegging og anbefaling

Staben og innsatslederen må vurdere alternativer og legge en foreløpig plan med anbefalinger om metode, personell, eventuell bevæpning mv. Plan med anbefaling legges frem for politimesteren til beslutning.

Funksjonslederne

Funksjonslederne skal konsentrere seg om planleggingen innenfor sitt ansvarsområde. Se kapittel 8.6.

Med utgangspunkt i oppdraget og planleggingsgrunnlaget som er gitt, starter funksjonslederne og eventuelt innsatslederen med å vurdere alle forhold av betydning, for eksempel:

- foreløpig trusselvurdering
- operasjonsområdet
- egne ressurser
- vær- og lysforhold
- ledelse og samband
- økonomiske og andre rammebetingelser
- sikkerhetsrutiner
- kommunikasjonsstrategi

Faktorene vil være av ulik betydning for de enkelte funksjonslederne, og det vil variere hvor omfattende planleggingen blir for den enkelte.

Situasjonsvurdering

Situasjonsvurdering er en løpende prosess fra oppdraget foreligger til operasjonen er avsluttet. Vurderingen må bygge på en god situasjonsforståelse opparbeidet gjennom etterretning og øvrig tilgjengelig informasjon, som staben må ha for å kunne ta de riktige beslutningene.

Ved å presentere et situasjonsbilde, basert på et samlet informasjonsgrunnlag, søker staben å bidra til en felles situasjonsforståelse.

Man må fortløpende vurdere alternative måter å løse oppdraget på. Kun løsninger som er tilpasset oppdragets art, ivaretar sikkerhetshensyn og er realistiske, må vurderes.

Befaring

Ved planlagte hendelser med god tid til planlegging bør det gjøres en befaring i operasjonsområdet. Formålet er å:

- vurdere en eventuell inndeling i sektorer
- få oversikt over hvor store personell- og materiellressurser som må settes inn

Dersom det er anledning til det, bør P3 og innsatsleder gjøre befaringen sammen. P3 kan også overlate oppgaven til innsatslederen med delledere. En felles vurdering i operasjonsområdet kan gi P3 et bedre grunnlag for å utforme oppdraget til innsatslederen. Se kapittel 10.4.

Koordinering mellom stabsfunksjonene

Når plangruppen utformer planleggingsgrunnlaget og formidler det til funksjonslederne, enten i plenum eller i enkeltmøter, foregår det allerede en koordinering av planleggingen. Planleggingen som gjøres av hver enkelt funksjon, avhenger av vurderingene og forutsetningene som legges til grunn hos de andre funksjonene. Den enkelte funksjons vurderinger og planlegging skal munne ut i en begrunnet anbefaling om hvordan oppdraget skal løses innenfor deres ansvarsområde.

Innsatslederen og operasjonslederen

Innsatslederen og operasjonslederen bør involveres så tidlig som mulig, slik at de kan starte planleggingen.

Hendelsen kan være så omfattende at oppdraget må deles inn i flere sektorer eller ansvarsområder, med en innsatsleder eller delleder for hver. Følgende hovedkriterier må legges til grunn for inndelingen:

- faglige og fysiske skiller (livvaktjeneste, trafikkjeneste, indre og ytre sperring, objekter mv.)

- oppdragets geografiske utstrekning
- krav til kompetanse

Geografi, topografi og mulighetene for kommunikasjon har betydning for avgrensningen av ansvarsområder. Det må finnes naturlige skillelinjer. Om en delleder får tildelt et for stort geografisk område eller ansvarsområde, vil det svekke mulighetene for taktisk ledelse og kontroll.

Se mer om innsatsleders planlegging i kapittel 10.4.

Anbefaling fra P2

P2 har ansvar for etterretningsproduksjon som gir beslutningsgrunnlag for løsning av oppdraget. Til dette arbeidet må P2 blant annet samhandle med PST og knytte til seg medarbeidere med etterforskningskompetanse.

Hvis et oppdrag berører PSTs ansvarsområde, vil det ofte foreligge en trusselvurdering allerede når planleggingen starter. PST må løpende oppdatere trusselvurderingen.

P2 skal fremlegge sin plan med en begrunnet anbefaling for stabssjefen. Anbefalingen skal inneholde relevant etterretning som er bestilt og opparbeidet i tråd med politiets etterretningsdoktrine, og skal gi opplysninger om:

- spesielle forhold i innsatsområdet av betydning for gjennomføringen av operasjonen
- forandringer som sannsynligvis kan oppstå
- det gunstigste tidspunktet for gjennomføring av operasjonen

P2 må holde seg fortløpende orientert om den pågående etterforskningen.

Anbefaling fra P3

P3 må opprette kontakt med eksterne aktører for å avklare og koordinere nødvendig bistand. Dette gjelder også koordinering med andre politiresurser.

P3 skal legge frem sin plan med en begrunnet anbefaling for stabssjefen. Den bør inneholde:

- en kort begrunnelse for løsningsforslaget og eventuelle svakheter ved det
- opplysninger om eventuelle andre handlemåter som har vært vurdert, og en kort begrunnelse for hvorfor de ikke anbefales
- en inndeling av oppdraget i sektorer, både geografisk og faglig
- en vurdering av behovet for personell og materiell (avtalt med P1 og P4)

Anbefaling fra P1 og P4

P1 og P4 må vurdere hvordan personell- og materiellbehovene kan løses. Ut fra stabssjefens planleggingsgrunnlag og de spesielle personell- og materiellbehovene P3 har meddelt, må P1 og P4 utarbeide et forslag til løsning.

Anbefaling fra P5

Både under planleggingen og gjennomføringen, og eventuelt også i normaliseringsfasen, utarbeider P5 kommunikasjonsstrategien i nært samarbeid med politimesteren, stabssjefen og eventuelt P2 og P3. P5 skal legge frem sin plan som en begrunnet anbefaling for stabssjefen.

Anbefaling fra P6

P6 skal komme med anbefalinger som avklarer det rettslige grunnlaget og de rettslige problemstillingene.

Anbefaling fra P7

P7 skal bistå P2 med å innhente informasjon fra de evakuerte og pårørende, og samarbeide med kommunen. P7 legger frem sin anbefaling til løsning av oppgaven.

Samlet foreløpig plan med anbefaling

Når funksjonsleaderne har gitt sine anbefalinger til stabssjefen, skal en samlet anbefalt løsning (foreløpig plan) presenteres for politimesteren. Stabssjefen må utforme den foreløpige planen i nært samarbeid med P3.

Stabssjefen bør også orientere om løsningsforslag som ble vurdert, men forkastet. Hvis tiden tillater det, bør anbefalingen utformes i fullstendig ordreform, slik at ordren til de underliggende leddene kan gis tidlig. Økonomiske konsekvenser av forslaget må beregnes og presenteres i en egen oversikt.

10.3.4 Politimesterens beslutning

Politimesteren bør beslutte strategi og handlemåte på et møte der alle nøkkelpersoner i staben, operasjonslederen, innsatslederen og eventuelle delledere er til stede. Hensikten er at samtlige nøkkelpersoner umiddelbart orienteres om den handlemåten som skal videreføres gjennom detaljplanleggingen. Planleggerne skal kort redegjøre for sine deler av anbefalingen.

Stabssjefen innarbeider planleggenes anbefalinger i sin plan for gjennomføringen av oppdraget. Under ordrens punkt 3, Plan og utførelse, er det spesielt viktig at innsatslederen og eventuelle delledere får selvstendige og presist formulerte oppdrag. Tildelte sektorer må beskrives klart. Oppdragsformuleringene i ordren danner grunnlag for innsatslederens og delledernes detaljplanlegging.

10.3.5 Detaljplanlegging

Operasjonsplanen ferdigstilles med detaljplanlegging. Operasjonsplanen (-ordren) skal utarbeides etter en standardmal, se kapittel 10.5. Funksjonsleaderne, innsatslederen og eventuelle delledere skal fortsette detaljplanleggingen og utforme sine endelige planer (ordrer). Disse inngår som vedlegg.

10.4 Innsatslederens planlegging

Innsatslederen skal i hovedsak planlegge selve gjennomføringen av operasjonen. Planleggingen kan gjøres som en del av eller i etterkant av stabens planlegging.

Innsatslederen detaljplanlegger hvordan innsatsstyrken skal brukes for å løse oppdraget. Det gjelder både detaljer om fremgangsmåten (taktikken) som skal benyttes, hvem som skal utføre de enkelte arbeidsoppgavene, og hvordan operasjonen skal koordineres og ledes på taktisk nivå. Innsatslederen kan benytte dellerne i detaljplanleggingen.

Situasjonsvurdering

Innsatslederen må fortløpende vurdere alternative måter å løse oppdraget på. Kun løsninger som er tilpasset oppdragets art, ivaretar sikkerhetshensyn og er realistiske, må vurderes. Se nærmere om situasjonsvurdering i kapittel 10.3.3.

Befaring

Forut for detaljplanleggingen kan det være behov for en befaring i innsatsområdet. Befaringen bør normalt gjøres av dem som skal lede gjennomføringen av operasjonen. Ved særlig vanskelige oppdrag kan lag eller grupper med spesielle oppgaver delta på befaringen.

I forkant av en operasjon er det viktig å danne seg et helhetsbilde. Som oftest vil en befaring være tidkrevende og ikke alltid taktisk gjennomførbar. I enkelte situasjoner må en begrense seg til å studere kart, skisser, tegninger, foto eller opplysninger fra personer med lokalkunnskap. Se kapittel 10.3.3 om befaring.

Foreløpig plan med anbefaling

Når oppdraget er mottatt, må innsatslederen vurdere de ulike løsningsalternativene, utarbeide en foreløpig plan som legges frem for staben. Den foreløpige planen gir en anbefaling om valg av metode, personellstyrke, eventuelt bevæpning mv.

Politimesteren vurderer innsatslederens og stabens anbefalinger og de opplysningene han/hun ellers har mottatt, og gir deretter staben i oppdrag å utarbeide en operasjonsordre. Detaljplanleggingen starter på bakgrunn av denne ordren.

Detaljplanlegging

Straks innsatslederen har mottatt oppdraget fra staben, starter detaljplanleggingen. Innsatslederen må sette opp en tidsplan for planlegging, forberedelse og gjennomføring.

Innsatslederen utformer sin plan ut fra politimesterens beslutninger i operasjonsordren. Planen skal beskrive hvordan oppdraget skal løses. Situasjonsvurdering er et hjelpemiddel i planleggingsarbeidet.

I den detaljerte planen er det viktig å beskrive hvem som skal gjøre hva og når, og i detalj hvilket utstyr de enkelte enhetene skal benytte under innsatsen.

Det kan i planleggingsfasen være behov for å trene på detaljer i egne aksjoner, eksempelvis øyeblikkelig aksjon (ØA) og forberedt aksjon (FA).

Risikovurderinger skal også inngå i innsatslederens planlegging.

Innsatslederens kontaktpunkt i staben er P3. P3 må delta aktivt i detaljplanleggingen. Han/hun må påse at man overholder ressursrammene og tar hensyn til alle forhold av betydning for en sikker løsning av oppdraget.

Innsatslederen skal legge frem sin endelige plan med eventuelle delplaner for operasjonsleder/stabssjef til godkjenning. Når innsatslederen legger frem planen, kan om nødvendig én eller flere delledere bistå. Deres delplaner skal inngå som vedlegg til operasjonsplanen. Knapp tid og store avstander kan gjøre at den endelige planen må godkjennes muntlig.

10.5 Operasjonsordre

En operasjonsplan omdefineres til operasjonsordre hvis eller når den tas i bruk.

Ordrer gis av følgende ledere:

- politimesteren
- operasjonslederen eller stabssjefen
- innsatslederen
- dellederne

Det skal tydelig fremgå i overskriften hva ordren gjelder.

Ordren revideres når:

- situasjonen eller forutsetningene endres
- ordren viser seg å være upresis eller ufullstendig
- andre, uforutsette hendelser inntreffer

I den reviderte ordren skal det tydelig fremkomme hva som er endret.

10.5.1 Formidling av ordre

Å gi eller motta en operasjonsordre er en vesentlig del av det å lede. Brukt riktig er ordreteknikk svært nyttig for å igangsette og lede operasjoner. Systemet er kjent, og det gir trygghet for lederen og personellet samt presisjon i gjennomføringen.

En ordre formidles muntlig eller skriftlig. Det avgjørende er at ordren når frem i tide, og blir forstått av mottakeren.

Ordren skal være bestemt, tydelig og kortfattet. Mottakerne skal kunne gjen- gi oppdraget.

10.5.2 Ordremal

For å gjøre operasjonsordrer mest mulig gjenkjennbare og letteste bør de inneholde kjente begreper og ha et bestemt format. De fem hovedpunktene i planer og ordrer er i henhold til etablerte standarder.

Det er laget en ordremal (fem punkter) for politiet. En oppdatert versjon kan til enhver tid hentes på PBS Web.

De fem hovedpunktene i malen kan benyttes til alle typer ordrer og instruks-er, for eksempel operasjonsordrer, som gjerne forkortes til *ordre* eller *post-instruks*. Ordren består normalt av en hoveddel med vedlegg. Malen er et hjelpemiddel der en bruker de punktene som er relevante, og utelater resten. Det kan også være behov for å utarbeide nye punkter som ikke er beskrevet i malen. Det er vesentlig at hoveddelen gir det overordnede bildet av operas-jonen, og at den ikke blir for omfattende. Detaljene beskrives i vedleggene.

11 EVAKUERTE OG PÅRØRENDE

Politiet skal i samarbeid med sine samvirkeaktører sikre at personer involvert i en hendelse og deres pårørende blir ivaretatt. På dette området er kommunen, med sitt lovpålagte ansvar for alle som oppholder seg i kommunen, en sentral aktør.

For å lykkes i håndteringen av et større antall evakuerte og pårørende må politiet involvere kommunen og andre samvirkeaktører og samordne sitt planverk med dem. Gjennom fellesøvelser kan man bygge opp kompetanse i de ulike funksjonene og innarbeide gode rutiner for samhandling.¹⁸⁰

Med evakuerte menes både skadde og uskadde personer. Skadde blir normalt fraktet til sykehus eller legevakt, mens øvrige evakuerte blir transportert til evakuerte- og pårørendesenter (EPS). Alle de evakuerte må følges opp i henhold til dette kapittelet så langt det passer.

11.1 Roller og ansvar

11.1.1 Politiet

Politiinstruksen gir regler om politiets plikt til å identifisere omkomne og underrette pårørende (eller sørge for at de blir underrettet).¹⁸¹ I tillegg skal politiet varsle eller besørge varsling av pårørende til savnede eller skadde. Politiet har også behov for kontakt med pårørende i arbeidet med å etterforske og finne årsaken til ulykker og lete etter savnede personer. Arbeidet innebærer å identifisere mulige savnede personer og gjenforene pårørende med evakuerte og savnede. Politidirektoratet har gitt utfyllende retningslinjer.¹⁸²

Helhetlig omsorg omfatter ivaretagelse av fysiske, psykiske, sosiale, åndelige og materielle behov hos dem som rammes av ulykker og andre ekstraordinære hendelser og kriser. Dette er normalt et kommunalt ansvar. Politiet plikter imidlertid å bistå kommunen og eventuelle andre involverte aktører.¹⁸³

Riksadvokaten har gitt retningslinjer for etterforskningstiltak i forbindelse med savnetmeldinger. Der understrekes betydningen av at politiet holder kontakt med pårørende.¹⁸⁴

Ved hendelser i utlandet som berører mange norske borgere, skal politidistrikter med lufthavner som har internasjonale flyvninger, ved behov etablere et mottakssenter på eller i umiddelbar nærhet av lufthavnen. Mottakssentre er beskrevet i kapittel 11.2.1. Se også kapittel 6.18 om hendelser i utlandet.

180 Politidirektoratet, *Veileder: Politiets håndtering av pårørende og evakuerte ved store hendelser*.

181 Kronprinsreg.res. 22. juni 1990 nr. 3963.

182 Politidirektoratets rundskriv 2007/003.

183 Justisdepartementet, *Helhetlig omsorg*.

184 Riksadvokatens rundskriv 5/2004.

Når det gjelder varsling av og tiltak ved blant annet alvorlige hendelser av betydning for den internasjonale folkehelsen, har Helsedirektoratet utpekt internasjonale lufthavner, havner og grensepasseringssteder som skal ivareta særskilte oppgaver ved slike hendelser. Helsedirektoratet har informert de berørte politidistriktene om disse oppgavene.^{185 186} Se også kapittel 6.17 om helse- og omsorgsberedskap.

Kommunene og potensielle ulykkeseiere er hovedaktørene i arbeidet med å ta hånd om evakuerte og pårørende, men det fritar ikke politiet for oppgaver. Et godt samarbeid mellom politiet og de andre aktørene er en forutsetning for en fullgod ivaretagelse av evakuerte og pårørende. Politidistriktets planverk skal blant annet ivareta hensynet til et godt samarbeid med kommunen og andre i etablering og drift av mottaks-, registrerings-, evakuerte- og pårørendesentre. Planverket skal koordineres med kommunenes og potensielle ulykkeseieres planverk.

11.1.2 Kommunen

Kommunen har lovpålagte oppgaver for å ivareta alle som bor eller oppholder seg i kommunen. Som ansvarlig for kommunehelsetjenesten skal den sørge for tilstrekkelig helseberedskap og for at nødvendig helsehjelp og sosiale tjenester tilbys befolkningen.¹⁸⁷

Kommunen skal blant annet:

- bistå politiet med evakuering og ved behov sørge for innkvartering og omsorg for evakuerte og pårørende
- ved behov opprette og drifte evakuerte- og pårørendesenter (EPS)
- opprettholde kommunens funksjoner og tjenester og sikre nødvendige forsyninger
- informere befolkningen og media

Kommunen skal altså blant annet sørge for nødvendige helsetjenester og psykososial omsorg og støtte til de evakuerte og pårørende. Psykososiale kriseteam anses som nødvendige for å kunne yte tilfredsstillende psykososial omsorg og støtte. Kriseteamene er forankret i kommunen og har det faglige ansvaret for psykososiale tiltak og oppfølging av enkeltpersoner, familier og lokalsamfunnet ved uønskede hendelser og kriser.

Kommunens planverk må være koordinert med blant annet politiets planverk, og det må være testet gjennom felles øvelser.

Se også kapittel 5.15 om kommunen, kapittel 6.17 om helse- og omsorgsberedskap og kapittel 6.18 om hendelser i utlandet.

¹⁸⁵ Helsedirektoratet, *Utpeking av kommuner med særskilt beredskapsansvar etter det internasjonale helsereglementet*.

¹⁸⁶ Politidirektoratets brev datert 8. juli 2010.

¹⁸⁷ Sivilbeskyttelsesloven.

11.1.3 Ulykkeseieren

Arbeidsgivere som rammes direkte

Arbeidsmiljøloven gir bestemmelser om arbeidsgiverens omsorgsoppgaver overfor ansatte ved for eksempel arbeidsulykker eller når én eller flere ansatte omkommer under andre særlige jobbmomstendigheter. En bedrift vil normalt utarbeide beredskapsplaner basert på risiko- og sårbarhetsanalyser. Planene vil være styrende dokumenter ved håndteringen av slike hendelser.

Transportbedrifter

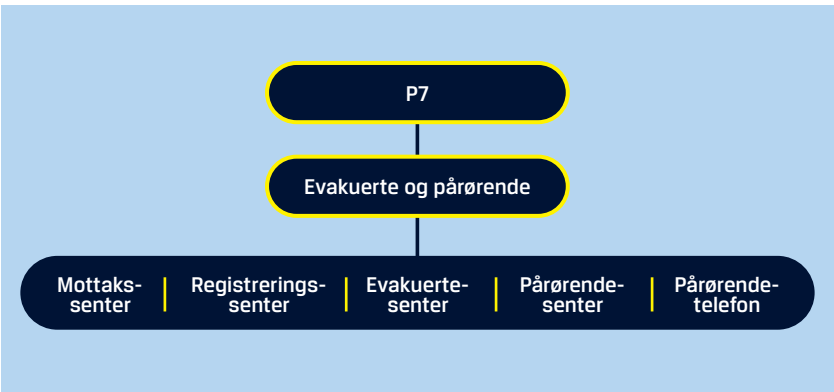
Transportulykker kan ha stort omfang, med mange skadde og omkomne. Enkelte transportbedrifter, som rederier, flyselskaper, jernbanen og buss-selskaper, har større risiko enn andre for å bli involvert i store ulykker. Transportansvaret medfører at de får ansvar for å ivareta, informere og håndtere pårørende til passasjerer og eventuelt andre rammede samt pårørende til egne ansatte.

11.2 Organisering

Når politiet får melding om en hendelse som berører et betydelig antall personer, eller man av andre årsaker kan regne med mange henvendelser fra pårørende, skal evakuerte- og pårørendeoppgavene organiseres under P7 i politimesterens stab.

Det er viktig med god kommunikasjon mellom de ulike funksjonene som håndterer evakuerte og pårørende. Oppgavene bør ledes og koordineres av en polititjenesteperson med erfaring fra håndtering av evakuerte og pårørende, og ellers bemannes av tjenestepersoner med nødvendig kompetanse.

Politiet har en viktig rolle i arbeidet med evakuerte og pårørende og er sammen med kommunen og de andre samvirkeaktørene helt avhengig av et tett samarbeid om planverk, øvelser og selve håndteringen av reelle hendelser.

Figur 11-1: P7 - Evakuerte og pårørende

11.2.1 Mottakssenter

Et mottakssenter er et sted hvor man mottar et større antall evakuerte og/eller skadde fra en hendelse på sjøen eller i utlandet. Mottakssenteret kan også benyttes som en samle plass for evakuerte eller skadde eller som et evakueringspunkt dersom det er hensiktsmessig. Et slikt senter kan for eksempel være aktuelt ved hendelser knyttet til en melding eller mistanke om alvorlige smittesituasjoner om bord på fly eller sjøfartøy,^{188 189} og ved terrorhandlinger knyttet til luftfart eller til sjøs.

Mottakssenteret skal sikre at politiet får oversikt over hvor mange som er involvert i hendelsen, og deres identitet, samt sortering og prioritering (triage) av skadde.¹⁹⁰

Se kapittel 9.5 om organisering av innsatsområdet.

Hendelser i utlandet

Ved hendelser i utlandet som berører mange norske borgere, skal politidistrikter med lufthavner som har internasjonale flyvninger, ved behov etablere et mottakssenter på eller i umiddelbar nærhet av lufthavnen.

Se også kapittel 6.18 om hendelser i utlandet.

Hendelser på kontinentalsokkelen

Operatører på norsk kontinentalsokkel har et selvstendig ansvar for å opprettholde en effektiv beredskap mot fare- og ulykkessituasjoner som kan medføre tap av menneskeliv eller personskade, forurensning eller store materielle skader.¹⁹¹ Videre har de blant annet ansvar for samarbeid, ledelse og koordinering med andre operatører og offentlige beredskapsressurser.

Sokkelpolitidistriktene kan etablere et mottakssenter for evakuerte etter anmodning fra Hovedredningssentralen (HRS). Ved terrorhendelser kan de opprette et mottakssenter på selvstendig grunnlag. Etter registrering, triage, medisinsk behandling og innledende etterforskning overføres ansvaret for videre transport og oppfølging til ulykkeseieren.

Sokkelpolitidistriktene og andre politidistrikter langs kysten bør inngå nabhjelpavtaler for bistand ved evakuering og etablering av mottakssentre.

Se kapittel 6.16 om kontinentalsokkelberedskap.

¹⁸⁸ IHR-forskriften.

¹⁸⁹ Politidirektoratets brev datert 8. juli 2010.

¹⁹⁰ Helsedirektoratet, *Nasjonal veileder for masseskadetriage*.

¹⁹¹ Rammeforskriften (petroleumsvirksomheten).

Hendelser på sjøen

Ved hendelser på sjøen med et stort antall evakuerte utpeker HRS i samarbeid med LRS et ilandføringssted. Politiet oppretter et mottakssenter med bistand fra kommunen og ulykkeseieren.

Oppgaver, roller og ansvar

Politiet har hovedansvaret for etablering og drift av mottakssenteret, med bistand fra kommunen og andre samarbeidsaktører. Politiet skal skaffe seg oversikt over hvor mange og hvem som er involvert i hendelsen, og utføre andre politioppgaver. Politiets og kommunens planverk må være samordnet og beskrive organisering, roller og oppgaver. Nedenfor gis en oversikt over sentrale aktører og relevante oppgaver i senteret.

Politiet skal:

- registrere personopplysninger
- koordinere transport av involverte med kommune og ulykkeseier
- avhøre sentrale vitner (med vekt på opplysninger som kan begrense skadeomfanget)
- kvalitetssikre innhentet informasjon og situasjonsrapportere til operasjonslederen eller politimesterens stab
- gi informasjon til de involverte
- tilrettelegge for varsling av pårørende
- koordinere mediehåndteringen i mottakssenteret
- etablere vakthold og skjerme mot media og publikum

Kommunen, inkludert helse- og omsorgstjenesten, skal:

- registrere eventuelle skader og prioritere den medisinske innsatsen (triage)
- etablere vente- og hjelpeplasser
- tilby psykososial omsorg og samtaletenester
- sørge for forpleining og innkvartering

Sivilforsvaret, Den norske kirke og frivillige organisasjoner kan bistå etter behov.

11.2.2 Evakuertesenter

Kommunen etablerer et evakuertesenter i samråd med politiet. Senteret skal sørge for effektiv registrering av alle berørte i tilgjengelige registreringssystemer.¹⁹² Registreringssystemene skal understøtte effektiv og sikker identifisering av savnede, skadde, døde og evakuerte personer.

¹⁹² Politiets IKT-tjenester, *Disaster Involved Registration. DIR brukerhåndbok.*

Et evakuerteresenter er et oppholdssted for fysisk uskadde personer som har vært involvert i en hendelse, der de kan få informasjon og hjelp til blant annet gjenforening med pårørende, samtaletenester og omsorg.

Oppgaver, roller og ansvar

Kommunen har hovedansvaret for etablering og drift av evakuerteresenteret. Politiet skal bistå kommunen, registrere personopplysninger og utføre andre politioppgaver. Politiets og kommunens planverk, som forutsettes å være samordnet, må beskrive detaljene i organisering, roller og oppgaver. Nedenfor gis en oversikt over sentrale aktører og relevante oppgaver i senteret.

Kommunen, inkludert helse- og omsorgstjenesten, skal:

- opprette og drifte senteret
- tilby psykososial omsorg og samtaletenester
- sørge for forpleining og innkvartering

Politiet skal:

- registrere personopplysninger
- koordinere transport av involverte med kommune og ulykkeseier
- avhøre sentrale vitner (med vekt på opplysninger som kan begrense skadeomfanget)
- kvalitetssikre informasjonen og situasjonsrapportere til operasjonslederen eller politimesterens stab
- gi informasjon til de involverte
- tilrettelegge for varslings- og gjenforeningsarbeid med pårørende
- koordinere mediebehandlingen i evakuerteresenteret
- etablere vakthold og skjerming mot media og publikum

Sivilforsvaret, Den norske kirke og frivillige organisasjoner kan bistå etter behov.

11.2.3 Pårørendesenter

Et pårørendesenter er et oppholdssted for pårørende som har behov for informasjon, hjelp, omsorg, samtaletenester og gjenforening med de involverte i en hendelse.

Oppgaver, roller og ansvar

Ulykkeseieren og/eller kommunen har hovedansvaret for etablering og drift av pårørendesenteret. Politiet skal yte bistand, gi informasjon til fremmøtte pårørende og utføre andre politioppgaver.

Politiets, kommunens og potensielle ulykkeseieres planverk, som forutsettes å være samordnet i den grad det er mulig, må beskrive detaljene i organisering, roller og oppgaver. Nedenfor gis en oversikt over sentrale aktører og

relevante oppgaver ved senteret. Ulykkeseieren er ikke tatt med her, men det vises til kapittel 11.1.3 om ulykkeseierens rolle og ansvar.

Kommunen, inkludert helse- og omsorgstjenesten, skal:

- opprette og drifte senteret
- tilby psykososial omsorg og samtaletenester
- sørge for forpleining og innkvartering

Politiet skal:

- registrere personopplysninger
- avhøre sentrale vitner (med vekt på opplysninger som kan begrense skadeomfanget)
- kvalitetssikre informasjonen og situasjonsrapportene til operasjonslederen eller politimesterens stab
- varsle og gi informasjon til fremmøtte pårørende etter retningslinjer fra Politidirektoratet¹⁹³
- gjenforene de involverte med sine pårørende
- koordinere mediehåndteringen i pårørendesenteret
- etablere vakthold og skjerme mot media og publikum

Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn kan:

- stå til rådighet i arbeidet med å overbringe dødsbudskap
- gi særlig oppmerksomhet til pårørende som ikke får sine døde tilbake

Sivilforsvaret og frivillige organisasjoner kan bistå etter behov.

11.2.4 Registreringssenter

Ved hendelser som berører et stort antall personer, skal politidistriktet etablere et registreringssenter. Senteret skal sørge for effektiv registrering av alle berørte. Politidirektoratet gir nærmere retningslinjer om organisering og bruk av registreringssystemer.

Kripos' rolle

Ved hendelser i utlandet som berører mange nordmenn, har Kripos primæransvaret for å registrere de berørte. Under slike hendelser skal Kripos avgi en rådgiver til lederdepartementets stab. Det skal de også ved hendelser innenlands dersom det er indikasjoner på at mange utenlandske borgere er rammet. Ordningen skal blant annet sikre at politiet raskt får tilgang til viktig informasjon om involverte i hendelsen.

Se også kapittel 6.18 om hendelser i utlandet og kapittel 6.19 om hendelser i Norge som rammer utenlandske borgere.

¹⁹³ Politidirektoratets rundskriv 2007/003.

11.2.5 Pårørendetelefon

Politidistriktet skal opprette en pårørendetelefon ved hendelser hvor det er behov for å informere eller på annen måte håndtere mange pårørende. Funk-sjonen skal både sikre at politiet får informasjon fra pårørende, og at pårørende selv får informasjon. Pårørendetelefonen bør bemannes av personell som er særskilt egnet og trent for oppgaven. All kontakt med pårørende skal loggføres, og personopplysninger skal registreres.

Det er opprettet et nasjonalt kontaktnummer for pårørende,¹⁹⁴ som politi-distriktet kan anmode Kripos om bistand til å aktivere.

Politidirektoratet gir nærmere retningslinjer og prosedyrer for bruk av kon-taktnummeret. Ved hendelser i utlandet som berører mange nordmenn, har Kripos primæransvaret for å betjene pårørendetelefonen. Se kapittel 6.18 om hendelser i utlandet.

Registrering

Når politiet har kontakt med pårørende, skal følgende opplysninger regis-treres:¹⁹⁵

Om de pårørende:

- personopplysninger
- kontaktinformasjon (fullstendig adresse, telefonnummer, mobilnummer og e-postadresse)
- relasjon til den antatt savnede eller på annen måte involverte

Om de antatt savnede eller på annen måte involverte:

- personopplysninger
- kontaktinformasjon (fullstendig adresse, telefonnummer, mobilnummer og e-postadresse)
- bekledning (dersom det er kjent)
- andre opplysninger som kan bidra til oppklaring

Det er i tillegg viktig å notere tidspunkt for registreringen samt navn og kontaktinformasjon til den som registrerte opplysningene. De pårørende bør oppfordres til å utpeke en kontaktperson for sin familie, slik at antallet henvendelser fra politiet reduseres. Se også kapittel 11.2.4 om registrerings-sentre.

Telefonkontakt med pårørende vil kunne kreve oppfølging, blant annet i form av etterforskning. Det er derfor viktig at funksjonen knytter til seg etterforskningskompetanse.

¹⁹⁴ Politidirektoratets rundskriv 2010/008.

¹⁹⁵ Politiets IKT-tjenester, *Disaster Involved Registration*. DIR brukerhåndbok.

11.2.6 Pårørendekoordinator og pårørendekontakter

Politiet har et særskilt ansvar for å informere pårørende til personer som er savnet, antatt omkommet eller omkommet.^{196 197}

Det bør vurderes hvorvidt en tredjepart helt eller delvis kan informere de pårørende, i samråd med politiet. En rekke arbeidsgivere og offentlige etater er i stand til å ivareta denne oppgaven på en profesjonell og etterrettelig måte. Særlig ved hendelser der det er grunn til å tro at informasjon vil spre seg raskt gjennom tradisjonelle og sosiale medier, må det tas en hurtig avgjørelse.

De pårørende har et sterkt og legitimt behov for å få vite hva som har skjedd, og for å forvisse seg om at politiet gjør det som er mulig for å bidra til oppklaring. Et åpent og godt forhold til de pårørende bidrar også til at politiet enkelt og raskt får tilgang til informasjon. Det er politiets ansvar å skape et tillitsforhold, basert på respekt og forståelse for de pårørendes situasjon.

Alle politidistriktene skal ha en pårørendekoordinator, som vil være sentral i distriktets oppbygging og forvaltning av kompetanse i pårørendehåndtering. Pårørendekoordinatoren skal utarbeide og vedlikeholde politidistriktets rutiner for håndtering av pårørende samt utarbeide og vedlikeholde en varslingsliste over dets pårørendekontakter.

Alle politidistriktene skal også ha pårørendekontakter, som er de pårørendes eget kontaktpunkt i politiet. Pårørendekontakten skal settes inn så snart som praktisk mulig, og senest når den akutte fasen med å redde liv er over (og man går over i fasen med søk etter antatt omkomne). Pårørendekontakten skal holde de pårørende orientert, men også innhente informasjon som kan bidra til å finne og identifisere antatt omkomne.

¹⁹⁶ Politidirektoratets rundskriv 2014/010.

¹⁹⁷ Riksadvokatens rundskriv 5/2004.

12 KOMMUNIKASJON

Politiets kommunikasjon med omverdenen er et viktig strategisk virkemiddel.¹⁹⁸ Gjennom åpen og tydelig kommunikasjon under ordinære så vel som ekstraordinære hendelser og kriser kan politiet påvirke atferd, forebygge og bidra til å redusere fare.¹⁹⁹

Kommunikasjonen med omgivelsene må være profesjonell og i henhold til politiets etiske retningslinjer.²⁰⁰ Klar og rettidig informasjon om risiko, trusler og forebyggende tiltak kan bidra til å redusere konsekvensene av en hendelse ved at hver enkelt settes i stand til å forebygge og handle riktig. Det kan også åpne for at flere vil bidra med viktig informasjon til dem som skal håndtere hendelsen.

12.1 Strategisk kommunikasjon

Publikum og samfunnet ellers skal alltid kunne feste lit til politiets budskap. Kommunikasjonen må derfor være målrettet, systematisk og tillitsvekkende, og den må planlegges innenfor et langsiktig perspektiv.²⁰¹ Kommunikasjonstiltak må utformes slik at politiets egne kanaler blir de foretrukne kildene til korrekt og oppdatert informasjon.

Situasjonsforståelse og politimesterens intensjon danner grunnlaget for politiets kommunikasjonsstrategi ved en bestemt hendelse. Kommunikasjonen og den operative siden av oppdraget er gjensidig avhengige av hverandre, og må planlegges og løses i sammenheng og innenfor de løpende rammer og føringer som gis for løsningen av det operative oppdraget.

Kommunikasjonsstrategier og hovedlinjene i budskap må forankres på strategisk nivå i politiet, i tråd med ansvars- og likhetsprinsippet, og man bør tilstrebe å ha en aktiv tilnærming til kommunikasjon underveis i en hendelse. Det betyr blant annet å fange opp og håndtere rykter, desinformasjon, påvirkningsoperasjoner og falske nyheter.

Gjennom hendelsen vurderes hva man kan si noe om der og da, og hva man kan komme tilbake med av utfyllende informasjon på et senere tidspunkt. Man vurderer også hvilket nivå i organisasjonen som skal uttale seg offentlig på ulike tidspunkter i en hendelse.

Politiet må søke å utnytte kommunikasjonsmulighetene og håndtere kommunikasjonsutfordringene i den aktuelle situasjonen. Et viktig element i god kommunikasjons håndtering er tverrfaglig samarbeid, for eksempel mellom etterretningsfunksjonen (P2) og kommunikasjonsfunksjonen (P5).

198 Meld. St. 10 (2016–2017), kapittel 5.7.

199 Fornyings- og administrasjonsdepartementet, *Statens kommunikasjonspolitikk*.

200 Politidirektoratet, *Etiske retningslinjer for politiet*.

201 Politidirektoratet, *Kommunikasjonsplattform i politiet*.

12.2 Målgrupper, budskap og kanalvalg

12.2.1 Målgrupper

Målgruppene for politiets kommunikasjon kan deles inn i tre interessentgrupper:

- de som er involvert, enten som direkte berørt eller pårørende
- publikum og samfunnet
- nettverket av samvirkeaktører og virksomheter med ansvar for å håndtere hendelsen

Budskap

Budskap fra politiet må være koordinert og avstemt med ulike sider ved politiets håndtering av en hendelse. Blant annet må det tas hensyn til etterretning, forebygging, etterforskning og politioperative behov. Utforming av kommunikasjonsstrategi og hovedbudskap vil ofte involvere flere nivåer og funksjoner i krisehåndteringsapparatet.

Ønsket om effektiv og fleksibel kommunikasjon må regelmessig veies opp mot hensyn som tilsier streng kontroll med hvilken informasjon og hvilke budskap som formidles fra politiet ut til samfunnet og andre beredskapsaktører. Krisehåndteringsapparatet må være i stand til å håndtere ulike grader av koordinering, involvering og kontroll tilpasset den aktuelle situasjonen.

Kanalvalg

For å kunne kommunisere viktige budskap til befolkningen må politiet være til stede i de rette kanalene, til rett tid. Både direkte, muntlig kontakt og kommunikasjon gjennom redaksjonelle medier og egne og andre kanaler på internett er aktuelt. De kanalene som brukes i det daglige, benyttes også ved ekstraordinære hendelser og kriser.

I politiets publikumsrettede kanaler har politiet selv kontroll over informasjonen og budskapene som formidles. Politiets nettsted politiet.no bør være et naturlig utgangspunkt når publikum søker korrekt og presis informasjon fra politiet, spesielt i alvorlige og truende situasjoner der usikkerheten er stor og informasjonen kan være motstridende.

Ved ekstraordinære hendelser og kriser forsterkes betydningen av en aktiv publikumskommunikasjon på internett og i sosiale medier. Politiet kan gå ut med informasjon, ha en direkte dialog med publikum og skape trygghet via det digitale rom.²⁰² Det styrker også politiets informasjonsinnhenting at de kan motta observasjoner, bilder, videoer og annen informasjon fra publikum over nettet.

De redaksjonelle nyhetsmediene er en sentral informasjonskanal for publikum i de alvorligste krisene. Politiet skal være beredt til å håndtere om-

²⁰² Politidirektoratet, *Retningslinjer. Språk og innhold: Twitter i operasjonssentralene*.

fattende medieinteresse. Politiet skal da løpende publisere aktuell informasjon, være tilgjengelig for mediene med talspersoner, holde regelmessige presseorienteringer og ha kapasitet til å besvare henvendelser.

12.3 Kommunikasjon i hendelsens faser

Politiets utadrettede kommunikasjon kan ha ulikt innhold i hendelsens ulike faser.

12.3.1 Forberedelsesfasen

Det må etableres rutiner og utarbeides planer for hvordan politiet og samvirkeaktørene skal samarbeide om kommunikasjon når en hendelse krever det.²⁰³ Politiets samvirkeaktører har ansvar for å identifisere, overvåke og informere om risiko på sine ansvarsområder.²⁰⁴

Grunnlaget for god kommunikasjon legges gjennom planlegging, øvelser og erfaringslæring. Politidistriktene og særorganene skal ha planverk for kommunikasjonsfaglig bistand, herunder nabohjelp. I forkant av planlagte situasjoner kan kommunikasjon være et nyttig verktøy i det forebyggende arbeidet.

12.3.2 Gjennomføringsfasen

Politiets publikumsrettede kommunikasjon om en pågående hendelse skal bidra til å skape forståelse for situasjonen og omstendighetene. Den skal omfatte råd om risikofaktorer og tydelig veiledning om hvor publikum kan finne informasjon. Den skal dessuten bidra til å berolige publikum gjennom å redusere frykt og usikkerhet, og styrke hver enkelts evne til å mestre situasjonen.²⁰⁵

Tempo, nøyaktighet og tilgjengelighet er viktige elementer i all kommunikasjon om pågående hendelser.

Operasjonslederen og innsatslederen har ansvar for ekstern kommunikasjon og mediehåndtering på operasjonelt og taktisk nivå. Når stab er etablert, har stabssjefen det øverste ansvaret på operasjonelt nivå. Budskap som skal ut til media, pårørende og eventuelle objekteiere, bør i alminnelighet koordineres med påtalefaglig eller politifaglig etterforskningsleder ved FSI/E-KO. Se kapittel 7.13 og kapittel 8.6.5.

Ved en ekstraordinær hendelse eller krise skal kommunikasjonsstrategien konkretiseres i en kommunikasjonsplan med tiltak, basert på definerte roller og ansvar i krisehåndteringsapparatet. Når det utarbeides en operasjonsordre, kan kommunikasjonsplanen være en delordre.

Se kapittel 10 om planlegging.

²⁰³ Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap, *Veileder i krisekommunikasjon*.

²⁰⁴ Justis- og beredskapsdepartementet, *Håndbok for redningstjenesten*, kapittel 13.

²⁰⁵ Meld. St. 10 (2016–2017), kapittel 5.7.

Politiet bør samordne kommunikasjonsarbeidet sitt med andre beredskapsaktører som også har ansvar for å håndtere og informere om situasjonen. Hensikten er å koordinere planer for kommunikasjon og budskap og å avklare roller og ansvar, herunder for kommunikasjonen.²⁰⁶

Ledere har et særskilt ansvar for intern kommunikasjon og oppfølging av egne medarbeidere. Flere funksjoner i politidistriktet har oppgaver knyttet til informasjon til ansatte og kan få en rolle i arbeidet med intern kommunikasjon. Dette gjelder for eksempel funksjoner innenfor informasjonssikkerhet og helse, miljø og sikkerhet (HMS), herunder vernetjenesten og kollegastøtteordninger.

12.3.3 Normaliseringsfasen

Når politiets operative innsats trappes ned og avvikles, kan det fortsatt være behov for å gi løpende informasjon om hvordan hendelsen håndteres.²⁰⁷

Det kan også være behov for å koordinere informasjonen med aktører som har ansvar for å håndtere hendelsen etter at politiet har avsluttet sin operative innsats.

Politiet må i denne fasen dessuten bidra til å belyse årsaken til hendelsen og hvordan krisen ble håndtert. Ved å formidle erfaringer og læringspunkter kan politiet bidra til å forebygge lignende hendelser.

206 Justis- og beredskapsdepartementet, *Håndbok for redningstjenesten*, kapittel 13.

207 Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap, *Veileder i krisekommunikasjon*.

13 VARSLING OG SITUASJONSRAPPORTERING

Rask og sikker informasjonsutveksling er avgjørende for en effektiv politisats. Det skilles mellom varsling og situasjonsrapportering.

13.1 Varsling

13.1.1 Politimesterens varsling til Politidirektoratet

Politimesteren skal varsle Politidirektoratet om ekstraordinære hendelser og kriser i sitt distrikt. Dette er viktig for at direktoratet skal kunne ivareta sitt ansvar og sin rolle i beredskapsapparatet. Varslingen danner grunnlag for rapporteringen videre til Justis- og beredskapsdepartementet ved Krisestøtteenheten (KSE).

Politimesteren skal varsle Politidirektoratet om følgende hendelser (listen er ikke uttømmende):²⁰⁸

Tilsiktede handlinger

- trusler om eller utført terror eller sabotasje i Norge eller mot norske interesser eller virksomheter i utlandet
- særlig grov kriminalitet utført i Norge (blant annet ran hvor det er løsnest skudd, ran av pengetransport, skyting pågår (PLIVO) og skuddveksling med politiet)
- alvorlige sikkerhetsbrudd med eller uten skadefølge, for eksempel ved større arrangementer
- flykapringer og gisselsituasjoner i Norge
- bombetrusler som medfører vesentlige ulemper eller evakuering (mot viktige interesser som regjeringen, Stortinget, kongehuset, fly, flyplasser, tog, cruisebåter osv.)
- angrep mot myndighetspersoner, besøkende VIP-er eller kongelige
- når ansatte i justissektoren blir drept eller alvorlig skadet som følge av en tilsiktet handling, enten i Norge eller på tjenestereise i utlandet
- alvorlige cybertrusler eller cyberangrep

Utsiktede hendelser

- større ulykker eller branner med mange drepte og skadde (+/-10) eller situasjoner med overhengende fare for dette
- flom, skred eller ras som berører mange eller skjer i tett befolkede områder
- hendelser eller frykt for hendelser som nødvendiggjør evakuering av mange mennesker (+/- 100), som gassutslipp, branner, fare for skred eller ras, funn av bomber fra krigen, store mengder eksplosiver o.l., eller som nødvendiggjør stans av viktig samferdsel (tog, europavei/fylkesvei) osv.
- større redningsoperasjoner

²⁰⁸ Justis- og beredskapsdepartementets brev datert 20. januar 2015.

- alvorlige tilfeller av teknologisk svikt som berører krisehåndteringsevnen (i mobilnett, nødnett eller politiets nett, omfattende strømbortfall osv.)

Det skal også varsles om hendelser som kan få politisk betydning eller etterspill og kan føre til oppslag i riksdekkende media. Politiets situasjonssenter er kontaktpunktet i Politidirektoratet. Terskelen for varslings skal være lav.

Disse retningslinjene berører ikke rapporteringsforpliktelser og rutiner for informasjonsutvekslingen mellom politiet og Politidirektoratet i ordinære saker.

Ved behov for oppfølgende orientering benyttes situasjonsrapportering, se kapittel 13.2.

13.1.2 Bruk av alarmmeldinger – PAV

Når et tjenestested har informasjon som bør sendes uten opphold til andre enheter, skal det brukes ulike typer alarm- eller varslingsmeldinger.

I disse tilfellene benyttes Politiets alarm- og varslingsystem (PAV), som benyttes fra operasjonssentralene. Politidirektoratet har gitt retningslinjer for bruk av PAV.²⁰⁹

Iverksettelse av alarm besluttes av politidistriktet der den aktuelle hendelsen inntreffer eller kan forventes å inntreffe. Kripos kan iverksette alle typer alarmer på grunnlag av anmodninger fra utlandet. De kan også iverksette riksalarm ved alvorlige cybertrusler eller cyberangrep, uavhengig av hvor trusselen kommer fra. Etater utenfor politiet, som Hovedredningssentralen, Forsvaret, Tollvesenet, Kriminalomsorgen, luftfarten og helsetjenesten, bør underrettes dersom de vurderes å ha behov for informasjonen.

13.1.3 Annen varslings

Den sentrale enhet (DSE) i Politiets sikkerhetstjeneste kan formidle trusselvurderinger og sikkerhetsgraderte meldinger. Politidirektoratet ivaretar formidlingen av graderte meldinger i gradert nett.

Politidistriktene skal etablere rutiner for håndtering av varslings og mottak av trusselvurderinger slik at hensiktsmessige tiltak kan besluttes og iverksettes.

13.2 Situasjonsrapportering

Formålet med situasjonsrapportering er å oppnå best mulig situasjonsforståelse gjennom løpende orientering om utviklingen av en hendelse.

²⁰⁹ Politidirektoratets rundskriv 2013/007.

13.2.1 Situasjonsrapportering på fagkanal

Rapporteringen gjøres ved bruk av en mal for situasjonsrapport som finnes i PBS Web, og sendes etter gjeldende retningslinjer fra Politidirektoratet. Malen kan benyttes på alle nivåer i beredskapsapparatet. Det er viktig å påse at informasjon som formidles til et høyere nivå, er relevant for mottakeren. Detaljgraden avtar jo høyere opp i nivåene man kommer.

Situasjonsrapporteringen fra innsatslederen på taktisk nivå til operasjonelt nivå i politidistriktet vil med andre ord være mye mer detaljert enn informasjonen som sendes videre til Politidirektoratet.

Mottaker og avsender avtaler når og hvor ofte det er behov for situasjonsrapportering. Tidsintervallene mellom situasjonsrapporteringene kan variere både fra hendelse til hendelse og underveis i den enkelte hendelsen. Rapportering om at situasjonen er uendret, kan også være av interesse for mottakeren.

Politimesteren er ansvarlig for å godkjenne situasjonsrapporter til Politidirektoratet.

Situasjonsrapportering kan og bør brukes til å rapportere om hendelser også i tilfeller der politimesterens stab ikke er satt. Da er operasjonslederen ansvarlig for situasjonsrapportering til Politidirektoratet og vil etter fullmakt fra politimesteren også kunne godkjenne situasjonsrapportene til Politidirektoratet. Dette bør fremgå i instruksjonen for operasjonslederen.

Når stab er satt, er stabssjefen ansvarlig for situasjonsrapportering til Politidirektoratet, etter fullmakt fra politimesteren. Hvilken stabsfunksjon som i praksis sammenstiller situasjonsrapporten, kan variere, men det kan være naturlig at det gjøres av P2. Den som skal utarbeide rapporten, må samarbeide med og innhente informasjon fra funksjonslederne i staben.

Pressemeldinger og annen informasjon som sendes ut via media, må være i samsvar med situasjonsrapportene.

Situasjonsrapporter skal kun sendes på fagkanal, ikke på infokanal gjennom P5.

13.2.2 Varsling og rapportering på samordningskanal

Ved hendelser som medfører krisehåndtering lokalt eller regionalt, iverksettes ulike former for situasjonsrapportering for å holde sentrale myndigheter orientert. Statsforvalterne har samordningsansvar regionalt og utarbeider et sektorovergripende og overordnet situasjonsbilde basert på situasjonsrapporter fra kommuner og regionale etater. Det er denne rapporteringen som i det etterfølgende kalles *situasjonsrapportering på samordningskanal*.

Situasjonsrapportering på samordningskanal skal sikre at alle landets kommuner har en kanal inn til sentrale myndigheter der de kan informere om hva som skjer i en krisesituasjon. Rapporter sendes fra statsforvalterne til Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (DSB), som har ansvar for å sammenstille og gi et samlet bilde av situasjonen gjennom sin situasjonsrapportering til Justis- og beredskapsdepartementet (JD) ved Krisestøtte-enheten (KSE). Avhengig av situasjonen samler KSE også inn rapporter fra relevante departementer og sammenstiller dem til én samlet rapport som distribueres til departementene.

Målene med rapportering på samordningskanal er å:

- dele situasjonsrapporter mellom samfunnssektorer
- oppnå bredde i situasjonsbeskrivelsen og -forståelsen for å kunne fange opp de samfunnsmessige konsekvensene av en uønsket hendelse
- dokumentere den geografiske utbredelsen av en uønsket hendelse
- gi rask og målrettet informasjon til sentrale myndigheter som deltar i krisehåndtering

Rapportering på samordningskanal beskrives i *Retningslinjer for varslings- og rapportering på samordningskanal*, som er utarbeidet av DSB.²¹⁰

For politiet vil imidlertid rapportering på fagkanal, det vil si til Justis- og beredskapsdepartementet gjennom Politidirektoratet, alltid være primærkanalen for rapportering.

²¹⁰ Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap, *DSBs retningslinjer for varslings- og rapportering på samordningskanal*.

14 HELSE, MILJØ OG SIKKERHET

Det skal være trygt å arbeide i politiet. Etaten skal tilrettelegge og drive sin virksomhet på en slik måte at det ikke oppstår skade på personell, miljø, materiell eller omdømme. Arbeidet med helse, miljø og sikkerhet (HMS) omfatter helse, arbeidshelse, arbeidsmiljø, ytre miljø og sikkerhet. HMS setter krav til et forsvarlig arbeidsmiljø, og må forstås på bakgrunn av politiets samfunnsoppdrag og handleplikt og virkeområdet for lovene som gjelder for etaten.

Politietaten har et eget HMS-system.²¹¹ Dette kapittelet erstatter ikke dette systemet, men beskriver noen forhold som er sentrale for å ivareta HMS når politiet håndterer kriser og ekstraordinære hendelser.

Politiets HMS-system omfatter instruksjer og retningslinjer for HMS-arbeidet. Lokale planer for HMS-arbeid skal være i samsvar med dette systemet. HMS-planer skal også brukes ved planlegging av operasjoner og håndtering av hendelser.

HMS-lederen er politimesterens nærmeste rådgiver innen HMS-arbeid, og samhandler med ledere og vernetjenesten i distriktet. HMS-lederen bistår ledelsen og ansatte ved spørsmål og oppgaver relatert til HMS.

14.1 Handleplikt og krav om forsvarlig arbeidsmiljø

Arbeidsmiljøloven stiller krav om et fullt forsvarlig arbeidsmiljø. Det betyr at virksomheten skal innrettes og arbeidet organiseres på en slik måte at arbeidstakerne er sikret mot skade på liv og helse så langt det rent praktisk er mulig. Hensynet til et fullt forsvarlig arbeidsmiljø må imidlertid veies opp mot handleplikten.

Med handleplikt menes plikten politiet og hver enkelt polititjenesteperson har til å handle for å redde liv og avverge eller begrense fare eller skade. Den innebærer at innsatspersonell også er forpliktet til å utføre arbeidsoppgaver som kan medføre betydelig fare for dem selv.

Handleplikten må alltid vurderes konkret i hver enkelt situasjon. Vurderingen må ta utgangspunkt i de konkrete forholdene, tilgjengelig utstyr og personellens kompetanse og ferdigheter. Risiko må vurderes opp mot innsatspersonellens reelle mulighet for å redde liv og helse og begrense skader. Det forventes ikke at de går inn i situasjoner som åpenbart innebærer en uakseptabel fare eller en klart uforsvarlig risiko ut fra de konkrete forholdene.²¹²

²¹¹ Politidirektoratet, *Systematisk helse-, miljø- og sikkerhetsarbeid (HMS)* HMS-systemet.

²¹² Jakhell, Henning, *Innsatsaksjoner og innsatspersonellens plikt til å utføre arbeidsoppgaver med særlig faregrad*.

14.2 Arbeidsgivers ansvar

Arbeidsgiver skal gjennom systematisk helse-, miljø- og sikkerhetsarbeid sørge for at etaten kan løse samfunnsoppdraget uten at det går utenfor rammen av et forsvarlig arbeidsmiljø for arbeidstakerne.

Politidirektøren, politimestrene, lederne av særorganene og andre ledere i politietaten har det overordnede ansvaret for og skal prioritere helse-, miljø- og sikkerhetsarbeidet innenfor sitt ansvars- og myndighetsområde.

Arbeidsgiverens ansvar omfatter blant annet å legge til rette for og påse at arbeidstakerne etterlever krav til sikkerhetsprosedyrer, bruk av verneutstyr osv. i sitt eget arbeid. Arbeidstakerne skal dessuten gjøres kjent med ulykkes- og helsefaren som kan være forbundet med arbeidet, og gis nødvendig opplæring, øvelse og instruksjon.²¹³

Operasjonslederen har ansvar for HMS ved arbeid i innsatsområdet eller annen håndtering av hendelsen i forberedelses-, gjennomførings- og normaliseringsfasen. Når politimesterens stab er satt, overtas dette ansvaret av stabssjefen.

Ved innsats som kan innebære særlig fare for liv og helse, skal det sikres notoritet rundt hvordan arbeidet skal utføres, og hvilke sikkerhetstiltak som skal iverksettes.

14.3 Samordningsansvar

Innsats innebærer ofte samhandling mellom flere politidistrikter, særorganer og samvirkeaktører, og i noen tilfeller har andre enn politiet primæransvaret.²¹⁴ For at arbeidsgiver skal sikre et fullt forsvarlig arbeidsmiljø også for andre enn egne arbeidstakere, suppleres arbeidsgiveransvaret i arbeidsmiljøloven med et pålegg om å samordne verne- og miljøarbeidet. Når flere virksomheter arbeider på samme arbeidsplass, skal de, der det er nødvendig, avtale skriftlig hvem som skal ha ansvaret for å samordne internkontrollen for felles aktiviteter og områder.²¹⁵

Når politiet har en initierende, ledende eller koordinerende rolle, skal politiet dele informasjon slik at de andre aktørene kan ivareta sitt arbeidsgiveransvar på HMS-området. For akutte alvorlige situasjoner (som PLIVO, ulykkessted, åsted osv.) bør samordningen med helsevesenet, brannvesenet og andre kjente aktører være avtalt på forhånd og inngå i etatenes beredskapsplaner.

²¹³ Politidirektoratets rundskriv 2019/001.

²¹⁴ Se kapittel 5 om samvirkeaktørene.

²¹⁵ Arbeidsmiljøloven, § 2-2.

14.4 Verneorganisasjonen

Verneorganisasjonen skal virke for et fullt forsvarlig arbeidsmiljø. Den som til enhver tid opptrer på vegne av arbeidsgiver, er ansvarlig for at verneorganisasjonen er tilpasset hvert oppdrag og fungerer i gjennomføringen av oppdraget så langt det er praktisk mulig. HMS-aktørene er nærmere beskrevet i politiets HMS-system.

14.4.1 Verneombudets rolle og oppgaver

Verneombudet skal ivareta arbeidstakernes interesser i saker som angår arbeidsmiljøet.²¹⁶ Det skal se til at virksomheten er innrettet og vedlikeholdt, og at arbeidet blir utført i tråd med arbeidsmiljølovens bestemmelser om sikkerhet, helse og velferd.

Verneombudet tas med på råd under planlegging og gjennomføring av tiltak som har betydning for arbeidsmiljøet innenfor ombudets verneområde. Dette gjelder også ved planlegging og gjennomføring av politiets beredskapsarbeid.

Verneombudet har også rett til å beordre et arbeid stanset. Denne stansingsretten er en siste utvei for å forhindre skade og er reservert for tilfeller der iverksettelse av innsats, ordre o.l. umiddelbart vil utsette innsatspersonell for uakseptabel fare eller en klart uforsvarlig risiko ut fra de konkrete forholdene.

14.5 Kartlegging og vurdering av risiko

Kartlegging og vurdering av risiko skal inngå som en del av planlegging, gjennomføring og oppfølging av alle operasjoner.²¹⁷

Risikoreduserende tiltak ivaretas blant annet gjennom alminnelige HMS-tiltak og ved å sørge for en avklart ansvarsfordeling for HMS på alle nivåer. Andre faktorer som bidrar til et forsvarlig arbeidsmiljø og redusert risiko, er mannskapenes kompetanse og ferdigheter i fag og metode og taktiske disipliner, riktig utrustning og materiell samt tilgang på og bruk av verneutstyr, alt kombinert med trening og øvelser.

Vurdering av risiko og valg av plan og taktikk for en mest mulig trygg og effektiv innsats må blant annet bygge på den aktuelle hendelsestypens alvorlighets- og faregrad, hvilke goder og verdier som er truet, og deres beskyttelsesbehov. Risikovurderingen legger føringer for operasjonsordren, dimensjonering av innsatsen gjennom personell, kompetanse og ferdigheter, utstyr og materiell osv.

Risikovurderinger gjøres på ulike nivåer. Overordnede risikovurderinger bør være skriftlige og gjøres i samarbeid med arbeidstakerne og deres representanter (verneombud).

²¹⁶ Arbeidsmiljøloven, § 6-2.

²¹⁷ Forskrift om organisering, ledelse og medvirkning, kapittel 7, 8 og 9.

I tillegg må det gjøres fortløpende risikovurderinger under en operasjon.

14.6 HMS-arbeid i hendelsens faser

Ved politioppdrag og større politioperasjoner foregår innsatsen ofte i ulike faser. Det kan derfor være nødvendig å foreta flere vurderinger av skaderisiko for innsattpersonellet i løpet av et oppdrag eller en operasjon.

14.6.1 Forberedelsesfasen

HMS-perspektivet er viktig også i forberedelsesfasen av et oppdrag. Følgende momenter bør vurderes ut fra HMS-hensyn, og disse vurderingene bør legges til grunn for valg av organisering og gjennomføring av oppdraget:

- bemanningsplaner, ressurser og arbeidsoppgaver
- kompetanse
- materiell
- metode
- bygninger og omgivelser
- forpleining
- arbeidsbelastning og arbeidsplaner – hvile, annet passende vern
- behov for samordning
- verneorganisasjon og HMS-funksjoner
- medvirkning
- informasjon og opplæring

14.6.2 Gjennomføringsfasen

I gjennomføringsfasen er det viktig å foreta fortløpende risikovurderinger slik at hensynet til sikkerhet og helse blir ivaretatt så langt det er praktisk mulig. Det må avklares hvordan verneombudene skal utføre sine verv, slik at vernetjenesten har kontroll over nødvendige HMS-tiltak.

14.6.3 Normaliseringsfasen

Hendelser hvor politiet utøver innsats, kan være både fysisk og psykisk krevende. God omsorg og oppfølging av alle involverte er derfor viktig. Riktig oppfølging til rett tid virker stabiliserende, støttende og gjenopprettende, og kan avverge eller redusere senvirkninger.

Etter avsluttet innsats bør det iverksettes personelloppfølging i den grad det er nødvendig. Hvilke oppfølgingstiltak og tiltakenes varighet avgjøres i det enkelte tilfelle etter en konkret vurdering av hendelsens art og omfang og forholdene for øvrig. Dette kan gjøres i samråd med HMS-lederen og personalomsorgsgruppa.

Linjeledelsen er i samarbeid med HMS-funksjonen og vernetjenesten ansvarlig for oppfølgingen. Aktuelle tiltak omtales nærmere i HMS-systemet, men her er noen eksempler:

- psykologisk førstehjelp
- støttesamtaler
- psykologisk debrief

Hendelser der det kan være aktuelt med oppfølgingstiltak, er:

- store ulykker og katastrofer
- når en ansatt mister livet i tjeneste
- når en ansatt blir alvorlig skadet i tjeneste
- når en tjenesteperson har løsnet skudd mot noen
- langvarige og særlig belastende oppdrag
- når en ansatt eller nær pårørende blir alvorlig syk

HMS skal være et av temaene som tas opp når innsats evalueres.

Erfaringslæring etter øvelser og reelle hendelser vil være viktig for vedlikehold og utvikling av HMS-faget og innsattpersonellens sikkerhet.

14.7 Prosedyrer ved avvik, herunder død og alvorlig personskade

Ulykker, uønskede hendelser og andre avvik ved tjenesteutøvelsen skal umiddelbart meldes til nærmeste leder, som er ansvarlig for å iverksette nødvendige strakstiltak for å dekke umiddelbare behov (f.eks. førstehjelp eller å fjerne eller redusere umiddelbar risiko).²¹⁸

Avvik og forbedringsforslag meldes i politiets forbedringssystem Synergi.²¹⁹ Hensikten med dette er å kunne analysere hendelsene grundigere og trekke lærdom av tilbakemeldingene, og eventuelt se trender over tid.

Ved en hendelse som har medført død eller alvorlig personskade, skal Arbeidstilsynet og Politidirektoratet varsles i samsvar med politiets HMS-system.

Ved hendelser der ansatte skades alvorlig eller omkommer i tjenesten, må operasjonslederen iverksette interne rutiner for varsling av blant andre pårørende. HMS-systemet beskriver ulike personalomsorgstiltak ved kritiske hendelser og stressreaksjoner.

²¹⁸ Arbeidsmiljøloven, § 2-3 (b, c og e).

²¹⁹ Politidirektoratet, *Brukerveiledning for politiets forbedringssystem, Synergi*.

14.8 Personalomsorg i forbindelse med etterforskning ved Spesialenheten for politisaker

Spesialenheten for politisaker skal iverksette etterforskning dersom noen dør eller blir alvorlig skadet som følge av politiets tjenesteutøvelse. Spesialenheten kan etterforske forhold der ansatte i politiet er kommet til skade, etter en anmeldelse enten fra Arbeidstilsynet eller andre.

Ansatte som er berørt av hendelsen, bør raskt tilbys kollegastøtte og annen personalomsorg. Politimesteren må være oppmerksom på mulige kryssende hensyn mellom Spesialenhetens etterforskning og aktuelle personalomsorgstiltak.

Hvilke omsorgstiltak som skal iverksettes og når, bør så vidt mulig koordineres med lederen av Spesialenheten. Ofte er det nettopp i situasjoner der de involverte tjenestepersonene må holdes atskilt på grunn av etterforskningen, at behovet for hjelp og støtte til å mestre og bearbeide en hendelse er størst.

Spesialenheten kan tillate en kollegastøtte å være til stede under avhør, men kollegastøtten skal ikke ha en aktiv rolle under avhøret. Kollegastøtten kan ikke selv ha vært involvert i den aktuelle hendelsen. Det kan heller ikke annet personell som kan forventes å bli involvert i etterforskningen.

Se også kapittel 16.4 om Spesialenheten for politisaker og erfaringslæring.

15 INTERNASJONALT POLITISAMARBEID

For å kunne avdekke og bekjempe alvorlig kriminalitet, også i beredskaps-situasjoner, er det nødvendig med et godt og velfungerende internasjonalt politi- og grensesamarbeid.

Norge har et omfattende, avtaleregulert samarbeid med andre lands politi-myndigheter, både bilateralt, regionalt og globalt.

15.1 Nordisk politisamarbeid

Det nordiske politisamarbeidet finner sted på overordnet og operativt nivå. De nordiske rikspolisjefene/politidirektørene møtes årlig for å diskutere felles utfordringer og videreutvikle samarbeidet. Det er etablert en rekke arbeidsgrupper som er underlagt disse, og som jobber med å utvikle samarbeidet videre innenfor avgrensede områder. To av disse er NOFOPS (Nordisk forum for ordensmessig politisamarbeid), som har ansvar for å videreutvikle det nordiske samarbeidet på ordens- og beredskapsområdet, og PTN (Politi- og tollsamarbeidet i Norden), som omtales nedenfor.

15.1.1 Nordisk politisamarbeidsavtale

De nordiske rikspolisjefene/politidirektørene har inngått en nordisk politisamarbeidsavtale, som legger opp til enkle rutiner og stor grad av direkte kontakt mellom lokale politimyndigheter i de nordiske landene, for eksempel ved anmodning om bistand til politiavhør og forkynnelse og meddelelse av stevninger, og om informasjon for å forebygge, oppdage eller oppklare straffbare handlinger. Kripos er nasjonalt kontaktpunkt, og kan kontaktes ved behov.

Den nordiske politisamarbeidsavtalen regulerer også utlån av utstyr som kan benyttes ved hendelser og kriser. Alt slags utstyr bortsett fra skytevåpen kan lånes ut, samt personell til å betjene det lånte utstyret. Personellet har ikke politimyndighet i landet det lånes ut til. Politiets situasjonssenter i Politidirektoratet er nasjonalt kontaktpunkt for utlån av utstyr, og alle anmodninger om dette skal fremmes via Politidirektoratet.

15.1.2 Avtale med Sverige om bistand fra nasjonale beredskapsressurser

Norge har inngått en avtale med Sverige som åpner for gjensidig bistand mellom politiets spesielle innsatsenheter i krisesituasjoner, for eksempel i forbindelse med terror, kidnapping og gisselsituasjoner. Avtalen gjelder for politiets nasjonale beredskapsressurser.

Politidirektoratet vil utgi rundskriv med nærmere retningslinjer når avtalen tas i bruk. Politiets situasjonssenter i Politidirektoratet vil være nasjonalt kontaktpunkt for anmodninger om bistand etter denne avtalen.

15.1.3 Politi- og tollsamarbeidet i Norden (PTN)

PTN er et samarbeid mellom de nordiske politi- og tollmyndighetene. Et av de viktigste samarbeidsområdene er den felles nordiske liaisonordningen (NLO). Liaisonene utfører oppdrag for de nordiske politi- og tollmyndighetene og er et viktig bindeledd til myndighetene i landene der de er utstasjonert. De kan være viktige støttespillere ved større hendelser og kriser.

Kripes er nasjonalt kontaktpunkt for liaisonene og hovedansvarlig for å formidle kontakt og informasjon mellom dem og politiet i Norge.

15.2 EU og Schengen-samarbeidet

Schengen-samarbeidet er et samarbeid mellom de fleste av EUs medlemsstater og enkelte tredjeland, deriblant Norge. Samarbeidet gjelder først og fremst nedbygging av personkontrollen på grensen mellom medlemsstatene (indre grenser), effektivisering av grensekontrollen mellom Schengen-stater og stater som står utenfor samarbeidet (ytre grenser), og etablering av kompenserende tiltak.

De sentrale bestemmelsene om grensekontrollssamarbeidet er fastsatt i grenseforordningen, utlendingsloven og -forskriften og rundskriv fra Politidirektoratet²²⁰.

15.2.1 Kontroll på ytre grenser

Schengen-statene gjennomfører yttergrensekontroll på vegne av hverandre, og det forutsettes at alle medlemslandene har en felles standard på yttergrensekontrollen. Det skal som hovedregel foretas en systematisk inn- og utreisekontroll av alle personer som passerer Schengens yttergrense, hvor Schengen-borgere kontrolleres raskt og enkelt for å fastslå at identiteten deres er i samsvar med reisedokumentene, og at dokumentene er ekte og gyldige.

Tredjelandsborgere skal kontrolleres grundig, og det skal også undersøkes om vilkårene for inn- og utreise er til stede. Medlemsstatene skal videre treffe alle nødvendige tiltak for å hindre ulovlig passering av grensen. Politiet har ansvar for grensekontrollen i Norge, men den gjennomføres delvis med bistand fra andre myndigheter, under politiets ledelse.

Grensekontroll er et virkemiddel i politiets helhetlige beredskapsarbeid, siden personer som utgjør en trussel mot offentlig orden eller indre sikkerhet, kan stanses før de ankommer Norge.

²²⁰ Politidirektoratets rundskriv 2010/009.

15.2.2 Gjeninnføring av kontroll på indre grenser

Personer som oppholder seg i Schengen-området, kan i utgangspunktet krysse de indre grensene hvor som helst og når som helst, uten personkontroll. Schengen-landene kan imidlertid gjeninnføre indre grensekontroll for en begrenset periode. Dette er aktuelt når det er grunn til å tro at systematisk personkontroll vil kunne bidra til å avverge alvorlige trusler, som farlige sykdommer eller trusler mot offentlig orden eller indre sikkerhet.

Midlertidig kontroll på indre grenser skal ikke være mer omfattende eller vare lenger enn det som er strengt nødvendig for å møte den alvorlige trusselen. Justis- og beredskapsdepartementet har gitt Politidirektoratet og politimestrene fullmakt til å beslutte å gjeninnføre kontroll i akutte tilfeller, det vil si når øyeblikkelige tiltak anses nødvendige. Politidirektoratet har utgitt et rundskriv med retningslinjer for politiets gjeninnføring av grensekontroll på indre Schengen-grenser.²²¹ Det er krav til varsling og rapportering, som er beskrevet i rundskrivet.

15.2.3 Utlendingskontroll på territoriet

Schengen-samarbeidet medfører ingen begrensninger på politiets adgang til å gjennomføre innenlandske politikontrolltiltak, så lenge de ikke har tilsvarende virkning som en inn- og utreisekontroll. Politiet har adgang til å kontrollere personer også i grenseområdene som en del av sin utlendingskontroll på norsk territorium, det vil si kontrollere om antatt utenlandske statsborgere har lovlig opphold i Norge.

15.2.4 Schengen informasjonssystem

Schengen informasjonssystem (SIS) er et effektivt verktøy for å etterlyse og utveksle informasjon om både personer og gjenstander i Schengen-området. I SIS kan man blant annet etterlyse:

- personer som skal pågripes og utleveres
- personer fra tredjeland som er nektet innreise
- personer som er savnet, eller som må tas i forvaring
- personer som er etterlyst av justismyndighetene, for eksempel vitner og personer innstevnet for en domstol
- stjålne eller etterlyste kjøretøy, skytevåpen, ID-dokumenter og pengesedler

Meldinger som legges inn i SIS, kommer samtidig til alle Schengen-land og er søkbare i samtlige av dem. Nasjonalt kontaktpunkt er SIRENE-kontoret (Supplementary Information Request at the National Entries) ved Kripos.

15.2.5 Det europeiske grense- og kystvaktbyrået (Frontex)

Frontex (EBCG – European Union Border and Coast Guard Agency) er EUs grensekontrollbyrå, som bistår medlemsstatene i EU og Schengen med å ut-

²²¹ Politidirektoratets rundskriv 2012/016.

vikle det operative samarbeidet ved de ytre grensene. Frontex driver opplæring i grensekontroll og utarbeider trusselvurderinger.

De utarbeider periodiske risikoanalyser og analyser ved behov og bistår i hastetilfeller, koordinerer sjø-, land-, luft- og returoperasjoner og samarbeider med tredjeland og internasjonale organisasjoner.

Kripos er nasjonalt kontaktpunkt for Frontex, og har ansvar for utarbeidelse av risiko- og sårbarhetsanalyser.

Norge har også en Frontex-pool med polititjenestepersoner som deltar i Frontex' fellesoperasjoner. Norges nasjonale kontaktpunkt er Politidirektoratet.

15.2.6 Eurosur

Det europeiske grenseovervåkingssystemet Eurosur (European Union Border Surveillance System) er et flerbrukssystem for samarbeid mellom EUs medlemsstater, medlemslandene i Schengen og grensebyrået Frontex.

Formålet med Eurosur-samarbeidet er å forbedre situasjonsforståelsen og reaksjonsevnen ved Schengens yttergrenser, for å hindre og forebygge grensekryssende organisert kriminalitet, terror og irregulær migrasjon og bidra til å beskytte migranternes liv gjennom blant annet søk- og redningsaksjoner for personer i havsnød.

Eurosur-forordningen pålegger Norge flere forpliktelser i Schengen-samarbeidet, deriblant å etablere et nasjonalt koordineringssenter (NKS) for Eurosur, noe som er gjort ved Kripos.

NKS koordinerer overvåkingen av:

- landegrensen mot Russland i samarbeid med Storskog grenseovergangssted
- sjøgrensen (hele norskekysten) i samarbeid med politidistriktene, Kystvakten, Tollvesenet og Kystverket

NKS har etablert et døgnbemannet operasjonsrom med infrastruktur for kommunikasjon med nasjonale myndigheter og andre medlemsland og for gradert kommunikasjon med Frontex.

NKS har personell med kompetanse innen land-, sjø- og grensekontroll, jus, etterretning og analyse.

15.2.7 Europol

Europol er EUs politiorganisasjon for etterretningssamarbeid. Norge har en samarbeidsavtale med Europol som gir oss mulighet til å utveksle person- og saksopplysninger på lik linje med EU-landene.

Europol bistår i første rekke medlemsstatene med utveksling av informasjon i samsvar med nasjonal lovgivning og gjennom bruk av utplasserte samarbeidspersoner fra medlemsstatene ved Europol. Videre utarbeider Europol operative analyser til støtte for etterforskning i medlemslandene, generelle strategiske rapporter, kriminalitetsanalyser og trusselvurderinger. I tillegg kan Europol tilby rådgivende ekspertise og teknisk støtte i forbindelse med større etterforskningsoperasjoner hvor politiet i flere land deltar.

Europol får i økende grad ansvar for å samordne aksjoner i EU-landene, ofte i form av en JIT (Joint Investigation Team). Norsk politi oppfordres til å benytte seg best mulig av Europol-samarbeidet, gjennom deltakelse i felles aksjoner, deling av informasjon og etterretning og bruk av Europol-analyser og ekspertutredninger. Nasjonalt kontaktpunkt er på Kripos, og alle saksrelaterte forespørsler skal kanaliseres dit.

15.2.8 Prüm

Norge har inngått en avtale med EU om tilslutning til Prüm, et regelverk som blant annet åpner for gjensidig bistand og fellesoperasjoner med politiet i andre land i forbindelse med store hendelser, katastrofer og alvorlige ulykker, der formålet er å forebygge straffbare handlinger og opprettholde offentlig orden og indre sikkerhet (Prüm-avtalen²²²). Avtalen kan benyttes for eksempel i forbindelse med vakthold, sikring, trafikkkontroll og mobilt innsatskonsept.

Politiets situasjonssenter i Politidirektoratet vil være nasjonalt kontaktpunkt for anmodninger om bistand etter denne avtalen.

INTERPOL

15.3 Interpol

Interpol arbeider for å legge til rette for internasjonalt politisamarbeid også utenfor Europa, og bistår alle organisasjoner og myndigheter som har som oppgave å forebygge og bekjempe internasjonal kriminalitet – også når det ikke eksisterer diplomatiske forbindelser mellom landene. Norge har vært medlem av Interpol siden 1931. Interpol driver et globalt kommunikasjonsnettverk som gir politiet en døgntilgjengelig, sikker kommunikasjonskanal der de kan dele viktig informasjon om forbrytere og forbrytelser.

Interpols databaser og IT-tjenester sikrer at politiet over hele verden har tilgang til den informasjonen og de tjenestene de trenger for å kunne forebygge og etterforske forbrytelser. Databasene inneholder opplysninger om kriminelle, som navn, fingeravtrykk og DNA-profiler, og om stjålne gjenstander som pass, kjøretøy og kunst. I tillegg bistår Interpol politiet i operativ tjeneste, og de tilbyr nasjonale politistyrker spesialisert opplæring. Kripos er nasjonalt kontaktpunkt for utveksling av informasjon i Interpol-kanalen.

²²² Prop. 54 S (2015–2016).

15.4 Bilateralt samarbeid

Norsk politi samarbeider bilateralt med en rekke land, både på strategisk og operasjonelt nivå. I tillegg til rammeverket som ligger til grunn for nordisk, europeisk og øvrig internasjonalt samarbeid, har Justis- og beredskapsdepartementet inngått bilaterale politisamarbeidsavtaler med enkelte land. Det generelle samarbeidet suppleres med enkelte målrettede tiltak for eksempel mot menneskehandel og mobil vinningskriminalitet. Samarbeidet gjennom den norske EØS-finansieringsordningen har også åpnet for utstrakt samarbeid med andre europeiske land, for eksempel om bekjempelse av vold i nære relasjoner og menneskehandel, og styrking av andre lands SIRENE-kontorer.

Norge har også både tiltrådt internasjonale konvensjoner og inngått bilaterale avtaler som omfatter norsk redningstjeneste.

15.5 Internasjonale politioperasjoner

Norsk politi har siden 1989 deltatt i internasjonale politioperasjoner. Hovedsakelig har operasjonene vært under FNs ledelse, men Norge har også bidratt med polititjenestepersoner til OSSE og EU, samt i bilaterale prosjekter.

Arbeidsoppgavene varierer etter mandatet for den enkelte operasjonen. Det er vanlig å dele arbeidsoppgavene inn i rådgivning, utdanning, operativ polititjeneste og observatørtjeneste.

Mens det tidligere var behov for generalister, er dagens operasjoner mer komplekse, med økt behov for spisskompetanse på en rekke områder.

16 ERFARINGSLÆRING

Politiets beredskap skal utvikles med basis i erfaringslæring. En sentral kilde for dette kapittelet er NOU 2009: 12. *Et ansvarlig politi* og Meld. St. 10 (2016–2017) *Risiko i et trygt samfunn*²²³.

Dette kapittelet understreker og begrunner viktigheten av å videreutvikle politiet som en lærende organisasjon. Politiet har mange gode rutiner for erfaringslæring. Man må likevel holde stadig fokus på å videreutvikle metodikken, slik at erfaringslæringen blir enda mer systematisk.

Systematisk erfaringslæring innebærer å ha innarbeidede rutiner for å lære av erfaringer. Erfaringslæring handler om å dreie reaktiv kontroll mot en mer proaktiv kontroll, ved å benytte erfaringer fra hva man har gjort (reaktivt), for å unngå å gjøre samme feil igjen (proaktivt). Men det handler i like stor grad om å utvikle det man allerede gjør bra. En viktig faktor i den kontinuerlige læringen er oppdatert planverk som gjøres tilgjengelig i PBS Web.

16.1 Erfaringskunnskap og erfaringslæring

Erfaringslæring bygger på erfaringskunnskap. For at erfaringskunnskap skal bli til erfaringslæring, må den kobles sammen med teoretisk kunnskap.

Vanligvis blir det fremholdt som en begrensning at erfaringslæring bygger på kunnskap man allerede har, og praksis som allerede er kjent. Erfaringslæring i seg selv kan bidra til en gradvis utvikling, men sjelden til at man klarer å tenke helt nytt. Gjør man erfaringslæringen kunnskapsbasert, vil den imidlertid kunne bli bedre.

Det kunnskapsbaserte politiarbeidet innebærer å opparbeide kunnskap som bidrar til at politiet kan ivareta sitt samfunnsoppdrag og sine oppgaver. Det forutsetter systematisk og metodisk innhenting av relevant informasjon og kunnskap (både erfaringsbasert og teoretisk) som analyseres med det formål å kunne treffe strategiske og operative beslutninger om forebyggende og reaktive tiltak. Man kombinerer altså etterretning og erfaringsbasert kunnskap med analytisk og vitenskapelig kunnskap.

Politiet må anvende og forholde seg aktivt også til annen kunnskap enn kun sin egen erfaringsbaserte kunnskap. Tverrfaglig samarbeid og respekt for og hensyn til andre profesjoners kunnskap og kompetanse er derfor avgjørende for at politiarbeidet skal bli kunnskapsbasert.

Erfaringslæring er en kontinuerlig læringsprosess der flere elementer knyttes sammen: Gjennom politiarbeidet gjøres det erfaringer, og erfaringene i kombinasjon med annen kunnskap analyseres før det iverksettes korrigerende tiltak. De korrigerende tiltakene kan så bidra til å utvikle ny erfaringskunnskap.

²²³ Meld. St. 10 (2016–2017), kapittel 12: Læring etter øvelser og hendelser.

Anvendelsen av denne kunnskapen på en ny hendelse vil vise om læring har funnet sted. Man må faktisk ha endret atferd. Læring blir ofte definert som relativt varig endring av atferd som kan tilskrives tidligere erfaringer.

Læring kan analyseres på flere nivåer. Individuell læring er den læringen som enkeltindivider gjennomgår. Organisatorisk læring skjer når et politidistrikt lærer av det enkeltmedarbeidere eller grupper har lært, mens systemisk læring finner sted når mange politidistrikter lærer av det ett politidistrikt har lært.

Utfordringen for politidistriktene er å utvikle og ta i bruk et godt system for organisatorisk læring. Utfordringen for Politidirektoratet og Politihøgskolen ligger i å fokusere på hvordan systemisk læring kan fremmes, det vil si hvordan hele politiet kan lære av det som finner sted i politidistriktene (nasjonal læring).

Systematisk erfaringslæring er innført på etterforskningsfeltet. Her skilles det mellom gjennomgang av avsluttede saker og kvalitetssikring av saker under etterforskning. Ved hendelser hvor det er iverksatt etterforskning av noe omfang, bør det vurderes hvorvidt arbeidet bør kvalitetssikres under etterforskning.

16.2 Organisatorisk læring

Organisatorisk læring er en forutsetning for organisatorisk kompetanse og dermed kompetente ledere og medarbeidere. Organisasjonslæring skjer i praktisk arbeid, gjennom kunnskapsdeling, kunnskapsutvikling og endring. Strategisk organisasjonslæring viser til organisasjonslæring i henhold til organisasjoners overordnede visjoner, strategier og mål.²²⁴ En ledelsesforankret tiltaksplan og krav til lederoppmerksomhet i alle faser vil tydeliggjøre at organisatorisk læring er et ledelsesansvar.²²⁵

Over tid opparbeider medarbeiderne seg mye erfaringsbasert kunnskap. Det finnes mye såkalt taus kunnskap, både hos den enkelte medarbeider og i organisasjonen som medarbeideren er en del av.

Utfordringen er å hente den ut slik at den blir gjort tilgjengelig, det vil si omgjort fra individuell til kollektiv kunnskap. Organisatorisk læring skjer når observasjoner og erfaringsbaserte handlinger skaper varige endringer i organisasjonens struktur og prosedyrer, det vil si i verdier og normer, retningslinjer, prinsipper for ledelse, personforvaltning, opplæring, kommunikasjon osv.

Ethvert politidistrikt besitter mye kunnskap som er erfaringsbasert. Denne kunnskapen er, og vil forbli, individuell dersom den ikke deles med andre.

²²⁴ Filstad, Cathrine, *Organisasjonslæring. Fra kunnskap til kompetanse*.

²²⁵ Meld. St. 10 (2016–2017).

Slik kunnskap er en verdifull «ubenyttet» kunnskapskapital, og utgjør en stor andel av politidistriktenes samlede kunnskapskapital, som kan gå tapt uten et system for å hente den ut og benytte den. Det bør bygges en god kultur for kontinuerlig læring, og forholdene må legges til rette for at nyvunnet lærdom nedfelles i hele organisasjonen og etterleves. Da først kan man si at organisatorisk læring har funnet sted.

16.3 Evaluerings

Evaluerings er et viktig hjelpemiddel for å få kunnskap om effektivitet, måloppnåelse og resultater. Det er viktig at politiet jevnlig gjennomfører systematiske evalueringer for å kvalitetssikre sin egen håndtering av krevende hendelser.

Evaluerings av politiinnsats skal ha et positivt, pedagogisk formål, nemlig å lære mest mulig av det som ble gjort. Evalueringen skal konsentrere seg om forhold som kan ha betydning for fremtidig oppgaveløsning. Den skal ikke ha som formål å avdekke feil og finne synderbukker.

I læringsprosessen henger erfaringslæring og evaluering sammen. Formålet med evaluering er å få kunnskap om hvorvidt iverksatte tiltak faktisk virker etter sin hensikt – ble målet nådd, og hva kan vi eventuelt lære? For å få et balansert syn på erfaringene fra en tjenesteutførelse, gjøres en evaluering gjerne med en viss distanse til de umiddelbare erfaringene som gjøres underveis i tiltaksfasen.

Jo mer krevende oppdraget er, desto viktigere er det å kvalitetssikre alle nivåer med tanke på tjenesteutførelse og ressursutnyttelse. Hendelser der politimesteren har satt stab, bør som hovedregel evalueres, i samarbeid med de enhetene staben har støttet. Kravet til notoritet oppfylles ved at evalueringene gjøres skriftlig, se kapittel 16.3.2 om systematisk evaluering. Evaluering skal imidlertid ikke avgrenses til krevende oppdrag.

Nedenfor omtales to metoder som kan inngå i en evaluering: taktisk debrief og systematisk evaluering. En taktisk debrief er en forholdsvis umiddelbar oppsummering, mens en systematisk evaluering leder frem til en mer formell og omfattende evalueringsrapport. Hvorvidt man kun skal gjennomføre en taktisk debrief eller også utarbeide en evalueringsrapport, må avgjøres i det enkelte tilfelle. Begge formene kan benyttes både ved reelle hendelser og ved øvelser.

16.3.1 Taktisk debrief

En taktisk debrief er en evaluering på egne vegne. Den kan være en del av en mer omfattende evaluering, eller den kan stå på egne bein som en oppsummering for å gi de involverte læringseffekt.

Hensikten med en taktisk debrief er å avdekke og følge opp forbedringsområder. Den gjennomføres ofte som et møte mellom noen eller alle involverte, der de kan fortelle sin versjon av det som skjedde.

Tjenestepersoner som ikke har deltatt i oppdraget, kan være til stede dersom det er ønskelig. Det er som regel nærmeste leder som beslutter og gjennomfører en taktisk debrief. For at også politimesterens stab skal være en lærende organisasjon og fungere optimalt, kan den gjennomføre taktisk debrief på egne vegne.

I dette kapittelet omtales læringsfunksjonen, mens oppfølgingen av de enkelte tjenestepersoner omtales i kapittel 14 om helse, miljø og sikkerhet. Det er viktig å se disse kapitlene i sammenheng for bedre å forstå både sammenhenger og forskjeller.

En taktisk debrief kan avholdes innenfor egen organisasjon, men også sammen med andre involverte organisasjoner. Debriefen er en faglig gjennomgang med refleksjoner i etterkant av en hendelse. En debrief kan ha et avgrenset fokus eller tema, det er ikke alltid nødvendig eller ønskelig å gjennomgå alt.

Alle bør fortelle sin versjon, og man kan også beskrive hva man selv ville gjort annerledes, og hva man hadde hatt nytte av at kollegene hadde gjort annerledes.

Referatet bør angi hvem som var til stede, og hvilke temaer som ble berørt. Referatet bør også inneholde konklusjoner om hva som fungerte bra, og hva man eventuelt ønsker å gjøre annerledes.

Momentliste for debrief

- Det er et lederansvar å gjennomføre en debrief.
- Møtet bør holdes så tidlig som mulig etter hendelsen.
- Hver person eller organisasjon beskriver arbeidet og hendelsen med sine ord.
- Man skal ha toleranse for motstridende informasjon.
- Unngå avgrensing, konklusjoner og belæring.
- Lederen må styre møtet slik at alle får komme til orde.
- Følgende punkter tas opp:
 - kronologisk hendelsesrekke
 - hva som ble gjennomført (i forhold til planen)
 - hvorfor man gjorde det man gjorde (faglig fokus)
 - ressursbruk
 - kompetanse
 - materiell og utstyr
 - avløsningsrutiner
 - HMS-tiltak før, under og etter hendelsen
 - hva som bør justeres med tanke på tilsvarende hendelser (læring)
 - følelsesreaksjoner som kan kreve videre oppfølging

En mer omfattende gjennomgang av den aktuelle hendelsen bør nedtegnes i en evalueringsrapport.

Dersom det er grunn til å anta at politiets innsats vil bli gjenstand for etterforskning, må man vurdere om debriefen kan medføre fare for bevisforspillelse eller selvinkriminering. Se også kapittel 16.4 om Spesialenheten for politisaker og erfaringslæring, og kapittel 14.8 om Spesialenheten for politisaker og personalomsorg.

16.3.2 Systematisk evaluering

En mer omfattende form for evaluering er utarbeidelse av en evalueringsrapport. En slik rapport kan for eksempel bygge på:

- taktisk debrief
- SAR-rapporter
- observasjon av aktiviteter, med fokus på sentrale hendelser
- intervju med sentrale deltakere i staben(e) og innsatsområdene
- informasjon fra førsteinntryksrapporter
- gjennomgang av logger (skriftlige og lydlogger)
- spørreundersøkelse

En evalueringsrapport kan utarbeides av involverte i egen organisasjon, av ikke-involverte i egen organisasjon eller av utenforstående. Det må klart fremgå av rapporten hvem som har utarbeidet den, da ens eget utgangspunkt alltid vil prege evalueringen. En evaluering kan gjerne ha et avgrenset fokus, det er ikke alltid nødvendig eller ønskelig å evaluere alt som skjedde. Det må tydelig fremgå hva som er evaluert.

Hvordan evalueringsrapporten bør utformes, avhenger av hendelsens art og omfang.^{226 227} Momentlisten nedenfor er et forslag til struktur for evalueringsrapporter.

Momentliste for evalueringsrapport

1. Innledning
2. Samordning, kommunikasjon og informasjonsutveksling
 - erfaringer fra samordning og informasjonsutveksling mellom etater og i egen linjeorganisasjon
 - varsling
 - koordinering av ressurser
 - ledelse og organisering
3. Håndtering av hendelsen
 - ledelse
 - innsats
 - samvirke

²²⁶ Politihøgskolen, *Gapanalyse*.

²²⁷ Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap, *Veileder i planlegging, gjennomføring og evaluering av øvelser. Metodehefte: Evaluering av øvelser*.

- kapasitet
 - samband
 - kvalitet
4. Utadrettet kommunikasjon og mediehåndtering
 - erfaringer fra iverksatt informasjonsstrategi og mediehåndtering
 - tilgjengelighet
 - budskap
 - ansvar
 - koordinering
 5. Pårørende og andre berørte
 - informasjon
 - samvirke og koordinering av støtteapparatet for pårørende og andre berørte
 - ledelse og organisering
 6. Helse, miljø og sikkerhet
 - personalomsorg
 7. Informasjonssikkerhet
 8. Oppsummering
 9. Konklusjoner

Evaluerings av øvelser er beskrevet i kapittel 17.2.3.

16.4 Spesialenheten for politisaker og erfaringslæring

Spesialenheten for politisaker har en viktig rolle som kompetanseorgan gjennom sin innsikt i politiets arbeidsmetoder. I tillegg til påtalevedtak oversender Spesialenheten hvert år et antall saker til administrativ vurdering i politidistriktene og Politidirektoratet. Dette er saker der det er kommet frem opplysninger som på en eller annen måte bør følges opp. Det kan være saker der det ikke er reagert med straff, men hvor politiet likevel bør trekke lærdom av erfaringer og for eksempel endre rutiner.

I flere av sakene der det ikke reageres med straff, kan det likevel være forhold som fremstår som uheldige og kritikkverdige. I frifinnelsessaker hender det at både Spesialenheten og retten kritiserer tjenesteutførelsen. Det antas at det mellom godt politiarbeid på den ene siden og straffbar tjenesteutførelse på den andre er en gråsoner med ulik grad av kritikkverdig atferd.

Det er viktig å være klar over at informasjon (skriftlig eller muntlig) som fremkommer under en evaluering, ikke er straffeprosessuelt vernet mot innsyn fra Spesialenheten for politisaker. Offentlige tjenstepersoner har, som vitner, plikt til å forklare seg for politiet om forhold de er blitt kjent med i sin stilling. Det samme gjelder for forklaringer til Spesialenheten. Tjenstepersoner som er anmeldt eller under etterforskning, bør vanligvis ikke pålegges å skrive egenrapport, verken av overordnede i politiet eller av Spesialenheten.

Se også kapittel 14.8 om Spesialenheten og personalomsorg.

16.5 Læringskultur og arenaer for læring

Politiet skal være en lærende organisasjon med en sterk læringskultur. Alle medarbeidere i politiet har et ansvar for å utvikle en god læringskultur, og man må identifisere og legge til rette for gode læringsarenaer og muligheter for læring. Uten refleksjon og bevisst evaluering av erfaringer vil erfaringslæringen bli tilfeldig.

Kollegafellesskapet er en viktig læringsarena. Småpratene kolleger imellom gir læringseffekt og påvirker polititjenstepersoners normer og praksis. Slik uformell erfaringslæring foregår på alle nivåer i et arbeidshierarki. Den bidrar ofte til nytenkning og ny kunnskap, som bør fanges opp, evalueres og formaliseres for å oppnå systematisk læring.

Kunnskap fra erfaringslæring formaliseres gjennom nye instruksjer, retningslinjer, læreplaner, studietilbud osv.

Politidistriktene og særorganene har ansvar for sin egen organisatoriske erfaringslæring. De skal også informere Politidirektoratet og Politihøgskolen om erfaringer og evalueringer som kan være relevante for nasjonal læring.

16.6 Nasjonal læring

Politidirektoratet har ansvar for den systematiske erfaringslæringen i politiet og innhenter faglige råd fra aktører i og utenfor politiet. Erfaringer fra reelle hendelser, øvelser, forskning mv. skal analyseres, systematiseres, publiseres og implementeres.

Andre kilder til erfaringslæring er klager, anmeldelser, etterforskning og erfaringer fra Sivilombudsmannen og Likestillings- og diskrimineringsombudets behandling av klagesaker som angår politiet.

Politihøgskolen skal både på egenhånd og i samarbeid med Politidirektoratet og andre utvikle studier med utgangspunkt i forskningsbasert og erfaringsbasert kunnskap.

Politihøgskolen og andre høyskoler og universiteter driver forskning som tematisk kan forbedre politiets mulighet til å lære av og forebygge tjeneste-feil. Dette er gjerne forskningsmateriale som må bearbeides for at det skal kunne bli brukskunnskap i politiets tjenesteutøvelse.

16.7 PBS Web og KO:DE

Hvis man skal lære som gruppe eller organisasjon, må man sette ord på erfaringene, og de må deles – på tvers i hele etaten. Da er tilgjengelighet sentralt.

Kripos har i samarbeid med POD og andre enheter med fag- eller bistands-ansvar utviklet KO:DE. Dette er en nasjonal, digital fagportal for formidling av politiets fag og metoder samt en arena for erfaringsdeling innenfor en rekke politifag.

Kunnskap og erfaringer innenfor politiberedskapsfaget skal formidles i PBS Web, se kapittel 1.4. Både Politidirektoratet, politidistriktene og særorganene skal bruke dette verktøyet til organisatorisk og systematisk læring. Her publiseres blant annet:

- Politidirektoratets bearbeidede og systematiserte gjennomgang av hendelser og pålegg
- evalueringsrapporter fra øvelser
- saker fra Spesialenheten for politisaker som er egnet for nasjonal erfaringslæring
- ny kunnskap, i form av nye retningslinjer, endringer i prosedyrer, taktikker og teknikker, nye planforutsetninger osv.

Politidirektoratet administrerer og gir nærmere retningslinjer for bruk av PBS Web.

17 ØVELSER

Politiet må være forberedt på å håndtere alle typer hendelser, ofte i samvirke med andre beredskapsaktører og virksomheter. For å ivareta etatens ansvar best mulig og utvikle god rolleforståelse må politiet gjennomføre realistiske øvelser.

Formålet med øvelser er å øke politiets evne til å håndtere uønskede og ekstraordinære hendelser og kriser samt å styrke arbeidet med samfunnsikkerhet og beredskap. Gjennom øvelser kan man teste og videreutvikle systemer, funksjoner og kompetanse eller vurdere effekten av tiltak og endringer.

Øvelser på ett beredskapsområde kan styrke håndteringsevnen generelt, ikke bare på feltet der man øver.

For å identifisere hva det er behov for å øve på, tar man utgangspunkt i risikovurderinger av verdier, sårbarhet og trusler og sammenholder det med strategiske etterretningsprodukter, erfaringer, evalueringer, metodeutvikling og teknisk utvikling. Da vil enkelte scenarioer eller hendelser peke seg ut som særlig viktige å øve på.

Øvelser må settes i system slik at de:

- er forankret hos ansvarlige ledere
- er planlagt med konkrete øvingsmål, avklarte ansvarsforhold og hensiktsmessig ressursbruk
- ivaretar helse, miljø og sikkerhet
- gjennomføres i samsvar med planen slik at øvingsmålene oppnås
- evalueres med tanke på læring, med tydelige læringspunkter og forslag til tiltak
- følges opp av en ledelsesforankret tiltaksplan²²⁸ for å styrke egen innsatsevne i samvirke med andre nødetater og beredskapsaktører

Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (DSB) har utgitt en grunnbok og metodehefter i planlegging, gjennomføring og evaluering av øvelser.²²⁹

17.1 Øvingsform

På bakgrunn av de identifiserte øvingsbehovene må det velges øvingsform. De vanligste øvingsformene er funksjonsøvelse, diskusjonsøvelse, spilløvelse og fullskalaøvelse.²³⁰

²²⁸ Meld. St. 10 (2016–2017), kapittel 12.

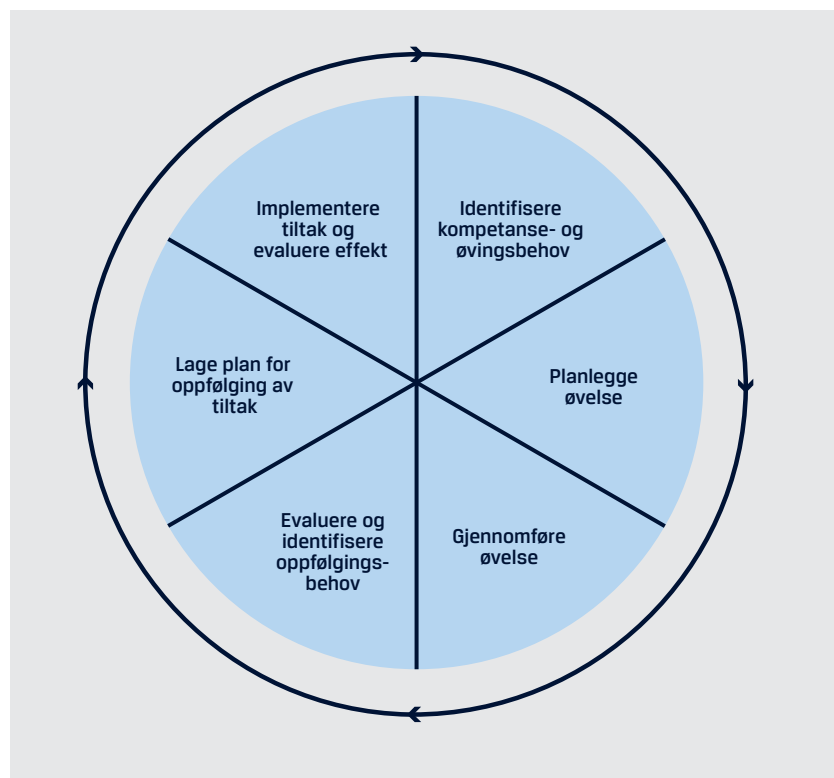
²²⁹ Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap, *Veileder i planlegging, gjennomføring og evaluering av øvelser. Grunnbok: Introduksjon og prinsipper*.

²³⁰ Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap, *Veileder i planlegging, gjennomføring og evaluering av øvelser* – med metodehefter for henholdsvis funksjonsøvelse, diskusjonsøvelse, spilløvelse og fullskalaøvelse.

Det er viktig å skille mellom trening og øvelse. Trening foregår gjerne i mindre målestokk, med færre deltakere, og momenter kan repeteres. Øvelser er mer komplekse, gjerne med flere aktører i samvirke og med mer fokus på helheten. En øvelse kan også ha fokus på deler av planverket eller være rettet mot et bestemt område.

17.2 Øvelsens faser

Øvelser kan deles inn i flere faser: planlegging, gjennomføring, evaluering, utarbeidelse av en lederforankret tiltaksplan, implementering og evaluering av tiltak og til slutt identifisering av ytterligere øvingsbehov. Fasene kan overlappe.

Figur 17-1: Læringshjulet

17.2.1 Planlegging

Planleggingsfasen danner grunnlaget for en lærerik øvelse. Øvelser bør legges opp slik at de er en del av en systematisk forbedringsprosess. I mange tilfeller betyr dette at man ikke kan gå rett på fullskalaøvelser. I planfasen er det viktig å dele kunnskap om de forskjellige aktørenes roller og ansvar, og å bli kjent og danne nettverk. En vellykket gjennomføringsfase avhenger av god planlegging med bruk av konkrete og målbare øvingsmål, som både kan gjelde kvalitet, kvantitet og tidsbruk.

Viktige oppgaver i planleggingsfasen er å definere hva som er hensikten og målet med øvelsen, samt å velge øvingsform og scenario.²³¹

Øvelsene må være strukturerte og ha klare øvingsmål. Øvingsmålene kan deles i hovedmål, delmål og måleindikatorer.

Opplæring og øvelser skal ha fokus på å ivareta helse, miljø og sikkerhet (HMS). HMS-systemet og sikkerhetsbestemmelsene²³² er grunnlagsdokumenter for dette. Ulike samvirkeaktører kan ha egne sikkerhetsbestemmelser som de andre må ta hensyn til.

17.2.2 Gjennomføring

I gjennomføringsfasen gjennomføres selve øvelsen. Utfordringen vil ofte være å kommunisere rammene for øvelsen på forhånd og å få de som øver, til å leve seg inn i øvelsen og spille realistisk.

En øvingsleder og en sikkerhetsleder må utpekes. Øvelsens karakter og omfang kan dessuten tilsi at det bør etableres en planleggingsgruppe og en spillstab. Det skal for eksempel utarbeides nødvendige direktiver for:

- planlegging
- gjennomføring
- sikkerhet
- spillstab
- mediespill
- evaluering

I tillegg må det utarbeides en dreiebok.

17.2.3 Evaluering, tiltaksplan og implementering

Evalueringen bør ha et avgrenset fokus og ta utgangspunkt i øvingsmålene.²³³

Evalueringsfasen bør starte under planleggingen. Det er viktig å sette av nok ressurser til evaluering. Ett av målene med en evaluering er at neste øvelse skal kunne planlegges og gjennomføres bedre, rent spillteknisk. Hovedfokuset bør være på dem som øver, og på funnene man gjør under og etter øvelsen. Informasjon kan hentes inn gjennom intervjuer, spørreskjemaer, observasjon, notater, logger, lydopptak osv.²³⁴

Evalueringsrapporter er ferskvare og bør distribueres så fort som mulig etter øvelsen. Det er viktig å involvere deltakerne i evalueringen gjennom for eksempel en førsteinntrykkssamling. En grundig evaluering kan bidra til å avdekke hva som fungerer mindre bra, tilfredsstillende og godt.

231 Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap, *Veileder i planlegging, gjennomføring og evaluering av øvelser. Grunnbok: Introduksjon og prinsipper*.

232 Politidirektoratets rundskriv 2019/001.

233 Politihøgskolen, *Gapanalyse*.

234 Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap, *Veileder i planlegging, gjennomføring og evaluering av øvelser. Metodehefte: Evaluering av øvelser*.

Resultatene av evalueringen bør brukes målrettet i planlegging, slik at man ved neste øvelse (eller reell hendelse) ser fremgang på de områdene der det er avdekket forbedringspunkter.

Evalueringsrapporten fra øvelsen skal inneholde læringspunkter og beskrive hva som fungerte bra, og hva som kan forbedres. Forslag til tiltak skal beskrives, og det skal utpekes en ansvarlig og gis en tidsfrist for implementering. Hendelser og øvelser skal evalueres og funn og læringspunkter følges opp gjennom en ledelsesforankret tiltaksplan.²³⁵

Oppfølgingen av en øvelse er ikke avsluttet før punktene i tiltaksplanen er fulgt opp på en tilfredsstillende måte, blant annet med tiltak for å rette opp uakseptable og gjentakende funn. Ved å evaluere effekten av implementerte tiltak vil man kunne identifisere nye øvingsbehov.²³⁶

Den ansvarlige for å følge opp læringspunkter og beslutninger bør utpekes allerede ved oppstart av planleggingen.

Se også kapittel 16 om erfaringslæring.

17.3 Hva skal øves?

Politiet bør øve realistisk, med utgangspunkt i det gjeldende trusselbildet og politidistriktets risiko- og sårbarhetsanalyser. Det betyr at man bør velge scenarioer relatert til beredskapsområdene redningstjeneste, ulykker som ikke utløser redningstjeneste, og alvorlig kriminalitet. Politimestrene skal avklare spørsmål om deltakelse i øvelser som gjelder sikkerhetspolitiske kriser eller væpnet konflikt, med Politidirektoratet i det enkelte tilfelle. Dersom politiet skal prioritere Forsvarets øvelser, må de omfatte øving på bistand til politiet.

17.4 Nasjonal øvelse

Politiet gjennomfører en årlig nasjonal fullskalaøvelse med deltakelse fra ulike samvirkeaktører. Formålet er øvelse i kontraterror etter retningslinjer fra Politidirektoratet.²³⁷

I tillegg deltar politiet i andre nasjonale og internasjonale øvelser, også i samarbeid med relevante samvirkeaktører.

17.5 Øvingskonferanser og oversikter

Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (DSB) har som oppgave å sørge for en oppdatert nasjonal øvelseskalender. Øvelseskalenderen skal bedre koordineringen av regionale, nasjonale og internasjonale øvelser.

²³⁵ Meld. St. 10 (2016–2017).

²³⁶ Meld. St. 10 (2016–2017), kapittel 12.

²³⁷ Justis- og beredskapsdepartementets brev datert 17. oktober 2016.

DSB har videre etablert Nasjonalt øvelses- og evalueringsforum (NØEF), for at beredskapsaktørene skal kunne dele erfaringer, og for å legge til rette for tverrsektorielt samarbeid og kompetanseheving. Forumet består av representanter fra lokale, regionale og sentrale myndigheter, private aktører og akademia.²³⁸

17.6 Øvingsplaner og øvingsutvalg

Politimesteren har ansvar for at politidistriktets innsatsevne er på et tilfredsstillende nivå, og for at det øves. Det skal utarbeides en langtidsplan for øvelser i politidistriktet, med utgangspunkt i gjeldende trusselbilde og prioriterte beredskapsområder. Større øvelser bør planlegges etter mønster av de nasjonale øvelsene.

Politimesteren skal ta initiativ til felles øvelser med andre nødetater, Forsvaret, kommunen, lokalt næringsliv, frivillige organisasjoner og potensielle ulykkeseiere (for eksempel i transportsektoren). Politidirektoratet anbefaler at politidistriktene tar initiativ til å opprette tverretatlige øvingsutvalg, hvor man kan planlegge, koordinere, gjennomføre og evaluere samvirkeøvelser.

²³⁸ Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap, *Veileder i planlegging, gjennomføring og evaluering av øvelser. Grunnbok: Introduksjon og prinsipper*.

DEFINISJONER

11X-sentral	Fellesbetegnelse for nødetatenes nødmeldesentraler: 110 (brann) 112 (politi) 113 (helse)	emergency dispatch centre
ansvarsprinsippet	Den myndigheten, virksomheten eller etaten som har ansvaret for et fagområde i en normalsituasjon, har også ansvar for nødvendige beredskapsforberedelser og for å håndtere ekstraordinære hendelser på området.	principle of responsibility
beredskap	Tiltak for å forebygge, begrense eller håndtere uønskede og ekstraordinære hendelser og kriser	emergency preparedness
bombesøk	Undersøkelse ved hjelp av teknisk utstyr og spesial-utdannet personell og/eller hunder for å oppdage bomber o.l.	bomb search
bombetrussel	Deles i to kategorier: spesifikke og uspesifikke. Spesifikke bombetrusler er de mest troverdige, men minst vanlige. Uspesifikke bombetrusler er de minst troverdige, men mest vanlige.	bomb threat
delegering	Tildeling av ansvar og myndighet fra foresatte til undergitte. Den som har delegert oppgaver, beholder også selv ansvar og myndighet for gjennomføring og resultat.	delegation
direktivmyndighet	Den retten en leder eller andre har, på eget ansvars-område, innen rammen av lov, forskrift osv. til å gi bindende pålegg til sideordnede eller underordnede organisasjonsenheter og personer som ikke er under-gitt direktivgiverens ordremyndighet, men som er pålagt funksjoner/arbeidsoppgaver innen direktiv-giverens arbeids- og ansvarsområde	powers to direct, powers of direction
Direktoratet for strålevern og atom-sikkerhet	Nasjonal fagmyndighet for strålevern og atom-sikkerhet	Norwegian Radiation Protection Authority (NRPA)
ekstraordinær hendelse	En hendelse som er så omfattende eller alvorlig at politiet må organisere, lede og benytte sine ressurser på en annen måte enn ved ordinær organisering	major incident
Epidemi	Klart flere tilfeller enn normalt av en sykdom i et gitt tidsrom. Se også pandemi.	epidemic
E-tjenesten	Norges militære etterretningstjeneste	Norwegian Intelligence Service (NIS)
etterretning	Styrt prosess bestående av systematisk innsamling, analyse og vurdering av informasjon om personer, grupper og fenomener for å danne grunnlag for beslutninger	intelligence
evaluering	Datainnsamling, analyse og vurdering av en pågående eller avsluttet beslutning, aktivitet, tiltak, virkemiddel eller faglig metode	evaluation
gissel	En person som berøves sin frihet for at gisseltakeren skal få innfridd urettmessige krav, og/eller for å øve press mot tredjepart	hostage

handleplikt	Plikten politiet og hver enkelt polititjenesteperson har til å handle for å redde liv og avverge eller begrense fare eller skade	duty to act
indre sperring	Sperring for å sikre at ingen kommer inn i eller forlater et avsperrert område	inner cordon
industriVERN	En bedrifts beredskap av kvalifisert personell som kan være tilgjengelig på kort varsel for å begrense konsekvenser uønskede hendelser kan få for liv, helse, miljø og materielle verdier	industrial emergency preparedness
innsatsområde	Et nærmere definert område hvor innsatsen settes inn	area of deployment
Interpol	Den internasjonale kriminalpoliti-organisasjonen	Interpol (International Criminal Police Organization – ICPO)
KO:DE	Nasjonal digital fagportal for formidling av politiets fag og metoder	the Norwegian police's knowledge sharing platform
Kripos	Den nasjonale enhet for bekjempelse av organisert og annen alvorlig kriminalitet	National Criminal Investigation Service (NCIS)
krise	En krise er en uønsket hendelse med høy grad av usikkerhet og potensielt betydelige konsekvenser for dem som rammes, enten det er enkeltpersoner, organisasjoner eller samfunnet.	emergency, crisis
kritisk infrastruktur	Anlegg og systemer som er helt nødvendige for å opprettholde samfunnets viktigste funksjoner, og som igjen dekker samfunnets grunnleggende behov og befolkningens trygghetsfølelse. Kritisk infrastruktur er f.eks. elektrisk kraft, elektronisk kommunikasjon, vann og avløp, transport, olje og gass og satellittbasert infrastruktur.	critical infrastructure
kritiske samfunns-funksjoner	Funksjoner som dekker samfunnets grunnleggende behov og befolkningens trygghetsfølelse. Det gjelder f.eks. bank og finans, matforsyning, helse-, sosial- og trygdetjenester, politi, nød- og redningstjenester, kriseledelse, regjeringen, Stortinget, Forsvaret, domstoler, miljøovervåking og renovasjon.	critical facilities and public services
kunnskapsbasert politiarbeid	Systematisk og metodisk innhenting av relevant informasjon og kunnskap som analyseres med det formål å kunne treffe strategiske og operative beslutninger om forebyggende og bekjempende tiltak	knowledge-based policing
Kystverket	Nasjonal etat for kystforvaltning, sjøsikkerhet og samferdsel	Norwegian Coastal Administration (NCA)
liaison	Forbindelsesledd, f.eks. mellom staber	liaison officer (LO)
likhetsprinsippet	Den organisasjonen man opererer med under kriser, skal i utgangspunktet være mest mulig lik den organisasjonen man har til daglig.	principle of similarity
livvakt	Polititjenesteperson som er sertifisert som livvakt	close protection officer, bodyguard

mottakssenter	Sted hvor man mottar et større antall evakuerte fra en hendelse på sjøen eller i utlandet	survivor reception centre, evacuee reception centre
myndighetsperson	Medlemmer av kongehuset, Stortinget, regjeringen og Høyesterett og representanter for tilsvarende organer i andre stater	dignitary
nærhetsprinsippet	Ekstraordinære hendelser og kriser skal håndteres organisatorisk på lavest mulig nivå.	subsidiarity principle
objekt	Ethvert fysisk objekt som krever sikring og beskyttelse ved bruk av sikringsstyrker fra politiet eller Forsvaret i fred, krise og krig mot anslag og angrep av kriminell eller militær karakter. Objekter omfatter områder og fast rørlig eiendom, uavhengig av om objektene er offentlige, private, sivile eller militære.	potential target
objektsikring / sikring og beskyttelse	Alle operative tiltak som potensielt kan innebære maktbruk ved bruk av styrker rettet mot en konkret trussel	protective security
operasjonell ledelse	Å planlegge og koordinere politiinnsats for å oppnå de målene som er fastsatt av den strategiske ledelsen. Den skal sikre sammenhengen mellom strategisk og taktisk nivå.	operational command
ordre	En ordre kan gis muntlig eller skriftlig, og kan være et pålegg fra en overordnet om hvordan man skal forholde seg i en bestemt situasjon. En ordre kan være spesiell eller generell, gitt som forholds-/forhåndsordre, operasjonsordre eller delordre. Den kan gis på stedet, og være betinget eller ubetinget. Ordregiveren må avklare innholdet av ordren tilstrekkelig, og sikre at mottakeren har forstått den.	order
ordremyndighet	Rett og plikt til å lede og gi bindende pålegg til undergitte organisasjonssenheter og personer innenfor rammen av organisasjonsplan og forskrift osv. Ordremyndigheten tilligger normalt foresatte direkte overordnet undergitte i henhold til organisasjonsplanen, men organisasjonsplaner i det enkelte politiorganet kan overstyre denne regelen.	order-making powers
overordnet	Enhver som har høyere stillingsgrad enn en annen. Innen samme grad er den med lengst ansiennitet overordnet.	superior, senior
pandemi	Verdensomspennende epidemi. Se også epidemi.	pandemic
politiberedskap	Omfatter den døgkontinuerlige beredskapen politiet har etablert for å håndtere ordinære politioppgaver, samt beredskap i form av planverk, tiltak, kompetanse og organisering for å forebygge, begrense, avverge, stanse, etterforske eller håndtere ekstraordinære hendelser og kriser	police preparedness
politimyndighet	Den samlede, formelle kompetansen til å gi påbud og foreta inngrep overfor befolkningen, om nødvendig med makt, som er særegen for politiet	police powers
pårørende	Nær slektning, familiemedlem eller annen nærstående	family, family member
pårørendekontakt	Pårørendes kontaktperson i politiet	family liaison officer

pårørendesenter	Oppmøtested for pårørende med behov for informasjon, hjelp, omsorg og samtaletenester	family reception centre
pårørendetelefon	Politiets telefonnummer, 815 02 800, for mottak av henvendelser fra pårørende ved hendelser hvor det er behov for å informere, eller på annen måte håndtere, et større antall pårørende	family hotline
risikovurdering	Strukturert vurdering av risiko	risk assessment
samfunnssikkerhet	Samfunnets evne til å opprettholde viktige samfunnsfunksjoner og ivareta borgernes liv, helse og grunnleggende behov under ulike former for påkjenninger	civil protection
Sentralt totalforsvarsforum	Et sivilt-militært samarbeidsorgan for Forsvaret og sentrale sivile etater og direktorater med ansvar innen totalforsvar og samfunnssikkerhet	Central Total Defence Forum
sikringsstyrker	Personer og enheter fra politiet eller Forsvaret som har til oppgave å beskytte et objekt mot en mulig eller konkret trussel	security detail, protection officers
situasjonsbilde	Ved å presentere et situasjonsbilde, basert på et samlet informasjonsgrunnlag, søker staben å bidra til en felles situasjonsforståelse.	situational picture
situasjonsvurdering	Gjennomgang av den faktiske situasjonen, en løpende prosess fra oppdraget foreligger til operasjonen er avsluttet	situation assessment
Sivilforsvaret	Statlig beredskapsressurs med primæroppgave å beskytte befolkningen i krig. Sivilforsvaret bistår nød- og redningsetatene ved større ulykker og hendelser.	Norwegian Civil Defence Force
sjøterritorium	Farvannet mellom grunnlinjen og territorialgrensen	territorial sea
skjermingsverdig objekt	Eiendom som må beskyttes mot tilsiktede uønskede hendelser for å opprettholde grunnleggende nasjonale funksjoner	high-value potential target
Spesialenheten for politisaker	Riksdekkende etterforsknings- og påtalemyndighet for saker hvor en ansatt i politiet eller påtalemyndigheten er mistenkt for å ha begått en straffbar handling i tjenesten	Norwegian Bureau for the Investigation of Police Affairs
statsbesøk	Offisielt besøk av et statsoverhode til et annet land – finner sted etter invitasjon fra landets statsoverhode	state visit
strategi	Fremgangsmåte for å nå større og/eller langsiktige mål	strategy
strategisk ledelse	Å fatte beslutninger om anvendelse av ressurser og metoder for å nå fastsatte mål	strategic command
støttesamtale	En intern samling for de involverte etter en kritisk hendelse, med det formål å bearbeide følelser og inntrykk	defusing session
suverenitetshevdelse	Vern av de grunnrettigheter en nasjon har i egenskap av å være en suveren stat	protection of state sovereignty and sovereign rights
taktisk debrief	En faglig gjennomgang av planlegging og gjennomføring av et oppdrag. Taktisk debrief handler ikke om å bearbeide følelser.	tactical debriefing session

taktisk kontroll	Omfatter styring og kontroll for å gjennomføre tildelte oppdrag eller oppgaver. Taktisk kontroll innebærer midlertidig også begrenset myndighet i forbindelse med løsning av én bestemt oppgave.	tactical control
taktisk ledelse	Ledelse og samordning av innsatsstyrker	tactical command
territorialfarvann	Alt farvann innenfor territorialgrensen, dvs. sjøterritoriet og indre farvann. Norsk territorialgrense går tolv nautiske mil utenfor grunnlinjen.	territorial waters
terrorisme	Ulovlig bruk av, eller trussel om bruk av, makt eller vold mot personer eller eiendom, i et forsøk på å legge press på landets myndigheter eller befolkning eller samfunnet for øvrig for å oppnå politiske, religiøse eller ideologiske mål	terrorism
tiltakskort	Prosedyre, rutine	standard operating procedure (SOP)
triage	Prioritering eller siling av pasienter etter alvorlighetsgrad	triage
trippelvarsling	Når en nødetat mottar varsling om en hendelse som krever innsats fra alle tre nødetater, skal den som først mottar varsel om hendelsen, umiddelbart varsle de to andre etatene.	alert of all emergency services
trusselvurdering	Beskrivelse og vurdering av antatte trusselaktører samt deres intensjon og kapasitet	threat assessment
undergitt	Enhver som har plikt til å følge en ordre gitt av en annen	subordinate
underordnet	Enhver som har lavere stillingsgrad enn en annen. Innen samme grad er den med kortest ansiennitet underordnet.	subordinate, inferior
uønsket hendelse	Hendelse som avviker fra det normale, og som har medført eller kan medføre tap av liv eller skade på helse, miljø og materielle verdier	incident
ytre sperring	Sperring som skal sikre at ingen kommer inn i det avspærrede området	outer cordon
åsted	Det stedet eller området hvor en straffbar handling, ulykke, brann e.l. har skjedd, og hvor politiet utfører beredskapsmessig innsats og/eller gjør undersøkelser for å klarlegge et årsaksforhold og sikre bevis	scene

FORKORTELSER

AMK	Akuttmedisinsk kommunikasjonssentral	emergency medical dispatch centre
BDC	Bomb Data Center (Kripos)	Bomb Data Centre (NCIS)
BFF	Beredskapssystem for Forsvaret	Norwegian Armed Forces' emergency preparedness system
BT	Beredskapstroppen (politiet)	Norwegian Counter Terrorism Unit
CBRNE	CBRNE er en fellesbetegnelse på hendelser som omfatter kjemiske stoffer (C), biologiske agens (B), radioaktive stoffer (R), nukleært materiale (N) og eksplosiver (E) med høyt fare-potensial.	CBRNE – chemical, biological, radiological, nuclear, explosives
DIR	Disaster Involved Registration (DIR) er et registreringssystem som skal sørge for oversikt over alle som er involvert i en hendelse. Se også DVI.	Disaster Involved Registration
DKP	Den kongelige politieskorte	Norwegian Royalty Protection Unit
DSB	Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap	Directorate for Civil Protection and Emergency Planning
DSE	Den sentrale enhet i Politiets sikkerhetstjeneste	Police Security Service Headquarters
DTG	Datotidsgruppe. Består av seks sifre: De to første angir dagen i måneden, de fire siste angir klokkeslettet. Eksempel: 23. juni kl. 1120 = DTG 231120.	date and time group
DVI	Disaster Victim Identification (DVI) er et system som sammen med DIR-systemet skal sikre en sikker identifisering av savnede, skadde, døde og evakuerte personer.	Disaster Victim Identification
E-KO	Etterforskningskommandoplass. E-KO skal samle ledelse, fag og metode, og være tilpasningsdyktig og skalerbar. E-KO skal sørge for at etterforskning av ekstraordinære hendelser og kriser sikres rask oppstart og tilgang til riktig kompetanse til rett tid.	investigation command point
EOD	Eksplisivrydding – all tjeneste i forbindelse med leting, merking, rapportering, fjerning eller tilintetgjøring av blindgjengere og annen ammunisjon som må fjernes fra skytefelt eller områder utenfor skytefelt. Fjerning og tilintetgjøring av improviserte eksplosive innretninger er å betrakte som eksplosivrydding.	explosive ordnance disposal
EP	Evakueringspunkt	evacuation point
EPS	Evakuerte- og pårørendesenter	evacuee and family centre
ETR-KO	Etterretningskommandoplass. ETR-KO skal knyttes tett til funksjoner med stort informasjonstilfang og hvor det foregår beslutningsprosesser. ETR-KO skal arbeide etter de prinsippene som fremgår av <i>Etterretningsdoktrine for politiet</i> .	intelligence command point
EVAK	Samleplass for evakuerte	evacuee assembly point

FA	Forberedt aksjon	prepared intervention
FHI	Nasjonalt folkehelseinstitutt (Folkehelseinstituttet)	Norwegian Institute of Public Health
FOH	Forsvarets operative hovedkvarter	Norwegian Joint Headquarters (NJHQ)
FORF	Frivillige Organisasjoners Redningsfaglige Forum	NGOs' Rescue Services Forum
FSJ	Forsvarssjefen	Chief of Defence
FSK	Forsvarets spesialkommando	Norwegian Army Special Operations Command (NORASOC)
GKS	Norges grensekommissær for den norsk-russiske grense	Norwegian Border Commissioner for the Norwegian-Russian Border
HMKG	Hans Majestet Kongens Garde	His Majesty the King's Guard
HMS	Helse, miljø og sikkerhet	(occupational) health and safety
HRS	Hovedredningssentral	Joint Rescue Coordination Centre (JRCC)
HV	Heimevernet	Home Guard (HG)
IL	Innsatsleder	operations commander, incident commander
IL-KO	Innsatsleders kommandoplass	incident command point
IP	Innsatspersonell	tactical personnel, response personnel
ISPS	FNs sjøfartsorganisasjons internasjonale regelverk for sikkerhet og terrorberedskap på skip og i havneterminaler	international ship and port facility security code
IUA	Interkommunalt utvalg mot akutt forurensning	Inter-municipal Acute Pollution Committee
KIKS	Kritisk infrastruktur / kritiske samfunnsfunksjoner	critical infrastructure/critical facilities and public services
KR	Regjeringens kriseråd	Government Emergency Management Council
KSE	Regjeringens krisestøtteenhet	Government Emergency Management Support Unit
KU	Kriseutvalget for atomberedskap	Nuclear Emergencies Committee
KV	Kystvakten	Norwegian Coast Guard (NCG)
LRS	Lokal redningssentral	rescue sub centre (RSC)
LT	Luftfartstilsynet	Civil Aviation Authority (CAA)
LV-sentral	Legevaktsentral	municipal urgent care telephone service
MDK	Sjøforsvarets minedykkerkommando	Mine Diver Command
MIK	Mobilt innsatskonsept. Koordinert fellesinnsats ved hendelser der større folkemengder er samlet og man frykter ordensforstyrrelser eller opptøyer med bruk av vold eller skadeverk	riot control vehicles

MJK	Marinejegerkommandoen	Norwegian Naval Special Operations Command (NORNAVSOC)
NBS	Nasjonalt beredskapssystem	national emergency preparedness system
NFS	Norsk Folkehjelp Sanitet	Norwegian People's Aid Rescue Services
NGF	Norsk Grotteforbund	Norwegian Speleological Society
NGI	Norges Geotekniske Institutt	Norwegian Geotechnical Institute
NGU	Norges geologiske undersøkelse	Geological Survey of Norway
NK	Nestkommanderende	second in command
NKP	Nasjonalt kontaktpunkt for kjemikalier (Kripos)	national contact point for explosives precursors
NKS	Nasjonalt koordineringssenter for Eurosur (Kripos)	EUROSUR National Coordination Centre
NRH	Norske redningshunder	Norwegian Search and Rescue Dogs
NSM	Nasjonal sikkerhetsmyndighet	Norwegian National Security Authority
NSO	Næringslivets sikkerhetsorganisasjon – næringslivets egen beredskapsorganisasjon	Norwegian Industrial Safety and Security Organisation
NVE	Norges vassdrags- og energidirektorat	Norwegian Water Resources and Energy Directorate
PBS	Politiets beredskapssystem	police emergency preparedness system
PFT	Politiets fellestjenester	Norwegian Police Shared Services
PHS	Politihøgskolen	Norwegian Police University College
POD	Politidirektoratet	National Police Directorate
PR	Politiresserven	Police Reserve
PST	Politiets sikkerhetstjeneste	Norwegian Police Security Service
PTIL	Petroleumstilsynet	Petroleum Safety Authority Norway
PTN	Politi- og tollsamarbeidet i Norden	Nordic Police and Customs Cooperation
PU	Politiets utlendingsenhet	National Police Immigration Service
RKHK	Norges Røde Kors Hjelpekorps	Norwegian Red Cross Emergency Service
ROS-analyse	Risiko- og sårbarhetsanalyse	risk and vulnerability analysis
RSU	Regjeringens sikkerhetsutvalg	National Security Commission

SBS	Sivilt beredskapssystem	civil emergency preparedness system
SEAO	Søk etter antatt omkomne	search and recovery
SHT	Statens havarikommisjon for transport	Accident Investigation Board Norway
SIRENE	Kontor opprettet i alle Schengen-land, med nasjonalt hovedansvar for Schengen informasjonssystem (SIS)	SIRENE Bureau (Supplementary Information Request at the National Entries)
SIS	Schengen informasjonssystem	SIS (Schengen Information System)
UEH	Politiets utrykningsenheter	police tactical units
UP	Utrykningspolitiet	Central Mobile Police Service
URE	Utenriksdepartementets utrykningsenhet	Rapid-deployment Team, Ministry of Foreign Affairs
VIP	Person som skal beskyttes	VIP (Very Important Person)
VTS	Sjøtrafikksentral	Vessel Traffic Services
VTS	Vegtrafikksentral. Hver av Statens vegvesens regioner har en døgnbemannet vegtrafikksentral. De sørger for overvåking og styring av veinettet og varsling av hendelser.	road traffic control centre
ØA	Øyeblikkelig aksjon	immediate action

KILDER

Mellomstatlige avtaler / konvensjoner

Avtale mellom Norge og Sverige om gjensidig bistand mellom politiets spesielle innsatsenheter i krisesituasjoner

Europarådets konvensjon om en integrert tilnærming til trygghet, sikkerhet og service-tilbud ved fotballkamper og andre idrettsarrangementer – CETS 218

FN-konvensjonen av 16.12.1966 om sivile og politiske rettigheter

Genève-konvensjonene av 12.8.1949 om forbedring av såredes og sykes kår i de væpnede styrker i felten, med vedlegg, om beskyttelse av sivile i krigstid, med vedlegg, om forbedring av såredes, sykes og skipbrudnes kår i de væpnede styrker til sjøs, med vedlegg, og om behandling av krigsfanger, med vedlegg, samt tilleggssprotokoll I og II av 8.6.1977

Lover

Arbeidsmiljøloven. *Lov 17. juni 2005 nr. 62 om arbeidsmiljø, arbeidstid og stillingsvern mv.*

Beredskapsloven. *Lov 15. desember 1950 nr. 7 om særlige rådgjerd under krig, krigsfare og liknende forhold*

Brann- og eksplosjonsvernloven. *Lov 14. juni 2002 nr. 20 om vern mot brann, eksplosjon og ulykker med farlig stoff og om brannvesenets redningsoppgaver*

Etterretningstjenesteloven. *Lov 20. mars 1998 nr. 11 om Etterretningstjenesten*

Forsvarsloven. *Lov 12. august 2016 nr. 77 om verneplikt og tjeneste i Forsvaret m.m.*

Forurensingsloven. *Lov 13. mars 1981 nr. 6 om vern mot forurensinger og om avfall*

Forvaltningsloven. *Lov 10. februar 1967 om behandlingsmåten i forvaltningssaker*

Havne- og farvannsloven. *Lov 21. juni 2019 nr. 70 om havner og farvann*

Helseberedskapsloven. *Lov 23. juni 2000 nr. 56 om helsemessig og sosial beredskap*

Helseforetaksloven. *Lov 15. juni 2001 nr. 93 om helseforetak m.m.*

Helsepersonelloven. *Lov 2. juli 1999 nr. 64 om helsepersonell m.v.*

Jernbaneloven. *Lov 11. juni 1993 nr. 100 om anlegg og drift av jernbane, herunder sporvei, tunnelbane og forstadsbane m.m.*

Kommuneloven. *Lov 22. juni 2018 nr. 83 om kommuner og fylkeskommuner*

Kringkastingsloven. *Lov 4. desember 1992 nr. 127 om kringkasting og audiovisuelle bestillingstjenester*

Kystvaktloven. *Lov 13. juni 1997 nr. 42 om Kystvakten*

Luftfartsloven. *Lov 11. juni 1993 nr. 101 om luftfart*

Matloven. *Lov 19. desember 2003 nr. 124 om matproduksjon og mattrygghet mv.*

Menneskerettighetsloven. *Lov 21. mai 1999 nr. 30 om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett*

Offentleglova. *Lov 19. mai 2006 nr. 16 om rett til innsyn i dokument i offentlig verksemd*

Petroleumsloven. *Lov 29. november 1996 nr. 72 om petroleumsvirksomhet*

Plan- og bygningsloven. *Lov 27. juni 2008 nr. 71 om planlegging og byggesaksbehandling*

Politoloven. *Lov 4. august 1995 nr. 53 om politiet*

Polititjenestepliktloven. *Lov 21. november 1952 nr. 3 om tjenesteplikt i politiet*

Rekvisisjonsloven. Lov 29. juni 1951 nr. 19 om militære rekvisisjoner

Sikkerhetsloven. Lov 1. juni 2018 nr. 24 om nasjonal sikkerhet

Sivilbeskyttelsesloven. Lov 25. juni 2010 nr. 45 om kommunal beredskapsplikt, sivile beskyttelsestiltak og Sivilforsvaret

Sjøloven. Lov 24. juni 1994 nr. 39 om sjøfarten

Smittevernloven. Lov 5. august 1994 nr. 55 om vern mot smittsomme sykdommer

Spesialisthelsetjenesteloven. Lov 2. juli 1999 nr. 61 om spesialisthelsetjenesten m.m.

Straffeloven. Lov 20. mai 2005 nr. 28 om straff

Straffeprosessloven. Lov 22. mai 1981 nr. 25 om rettergangsmåten i straffesaker

Strålevernloven. Lov 12. mai 2000 nr. 36 om strålevern og bruk av stråling

Svalbardloven. Lov 17. juli 1925 nr. 11 om Svalbard

Svalbardmiljøloven. Lov 15. juni 2001 nr. 79 om miljøvern på Svalbard

Tolloven. Lov 21. desember 2007 nr. 119 om toll og vareførsel

Utenriktjenesteloven. Lov 13. februar 2015 nr. 9 om utenriktjenesten

Utlendingsloven. Lov 15. mai 2008 nr. 35 om utlendingers adgang til riket og deres opphold her

Forskrifter

Akuttmedisinforskriften. Forskrift 20. mars 2015 nr. 231 om krav til og organisering av kommunal legevaktordning, ambulansetjeneste, medisinsk nødmeldetjeneste mv.

Byggteknisk forskrift. Forskrift 19. juni 2017 nr. 840 om tekniske krav til byggverk

Drikkevannsforskriften. Forskrift 22. desember 2016 nr. 1868 om vannforsyning og drikkevann

Ekomforskriften. Forskrift 16. februar 2004 nr. 401 om elektronisk kommunikasjonsnett og elektronisk kommunikasjonstjeneste

Forskrift om dimensjonering av brannvesen. Forskrift 26. juni 2002 nr. 729 om organisering og dimensjonering av brannvesen

Forskrift om havner og farvann på Svalbard. Forskrift 30. desember 2009 nr. 1846 om havner og farvann på Svalbard

Forskrift om industrivern. Forskrift 20. desember 2011 nr. 1434 om industrivern

Forskrift om kommunal beredskapsplikt. Forskrift 22. august 2011 nr. 894 om kommunal beredskapsplikt

Forskrift om krav til beredskapsplanlegging. Forskrift 23. juli 2001 nr. 881 om krav til beredskapsplanlegging og beredskapsarbeid mv. etter lov om helsemessig og sosial beredskap

Forskrift om legemiddelgrossister. Forskrift 21. desember 1993 nr. 1219 om grossistvirksomhet med legemidler

Forskrift om melde- og rapporteringsplikt til sjøs. Forskrift 27. juni 2008 nr. 744 om melde- og rapporteringsplikt ved sjøulykker og andre hendelser til sjøs

Forskrift om NRK under beredskap og i krig. Forskrift 6. oktober 1989 nr. 4154 om virksomheten i Norsk rikskringkasting under beredskap og i krig

Forskrift om organisering, ledelse og medvirkning. Forskrift 6. desember 2011 nr. 1355 om organisering, ledelse og medvirkning

Forskrift om rapporterings- og varslingsplikt ifm. luftfart. Forskrift 1. juli 2016 nr. 868 om rapporterings- og varslingsplikt ved luftfartsulykker og luftfartshendelser mv.

Forskrift om sikkerheten i luftfarten mv. *Forskrift 1. mars 2011 nr. 214 om forebyggelse av anslag mot sikkerheten i luftfarten mv.*

Forskrift om sikring av havneanlegg. *Forskrift 29. mai 2013 nr. 538 om sikring av havneanlegg*

Forskrift om undersøkelser av luftfartsulykker mv. *Forskrift 7. juli 2016 nr. 906 om offentlige undersøkelser av luftfartsulykker og luftfartshendelser innen sivil luftfart*

Forskrift om utpeking av tilsynsmyndighet etter sivilbeskyttelseslov. *Forskrift 16. april 2012 nr. 329 om utpeking av tilsynsmyndighet etter sivilbeskyttelsesloven § 23*

Forskrift om utøvelse av myndighet i havområdene. *Forskrift 17. desember 1999 nr. 1391 om politidistrikt, namsmannsdistrikt, lagdømme og domssogn for utøvelse av politimyndighet, namsmannsmyndighet og domsmyndighet på kontinentalsokkelen og i norsk økonomisk sone, samt politimyndighet i havområdet utenfor Svalbards territorialfarvann*

Forskrift om varsling av trafikkulykker mv. *Forskrift 30. juni 2005 nr. 793 om offentlige undersøkelser og om varsling av trafikkulykker mv.*

Forurensningsforskriften. *Forskrift 9. juli 1992 nr. 1269 om varsling av akutt forurensing eller fare for akutt forurensing*

IHR-forskriften. *Forskrift 21. desember 2007 nr. 1573 om varsling av og tiltak ved alvorlige hendelser av betydning for internasjonal folkehelse*

Internkontrollforskriften. *Forskrift 6. desember 1996 nr. 1127 om systematisk helse-, miljø- og sikkerhetsarbeid i virksomheter*

Kystvaktinstruksen. *Forskrift 5. november 1999 nr. 1145 om instruks for Kystvakten*

Påtaleinstruksen. *Forskrift 28. juni 1985 nr. 1679 om ordningen av påtalemyndigheten*

Rammeforskriften (petroleumsvirksomheten). *Forskrift av 12. februar 2010 nr. 158 om helse, miljø og sikkerhet i petroleumsvirksomheten og på enkelte landanlegg*

Storulykkeforskriften. *Forskrift 3. juni 2015 nr. 569 om tiltak for å forebygge og begrense konsekvensene av storulykker i virksomheter der farlige kjemikalier forekommer*

Varslings- og rapporteringsforskriften. *Forskrift 31. mars 2006 nr. 379 om varslings- og rapporteringsplikt i forbindelse med jernbaneulykker og jernbanehendelser*

Vernepliktforskriften. *Forskrift 16. juni 2017 nr. 779 om verneplikt og heimevernstjeneste*

Virksomhets sikkerhetsforskriften. *Forskrift 20. desember 2018 nr. 2053 om virksomheters arbeid med forebyggende sikkerhet*

Resolusjoner, instruks, rundskriv og retningslinjer

Helsedirektoratet og Politidirektoratets rundskriv 2012/007 *Helsetjenestens og politiets ansvar for psykisk syke – oppgaver og samarbeid*

Justis- og beredskapsdepartementets instruks av 2. juli 2015 nr. 1088 *Våpeninstruks for politiet*

Justis- og beredskapsdepartementets instruks av 16. januar 2018 *Hovedinstruks til politidirektøren*

Justis- og beredskapsdepartementets rundskriv 17/640 (2018) *Retningslinjer for refusjon av utgifter mv. i forbindelse med redningsaksjoner*

Kgl.res. 24. juni 2005 nr. 688 om instruks for Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskaps koordinerende roller (instruks for DSBs koordinerende roller)

Kgl.res. 5. august 2005 nr. 851 om instruks om tildeling av begrenset politimyndighet til militære grensevakter ved den norsk-russiske grensen

Kgl.res. 5. august 2005 nr. 852 om instruks om samarbeid om grenseoppsynet på landegrensen mellom Norge og Russland (instruks om grenseoppsynet)

Kgl.res. 19. august 2005 nr. 920 om instruks for Politiets sikkerhetstjeneste (instruks for politiets sikkerhetstjeneste)

Kgl.res. 23. september 2005 om opprettelse av Sentralt totalforsvarsforum med senere endringer

Kgl.res. 13. oktober 2006 nr. 1151 om instruks om samarbeidet mellom Etterretnings-tjenesten og Politiets sikkerhetstjeneste (instruks for samarbeid mellom E og PST)

Kgl.res. 23. august 2013 nr. 1023 om mandat for og sammensetning av Kriseutvalget for atomberedskap med rådgivere, samt mandat for Fylkesmannen

Kgl.res. 23. august 2013 nr. 1024 om delegering av Kongens myndighet etter strålevern-loven § 16, annet ledd til Kriseutvalget for atomberedskap

Kgl.res. 19. juni 2015 nr. 703 om instruks for fylkesmannens og Sysselmannen på Svalbards arbeid med samfunnssikkerhet, beredskap og krisehåndtering (fylkesmannens samfunns-sikkerhetsinstruks)

Kgl.res. 10. mars 2017 nr. 312 om ansvaret for samfunnssikkerhet i sivil sektor på nasjonalt nivå og Justis- og beredskapsdepartementets samordningsrolle innen samfunnssikkerhet og IKT-sikkerhet

Kgl.res. 16. juni 2017 nr. 789 om Forsvarets bistand til politiet (bistandsinstruksen)

Kgl.res. 21. juni 2019 nr. 870 om instruks om vakthold og sikring av objekter ved bruk av sikringsstyrker fra politiet og Forsvaret i fred, krise og væpnet konflikt (objektsikrings-instruksen)

Kgl.res. 6. desember 2019 nr. 1740 om organisasjonsplan for redningstjenesten

Kronprinsreg.res. 22. juni 1990 nr. 3963 om alminnelig tjenesteinstruks for politiet (politi-instruksen)

Kronprinsreg.res. 19. desember 2003 nr. 1592 om opprettelse av Petroleumstilsynet

Politidirektoratets direktiv av 29. juni 2009 *Direktiv for planlegging av tiltak ved stort syke-fravær i politietaten som følge av pandemi eller andre lignende situasjoner*

Politidirektoratets rundskriv 2006/004 *Retningslinjer for kontroll av verditransporter (PBS II)*

Politidirektoratets rundskriv 2007/003 *Formidling av informasjon til pårørende ved brå død, ulykker, katastrofer og kriminelle handlinger (PBS II)*

Politidirektoratets rundskriv 2008/009 *Utfyllende bestemmelser om kompetansekrav for politiets innsatspersonell (PBS II)*

Politidirektoratets rundskriv 2008/013 *Retningslinjer for søk etter personer som antas å være omkommet (PBS II)*

Politidirektoratets rundskriv 2010/003 *Retningslinjer for bruk av alarmmelding ved vars-ling (PBS II)*

Politidirektoratets rundskriv 2010/005 *Ordreinstruks for politiet*

Politidirektoratets rundskriv 2010/008 *Nasjonalt kontaktnummer for pårørende – 815 02 800 (PBS II)*

Politidirektoratets rundskriv 2010/011 *Politiets utøvelse av utlendingskontroll på territo-riet, herunder i grenseområdene*

Politidirektoratets rundskriv 2011/001 *Risikogrupper og tiltak for å beskytte og sikre myndighetspersoner, arrangementer mv. (PBS II)*

Politidirektoratets rundskriv 2012/003 *Nasjonale beredskaps- og bistandsressurser (PBS II)*

Politidirektoratets rundskriv 2012/012 *Prosedyrer ved opprettelse av luftromsrestriksjoner hjemlet i politiloven § 7 (PBS II)*

- Politidirektoratets rundskriv 2012/016 *Midlertidig gjeninnføring av grensekontroll på indre Schengengrenser* (PBS II)
- Politidirektoratets rundskriv 2012/018 *Politiets håndtering av bombetrusler og funn av mistenkelige gjenstander* (PBS II)
- Politidirektoratets rundskriv 2013/005 *Innføring av felles verktøy for varsling og innkalling av mannskap* (PBS II)
- Politidirektoratets rundskriv 2013/007 *Politiets alarm- og varslingssystem (PAV)* (PBS II)
- Politidirektoratets rundskriv 2013/010 *For polititjenestepersoner i Utenriksdepartementets utrykningsenhet (URE)* (PBS II)
- Politidirektoratets rundskriv 2014/005 *Vurdering av hastegrad og registrering av prioritet i politioperativt system* (PBS II)
- Politidirektoratets rundskriv 2014/010 *Søk etter antatt omkomne (SEAO)* (PBS II)
- Politidirektoratets rundskriv 2015/001 *Nasjonal prosedyre for nødetatens samvirke ved pågående livstruende vold* (PBS II)
- Politidirektoratets rundskriv 2015/007 *Håndtering av store tilstrømninger av asylsøkere og andre migranter til Norge* (PBS II)
- Politidirektoratets rundskriv 2016/007 *Godkjenning for politiets skytevåpen* (PBS II)
- Politidirektoratets rundskriv 2016/008 *Politiets planverk for ekstraordinære ankomster av asylsøkere og andre migranter* (PBS II)
- Politidirektoratets rundskriv 2016/009 *Retningslinjer for politiets planlegging og gjennomføring av grensekontroll og utlendingskontroll på territoriet*
- Politidirektoratets rundskriv 2016/010 *Politiets bruk av ambulanseressurser* (PBS II)
- Politidirektoratets rundskriv 2017/002 *Etterforskning av kriser og ekstraordinære hendelser* (PBS II)
- Politidirektoratets rundskriv 2017/004 *Politiets retningslinjer for håndtering i kidnappingsaker* (PBS II)
- Politidirektoratets rundskriv 2017/006 *Varslingsprosedyre ved anslag mot flysikkerheten* (PBS II)
- Politidirektoratets rundskriv 2017/009 *Utfyllende bestemmelser og merknader til Instruks om Forsvarets bistand til politiet* (PBS II)
- Politidirektoratets rundskriv 2017/011 *Nasjonalt backupkonsept for politiets operasjonssentraler* (PBS II)
- Politidirektoratets rundskriv 2018/001 *Felles sambandsreglement for Nødnett* (PBS II)
- Politidirektoratets rundskriv 2018/006 *Retningslinjer for utrykningsenhetene (UEH)* (PBS II)
- Politidirektoratets rundskriv 2018/009 *Tiltak ved trusler og håndtering av uønskede hendelser, kriser mv.* (PBS II)
- Politidirektoratets rundskriv 2018/010 *Instruks om politiets hunder* (PBS II)
- Politidirektoratets rundskriv 2019/001 *Retningslinjer for sikkerhetsbestemmelser for opplæring, trening og øvelser i politiet* (PBS II)
- Politidirektoratets rundskriv 2019/003 *Instruks om forvaltning av politiets våpen og ammunisjon* (PBS II)
- Politidirektoratets rundskriv 2019/004 *Instruks om bruk av droner i politiet* (PBS II)
- Politidirektoratets rundskriv 2019/007 *Bruk av helikopterberedskap i Nord-Norge – Interimperiode* (PBS II)
- Justis- og beredskapsdepartementets instruks av 1. september 2017 nr. 1349 for departementenes arbeid med samfunnssikkerhet *Samfunnssikkerhetsinstruksen*
- Regj.res. 5. november 1999 nr. 1145 om instruks om Kystvakten (kystvaktinstruksen)

Riksadvokatens rundskriv 3/1999 *Etterforskning*

Riksadvokatens rundskriv 5/2004 *Saknetmeldinger – Etterforskning*

Riksadvokatens rundskriv 2/2016 *Politiavhør*

Riksadvokatens rundskriv 2/2018 *Infiltrasjon og provokasjon som etterforskningsmetode – vederlag til politiets kilder*

Riksadvokaten og Politidirektoratet (2019) *Nasjonal straffesaksinstruks*

Samferdselsdepartementets instruks av 12. juni 2009 *Instruks for Statens havari-kommisjon for transport*

Stortingsmeldinger og -proposisjoner

St.meld. nr. 22 (2000–2001). *Politireform 2000*

St.meld. nr. 51 (2000–2001). *Helikopter i politiet*

St.meld. nr. 17 (2001–2002). *Samfunnssikkerhet. Veien til et mindre sårbart samfunn*

St.meld. nr. 39 (2003–2004). *Samfunnssikkerhet og sivilt-militært samarbeid*

St.meld. nr. 37 (2004–2005). *Flodbølgekatastrofen i Sør-Asia og sentral krisehåndtering*

St.meld. nr. 42 (2004–2005). *Politiets rolle og oppgaver*

St.meld. nr. 22 (2007–2008). *Samfunnssikkerhet. Samvirke og samordning*

Meld. St. 7 (2010–2011). *Kampen mot organisert kriminalitet – en felles innsats*

Meld. St. 12 (2010–2011). *Bistand til nordmenn i utlandet*

Meld. St. 15 (2011–2012). *Hvordan leve med farene – om flom og skred*

Meld. St. 29 (2011–2012). *Samfunnssikkerhet*

Meld. St. 21 (2012–2013). *Terrorberedskap. Oppfølging av NOU 2012: 14 Rapport fra 22. juli-kommisjonen*

Prop. 61 LS (2015). *Endringer i politiloven mv. (trygghet i hverdagen – nærpolitireformen)*

Meld. St. 13 (2015–2016). *Politiets rolle i den nasjonale kriseledelsen*

Prop. 1511 S (2015–2016). *Kampkraft og bærekraft. Langtidsplan for forsvarssektoren*

Prop. 54 S (2015–2016). *Samtykke til 1) inngåelse av avtale mellom EU og Island og Norge om anvendelse av visse bestemmelser i rådsbeslutning 2008/616/JIS av 26. november 2009, 2) inngåelse av avtale mellom Norge og USA om styrket samarbeid om forebygging og bekjempelse av alvorlig kriminalitet av 8. mai 2012*

Meld. St. 10 (2016–2017). *Risiko i et trygt samfunn. Samfunnssikkerhet*

Meld. St. 33 (2016–2017). *Nasjonal transportplan 2018–2029*

Meld. St. 38 (2016–2017). *IKT-sikkerhet. Et felles ansvar*

Meld. St. 10 (2019–2020). *Høytflyvende satellitter – jordnære formål. En strategi for norsk romvirksomhet*

Norges offentlige utredninger

NOU 2000: 24. *Et sårbart samfunn. Utfordringer for sikkerhets- og beredskapsarbeidet i samfunnet*

NOU 2001: 31. *Når ulykken er ute. Om organiseringen av operative rednings- og beredskapsressurser*

NOU 2006: 6. *Når sikkerheten er viktigst. Beskyttelse av landets kritiske infrastrukturer og kritiske samfunnsfunksjoner*

NOU 2009: 12. *Et ansvarlig politi. Åpenhet, kontroll og læring*

NOU 2012: 14. *Rapport fra 22. juli-kommisjonen*

NOU 2015: 13. *Digital sårbarhet – sikkert samfunn. Beskytte enkeltmennesker og samfunn i en digitalisert verden*

NOU 2016: 19. *Samhandling for sikkerhet. Beskyttelse av grunnleggende samfunnsfunksjoner i en omskiftelig tid*

NOU 2017: 9. *Politi og bevæpning. Legalitet, nødvendighet, forholdsmessighet og ansvarlighet*

NOU 2018: 14. *IKT-sikkerhet i alle ledd. Organisering og regulering av nasjonal IKT-sikkerhet*

NOU 2019: 13. *Når krisen inntreffer*

Andre kilder

Departementene (2019) *Nasjonal strategi for digital sikkerhet*

Departementene (2019) *Nasjonal strategi for digital sikkerhetskompetanse*

Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (2014) *Veileder til helhetlig risiko- og sårbarhetsanalyse i kommunen*

Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (2014) *Veileder for vertsnasjonsstøtte i Norge (Host Nation Support)*

Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (2016) *Håndbok for nødetatene. Farlige stoffer – CBRNE*

Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (2016) *Samfunnets kritiske funksjoner*

Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (2016) *Temaveiledning til storulykeforskriften § 7 om strategi for å forebygge og begrense storulykker*

Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (2016) *Veileder for FylkesROS*

Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (2016) *Veileder i krisekommunikasjon*

Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (2016) *Veileder i planlegging, gjennomføring og evaluering av øvelser. Grunnbok: Introduksjon og prinsipper*

Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (2016) *Veileder i planlegging, gjennomføring og evaluering av øvelser. Metodehefte: Fullskaløvelse*

Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (2016) *Veileder i planlegging, gjennomføring og evaluering av øvelser. Metodehefte: Spilløvelse*

Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (2017) *Nasjonal veileder for liaisonfunksjonen*

Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (2017) *Veileder for sikkerheten rundt storulykkevirksomheter*

Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (2017) *Veileder for sikkerhet ved store arrangementer*

Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (2017) *DSB veileder. Samfunnssikkerhet i kommunens arealplanlegging*

Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (2018) *DSBs retningslinjer for varsling og rapportering på samordningskanal*

Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (2018) *Veileder i planlegging, gjennomføring og evaluering av øvelser. Metodehefte: Evaluering av øvelser*

Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (2018) *Veileder i planlegging, gjennomføring og evaluering av øvelser. Metodehefte: Lokal øvingsleder*

Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (2018) *Veileder til forskrift om kommunal beredskapsplikt*

- Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (2019) *Analyse av krisescenarier*
- Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (2020) *Veileder i kontinuitetsplanlegging. Opprettholdelse av kritiske funksjoner ved høyt personellfravær*
- Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap, Helsedirektoratet og Politidirektoratet (2015) *Nasjonal prosedyre. Nødetatenes samvirke ved pågående livstruende vold. PLIVO*
- Filstad, Cathrine (2016) *Organisasjonslæring. Fra kunnskap til kompetanse*. Oslo: Fagbokforlaget
- Fornyrings- og administrasjonsdepartementet (2009) *Statens kommunikasjonspolitikk*
- Forsvaret (2013) *Manual i krigens folkerett*
- Forsvaret (2019) *Forsvarets fellesoperative doktrine*
- Forsvaret og Politidirektoratet (2016) *Overordnet samarbeids- og samhandlingsavtale mellom Forsvaret og politiet*
- Forsvarets forskningsinstitutt (2018) *Lavintensivt hybridangrep på Norge i en fremtidig konflikt*. FFI-rapport 18/00080
- Forsvarets operative hovedkvarter (2019) *Norsk vertslandsstøttekonsept til bruk i totalforsvaret*
- Forsvarets operative hovedkvarter og Politidirektoratet (2010) *Samarbeidsavtale mellom politiet og Forsvaret om bistand til politiet*
- Forsvarsdepartementet og Justis- og beredskapsdepartementet (2018) *Støtte og samarbeid. En beskrivelse av totalforsvaret i dag*
- Frivillige Organisasjoners Redningsfaglige Forum (FORF) (2014) *Instruks for frivilliges representant til lokal redningssentral*
- Helse- og omsorgsdepartementet (2014) *Nasjonal beredskapsplan for pandemisk influensa*
- Helse- og omsorgsdepartementet (2016) *Nasjonal strategi for CBRNE-beredskap 2016–2020*
- Helse- og omsorgsdepartementet (2018) *Nasjonal helseberedskapsplan*
- Helse- og omsorgsdepartementet (2019) *Nasjonal beredskapsplan mot utbrudd av alvorlige smittsomme sykdommer*
- Helsedirektoratet (2010) *Utpeking av kommuner med særskilt beredskapsansvar etter det internasjonale helsereglementet mv.*
- Helsedirektoratet (2013) *Nasjonal veileder for massetriage. Definisjon av prioriteringsgrupper og anbefalte metoder for forenklet pasientvurdering ved store ulykker og masseskadesituasjoner*
- Helsedirektoratet (2016) *Nasjonal veileder for helsetjenestens organisering på skadested*
- Helsedirektoratet (2016) *Veileder for psykososiale tiltak ved kriser, ulykker og katastrofer*
- Helsedirektoratet (2017) *Nasjonal faglig retningslinje for håndtering av CBRNE-hendelser med personskade*. Nasjonale faglige retningslinjer IS-2593
- Hovedredningssentralen (2018) *Nasjonal veileder for planverk og samvirke i rednings-tjenesten*
- Jakhelln, Henning (2012) *Innsatsaksjoner og innsatspersonellets plikt til å utføre arbeidsoppgaver med særlig faregrad*. Notat 11/12 til Gjørv-kommisjonen
- Justis- og beredskapsdepartementet (2010) *Politioppgaver og politimyndighet utenfor territorialgrensen – midlertidig utpeking av særskilte politimestre*
- Justis- og beredskapsdepartementets brev datert 20. januar 2015, med ref. 15/549 – ISK, vedrørende varslingsrutiner og situasjonsrapportering
- Justis- og beredskapsdepartementet (2015) *FoU-strategi for samfunnssikkerhet 2015–2019*

Justis- og beredskapsdepartementet (2015) *Nasjonal veileder for redningstjenesten. Søk etter savnet person på land*

Justis- og beredskapsdepartementets brev datert 17. oktober 2016, med ref. 16/6570, om den nasjonale kontraterrorøvelsen Nordlys

Justis- og beredskapsdepartementet (2017) *Politi- og lensmannsetatens kapasitet og kompetansebehov de kommende tiårene*

Justis- og beredskapsdepartementet (2018) *Håndbok for redningstjenesten. Systembeskrivelse – prinsipper – verdier*

Justis- og beredskapsdepartementet (2018) *Norske myndigheters ansvar og roller ved ikke vilde hendelser som truer innretninger og havområder på norsk kontinentalsokkel*

Justis- og beredskapsdepartementet (2018) *Politiets anmodning om bruk av redningshelikopter. Grunnprinsipper, prosedyrer og kriterier*

Justis- og beredskapsdepartementet (2019) *Sivilt beredskapssystem*

Justis- og beredskapsdepartementet (2019) *Veileder til samfunnssikkerhetsinstruksen*

Justis- og beredskapsdepartementet, Helse- og omsorgsdepartementet, Forsvarsdepartementet og Forsvarets forskningsinstitutt (2018) *Rammeavtale mellom Justis- og beredskapsdepartementet og Helse- og omsorgsdepartementet og Forsvarsdepartementet og Forsvarets forskningsinstitutt om Beredskapslaboratorium for CBRE-prøver*

Justis- og politidepartementet (2002) *Helhetlig omsorg. Veiledning om oppgaver og rollefordeling etter ulykker og katastrofer*

Myhrer, Tor-Geir (2005) *Som siste utvei: rettslige rammer for politiets bruk av skytevåpen*. Oslo: Universitetsforlaget

Nasjonal sikkerhetsmyndighet (2017) *Rammeverk for håndtering av IKT-sikkerhets hendelser*

Nasjonal sikkerhetsmyndighet (2019) *Veileder i departementenes identifisering av grunnleggende nasjonale funksjoner*

Nasjonal sikkerhetsmyndighet (2019) *Veileder i håndtering og beskyttelse av sikkerhetsgradert informasjon*

Nasjonal sikkerhetsmyndighet (2019) *Veileder i personellsikkerhet*

Nasjonal sikkerhetsmyndighet (2019) *Veileder i verdivurdering av informasjon*

Nasjonalt Redningsfaglig Råd (2018) *De frivillige rednings- og beredskapsressursenes rolle i dagens samfunn*

Norges vassdrags- og energidirektorat (2015) *Nasjonal beredskapsplan for fjellskred*

Norsk Standard (2008) NS 5814:2008 *Krav til risikovurderinger*

Norsk Standard (2012) NS 5830:2012 *Samfunnssikkerhet. Beskyttelse mot tilsiktede uønskede handlinger. Terminologi*

Norsk Standard (2018) NS-ISO 31000:2018 *Risikostyring. Retningslinjer*

Næringslivets Hovedorganisasjon og Politidirektoratet (2018) *Intensjonsavtale mellom NHO og POD*

Næringslivets sikkerhetsråd (2018) *Hybridundersøkelsen*

Næringslivets sikkerhetsråd (2018) *Vedtekter for Næringslivets sikkerhetsråd*

Oslo universitetssykehus (2012) *Håndbok i NBC-medisin*

Politidirektoratet (2007) *Direktiv i planlegging av atomberedskap*

Politidirektoratets brev datert 8. juli 2010, med ref. 2008/02411-4 254.3, om kommuner, objekter og virksomheter med særskilt beredskapsansvar ved hendelser av betydning for internasjonal folkehelse og tsunamilignende tilfeller

- Politidirektoratet (2014) *Kunnskapsbasert erfaringslæring. Endringsprogrammet*
- Politidirektoratet (2014) *Veileder. Politiets håndtering av pårørende og evakuerte ved store hendelser*
- Politidirektoratet (2017) *Etterretningsdoktrine for politiet*
- Politidirektoratet (2017) *Mandat for lokale rednings- og beredskapsråd i politidistriktene*
- Politidirektoratet (2017) *Plan for vesentlig reduksjon av responstid*
- Politidirektoratet (2017) *Rammer og retningslinjer for etablering av nye politidistrikter*
- Politidirektoratets brev datert 27. juni 2018, med ref. 201803025, om endring i beredskapsordning for presters formidling av dødsbudskap
- Politidirektoratet (2018) *Etiske retningslinjer for politiet*. 2018/05
- Politidirektoratet (2018) *Internasjonale operasjoner. Politiet og menneskerettighetene*
- Politidirektoratet (2018) *Kommunikasjonsplattform i politiet*
- Politidirektoratet (2018) *Kommunikasjon og samhandling mellom FSI, OPS og Patrulje*
- Politidirektoratet (2018) *Politiets strategi for sosiale medier*. 2018/06
- Politidirektoratet (2018) *Retningslinjer. Språk og innhold: Twitter i operasjonssentralene*
- Politidirektoratet (2018) *Veileder for etterforskningsledelse i FSI*
- Politidirektoratet (2019) *Systematisk helse-, miljø- og sikkerhetsarbeid (HMS). Håndbok 2019*
- Politidirektoratet (2020) *Bruerveiledning for politiets forbedringssystem, Synergi*
- Politidirektoratet, Nasjonal sikkerhetsmyndighet og Politiets sikkerhetstjeneste (2015) *Terrorsikring. En veiledning i sikrings- og beredskapstiltak mot tilsiktede uønskede handlinger*
- Politiets IKT-tjenester (2015) *Disaster Involved Registration. DIR brukerhåndbok*
- Politiets utlendingsenhet (2019) *PUs beredskapsplan for masseankomster*
- Politihøgskolen (2017) *Gapanalyse. Metode og veiledning for evaluering og oppfølging av funn ved reelle hendelser og øvelser*
- Politihøgskolen (2019) - *Ville ikke vært det foruten... Evaluering av Stabs- og lederutviklingsprogrammet ved Politihøgskolen*
- Riksadvokaten (2010) *Politiets påtalemyndighet utenfor territorialgrensen*
- Riksadvokaten og Politidirektoratet (2016) *Handlingsplan for løft av etterforskningsfeltet*
- Statens strålevern (2014) *Scenarier for planlegging av norsk atomberedskap og krisehåndtering*
- Statens strålevern (2015) *Kriseutvalgets kommunikasjonsplaner*
- Statens strålevern (2017) *Kommunal atomberedskap. Plangrunnlag*
- Statens strålevern (2018) *Ansvarsforhold: Atomberedskap og redningsaksjoner. Samhandling mellom Kriseutvalget for atomberedskap og den norske redningstjenesten*
- Statsministerens kontor (2018) *Retningslinjer for regjeringskonferanser*
- Utenriksdepartementet (2017) *Internasjonal cyberstrategi for Norge*

FIGURLISTE

Figur 1-1:	Det nasjonale beredskapssystemet (NBS)	18
Figur 1-2:	Politiets beredskapssystem (PBS)	19
Figur 2-1:	Skjematisk fremstilling av hendelsens faser	27
Figur 3-1:	Ledelsesnivåene i det nasjonale beredskapsapparatet når JD er lederdepartement	30
Figur 3-2:	Politidirektørens stab med politiets situasjonssenter	33
Figur 3-3:	Samarbeid på regionalt og lokalt nivå	34
Figur 4-1:	Politidistriktene og Sysselmesteren på Svalbard	38
Figur 4-2:	Ledelsesnivåene i politidistriktene	39
Figur 4-3:	Ledelsesnivåene i politidistriktene når stab er satt	40
Figur 6-1:	Terrortrusselskala	94
Figur 6-2:	Redningstjenestens geografiske ansvarsområde	98
Figur 6-3:	Hovedredningssentralene (HRS) og de lokale rednings-sentralene (LRS)	100
Figur 6-4:	Organisasjonskart HRS og LRS	101
Figur 6-5:	Atomberedskapsorganisasjonen	105
Figur 6-6:	Forholdet mellom skadenivå og aksjonsledelse	109
Figur 6-7:	Politimyndighet på kontinentalsokkelen	113
Figur 7-1:	Prinsippskisse for samhandling mellom OPS, FSI og politipatruljen ved drift i normalsituasjon	124
Figur 8-1:	Politimesterens stab	135
Figur 9-1:	Prinsippskisse for innsats ved større hendelser	154
Figur 9-2:	Prinsippskisse for ledelse i innsatsområdet	157
Figur 10-1:	Prinsippskisse for stabens planlegging	166
Figur 11-1:	P7 - Evakuerte og pårørende	178
Figur 17-1:	Læringshjulet	225

Politiets beredskapssystem (PBS) er fundamentet for en enhetlig og effektiv håndtering av så vel ordinære som ekstraordinære hendelser og kriser.

PBS I gir retningslinjene for politiets beredskapsarbeid.